

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

Yayınlayan

Di/gi ve Görsel Düzen Kapak Düzeni Baskı

Cilt

TKNo 1. cild

: MORPA Kültür Yayınları Ltd. Şti.

Ankara Caddesi 46/1, 34410

Cağaloğlu-İSTANBUL

Tel: 512 62 09

Her hakkı mahfuzdur. : Murat Dizgi : Murat Savaşkan : Gümüş Basımevi

İstanbul - 1993 : Karaca Mücellithanesi

ISBN 975-7413-31-3 ISBN 975-7413-32-1

DOSTOYEVSKİ

Budala

Türkçesi Yasemin AkbaJ

Budala

Kasım ayının sonlarına doğru, buzların eridiği sisli ve nemli bir günde Varşova treni büyük bir hızla Petrograd'a doğru ilerliyordu. Sis, o kadar yoğundu ki, saat sabahın dokuzu olmasına karşın ortalık hâla aydınlanmamıştı; vagonun pencerelerinden bakıldığında dışarıda hiçbir şey görünmüyordu.

Yolcular arasında yabancı ülkelerden gelenler vardı; fakat üçüncü mevki kompartımanlar fazla uzaklardan gelmeyen iş-güç sahibi insanlarla doluydu. Hepsi de yorgun ve bitkin görünüyorlardı. Uykusuz geçen bir geceden sonra göz kapakları ağırlaşmış gibiydi. Sis de onların soluk renklerini iyice solgun-laştıyordu. Üçüncü mevki kompartımanlardan birinde, sabahın alaca karanlığından beri, iki yolcu bir pencereye yaslanmış karşı karşıya oturuyordu. Her ikisi de gençti. Üzerlerindeki elbiseler basit, ince ve yüzleri oldukça ilgi çekici idi. Bu gençlerin her ikisi de birbiri ile konuşmak için sabırsızlanıyorlardı. Eğer onların her biri karşısındakinin ruhunda o anda ne gibi duygular olduğunu bilmiş olsaydı, kendilerini Varşova treninin üçüncü mevki kompartımanlarında karşı karşıya oturtan rastlantıya şaşarlardı.

Yirmi yedi yaşlarında kadar olan birisi orta boylu idi; saçları kıvrıkcık ve aşağı yukarı siyahtı; kestane renginde olan gözleri küçük, fakat ateş ve zeka ile doluydu. Bunu basık, elmacık kemikleri çıkıktı. Çok ince olan dudakları üzerinde küstah, alaycı hatta uğursuz bir gülümseme dalgalanıyordu. Fakat alınının yüksekliği ve gözle görünen yüzünün aşağı kısmındaki asalet noksanlığını düzeltiyordu. Bu yüzde en fazla dikkat çeken, ölü solgunluktu. Deli-kanlı'nın vücudu iri yan olmasına karşın yüzündeki solgunluk ona yorgun ve bitkin bir görüntü veriyordu. Üzerinde koyun derisinden yapılmış astarlı bir

F. Dostoyevski

ceket vardı ki ona sımsıkı sarılmış ve gecenin soğuğunu hissetmemişti. Rusya'nın Kasım ayının soğuklarına pek alışmamış olan yol arkadaşına ise, gecenin rutubet ve soğuğu iliklerine kadar işlemişti.

- Bu yolcunun üzerinde, İsviçre'yi ve İtalya'nın kuzey kısımlarını dolaşan gezginlerinki gibi kolsuz fakat yün işlemeli kalın bir manto vardı. Böyle bir kıyafet İtalya için çok iyi olabilirdi, fakat Rusya gibi iklim, hele Petrograd'ı Eydtkuhnen'den ayıran uzun bir yolculuk için uygun değildi.

Bu mantonun sahibi yirmi yedi yaşlarında orta boylu bir gençti. Sık ve sarı saçları, çökük yanakları, beyazlamaya başlayan küçük sivri bir sakalı vardı. Gözleri iri ve masmaviydi. Bakışlarında her ne kadar sakinlik varsa da oldukça sinirli bir adama benziyordu. Genç adamın hoş bir yüzü vardı. Fakat oldukça solgun ve soğğun etkisi ile morarmış bir haldeydi. Elinde küçük bir paket vardı. Bütün eşyası da bundan

oluşuyordu. Ayaklarında kalın tabanlı ve yüksek topuklu ayakkabılar ve günün modasına uymayan giysiler vardı.

Ceketli yolcu, sıkıntı ile yol arkadaşını tepeden tırnağa kadar süzdü. Sonra da konuşmaya başladı:

"Soğuk değil mi?" dedi ve omuzlarını oynattı.

Dudaklarında, bazı terbiyesiz insanların, başkalarının felaketleri karşısında duydukları sevinci anlatan gizli bir gülümseme vardı.

Soru sorulan garip adam:

"Evet, çok soğuk!" diye cevap verdi. "Buzlar erirken böyle... ya don olacak olursa ne olacak? Ülkemizin bu kadar soğuk olabileceğini zannetmiyordum... anlaşılan bu iklime olan bağıışıklığımı kaybetmişim."

"Harhalde başka bir ülkeden geliyorsunuz?"

"Evet, İsviçre'den!"

"Vay canına...amma da uzaktan ha!"

Siyah saçlı adam şaşkınlıktan ısıklık çaldı ve gülmeye başladı.

Konuşma başladı. Sarışın adam her soruya büyük bir nezaketle cevap veriyor ve bazı soruların ne kadar yersiz olduklarının farkına bile varmıyordu. Avrupa'da dört yıl kadar kaldığını, kendisini oraya tedavi için gönderdiklerini, bir beyin hastalığından rahatsız olduğunu, bunun da sara veya buna benzer bir hastalık olduğunu anlattı.

Budala

Siyah saçlı adam onu dinlerken, birçok kez güldü. Hele:

"Peki tedavi oldunuz mu?" Sorusuna.

"Hayır tedavi edemediler!" Cevabını alınca gülmekten katıldı.

"O halde paranızı boşu boşuna harcadınız. Zaten yabancılar bizi böyle soyuyorlar ya" dedi.

Yanlarında oturan birisi:

"Çok doğrudur," diye söze başladı.

Bu adam, kırk yaşlarındaydı. Halinden iyi birisi olduğu anlaşılıyordu. İri yarı bir vücudu, sivilceli bir yüz ortasında da kırmızı bir burnu vardı.

Devam etti:

"Yabancıların bizi soyup soğana çevirdikleri, doğru."

İsviçre'den gelen delikanlı tatlı ve barıştırmacı bir sesle:

"Olabilir, fakat benim hakkımda tamamen yanılıyorsunuz.... söylediklerinize karşı çıkmıyorum fakat yanında bulunduğum doktor tedavim için bana, iki yıla yakın bir süre baktı... elinde nesi var nesi yok harcadı...

Rusya'ya gelebilmem için yol parasını da yine o verdi.

"Nasıl" dedi, "Demek size para verecek başka kimse yoktu."

"Hayır; zaten beni oraya gönderen Pavliçef öleli iki yıla yakın bir zaman oluyor. O öldüğü zaman buraya uzak akrabamdan Epaşın hanıma yazdım... ses seda çıkmadı... bunun üzerine ben de dönmek kararını verdim."

"Şimdi nereye gideceksiniz."

"Nerede kalacağımı mı soruyorsunuz? Doğrusunu isterseniz ben de bilmiyorum."

"Demek, henüz bir karar vermediniz?"

Siyah saçlı yolcu ile kırmızı burunlu adam yeniden katılırcasına gülmeye başladılar.

Esmer genç sordu:

"Korkarım, bütün vannız yoğunuz bir pakette."

Kırmızı burunlu adam da:

"Ben de o düşüncedeyim," dedi. "Sanıyorum ki bütün eşyanız budur. Zaten, fakirlik ayıp bir şey değil ya canım!"

Sarışın adam söylenenlerin doğru olduğunu bildiği için ses çıkarmadı ve

F. Dostoyevski

onlara hak verdi.

Her iki adam gülmeye başladı. Paketin sahibi de onlara bakarak gülmeye başladı ki, bu da diğerlerinin alayını büsbütün alevlendirdi.

Kırmızı burunlu memur dakikalarca kasıklarım tutarak güldükten sonra:

"Ne de olsa," dedi "Paketinizin oldukça değeri var. İçinde Napolyonlar, altınlar, dukalar olmasa bile bu paket Epaşın Hanımla olan akrabalığınızdan dolayı oldukça değerlidir. O da eğer, Epaşın Hanım'la aranızda gerçekten bir akrabalık varsa... çünkü insanın dargınlık ve iç sıkıntısı yüzünden yalan söylemesi kadar doğal bir şey yoktur..."

Sansın yolcu:

"İyi bildiniz," dedi. "Çünkü bakınız... Epaşın Hanım'la aramda akrabalık var dediğim zaman yanıldığımı anladım... Çünkü çok uzaktan akrabayız... dış kapının mandalı gibi bir şey... bu yüzden onun bana İsviçre'ye yazmamasını doğal karşıladım ve şaşırmadım... zaten ondan da bunu beklerdim."

"Boşu boşuna posta parası vermişsiniz. Siz samimi ve iyi bir insansınız... Genel Epanşin'e gelince onu tanırız... Çünkü herkes tanır da ondan... sizi İsviçre'ye yollayan Pavliçefe gelince onu da tanırız... eğer Pavliçef Nikola Andrieviç ise.... çünkü bu isimde onlar iki yeğen idiler. Birisi Kırım'da yaşıyor. Nikola Andrieviç ise, rahmetli çok iyi bir insandı. Söyete ile görüşüyordu. Dört bine yakın da insanı vardı."

"Kendisine Nikola Andrieviç Pavliçef derlerdi."

Sarışın genç bu şekilde cevap verdikten son'ra büyük bir dikkatle, her şeyi bilen adamı incelemeye başladı. Her konuda açıklamalar yapan insanlara toplumun belli sınıflarında rastlarız. Onlar her şeyi bilirler, çünkü, düşüncelerini, araştırmalarını yalnızca bir noktada toplamışlardır. Onların her ne kadar bilgili olduğu düşünülürse de, bilgileri oldukça sınırlıdır. Bildikleri, kimin nerede oturduğu, nerede valilik yaptığı, kiminle evlendiği, akrabaları, karısının ne kadar çeyiz getirdiği ve buna benzer konulardır.

"Her şeyi bildiklerini söyleyen bu adamların kolları yırtık, kolları açık olduğu gibi ayda da on yedi ruble kadar bir maaş alırlar. Sonra da sahip oldukları 'bilgiyi' gerçek bilgi ile karşılaştırdılar ve kendilerinin daha üstün olduklarına inanırlar."

Budala

Bu konuşmalar sırasında esmer adam genellikle esniyor, kompartımanın penceresinden bakıyor ve bir an önce gideceği yere ulaşmak için sabırsızlanıyordu. Öyle dalgındı ki ne yaptığını bilmiyordu. Bazen bakıyor, fakat görmüyordu, dinliyor fakat duymuyordu, gülüyordu fakat nedenini kendisi de bilmiyordu.

Kırmızı yüzlü adam aniden paketin sahibi, sansın delikanlıya döndü ve:

"Afedersiniz," dedi "Fakat siz kimsiniz?"

Delikanlı bir nefeste:

"Ben, Prens Leon Nikolayeviç Mişkin'im," dedi.

"Prens Miskin mi? Leon Nikolayeviç mi? Tanımıyorum doğrusu. Hatta adını bile duymadım. Şaşkınlığım isimden değil de... İsmi tarihi oluşundan-dır... Bu isim Karamzin'in tarihinde mutlaka vardır... artık bu gibi Prens isimlerine rastlanmıyor. Anıları bile tarihe karıştı."

Prens hemen:

"Sanırım," dedi. "Şimdi Prens Miskin ismini taşıyan bir ben varım. Ben de sonuncusu olsam gerek. Atalarımıza gelince, onlar da kibar köylüler olarak yaşamışlar... Örneğin babam, ordumuzda üstteğmen olarak görev yapmıştı. Bu nedenle ben Generalin kızkardeşi Epanşin'in Prens Miskin ile olan ilişkisini bir türlü anlayamadım. Zaten onun soyu da yakında yok olacaktır."

Memur alaylı bir sesle:

"Ha! Ha! Soyu yok olacak! Ne güzel bir ifade" dedi.

Esmer genç de gülmeye başladı. Prens, biraz başarısız da olsa bir kelime oyunu yapabildiğine şaşırdı ve:

"Amacım kelime oyunu yapmak değildi," diye açıklama yaptı.

Memur daha da alaylı bir sesle:

"Evet, evet" diyerek katılırcasına gülmeye başladı.

Siyah saçlı adam birden:

"Prens, İsviçre'de kaldığınız süre içinde profesörün yanında birçok bilimlerle ilgilenmişsinizdir herhalde!" dedi.

"Evet... ilgilendim."

"Aramızda fark var... nedense ben hiçbir şey öğrenemedim."

Prens, özür diler gibi:

10

F. Dostoyevski

"Benim de zaten öğrendiklerim gereksiz şeyler... hastalığım nedeniyle, doktorlar öğrenim yapmama izin vermediler."

Esmer genç aniden:

"Rogojin'leri tanır mısınız?" dedi.

"Hayır! Rusya'da hemen hemen kimseyi tanımıyorum. Yoksa siz Rogojin misiniz?"

"Evet! İsmim de Rogojin Parfion'dur."

Memur, bu ailenin önemini belirtmek ister gibi:

"Parfion mı?" dedi. "Demek şu... Rogojin ailesindensiniz, öyle mi?"

Delikanlı, bütün yolculuk sırasında yalnız Prens ile konuştuğu için adamla hiç konuşmamıştı. Onun söze karışması canını sıktı ve sert bir tavır ile:

Bu cevap üzerine memur aptallaştı, o anda yüzünde saygı ile karışık bir korku belirdi ve:

"Fakat, nasıl olur?" diye sözüne devam etti. "Demek siz Semen Parfeno-viç Bogojin'in oğlusunuz... babanız ülkemizin saygın bir insanıydı... zavallı bir ay önce öldü ve mirasçılarına tam iki buçuk milyonluk bir servet bıraktı."

Esmer genç:

"Fakat siz bütün bunları nereden biliyorsunuz?" dedi ve gözünün ucu ile Prens'e onu işaret ederek:

"Görüyor musunuz? Ben bu insanları anlayamıyorum doğrusu... Sahip olacağım mirasın kokusunu alır almaz köpek gibi çevremde dönmeye başladı. Söylediği doğrudur: Babam tam bir ay önce öldü. Ben de bu süre içinde Pskofda süründüm durdum. Ve şimdi şu gördüğünüz kıyafetle, ayaklarımdaki yırtık ayakkabılarla eve dönüyorum. Hayırsız ağabeyimden ve anamdan ne para aldım, ne haber... İnsan bir köpeğe bile böyle davranmaz... Pskofda tam bir ay yatakta ateşler içinde yattım."

Yüzü sivilceli adam ellerim ovuşturarak:

"Fakat konacağınız bir milyonluk, belki de daha fazla bir servet size bütün acılarınızı unutturur... Aman Allah'ım büyük bir miras, dansı hepimizin başına!" diyerek ellerini havaya doğru kaldırdı.

Rogojin sinirli bir tavırla memuru Prens'e göstererek:

"Peki ama... ona ne oluyor?" dedi, sonra da memura dönerek:

Budala

11

"Şunu bil ki ellerin yerde olarak önümde yürüdüğünü görsem bile sana yine on para vermem" dedi.

"Ben de sana söz veriyorum. Ellerim yerde olarak önünde yürüyeceğim."

"Görüyor musunuz? Fakat önümde değil yürümek, bir hafta sürekli dans etsen, zıplasan bile yine benden bir şey koparamazsın."

"Nasıl istersen öyle olsun... fakat ben her ne olursa olsun senin karşında dans edeceğim... karımı, çocuklarımı evde bırakacağım ve gelip oynayacağım, zıplayacağım ve kendi kendime: 'Oy Oy!' diyeceğim." Esmer genç:

"Ben bu kadar adilik görmedim doğrusu," dedi ve nefretinden tükürdü. Sonra da Prens'e dönerek:

"Evden kaçalı tam beş hafta oluyor" dedi. "Yanımda, sadece sizinki gibi bir paket var. Pskof daki halamın yanına kaçtım. Orada rahatsızlandım... benim hastalığım sırasında babam bir felç geçirerek ölmüş... Allah rahmet eylesin ama eğer o da kalmış olsaydı adamcağız beni mutlaka öldürürdü."

Karşısındaki serseri kılıklı milyoneri süzen Prens:

"Herhalde babanızı fazla sinirlendirdiniz," dedi.

Fakat Prens'i, milyonluk servet hikâyesinden çok onun karakteri ve ruhsal durumu ilgilendiriyordu.

Rogojin de, Prens ile konuşmak istiyordu. Bu istek kalbini samimi olarak açmaktan çok heyecanını bastırmak istediğinden kaynaklanıyordu. Olur olmaz şeylere bakmakla ve önemsiz konular hakkında konuşmakla heyecanını gidereceğini sanıyordu. Onu görenler, sayıkladığına değilse bile, hâlâ eski hastalığının etkisi altında olduğuna inanırdı. Memur da bir köşeye büzülmüş, nefesini kıstmış ve Rogojin'in ağzından çıkacak olan her kelimeyi yakalamaya hazır bekliyordu.

Rogojin:

"Babam bana çok kızmıştı," diye söze başladı. "Kimbilir, belki de hakkı vardı. Fakat onu kışkırtan asıl ağabeyim oldu. Anneme gelince, o zavallının suçu yok. O yaşlıdır, bütün gününü takvimini okumakla ve kendi yaşındaki kadınlarla konuşmakla geçirir. Bu yüzden evde en fazla ağabeyimin sözü geçer. Onun babamın ölümü zamanında haber vermemesinin nedenini biliyo-

12

F. Dostoyevski

rum... zaten o sırada ben kendimi kaybetmiş bulunuyorm'uşum.... Söylediklerine göre bana telgraf çekmişler. Telgraf da yalnız yaşayan halamın eline geçmiş. Halam rahibe değildir, fakat ondan beterdir. Telgrafı aldığı zaman çok korkmuş ve açmadan, doğru karakola koşmuş... telgraf hâlâ orada duruyor. Duyduğum kadarıyla ağabeyim, babamın tabutu üzerine serilmiş olan örtünün, altın işlemelerini kesmiş. Sonra da, bunların çok değerli olduklarını söyleyerek yapmış olduğu hareketi haklı göstermeye çalışmış. Bu yaptığı, onun hapishaneye girmesi için yeterlidir. Çünkü kutsal bir şeye hakaret etmiştir." Kırmızı burunlu adama dönerek "Sen ne dersin. Kanun bu hareketi sence nasıl karşılar?"

Memur birden:

"Evet, doğru," dedi.

"Peki, insan bunun için hapishaneyi boylar mı?"

"Evet, evet doğru."

Rogojin, Prens'e dönerek sözüne devam etti:

"Oradakilerin hepsi beni hâlâ hasta sanıyor... Oysa ben, gizlice ve kimseye haber vermeden, hasta olduğum halde yola çıktım. Ah, kardeşim Semon Semonoviç beni görünce kimbilir ne kadar şaşıracak. Eminim beni babama çok kötülemişti. Babamın bedduasına uğramamın nedeni de Nastasiya Fili-ponva'dır. Herkes gibi ben de suç işledim ve cezamı çektim."

Memur ciddi bir tavırla ve anılarını canlandırmak ister gibi:

"Nastasiya Filipovna mı dediniz?" dedi.

Rogojin sinirli bir sesle:

"Boş ver... madem ki kendisini tanımıyorsun?" dedi.

Diğeri «.afer kazanmış bir tavırla:

"Kim demiş tanıyorum diye.... tanıyorum tabii," dedi.

"Bak hele! Demek dünyada, ondan başka Nastasiya Filipovna yok. Sonra sana şunu da söylemek isterim ki sen eşine az rastlanan cinsten küstahlardansın." Prens'e dönerek:

"Zaten bu adamın çamsakızı gibi üzerime yapışacağı içime doğmuştu. Ne yüz­süz adammış Allah'ım." dedi. Memur tekrar söze karışarak:

Budala

13

"Canım neden kıızıyorsunuz? Belki de tanıyorumdur. Ben hiç yanılmam. Siz beni azarlıyorsunuz. Onun yüzünden babanızdan dayak yediğiniz kadının soy ismi Barakof değil mi? Kendisi bir Prenses'tir. Toçki Atanos İvanoviç isminde biri ile ilişkisi var ve başka aşığı da yoktur. Bu adam çok zengindir. Bu nedenle General Epanşin'in ailesiyle iş ilişkileri vardır. Rogojin öfkeli bir sesle:

"Allah belanı versin," dedi. "Gerçekten her şeyi biliyor." "Size şunu da söylemek istiyorum küçük Aleksı Likoçef ile tam iki ay düşün kalktım... zavallı, o da babasını kaybetti. Çocukcağız bensiz bir adım bile atamıyordu... şimdi hapislanede... borçları yüzünden orasını boyladı. Zamanında Armans'ı, Koralı'yı, Prens Patzki'yi ve Nastasiya Filipovna'yı tanıma fırsatı olmuştu. Haklarında neler biliyordu... neler." Rogojin'in dudakları sarardı ve titremeye başladı. Memura nefretle bakarak:

"Peki ama... Nastasiya Filipovna ile Likotçef in arasındaki ilişki neydi?" Memur hemen:

"Aralarında ilişki falan yoktu. Likotçef dünyanın parasını harcadığı halde amacına ulaşamadı. Nastasiya, Armans'a hiç benzemez. Az önce de söylediğim gibi onun tek bir aşığı var: Loçki. Akşamları onlar hep beraber Büyük Tiyatroya veya Fransız Tiyatrosuna giderler., onlar localanna girer girmez subaylar arasında hemen fısıltılar başlar. İstedikleri kadar dedikodu yapsınlar bir şey kanıtladıktan sonra! Söyledikleri ancak İşte Nastasiya Filipovna şu kadın' cümlesi. Hepsı bu. Daha fazla söyleyemiyorlar, çünkü fazla söylenecek bir şey yok da ondan." Rogojin kaşlarını çatarak:

"Doğrudur," diye onayladı. "Zaliojev de zamanında bana aynı şeyi söylemişti. Dinleyin Prens: Bir gün Nevsk'de dolaşıyordum. Üzerimde babamın-verdiği ve üç yıldır giydiğim eski bir ceket vardı. Onu bir mağazadan çıkarken ve arabasına binerken gördüm. O anda çok kötü oldum... Sanki göğsümü kızgın bir ok deldi. Sonra Zaliojev e rastladım. Elbiseleri benimkinin tam tersi idi. Çok zarif ve şık giyinmişti. Oysa biz köylü çizmesi giyiyor ve lahana çorbası içiyorduk. Zaliojev bana:"

14

F. Dostoyevski

"Bu kadın senin dünyanın kadını değildir," dedi. "Bir Prenses'tir. İsmi de Nastasiya Barakov Filipovna'dır.

Toçki isminde birisiyle yaşıyor. Fakat Toç-ki, yaşı elli beş olmasına karşın Petersburg'un en güzel kadınlarından birisi ile evlenmeyi istiyor. Bu nedenle Nastasiya'dan kurtulmayı düşünüyor. Sonra bana, eğer o akşam Büyük tiyatroya gidecek olursam Nastasiya Filipovna'yı locasında göreceğimi söyledi. Fakat babam o kadar huysuzdu ki ona balete gideceğimi söyleyecek olsam mutlaka dayak yiyecektim. Ben de gizlice tiyatroya gittim ve Nastasiya Filipovna'yı gördüm. O gece gözümde uyku girmedi. Ertesi gün babam bana beşer binlik ruble değerinde % 5 faizli iki senet verdi ve dedi ki: 'Bunları git sat, sonra Andref e uğra, ona olan yedi bin beş yüz ruble borcunu ver ve kalan parayı, sokaklarda sürtmeden bana getir.' Senetleri sattım, parayı cebime koydum. Fakat Andref e gitmedim ve soluğu İngiliz mağazasında aldım. Uçlarında fındık iriliğinde pırlanta bulunan bir çift küpe satın aldım. Dört yüz ruble yetmedi. Kim olduğumu söyleyince kredi açtılar. Kúpeleri cebime koydum doğruca Zaliojeve gittim ve kendisine: 'Haydi bakalım babalık beni Nastasiya Filipovna'nın evine götür' dedim. Gittik. O sırada ayaklarımın altında, önümde, sağımda ve solumda neler olduğunu hatırlamıyorum, o kadar kendimden geçmişim. Büyük bir salona girdik. Bizi kendisi karşıladı. Ben kendimi tanıtmadım... benim yerine Zaliojev konuştu: 'Hanımefendi, bunu Parfion Rogojin'den size rastladığı günün anısı olarak kabul etmenizi rica ederim' dedi. Nastasiya kutuyu açtı, kúpelere baktı ve gülümseyerek: 'Arkadaşınız Parfion Rogojin'e teşekkür ediniz' dedi. Ve selam vererek gitti. O anda ölmeyi ne kadar çok istediğimi bilemezsiniz. Asıl gururumu inciten konu da Zaliojeve duygulanım açıklamam oldu. Kısa boyumla ve dağınık kılığımla ona kımıldamadan şaşkınlıkla bakıyor ve beceriksizliğimden utanıyordum. Zaliojeve ise tam anlamıyla çok iyi giyinmişti. Üzerinde son moda bir elbise vardı. Saçlarını kıvırtmış, yüzüne kremler ve pudralar sürmüştü. Boynunda kareli bir kravat vardı. Davranışları ve konuşmalarıyla çok kibardı. Çıkarken Zaliojeve 'Bir daha, benimle buraya gelersen seni öldürürüm' dedim. O gülerek 'Babana nasıl hesap vereceğini çok merak ediyorum'dedi. Gerçekten de o sırada eve dönmektense kendimi nehre atmayı düşündüm. Sonra kendi kendime:'Canım ne önemi var sanki' dedim ve

Budala

15

eve döndüm."

" Memur:

î "Ayl! Aman," dedi. "Rahmetlinin değil on bin ruble, on ruble için bile in-

sanı öbür dünyaya yolladığını bildiğim için bu olaydan sonra eve dönmenize şaşırdım doğrusu."

Bunları söyledikten sonra Prens'e göz kırptı. Prens de Rogojin'i alay ederek süzmeye başladı.

Yüzü iyice sararan Rogojin, memura:

"Babamın öbür dünyaya adam yolladığını sana kim söyledi?" diye bağırdı. Sonra da Prens'e dönerek: "Çok geçmeden babam her şeyi öğrendi. Zaten Zalıojef bu olayı önüne gelene anlatmıştı. Moruk beni evin üst katına çıkardı, odaya benimle beraber kapandı ve beni tam bir saat dövdü: 'Bu henüz başlangıcı, akşama bir parti daha var' diye avaz avaz bağıırıyordu."

"Sonra ne yaptı biliyor musunuz? Bu kır saçlı adam Nastasiya Filipovna'nın evine gitmiş. Ağlayarak, sızlayarak, yerlere kapanarak küpeleri istemiş. Nastasiya da gidip kutuyu getirmiş ve bizimkinin önüne atarak: 'Al, moruk! Parfion'un bunları alabilmek için nasıl hakaretlere katlandığını bildiğim için bu mücevherlerin değeri şimdi gözümde on kat artmıştır. Parfion'e selam söyle ve tarafımdan teşekkür et.' demiş."

"Bu sırada ben Serj Protuşin'den yirmi ruble borç aldım, annemin de hayır duasını alarak Pskofa hareket ettim. Geldiğim zaman hastalıktan yanıyor-duın. Yaşlı kadınlar, tedavi yerine bana dualar okuyorlardı. Cebimde kalan son paramı da içkiye verdim... zil zurna sarhoş olmuşum ve sokaklarda yatmışım... hele bir gece hiç unutmam üzerime köpekler hücum etti." Memur ellerini ovuşturarak ve çok neşeli: "Artık üzülmeğin canım," dedi. "Bundan sonra Nastasiya Filipovna ile güzel günler geçiririz. Eski küpelerin ne önemi var efendim; ona şimdi yenilerini veririz."

Rogojin onu kolundan yakalayarak:

"Nastasiya Filipovna hakkında bir kelime daha söyleyecek olursan seni döverim" dedi.

16

F. Dostoyevski

"Beni dövmen, beni kabul etmen demektir. Döv beni... yeter ki üzerimde izin olsun... Ne çabuk da geldik yahu."

Gerçekten de tren, istasyona giriyordu. Rogojin, her ne kadar Pskofdan gizlice hareket ettiğini söylediyse de istasyonda onu karşılamaya gelen birçok insan vardı. Onu görünce bağıışmaya ve şapkalarını sallamaya başladılar. Rogojin, gururla bakarak: "Garip," dedi "Zalıojef de orada." Sonra birden Prens'e dönerek:

"Prens, sizinle bu kadar kısa bir süre içinde bu kadar sohbet etmeme şaşıyorum doğrusu. Kimbilir. Belki de sohbetim size böyle bir yolculuk sırasında rastlamış olmamdan kaynaklıydun Böyle olduğu halde (Lebedef i göstererek) ona da yolculuk sırasında rastladım amma.... hiç konuşmak istemedim. Beni mutlaka gör.Üzerindeki şu paçavraları çıkaralım da sana bir numaralı zerdeva derisinden bir kürk vereyim.... sonra da ceket, yelek veya hoşla gidecek şeyler yaptıralım... Cebini de unutmam sonra hep beraber Nastasiya Filipovna'ya gideriz. Gelecek misin? Evet veya hayır?..."

Lebedef ağır bir tavırla:

"Prens Nikola Nikolaeviç! Bu fırsattan yararlanın. Böyle bir şans insana bir kez gelir" dedi.

Prens Miskin, kalktı, elini Rogojin'e uzaktı ve:

"İlk fırsatta sizi görmeye geleceğim," dedi. "Hakkımda boylu düşünmüş olmanıza gerçekten sevindim. Teşekkür ederim. Bugün zamanım olursa sizi görmeye geleceğim, ben de size şunu söylemek isterim ki, ben de sizi çok beğendim. Özellikle pırlantalı küpe hikâyesini anlattığınız zaman... zaten bu hikâyeden önce de, üzüntülü halinizle de sizi sevmiştim. Vereceğiniz elbiseye şimdiden teşekkür ederim. Çünkü ihtiyacım olacak... paraya gelince şu anda cebimde ancak bir kapek var."

"Bu akşamdan sonra paran olur gel, e mi?"«i.

Memur:

"Evet, evet bu akşam mutlaka gel... cebin parayla dolar;" dedi.

"Peki cinsellik hakkında ne düşünüyorsun Prens? Haydi sıkılmadan söyle! Aramızda yabancı yok."

"Ben mi? Belki de bilmiyorsunuzdur.... fakat doğrusunu söylemek gere-

Budala

17

kirşe hasta olduğum için kadınları hiç düşünmüyorum."

"O halde senin dünyadan haberin yok.... fakat Allah senin gibilerini sever."

Memur da onayladı.

"Cenabı Allah sizin gibileri sever doğrusu."

Rogojin, Lebedefe dönerek:

"Çanak yalayıcı, sana gelince. Beni takip et!" dedi.

Ve hep beraber trenden indiler.

Lebedef sonunda amacına ulaştı. Birkaç saniye sonra gürültülü grup Voznesenski yönünde istasyondan uzaklaştı. Prens Litenala yönüne gidecekti; ayrıldı. Hava, sisli ve nemliydi. Geçenlerden yolunu sordu.

Gideceği yolun iki kilometreden fazla olduğunu anlayınca bir arabaya binmeye karar verdi.

General Epanşin, Litenala'ya yakın bir yerde Transfiguration çevresindeki evinde oturuyordu. Beşte altısı kirada olan bu büyük ve bütün konfora sahip binadan başka, generalin Sadovaida bir evi daha vardı ki ondan da büyük miktarda kira alıyordu. Bunlardan başka Petersburg çevresinde büyük bir fabrikası, büyük bir gelir getiren bir de şatosu vardı. Önceleri, General Epanşin büyük şirketlerin hissedarıydı ve çiftlikle ilgileniyordu. Kendisinin çok zengin olduğu düşünülüyordu, söz geçiren bir insandı. Bu gücünü yeteneklerine

borçluydu. Hele kendi iş yerlerinde o olmadığı zaman işler duruyordu. Böyle olmasına karşın onun çok şanssız olduğunu ve küçük yaşta alayda askerlik yaptığını biliyordu.

Bu günkü durumu ile, eski sıradan yaşantısı karşılaştırılınca Epanşin'in ne kadar yetenekli ve saygıdeğer bir insan olduğu anlaşılıyordu. Kendisi son derece akıllı ve hoşgörülü olmasına karşın hayatının bazı noktalarının konuşulmasından hiç hoşlanmazdı. Örneğin görünmemesi gereken yerlerde, asla görülmemiştir. Kendi düşüncelerinden çok, başkalarının düşüncelerini uygu-luyormuş gibi görünürdü. Çok da şanslı bir adamdı. Kumarda çoğunlukla kazanırdı. Her çeşit insanlarla ilişkileri vardı. Her zaman gelecek endişesi du-

18

F. Dostoyevski

yardı. 'Aç gözlü olmamak, sabırlı olmak başarının sırrı olduğunu düşünürdü. Elli beş, elli altı yaşlarındaydı. İri yarı ve çok sağlıklı bir adamdı. İşinin başında hiç gülmez fakat akşamları oyun masasında neşe dolu bin insan olurdu.

General Epanşin'in ailesi, karısından ve yetişmiş üç kızından oluşuyordu. Henüz teğmenken kendi yaşında, öğrenim görmemiş ve hiçbir güzelliği olmayan ve bütün serveti ancak elli insandan oluşan bir kızla evlenmişti. General bu servetini karısının çeyiz olarak getirmiş olduğu para sayesinde elde etmiş olduğu için, ne eskiden onun fakir olduğundan, ne de genç yaşta evlenmiş olduğu için pişmanlık duyduğundan hiç söz etmemiştir. Karısına büyük bir saygı duyuyordu ve bu saygı zamanla korku halini almıştı.

Epanşin Hanım ise Prens Miskin ailesindendi. Bu aile her ne kadar tanınmış değilse de Epanşin Hanım onun iyi bir geçmişe sahip oluşundan gurur duyar ve ovunurdu. O zamanın ileri gelenlerinden ve bir dediği iki olmayanlardan birisi, genç Prens'in evliliği ile ilgilendi. Onun bir sözü üzerine teğmenle Prens evlendiler. Yirmi beş yıldan fazla bir zaman karı koca büyük bir uyum içinde yaşadılar. Soylu bir ailenin son çocuğu olmasından ya da kendi kişisel yeteneklerinden dolayı Epanşin Hanım, daha çok genç iken birçok kibar ve yüksek sosyete kadınına kendini sevdirmiş ve onların arasına girmişti. Daha sonra kocası büyük bir servete ve iyi bir yere sahip olunca Epanşin Hanım'ın yüksek sosyete ile ilişkisini daha da arttı.

Son üç yıl içinde de Generalin Aleksandra, Adelaid ve Aglae isimdeki üç kızı büyüdü ve hepsi birer genç kız oldu. Onlar baba tarafından sadece Epanşin, anne tarafından ise soylu bir aileye sahiptiler. Oldukça büyük bir çeyizleri de vardı. Bu nedenle babaları Rusya'nın en yüksek makamına sahip olabilirdi. Üstelik her üçü de gençti. En büyükleri Aleksandra yirmi beşinde, ortancası Adelaid yirmi üçünde, en küçükleri Aglae ise henüz yirmisinde idi. Bu sonuncusu öyle bir güzelliğe sahipti ki daha şimdiden dillere destan olmaya başlamıştı. Fakat aralarındaki farklar yalnız yaşla ilgili değildi. Bu üç kız-kardeş öğrenim, akıl ve değer olarak birbirlerinden ayrılıyorlardı. Onlar birbirlerini çılgınca seviyorlar ve birbirlerine destek oluyorlardı. Hatta sağda solda, ailenin gözbebeği sayılan en küçükleri Aglae'ye her iki kızkardeşinin onayları alınarak yapılan fedakârlıklardan söz ediliyordu. Onlar, toplum için-

Budala

19

de ve toplantılarda dikkati çekmek şöyle dursun özellikle alçak gönüllü olurlardı. Halk, onların değerlerini bildiği halde onlarda, kendini beğenmişlik ve gurur göremezdi. En büyükleri, müzisyen ortancaları ise ressamdı. Fakat halk, onların yeteneklerinin, ancak bu son zamanlarda farkına vardı, daha doğrusu o da bir rastlantı sonucu oldu.

Onlar evlenmekten hiç söz etmiyorlardı, bulundukları çevreden memnun olup onun çevresini genişletmek düşüncesinde değillerdi, bu konuda babalarının karakterini, hırsı ve umutlarını herkes biliyordu.

Prens Miskin, generalin evinin zilini çaldığı zaman saat on bire geliyordu. General ikinci katta oturuyordu. Hizmetçilerden biri kapıyı açtı, gelenin elindeki paket ve şüpheli görünüşü yüzünden onu önce uzun uzun inceledi. Prens, birkaç defa kendisinin Prens Miskin olduğunu, çok önemli bir konu için Generali mutlaka görmesi gerektiğini tekrarlaması üzerine, hizmetçi onu içeri aldı. Prens'i göz hapsinde tutması için bir başka hizmetçiyi bıraktıktan sonra gitti. Kendisinin önemli bir görevi olduğuna inanan hitmetçinin yüzünde ciddi bir ifade vardı.

Uşak bir koltuğa çöktü ve ciddi bir tavırla:

"Bu odada bekleyiniz ve elinizdeki paketi de burada bırakınız!" dedi. Gözünün ucuyla gelişi güzel bir sandalyeye uzanmış olan ve paketini bırakmayan Prens'e baktı. Prens:

"İzin verirsiniz," dedi. "Burada sizinle beraber oturayım. Öbür odada yalnız başıma canım sıkılacak!"

"Ziyaretçi olduğunuz için kalamazsınız. Generalin kendisiyle mi görüşeceksiniz?"

Hizmetçi bu kıyafette bir adamı efendisinin yanına nasıl sokacağına akıl erdiremediği için ikinci kez aynı soruyu sordu.

Prens:

"Evet... bir işim var da" diye ekledi.

"Size... ziyaretinizin nedenini sormuyorum. Benim görevim isminizi bildirmektir. Tekrar ediyorum. Sekreterini görmeden içeriye sokmam."

Hizmetçinin, karşısındaki adam hakkındaki şüpheleri sürekli artıyordu.

20

F. Dostoyevski

Prens'in kıyafeti, Generali görmeye gelen insanların kıyafetinden o kadar farklıydı ki. Buna karşın General günün belli saatinde her türlü insanı kabul ediyor ve işe ait konularını görüşüyordu. Hizmetçi bunu bildiği için ve gelenlere çok fazla zorluk çıkartmaması konusunda emir aldığı halde karşısındaki adamın ziyaretini olağandışı bularak Generalden önce sekretere heber vermeyi uygun gördü ve bir makine hızıyla; "Gerçekten yabancı ülkelerden mi geliyorsunuz?" dedi. Aslında sormak istediği "Gerçekten siz Prens Miskin misiniz?" sorusunu sormadı.

"Evet trenden şimdi indim. Öyle zannediyorum ki amacınız bunu değil de siz gerçekten Prens Miskin misiniz?" sorusunu sormaktı değil mi? "Sor-madıysanız nezaketinizden dolayıdır."

Uşak aptallaşarak:

"Hım..." diye mırıldandı.

"İnanınız yalan söylemiyorum. Merak etmeyin benim yüzümden başınıza bir şey gelmez. Kıyafetim ve paketim şaşırtmamalı. Bu son zamanlarda işler pek iyi gitmiyor."

"Hım... Canım çekindiğim o değil. Benim görevim haber vermektir. Zaten sekreter nerede ise gelir ve sizinle görüşür, yeter ki... Söylersem darıl-mazsınız ya... Yeter ki General hazretlerini fakirliğinizden dolayı acındırmaya gelmiş olmayasınız?"

"Hayır, kesinlikle o konuda rahat olabilirsiniz.... buraya da bu amaçla gelmedim."

"Afedersiniz... kıyafetinizi görünce... öyle sanmıştım da... lütfen sekreteri bekleyin.... General bir albayla görüşüyor; sonra da sıra sekreterinin..."

"Umarım çok beklemem. Sigara içecek bir yer yok mu? Tütünü de var, pipom da..."

Hizmetçi hayretle ve nefretle bakarak:

"Sigara içmek mi?" diye bağırdı ve sanki kulaklarına inanamayarak tekrar etti:

"Sigara içmek mi? Kesinlikle olmaz. Burada sigara falan içilmez.. Aklınızdan böyle bir şeyin geçmesi bile çirkin... şaşılacak şey doğrusu."

"Fakat ben bu odada içmeyi düşünmedim. İzin verilmediğini biliyo-

Budala

21

rum.... ben sadece bana bir gizli yer gösterin de pipomu içeyim demek istemiştım... Buna alıştık artık bir kere... tam üç saattir içmedim."

Hizmetçi söylenerek:

"Peki ama bu kıyafetinizle sizi nasıl haber vereyim... sonra, ziyaretçi olduğunuza göre yeriniz burası değil.... salondur... burada oturmakla bana azar işittireceksiniz,"dedi ve pakete yan yan bakarak:

"Amacınız da bu evde oturmak galiba!" diye ekledi.

"Hayır! Böyle bir düşüncem yok. Davet bile etseler yine kalmam... ben buraya tanışmak için geldim... sadece bu..."

Hizmetçi çekinerek:

"Nasıl? Tanışmaya mı? Peki neden bana iş konusunda görüşeceğim dediniz?"

"İş derken belki abartmış olabilirim... fakat gerçekten iş için geliyorum... şöyle ki: Bir şey sormak istiyorum... fakat asıl amacın Epanşin ailesi ile tanışmak... çünkü Generalin karısı da Mişkin'lerdendir.... senin anlayacağın ben ve o, akrabayız."

Prens'in son kelimeleri hizmetçiyi iyice aptallaştırdı ve meraklandırdı:

"Demek... akrabasın öyle mi?" dedi.

"Öyle sayılır. Fakat o kadar uzak ki. Az önce de söylediğim gibi, kendisine mektup göndermememe karşın cevap alamadım. Bu yüzden kendisiyle görüşmeyi uygun gördüm. Benim hakkımdaki şüpheli düşüncelerinizi dağıtmak için de size bunları anlatıyorum. Fakat siz hâlâ şüphe duyuyorsunuz. Beni kabul edeceklerini düşünüyorum. Çünkü Prenses kendi kanından olan birini görmek isteyecektir. Duyduğuma göre akrabalarına düşkünmüş ve onlarla gurur duyuyormuş."

Prens hizmetçiyle bu kadar sade ve senli benli konuştuğu için hizmetçinin gözünde küçülmüştü. Hizmetçi, efendi ile hizmetçi arasında farkı biliyor ve Prens'in konuşma şeklini bir efendiye yakıştıramıyordu. Sonuçta; Prens'in, yardım dilenmeye gelen bir serseri ya da gurursuz bir budala olduğuna karar verdi. Bu durumda Genral'e nasıl haber vereceğini düşündü.

Hizmetçi her zamankinden fazla ısrar ederek:

"Misafir odasına geçmenizi rica. edeceğim," dedi.

79.

F. Dostoyevski

Prens neşeli bir gülümsemeyle:

"Eğer orada oturmuş olsaydım sana bunları anlatamazdım" dedi. "Hâlâ benim kıyafetimin ve paketimin etkisi altındasınız. Artık sekreteri bekleme-seniz ve beni haber verseniz kötü olmaz sanırım."

"Sizi, sekreteri görmeden habere vererem. Sonra General albayla olan görüşmesi sırasında kendisini hiçbir konuda rahatsız etmemem için bana sıkı sıkı emir verdi. Haber vermeden ancak Gabriel Ardalinoviç girebilir."

"Kim bu adam, memur mu?"

"Gabriel Ardalinoviç mi? Hayır, şirketin özel memurudur. Hiç olmazsa elinizdeki şu paketi bir yere koyun."

"Fena olmaz. İzin verirsiniz mantomu da çıkarmak istiyorum."

"Değil mi ya! Generalin yanına öyle gidemezsiniz."

Prens kalktı, çabucak mantosunu çıkardı. Altından, eskimiş olmasına karşın iyi bir elbise çıktı. Yeleğinde, eskimiş çelik zincire bağlı bir Cenevre saati asılıydı.

Hizmetçi her ne kadar Prens'i bir aptal olarak düşündüyse de kendisinin de sadece bir hizmetçi olmasından dolayı Prensle olan konuşması sırasında biraz haksız olduğunu ve nezaket kurallarını aştığını düşündü.

Prens kendine ait tavırlarıyla onun hoşuna gidiyordu; bazen de nefret ediyordu.

Prens eski yerine oturdu.

"Peki Epanşin Hanım ne zaman kabul ederler?" diye sordu.

"Orasını ben bilmem. Hanımefendinin kabul saatleri gelen misafirlere göre değişir. Terzi için kabul saati on birdir. Gabriel Ardalinoviç de herkesten önce kabul edilir... hatta o kahvaltı zamanında bile girer, çıkar."

"Kışın burada evler yabancı ülkelerdekinden daha sıcak oluyor. Buna karşı dışansı daha soğuk. Orada evler o kadar soğuk oluyor ki bir Rus'un dayanması imkânsız."

"Isıtmıyorlar mı?"

"Isıtıyorlar. Fakat evlerin ve pencerelerin yapılış şekli başka."

"Avrupa'da çok kaldınız mı?"

"Dört yıl fakat bütün zamanımı hep aynı yerde geçirdim. Deniz kenarındaydım."

Budala

23

"Burası şimdi size biraz yabancı gelmeli?"

"Gerçekten de öyle. Belki inanmazsınız ama... Rusça'yı unutmadığıma şaşıyorum. Sizinle konuşurken kendi kendime: 'Çok iyi konuşuyorsun' diyorum. Kimbilir, belki de bu nedenle bu kadar çok konuşuyorumdur. Dünden beri hep Rusça, konuşmak istiyorum."

"Eski Petrogra'de mi oturuyordunuz?" (Hizmetçi ne kadar konuşmak istemiyorsa da böyle nazik bir ziyaretçiye cevapsız bırakmanın ayıp olacağını düşünüyordu.)

"Petrograd'da mı? Ancak yolculuklarım sırasında gelip geçerken kaldım... zaten o zamanlar hiçbir şeyin farkında değildim... şimdi de birçok yeniliklerin yapıldığını söylüyorlar o kadar ki eskiden bilenler yeniden öğrenmek zorundaymışlar. Bir takım yeni kurulan mahkemelerden sözedildiğini duydum."

"Ne! Mahkemeler mi?... Tabii mahkemeler ya... peki oradaki mahkemeler buradakilerden daha mı adil?"

"Pek farkında değilim. Ama bizde ölüm cezası yoktur." "Peki Avrupa'da var mı?"

"Var tabii. Schneider'le beraber gittiğim zaman Fransa'da, Lyon'da gördüm."

"Mahkûmu astılar mı?" "Hayır, kafasını kestiler." "Bağırdı mı?"

"Ne gezer? Bütün her şey bir anda oluyor. İnsanı bir tahta üzerine yatırıyorlar, bir geniş bıçak da başını koparıyor. Buna giyotin diyorlar. Baş bir anda kopup gidiyor. Fakat işin en üzücü tarafı; hazırlıklar. Ölüm kararının okunması, mahkûmun elbiselerinin giydirilmesi, tuvaletinin yapılması, sehpaye çıkarılması ve bağlanması yürek paralayıcı şeyler. Halk da bunları görmeye gidiyor. Bu kötü törene kadınlar da gidiyor."

"Doğru değil."

"İyi ama... böyle bir işkenceyi görmeye nasıl katlanıyorlar acaba? başının kesildiğini gördüğüm mahkûm genç, zeki, kuvvetli bir gençti. İsmi de Leg-ros'du. İster inanın ister inanmayın sehpaye çıktığı zaman rengi kireç gi-

24

F. Dostoyevski

biydi ve ağlıyordu. Bu nasıl olur, sorarım size? Korkunç şey değil mi? Korkudan ağlayanlar kimlerdir bilir misiniz? Küçük bir çocuğun ağlayabileceğini! anlıyorum ama.... büyük bir adamın, o zamana kadar gözyaşını saklamış kırk beş yaşında bir adamın gözyaşı dökmesini anlayamıyorum. Acaba o sırada insanın içinde ne fırtınalar eser? Ne gibi korkular içinde kıvranıyor? Kutsal kitap: 'Öldürme!1 der. O öldürdüğü için onu da öldürüyorlar. Ben bunu kabul edemem doğrusu. Ben bu olayı bir ay önce gördüm hiçbir zaman da gözümün önünden gitmiyor. Tam beş kez rüyama girdi."

Prens konuşurken heyecanlanmış, soluk yüzünü de hafif bir kırmızılık kaplamıştı. Hizmetçi onu derin bir ilgiyle dinliyordu.

"Hiç olmazsa," dedi "İnsan böyle bir ölümde fazla işkence çekmez."

Prens heyecanla:

"Biliyor musunuz" dedi. "Herkes de sizin gibi düşündüğü için giyotin ya-pılmıştır. Hüküm infaz edilirken ben kendi kendime:'Acaba ölümün çabukluğu onun acısını daha fazla arttırıyor mu?' diye düşünüyordum. Belki düşüncemi garip bulacak ve güleceksiniz ama... düşünecek olursanız siz de aynı şeyi düşüneceksiniz. İşkence edilen bir adamı düşünün. Her tarafı yaralar içinde, bir an geliyor fiziki acılar, ruhsal acıları bastırıyor. Bu durumda en büyük işkence, yaralar değil de, manevi işkencedir. Ruhun bedeninizi terkedeğini bilerek o anda sadece bir et yığını olacağınızı anlamak, insanı en büyük acılara boğar. Yaşanan en kötü zaman, başın halkaya girdiği ve birkaç saniye içinde bıçağın başı kestiğinin anlaşıldığı zamandır. Bu konuda pek çok kişi de benim gibi düşünüyor. Bundan kesinlikle eminim. Adaletin verdiği ceza, pek çok suçtan daha ağır ve zalimcedir. Öldürülmek isteyen bir insan canını verinceye kadar kurtulabileceğini düşünür. Ama giyotinin altına yatan bir insanın kurtulabileceğini düşünmesi olanak dışıdır. Burada insana bir parça umudu bile çok görüyorlar. Savaş sırasında bir askeri topun ağzına getirip topu ateşleyeceğiniz ana kadar kurtulabileceği umudunu taşır. Oysa ölüm karan okunan kimse ya ağlar ya da çıldırır.. Belki de yeryüzünde, idam sehpasına kadar götürülüp, sonra da 'Affedildin, serbestsin' denilen tek bir adam vardır. İşte o adam size o sırada neler duyduğunu söyleyebilir. Bir insana böyle davranmak insanlık dışıdır."

Budala

25

Hizmetçi düşüncelerini her ne kadar Prens'teki duygusallıkta anlatamaya-caksa da söylenenleri anladığı yüzündeki üzgün ifadeden anlaşılıyordu.

"Canınız madem ki sigara içmek istiyor, bir çaresine bakarız," dedi. "Fakat çabuk olalım. Yoksa General sizi, bulunmadığınız bir zamanda çağırabilir. İşte bakın, şu küçük merdivenin altında bir kapı var. İtiniz sağda bir oda var, orada içebilirsiniz. Yalnız pencereleri açında etrafa sigara kokusu yayılmasın."

Fakat Prens içmeye zaman bulamadı. Elinde kâğıtlar bulunan genç bir adam odaya girdi. Hademe onun ceketini çıkarırken, o da göz ucu ile Prens'e bakıyordu.

Uşak sevimli ve samimi bir tavırla:

"Gabriel Ardalınoviç, şu gördüğünüz kişi söylediğine göre Prens Miş-kin'miş... Hanımefendinin de akrabasıymış... Avrupa'dan yeni gelmiş... Bütün eşyası da elindeki şu paket... Sadece.."

Prens daha fazla bir şey duymadı; çünkü hademe alçak bir sesle konuşmaya başladı. Gabriel Ardalınoviç hem dinliyor, hem de eskisinden daha nazik olarak Prens'e bakıyordu. Sonra dinlemesini keserek hızla Prens'e doğru yöneldi:

"Siz Prens Miskin misiniz?" dedi.

Bu, yirmi sekiz yaşlarında güzel, sansın, orta boylu ince yapılı bir gençti. Soyluların gibi küçük bir sakalı vardı. İnce bir yüze sahipti. Oldukça ciddi görünüyordu. Dışleri bir sıra inciyi andırıyordu. Neşeli ve içten görünmesine karşın, gözlerinden merak duyduğu okunuyordu.

Prens kendi kendine:

"Yalnız olduğu zaman bakışlan ve gülümsemesi de eminim ki böyle değildir! " diye düşündü.

Prens, Rogojin'e ve hademeye söylediklerinin hemen hepsini bir çırpıda ona da anlattı.

Gabriel Ardalınoviç anılanı yokladı.

"Yanılmıyorsam bir yıl ya da ona yakın bir zaman önce İsviçre'den Liza-veta Prokofyevna'ya bir mektup gönderen sizdiniz?" dedi.

"Doğru."

26

F. Dostoyevski

"O halde sizi burada tanıyorlar... hem de çok iyi hatırlıyorlar. Ekselansı görmek ister miydiniz? Geldiğinizi hemen bildireceğim. Bir saniye kadar beklemenizi rica ediyorum fakat misafir odasına neden buyurmuyorsunuz? (Hademeye sert bir tavırla) Neden Beyefendiyi buraya aldın?"

"Beyefendi kendisi istemedi?"

Tam bu sırada kapı gürültüyle açıldı. Bir subay çıktı. Elinde bir çanta vardı. Yüksek sesle ev sahibiyle vedalaşıyordu.

Odanın diğer ucundan bir ses:

"Gabriel, orada mısın? Gel bakalım buraya!" dedi.

Gabriel Ardalınoviç. Prens'i selamladıktan sonra çağrıldığı yere doğru gitti.

Bir iki dakika sonra kapı tekrar açıldı ve sekreterin sesi duyuldu. "Prens Hazretleri lütfen buyuran."

General İvan Fedoroviç Epanşiri, odanın ortasında durmuş ve gelen misafire bakıyordu. Prens içeriye girince, ona doğru iki adım ilerledi. Prens yaklaştı ve kendisini tanıttı.

General:

"Evet" dedi. "Size hangi konuda yardımcı olabilirim?"

"Acele hiçbir işim yok. Buraya gelmekteki amacım sizinle tanışmaktı. Sizi böyle bir zamanda rahatsız etmek istemezdim ama... ne kabul günlerinizi biliyordum... ne de çalışma saatlerinizi., trenden daha şimdi indim, İsviçre'den geliyorum."

General gülümsemek istedi, fakat kendini tuttu. Bir an düşündü, gözlerini kıptı ve sonra misafiri bir daha tepeden tırnağa kadar süzdü ve oturması için bir sandalye gösterdi. Kendisi de onun yanına oturdu ve Prens'e dönerek sabırsız bir tavır ile ziyaretinin nedenini öğrenmek istedi.

Gabriel, masanın üstündeki kâğıtları topluyordu. General:

"Genellikle gelenleri kabul edecek zamanım olmaz," dedi. "Fakat geldi-nize göre ziyaretinizin bir nedeni olmalı. Ben...!"

Budala

27

Prens sözünü keserek:

"Ziyaretimin bir nedeni olduğunu düşüneneğinizi biliyordum" dedi. "Emin olun ki ziyaretimin tek nedeni sizinle tanışmaktı."

"O şeref bana da air... Fakat insan işleri yüzünden değil eğlenmek, başını kaşıyacak zamanı bile bulamıyor... sonra sizinle benim aramda ortak ne olabilir... yani akrabalığımızın nedeni."

"Nedeni falan yok, aramızda ortak bir nokta da yok. Eğer ben Prens Miş-kin'sem eşiniz de aynı aileden olduğu için aramızda bir yakınlık var. Ziyaretimin nedeni de budur. Dört yıla yakın bir zaman Avrupa'da kaldım. Rusya'dan ayrılırken çok kötü bir durumdaydım. Aşağı yukarı delirmek üzereydim ve hiçbir şeyin farkında değildim. Fakat şimdi de iyi olduğum söylenemez. Anlayacağınız iyi insanlara ihtiyacım var. Sizlerin de çok iyi insanlar olduğunuzu duydum, hatta öyle olduğunuza eminim."

General:

"İltifatlarınıza teşekkür ederim," dedi. "Ne yapmak istediğinizi sorabilir miyim?"

"Daha bir karar vermedim."

"Demek trenden iner inmez buraya geldiniz... hem de.. Eşyanızla beraber."

"Gördüğünüz bütün eşyam şu paketin içinde... içinde çamaşırlarım var.... genellikle onu yanımda taşıyırım... akşama kadar çok zamanın var... nasıl olsa bir oda kiralarım."

"Demek oda kiralamayı düşünüyorsunuz."

"Tabii.."

"İlk önce sözlerinizden burada yerleşeceğinizi zannetmiştim."

"İyi ama... Sizin beni davet etmeniz gerekirdi. Fakat şunu da itiraf edeyim ki davet etmiş olsaydınız bile ben kalmazdım... nedeni falan yok..."

"O halde davet etmemekle iyi yaptım. Böyle bir düşüncem de yok. İzninizle Prens Hazretleri konuşmamızı bir sonuca bağlayalım... sizinle benim aramda bir akrabalık olmadığı konusunda her ikimiz de anlaştık... Ve..."

Prens kalktı ve durumunun çok nazik olmasına karşın neşe ile gülerek:

"Ve... kalkıp gitmekten başka çare yok," dedi. "Buradaki kuralları bilme-

F. Dostoyevski

diğim için ve Petersburg'un sosyete hayatına yabancı olduğumdan, konuşmamızın böylece biteceğinden daha buraya gelirken emindim zaten... fakat böyle oluşu daha iyi oldu... zaten İsviçre'den yazdığım mektubun cevapsız kalışı her şeyi açıklıyordu. Allah'a ismarladık Generalim... Rahatsız ettim. Özür dilerim." O sırada Prens'in bakışlarında bir gurur ve samimiyet belirdi. Bunun üzerine Generalde de ani bir değişiklik oldu. Biraz öncekine benzemeyen bir sesle:

"Prens" dedi; "Ben sizi tanımıyorum amma... Lizaveta Prokofyevna belki eski bir akrabasını görmek isteyecektir... eğer zamanınız varsa biraz bekleyin."

Prens:

"Zaman konusu kolay.... her zaman zamanım vardır," dedi. (Ve şapkasını masanın üzerine koydu.)

Hanımefendinin benden mektup aldığını hatırlayacağını zannediyorum. Az önce dışanda beklerken hizmetçiniz beni sadaka gibi iş istemeye gelen bir zavallı zannetti. Emin olun ki ziyaretimin nedeni bu değil. Sadece sizinle tanışmak istiyordum. Fakat beni üzen bir şey varsa, o da böyle zamansız sizi rahatsız etmemdir." General neşeli bir gülümsemeyle:

"Size şunu söyleyeyim ki Prens... eğer siz görüldüğünüz gibi bir insan iseniz sizinle seve seve arkadaşlık edebilirdim. Fakat'gördüğünüz gibi çok meşgulüm... okunacak ve imzalanacak bir sürü iş var... Bunlar bittikten sonra da daireye gideceğim... bu nedenle ziyaretçilerimi sık sık göremiyorum. Fakat sizin iyi bir terbiye almış olduğunuz belli... Allah aşkına kaç yaşındasmız

Prens?"

"Yirmi altı."

"Yok canım! Ben sizi daha genç zannetmiştim."

"Yaşımı pek göstermediğimi söylerler. Rahatsız etme konusuna gelince ileride sizi zamansız rahatsız etmeyeceğim. Çünkü başkalarını rahatsız etmekten çok çekinirim. Bu durumda aramızda pek ortak noktalar

yok gibi, fakat böyle olduğu halde insanlar arasında ortak noktalar bulunabilir. İlk bakışta insanlar birbirlerini yargırlar ve yeterince tanıyamazlar. Canınızı sıkmaya

Budala

29

başladım galiba."

"İki kelime: Servetiniz var mı, yoksa iş aramayı düşünüyor musunuz? Sorum için özür dilerim!"

"Rica ederim, çok yerinde bir soru, neden sorduğunuzu da çok iyi anlıyorum. Şimdilik bir servetim ve işim yok. Bugüne kadar bana, yanında kaldığım Profesör Schneider baktı. Gelirken de ancak yol parasını verdi. Cebimde şimdi topu topu birkaç kapek var... kafamda bir iş var ama... Bu konuda birilerinin fikrini almalıyım.... fakat..."

"Peki bir iş buluncaya kadar nasıl geçineceksiniz?" diye sordu.

"Hemen işe başlamak... her ne olursa olsun!"

"Bilgili bir adam olduğunuz belli ama. Günlük ekmeğinizi kazanabilecek ne gibi yetenekleriniz var? Af buyurun."

"Affedilecek bir şey yok canım! Doğrusunu isterseniz bu konuda hiçbir yeteneğim yok... hastaydım... bu yüzden öğrenimim de yanm kaldı... günlük ekmeğe gelince... zannederim ki..."

General tekrar sözünü keserek ona bazı sorular sordu. Prens de hayatını tekrar anlattı. General Pavliçef ten söz edildiğini, hatta kendisi ile tanıştığını hatırladı. Mişkin'in kendisi de bu adamın eskiden öğrenimi neden yakından ilgilendiğini bilmiyordu... belki de babası ile olan arkadaşlığı yüzündendi... annesinin babasının ölümünden sonra, çok küçük yaşta, yazlığa gönderilmişti. Sağlığı bunu gerektiriyordu. Pavliçef onu, kendisinin akrabası olan yaşlı kadınlara bırakmıştı. Prens'e önce bir mürebbiye, sonra da bir mürebbi tuttular. Prens çocukluk anılarını her ne kadar hatırlıyorsa da onlara bir düzen verecek kadar değil. Üst üste gelen nöbetler onu adeta budalaya çevirmişti. (Budala deyimini özellikle kendisi kullandı) günün birinde Pavliçef in Berlin'de akıl hastalıkları uzmanı, İsviçre'li Profesör Schneider'e rastladığını bu doktorun budala ve delileri Valais kantonundaki bir kuruluşta hidroterapi ve jimnastik ile tedavi ettiğini anlattı. Bu doktor aynı zamanda hastalarının öğrenimleri ve duygulan ile de ilgileniyordu. Bu nedenle Pavliçef beni beş yıl İsviçre'ye gönderdi ve bu uzmana emanet etti; fakat iki yıl önce Pavliçef aniden öldü; işleri kaldığı gibi vasiyetname de bırakmadı. Doktor Scheider o zamandan beri hastalığımı tedavi etti. Onun sayesinde şimdi oldukça sağlıklıyım fa-

30

F. Dostoyevski

kat hastalığım geçmedi. Böyle olduğu halde Rusya'ya dönmeye can atıyordum. Sonunda doktor da ülkeme dönmeme izin verdi."

Bu hikâye generali çok şaşırttı.

"Peki Rusya'da hiç tanıdığınız yok mu?" diye sordu.

"Şimdilik hayır! Fakat bulacağımı sanıyorum... çünkü bir mektup aldım..."

General sözünü keserek ve Prens'in son cümlede yaptığı imayı anlayarak:

"Hiç olmazsa orada bir şeyler öğrenmişsinizdir?" dedi. "Hastalığınız, kolay bir işe girmeniz engel değil ya bari?"

"Hayır! Zaten bir işe girmemi ve neler yapabileceğimi anlamayı çok istiyorum. Profesörün yanında dört yıl öğrenim gördüm ve Rus kitaplarım okumasını mükemmel öğrendim."

"Rus kitaplarını mı? Şu halde hatasız yazıp okumasını biliyorsunuz, demektir."

"Evet, tabii."

"Mükemmel! Ya yazınız nasıl?"

"O da mükemmel... hatta bu konuda diplomam var diyebilirim. Çünkü gerçek bir hattat gibi yazıyorum. (Hararetleterek) isterseniz bana yazacak bir şey verin... bir uygulama yapalım."

"Zahmet olacak ama... görmemiz gerekiyor... doğrusu Prens, iyi niyet sahibi olunuz çok hoşuma gidiyor... kibarlığınıza da diyecek yok."

"Çalışma odanızı ne kadar güzel düzenlemişsiniz... bir sürü uç ve kalem... bir yığın da kalın ve iyi cinsten kâğıt var... çalışma odası dediğin işte böyle olur... şu manzaraya gelince... tanıyorum... İsviçre'den bir parça... ressam bunu herhalde manzaraya bakarak yapmış... manzaranın yerini de hatırlar gibiyim. Uri kantonu..."

"Bu tabloyu buradan almanıza karşın olabilir de yani... Ganya! Prens'e kâğıt verin. İşte kâğıt kalem... şu masaya oturun..." General, çantasından büyük boy bir resim çıkararak Ganya'ya hitaben:

"Nedir o?" dedi. "Ah Nastasia Filipovna'nın resmi ha? Kendisi mi gönderdi? Ha?"

"Biraz önce, bir tebrik olarak verdi. İsteyeli uzun zaman oluyor. Öyle bir

Budala

31

günde ona ellerim boş gittiğim için ayıp oldu galiba!"

General sözünü keserek:

"Yok canım? Ne garip düşünüyorsun. Onun çıkarıcı olmayan bir kadın olduğunu bilmiyorsun galiba? Zaten ona ne gibi bir hediyede bulunabilirdin? Binlerce rubleyi gözden çıkarmalısın? Resmini verecek olursan iş değişir. Sahi, aklıma gelmişken sorayım: Senden resim falan istedi mi?"

"Hayır istemedi, belki de hiç istemeyecektir... aman İvan Federoviç bu akşamki ziyafeti unutmayın.Özel olarak davet edilenler arasındasınız."

"Aklımda... gideceğim zaten... bu akşam yirmi beşinci yıl dönümü değil mi? Ganya bana bak... sana bir şey söyleyeceğim, fakat aramızda kalsın... bu akşam Atanas İvanoviç'le bana son kararını söyleyecek: Evet veya hayır! Haberin olsun."

Ganya şaşırıp ve yüzü sararır gibi oldu. Titrek bir sesle:

"Sahi, böyle mi söyledi?" dedi.

"Bunu o gün söyledi., o kadar ısrar ettik ki sonunda kabul etti... fakat sonuç belli olana kadar sana haber vermemizi istemedi."

General sabit bakışlarla Ganya'ya bakıyordu. Karşısındaki adamın aldığı korkunç tavır hoşuna gitmedi. Delikanlı heyecanla:

"İvan Fedoroviç, unutmayın ki Nastasiya karar verinceye kadar bana son kararımı vermem için zaman tanıdı. Ne de olsa son söz bende..."

General korkarak:

"Demek... demek" diye kekeledi.

"Şimdilik korkacak bir şey yok."

"Peki biz ne olacağız."

"Reddetmiyorum, fakat düşüncemi değiştirebilirim."

General sıkıntılı bir sesle:

"Bir de reddetmen eksikti;" dedi. "Dostum senin için burada gerekli olan red değil!.. Tam tersi memnuniyetini sevinç ve mutlulukla açıklamalısın. Evde ne dolaplar dönüyor bakalım?"

"Bizde mi? Evde her şey benim istediğim gibi. Babam her zamanki gibi delice düşünceleri ile rezalet çıkarmak istiyor... Konuşmuyorum... fakat bana

F. Dostoyevski

saygıda kusur etmiyor... annem olmamış olsaydı çoktan kapı dışarı ederdim... zavallı annem genellikle ağlıyor, kızkardeşim ise dövünüp tepiniyor... fakat hepsine kaderimden ancak kendimin sorumlu olacağımı, evde de benden başka kimsenin sözü geçmeyeceğine ve herkesin buna uymasını istediğimi kesin bir dille söyledim... bütün bunları kızkardeşimin, yüzüne adeta bağırdım... fakat annem de orada idi."

General kollarını açarak ve omuzlarını hafifçe kaldırarak: "Doğrusunu istersen ben bu konudan hâlâ bir şeyler anlamıyorum. Geçenlerde Nina Aleksandrovna bana geldiğinde (hatırlıyorsun değil mi) ağladı, sızladı, 'Neyin var?' dediğim zaman bana verdiği cevaptan anladım ki bu evlilik aileniz için büyük bir şerefsizlik olacaktır. Kendisine şerefsizliği nereden çıkardığını, Nastasiya Filipovna'ya kimin neyi sitem edebileceğini ve onun hareketi hakkında kimin kötü bir söz söyleyebileceğini, bütün suçun Toçki ile beraber yaşamasından mı olduğunu, böyle bir şey düşünülse bile bunun, bazı noktalan dikkate alınınca, ne kadar önemsiz bir şey olduğu sonucuna varılacağını söylediğim zaman şu cevabı aldım: 'Fakat onu kızlarınızın bulunduğu yere sokmazsınız ama...' ne güzel bir itiraz değil mi... hele Nina Aleksandrov-na'nın ağzından çıkışı şaşırtıcıydı doğrusu... anlamıyor galiba... Anlamıyor olacak..."

Ganya, Generalin cümlesini tamamlayarak:

"Mevkiini, değil mi?" dedi. "Fakat ona kızmakta haksızsınız... çünkü her şeyi anlıyor... daha geçen gün başkalarının işine karışmaması için onu azarladım. Ben henüz son sözümü söylemediğim içindir ki evde her şey yolunda gidiyor...fakat fırtına kopacağa benziyor... eğer sözümü bugün verecek olursam kopmuş demektir."

Bir köşede, güzel yazı konusundaki yeteneğini göstererek yazısını yazmakla meşgul Prens bütün bu konuşmayı dinledi. İşini bitirdikten sonra masaya yaklaşp ve Generale kağıdı uzattı ve masa üzerindeki resmi iyice süzdükten sonra:

"Demek Nastasiya Filipovna bu ha?" dedi ve hemen:

"Doğrusu çok güzel bir kadını!"

diye ekledi.

Budala

33

Yanılmıyordu; çünkü resimde, siyah ipekten yapılmış çok şık fakat sade bir elbise giymiş bir kadın; rastgele taranmış, adeta ev halinde olan saçları kestane rengindeydi; derin ve siyah gözleri, düşünen bir alını vardı. Zayıf ve solgun yüzünde masum bir görünüş vardı.

General ve Ganya Prens'e şaşkınlıkla baktılar.

General:

"Nasıl, Nastasiya Filipovna'yı tanıyor musun? Ne zamandan beri?" diye sordu.

"Evet, tanıyorum... Rusya'ya ayak basalı henüz yirmi dört saat olmasına karşın bu güzel kadını tanıdım;" dedi ve Rogojin'le nasıl karşılaştığını, ondan neler öğrendiğini uzun uzun anlattı.

General düşünceli:

"İşte bir sürü haber daha!" dedi.

Prens'in hikâyesini dinledikten sonra gözlerini Ganya'ya dikti ve ruhunda bazı şeyler okumak istedi.

Ganya da biraz şaşkın:

"Bütün bunlar deli saçması," dedi... "Bir tüccardan, böyle bir serserilikten başka ne beklenebilir? Zaten Rogojin denen bu adamdan sözedildiğini çok duydum."

General:

"Ben de duydum." dedi. "Küpe olayından sonra onu tanımayan kalmadı. Zaten Nastasiya Filipovna da sözetti. Fakat şimdi konu bir milyon... Bir de tutku konusu. Her ne kadar şerefsiz bir tutku ise de yine bir tutkudur... bu gibi insanların sarhoşken neler yapabileceklerini unutmamalı... Hım!... (General korkulu bir tavırla) bari bir olay çıkmasa," dedi.

Ganya: * "Bu milyon konusu sizi korkutuyor mu?"

"Ya seni? Korkutmuyor galiba?"

Ganya birden Prens'e dönerek:

"Prens siz o adamı nasıl buldunuz? Sizde nasıl bir etki bıraktı? Ciddi bir adam mı... yoksa serserinin biri mi? Sizin düşünceniz nedir?"

Ganya bu soruyu sorarken kendisinde özel bir şeyin doğduğunu hissetti...

F. Dostoyevski

Bu bir anlamda yeni bir fikir gibiydi ki delikanlının aklını karıştırıyor ve gözlerinde şimşekler çaktırıyordu.

Generale gelince, o da Prens'e bakıyordu.

Prens:

"Ne diyeyim bilmem ki," diye söze başladı. "Bana göre onda büyük bir tutku... hatta hastalık gibi bir tutku gördüm... onda da bir hasta hali var. Tekrar yatağa düşecek mutlaka."

General bu cümleye takılarak:

"Demek," dedi, "Sizin düşünceniz bunlar."

"Evet!.."

Ganya gülümseyerek Generale:

"Onun, tekrar yatağa düşmesi için birkaç gün gerekiyorsa da bu gibi hikâyelerin çevreye yayılmaları için zamana ihtiyaç yok... akşama kadar da bir tanesinin şunu bulmasından korkarım, doğrusu..."

General:

"Hım!.. Doğrudur!.. O zaman her şey de Nastasiya Filipovna'nın kafasından geçenlere bağlı," diye mırıldandı.

"Doğrudur ama... onun da bazen ne biçim bir insan olduğunu bilirsin..."

General büyük bir şaşkınlıkla:

"Ne demek istiyorsun?" dedi. "Ganya, beni dinle., bugün olsun onun canını sıkma... çok rica ederim... nazik davranmaya çalış., olmaz mı? Yüzünü neden asıyorsun? Beni dinle Garbiel, artık söylenecek sözün zamanı gelmiştir., bugün söylenmeyecek olursa artık hiçbir zaman söylenmeyecek demektir: Ne olduğunu bilirsin? Benim bu işteki çıkarlarıma gelince o halledilmiş demektir. Sorun nasıl çözülsün çözülsün ben payımı alacağım. Toçki madem ki karan vermiş... konu kapanmıştır. Bence korkulacak bir şey yok. Şimdi istediğim bir şey varsa o da senin iyiliğindir... düşün, taşın. Yoksa bana güvenmiyor musun? Ben sana güvenmişim... çünkü sen hem erkek... anlıyor musun... erkek. Hem de akıllı bir adamsın... şimdi de... şey olan... şey olan..." Ganya Generalin sözünü tamamlayarak:

"Asıl olan" dedi. Dudaklarına, gizlemek istediği zehirli bir gülümseme yayıldı. Generale, sanki ruhunu onlarda okutmak ister gibi, kindar ve yakıcı bir bakışla baktı. General sinirden kıpkırmızı oldu ve gözlerini Generalin

Budala

35

gözleri içine dikerek:

"Evet," dedi, "Asıl olan akıldır. Sen rezil bir adamsın Gabriel Ardalino-viç. Bu tüccarın oğlunun geldiğini duyar duymaz kendine ondan kurtuluş yolları aramaya başladın. Şunu bilmeni isterim. Daha işe başlarken akıllı bir adam hali takınmalıydın. Burada ise tarafların anlaşması, namuslu olmaları ve sözlerini tutmaları gerekir. Yoksa... Bir insanın namus ve şerefini ayaklar altına almamak için önceden haber vermeniz gerekirdi. Bunun için de önümüzde uzun bir zaman vardı... hoş şimdi de yok değil ya (kaşlarını kaldırdı), önümüzde birkaç saatlik zaman var... Ne demek istediğimi anladın mı? Evet mi? Kısaca: Evet mi, hayır mı? İstemiyorsan söyle ve güle güle... şunu bil ki zorla güzellik olmaz... seni kafese koymayı düşünmüyorum."

Ganya yarım fakat sert bir sesle:

"Kabul!" dedi.

Ve başını eğdi, yüzü özgür bir şekil aldı ve sustu.

General son derece memnun görünüyordu; oldukça kızmıştı, fakat çok ileriye gittiğini düşünüyordu. Birden Prens'e döndü... onun orada olduğu ve her şeyi duyduğunu hatırlayarak büyük bir korkuya kapıldı. Prens'e bakınca bu düşünce kayboldu.

General, Prens'in uzattığı güzel yazıyı görünce:

"Maşallah... gördün mü bak güzel yazı buna derler işte... gerçek bir model... hem de az bulunur bir model...

Ganya sen ne dersin? Büyük bir yetenek değil mi?"

Prens, bir tabaka iyi kâğıt üzerine bir cümle yazmıştı:

"Bu, mütevazi Rahip Paphnuce'ün imzasıdır."

Prens büyük bir memnuniyetle:

"Bu imza, XIV yy .dan kalma el yazısı bir kitaba göre Rahip Paphnuce'ün gerçek imzasının aynısıdır," diye açıkladı. "Doğrusu eskiden bizim metropolit ve papazlarımızın güzel imzaları varmış... hepsi de büyük bir zevk ve sanat eseri şeylermiş... Generalim, nasıl olur da sizin kütüphanenizde Pogodin, gibi adamın eseri bulunmaz? Ben de kendime göre, başka bir yazı örneği oluşturdum. Şu yuvarlak yazıyı görüyor musunuz? İşte bunu geçen yy.da Fransa'da kullanıyorlardı.... eskiden bunu tanınmış sanatçılar kullanırlardı...

36

F. Dostoyevski

ben de de bir örneği var... Şu d ve a harflerindeki yuvarlakların güzelliğine ve özene bakın... Fransız harflerinin bu özelliğini ben de bizim Rus harflerine uyguladım... biraz zor oldu ama... yapabildim... işte tarif ve orijinal bir yazı örneği daha... şu cümleyi görüyor musunuz? 'Azmin elinden bir şey kurtulmaz.' Buradaki yazı, idar kurumlarında ya da askeri makamlarda kullanılan yazıdır., bu da yuvarlak ve iyi bir görüntü oluşturan bir yazı şeklindedir... bir hattat harflerin kuyruklarını keser, daha doğrusu süs olarak kullanmaz... işte bakın şu harflerin kuyrukları kesilmiştir... böyle olmasına karşın yazının büyük bir değeri vardır... sanki, bunu yazanın ruhu buraya yansımış. Şu güzelliği bakın Allah aşkına! Geçenlerde bu yazı elime geçtiği zaman şaşkınlık içinde kaldım... nerede bulduğumu tahmin edersiniz? İsviçre'de! Buna gelince, bu da sade bir İngiliz yazı şekli... insan zekâsından bundan daha güzel ve daha olağanüstü bir şey beklenemez; gerçek bir inci değil mi? Bunlar ise Fransız yazı şeklinin son şekilleri... bunları, seyahat eden bir Fransız memurunun mektubundan çıkardım... bunlarda da yine İngiliz yazısının izleri var... fakat yuvarlaklar biraz daha siyah ve kalınca. Beyzi şekle gelince onun da hafif bir değişiklik geçirdiğini görürsünüz: Biraz daha yuvarlaktır. Bu yazı tarzının çiçek biçiminde süslenmesine sabn vardır. Fakat bu tarz çok tehlikelidir; çünkü büyük bir dikkat ister... fakat eğer başarılırsa da ortaya nefis bir yazı çıkar... onu görünce insanın aşık olacağı gelir." General gülerek:

"Bu konuda ustasın galiba?" dedi. "Dostum sen yalnız bir hattat değil, aynı zamanda büyük bir de sanatçısın. Sen ne dersin Ganya?" Sekreter:

"Hayret doğrusu," dedi ve gülümseyerek ekledi: "Bu yetenek Allah vergisi olsa gerek."

General:

"Sen istediğin kadar gül. İnsan bu bilgi ile kendisine mükemmel bir gelecek hazırlar. Prens, yazacağınız yazılan kimselere göndereceğinizi biliyor musunuz? Size ayda tam otuz beş ruble vereceğim, (saatine bakarak) Saat da yarım olmuş. Prens, belki artık bugün görüşemeyiz... bu yüzden işlerden söz-et-sek hiç de kötü olmayacak. Biraz daha oturur musunuz? Sizi belki sık sık ka-

Budala

37

bul edemeyeceğimi söylemişim... Fakat size, ihtiyaçlarınızı gidermek için yardımda bulunacağım... sonrası size ait... başınızın çaresine bakarsanız... dairede, size küçük bir iş bulacağım... iş ağır değil, ama sürekli çalışmak gerekecek. Diğer konulara gelince şöyle yaparsınız... şu gördüğünüz genç benim en iyi dostumdur... kendisiyle arkadaş olmaya çalışın... kendisi ailesi ile yani annesi ve kızkardeşiyle beraber oturur. Onlarda kiraya verilecek mobilyalı odalar vardır... gayet iyi insanlara verirler... Herhalde Nina Aleksandrovna benim hatırıma kırmaz... bu sizin için arayıp da bulunmayan bir fırsat olacak... çünkü yalnız başınıza olacağınız yerde bir aile ile yaşayacaksınız.... zaten sizin şimdilik Petersburg'da yalnız yaşamanız doğru olmaz.. Gabriel Ar-dalinoviç'in annesi Nina Aleksandrovna ile kızkardeşi Barbara Ardalinov-na'ya karşı sonsuz bir saygım vardır. Nina Aleksandrovna, Ardalion Alek-sandroviç isminde bir Generalin karışısıdır... ben kendisiyle orduda arkadaşlık ettim. Sonraları bazı nedenler dolayısı ile darıldık... fakat kendisine olan saygım hiç eksilmemiştir... size bunları anlatmaktaki amacım, size özellikle tavsiye ettiğim içindir... yani sizden sorumlu olan benim... oraya vereceğiniz para pek fazla olmayacak... zaten alacağınız maaş masraflarınızı karşılayacaktır... cep harçlığına da ihtiyacınız olacağını inkâr etmiyorum. Fakat bana kalırsa cep harçlığından, daha doğrusu cebinizde para bulundurmaktan kaçınmanız sizin için daha iyi olur... size bunları söylüyorsam sakın gücenmeyin... bunu, hakkınızda beslediğim duygular için söylüyorum... hiç paranız olmadığı için size şimdilik yirmi beş ruble kadar vereyim, sonra hesaplaşırız... eğer ileride şimdiki gibi doğru ve samimi olacak olursanız para konusunda aramızda hiçbir anlaşmazlık olmayacaktır... sizinle bu kadar ilgilenmem, hakkınızda bazı görüşlerim olduğu içindir... bunları daha sonra öğrenirsiniz... görüyorsunuz ya sizinle ne kadar samimiyim. Ganya, Prens'in sizde kalmasında bir sakınca var mı?"

Ganya çok nazikçe:

"Hayır," dedi. "Özellikle annem çok memnun olacaktır."

"Bir tek kiracınız vardı değil mi? İsmi neydi?.. Fer!... Fer!.."

"Ferdiçenko!"

"Tamam! Doğrusu o adam çok hoşuma gitmiyor... çok adi bir dalkavuk..."

Budala

39

Nastasiya Filipovna'nın ona yüz verişine şaşıyorum. Aralarında gerçekten akrabalık var mı?"

"Yok canım... Aralarında ne gibi akrabalık olabilir ki..."

"Allah kahretsin! 'Prens'e dönerek' Eh! Söyle bakalım Prens Hazretleri:

Memnun musunuz?"

"Teşekkür derim General Hazretleri. Göstermiş olduğunuz ilgi beni çok duygulandırdı. Ben ki hiçbir istekte bulunmamıştım... Bundan bir kelime iftihar payı çıkardığımı sanmayın... Fakat doğrusunu söylemek gerekirse bu akşam başımı sokacak yerim yoktu... biraz önce Rogojin davet etmişti sahi!"

"Rogojin mi? Bir baba, daha doğrusu bir dost önerisi istiyor musun? Bu adamı artık unutmalsın. Bence ilişkilerini birlikte olacağın aileyi düşünerek kurmalısın."

Prens:

"Mademki bu kadar iyi kalpli bir insansınız sizden saklamayacağım..."

Beni ilgilendiren bir iş var.... bakın bir davetiye aldım." General sözünü keserek:

"Özür dilerim ama., çok geç kaldım... geldiğinizi karıma haber vereceğim...eğer kabul edecek olursa 'ben de bu konuda kendisine sizi anlatayım. Fırsattan yararlanın ve onun yanında ölçülü davranın çünkü size her konuda yardımı dokunabilir... sonra her ikiniz de aynı aile ismini taşıyorsunuz... eğer kabul etmeyecek olursa, hiç ısrar etmeyin... baka bir zaman tekrar deneriz. Ganya, sen de bu arada şu hesaplara bak; az önce Fedoisef le oldukça zorluk çektik... içinden çıkamadık... kuzum sen yapiver Allah aşkına."

Prens, kendi işinden üç dört defa konuşmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. General çıkıp gitti. Ganya bir sigara yaktı, bir tane de Prens'e uzattı. Prens aldı, fakat sekreteri rahatsız edeceği korkusuyla, konuşmadı ve odayı incelemeye başladı. Ganya, Generalin kontrol etmesini istediği rakam dolu kâğıda bir göz attı; akıllı başka yerdeydi, onun gülümsemesi bakışları ve yüzündeki düşünceli ifade Prens'e, başbaşakaldıkları andan itibaren daha fazla dokundu. Birden, Nastasiya Filipovna'nın resmine yeniden hayran hayran bakan

Prens'e yaklaştı ve:

"Prens, bu kadın çok hoşunuza gidiyor galiba?" dedi ve gözleri ile Prens'i süzmeye başladı.

Prens çok sade:

"Çok farklı bir yüzü var;" dedi. "Bu kadının sıradan bir kaderi olmasa gerek... neşeli, fakat çok acı çekmiş bir yüzü var; değil mi? Bunu, bakışından ve gözlerinin altındaki şu iki elmacık kemiğinden anlamak mümkün. Yüzü son derece masum, fakat kişiliğini bilmiyorum... İyi midir, kötü müdür... İyi olsaydı... Her şey kurtulurdu."

Alev saçan bakışlarını Prens'ten bir an bile uzaklaştırmayan Ganya devam etti:

"Siz, böyle bir kadınla evlenir misiniz?"

Prens:

"Ben hiçbir kadınla evlenemem, hastayım," dedi.

"Peki ya Rogojin? Bu konudaki düşünceniz nedir?"

"Evleneceğini tahmin ederim... hatta belki de bugün yarın... fakat bir hafta sonra da boğazlayacağı kesin."

Bu son kelimeler Ganya'nın vücudunu öyle ürpertti ki Prens bir çılgılık atmaktan kendini alamadı.

Ganya onu kolundan tutarak:

"Ne oluyorsunuz?" dedi.

O sırada kapıdan bir hademe seslendi:

"Prens Hazretleri, General Hazretleri, Hanımefendinin yanına buyurmanızı rica ediyorlar."

Prens, uşağı takip etti.

Generalin her üç kızı da, iri yapılı hayat dolu ve çok sağlıklıydılar. Uzun bir boy, şaşılacak kadar geniş omuzlu, iri göğüsleri ve bir erkeğinki kadar da kuvvetli kolları vardı. Midenin, bu şekilde irileşme ile büyük bir ilgisi vardı... onlar da bunu saklamıyordu... anneleri ise, kızlarının midelerine bu kadar düşkün oluşlarını hiç beğenmiyordu... fakat kızlarının, kendisine karşı saygı duymalarına karşın, ona eskisi gibi boyun eğmediklerini biliyordu. Bu yüz-

F. Dostoyevski

den de, gururları kırılabilirliği korkusuyla onlara karışmaya cesaret edemiyordu. Fakat genellikle onun da kişiliği bazen kural tanımaz bir hale geliyordu. Lizaveta Prokofievna her gün biraz daha hırçın, daha sabırsız, hatta daha garip bir insan oluyordu. İyi ki kocası yanındaydı da başkalarından alamadığı hırsını ondan alıyordu. Daha sonra ailede yine sessizlik başlıyordu ve her şey

yolunda gidiyordu.

Fakat Hanımefendinin de iştahı yok değildi. Saat yarım olunca kızları ile beraber masanın başına oturur. Getirilen yemekler bir öğle yemeğinden çok bir ziyafeti andırırdı. Bundan önce küçük hanımlar, uyandıklarında saat tam onda yataklarında kahve içerlerdi. Bu eski bir alışkanlıktı. Saat yarımda yemek masası, Lizaveta Porkofievna'nın dairesinin yanındaki küçük bir odaya kurulurdu. Bazen General de müsait olursa gelir, bu güzel sofraya katılırdı. Masanın üzerinde çay ve kahve fincanları, yağ, peynir, bal, külbastı ve hanımefendinin çok hoşuna giden börek tabakları görülürdü. Bazen sıcak bir çorba içilirdi.

Hikâyemizin başladığı o sabah, bütün aile yemek odasında, saat yarımda yemeğe geleceğini bildiren Generali bekliyordu. Bir dakika bile gecikse hemen arkasından adam koştururlardı. Fakat o gün tam zamanında geldi. Selamlamak ve elini öpmek için karısına yaklaştığı zaman yüzünde garip bir ifade gördü. Zaten daha bir gün önce anlatılan bir hikâye yüzünden bunun böyle olacağını hissetmiş, hatta geceleyin de, uyumadan önce bu konuda oldukça üzülmişti. Bu konu hakkında her ne kadar önceden kendini hazırlamış ve hislerine hakim olmaya çalışmışsa da o sırada kalbinin çarptığını hissetti. Kızları, birer birer gelip onu öptüler. Onların da kendisine dargın olmalarına karşın garip bir tavır vardı. Bu son zamanlarda olan bir takım olaylar dolayısıyla General son derece kuşkulu olmuştu; fakat ne de olsa bir baba ve bir kocaydı. Fakat yeteneği ve tecrübesi sayesinde bu durumdan sıyrılmanın yollarını buldu.

General şanssız olduğu ve kendi kendini yetiştirmekle gurur duyduğu kadar, tecrübeli bir koca ve becerikli bir babaydı. Birçok aileler, hatta en iyileri bile, kızlarını evlendirmek istedikleri halde General kızlarını evliliğe zorla-mamayı prensip kabul etmişti. Hatta bu konudaki düşüncelerini karısına da

Budala

41

kabul ettirmekte başarılı olmuştu. Önceleri karısı bu düşünceyi kabul etmemesine karşın, daha sonra Generalin ısrar etmesi üzerine o da benimsemişti. Nasıl olsa kızlar zamanı gelince kendileri harekete geçeceklerdi. Böylece kızlar seçecekleri hayat arkadaşları konusunda hıçınlaşmayacaklar ve daha sağlıklı bir seçim yapabileceklerdi. Anne ve babaları da kızların hareketlerini daha rahat izleyebileceklerdi ve yanlış bir seçimin önüne geçeceklerdi. Servetlerinin ve mevkilerinin yıldan yıla artması sonucu kızları, zamanla daha parlak bir şekilde ve daha iyi şartlar altında evlenebileceklerdi. General düşüncelerini bu şekilde, yürütürken ani ve beklenilmedik bir olay oldu: En bü-yük kızı Aleksandra yirmi beş yaşına bastı. Tam bu sıralarda da Atanas İva-noviç Toçki ona talip oldu. En yüksek sınıfa mensup ve büyük bir serveti olan birçok yüksek kişilerle ilişkileri bulunan bu kişi yeniden evlenmek isteğiyle yandı. Yaşı elli beşi geçmesine karşın iyi kalpli ve zevkli bir adamdı. Uzun zamandır İvan Fedoroviç ile arkadaşlık ettiği, birkaç mali ortaklığı da olduğu için düşüncelerinden ona sözett ve dostane bir öğüt şekli altında kızlarından birine talip olup olamayacağını kendisine bildirmesini rica etti. İşte o •zamandan beri sakın Epanşin ailesinde bir değişiklik oldu.

Önceden de söylediğiniz gibi üç kızkardeşin en güzeli genç Aglae'ydi. Toçki son derece iyimser bir adam olmasına karşın bundan ümidini kesti ve Aglae'nin kendisine nasip olmayacağını anladı. Büyük bir şefkatin etkisiyle gözlerini adeta kör, başları sarhoş olan iki kardeş kızkardeşleri için yeryüzünde kimseye kısmet olmamış ideal bir evlilik hayal ediyorlardı. Aglae'ye talip olacak adamın servetinden önce birçok özelliklere sahip olması ve her konuda büyük bir saygınlık kazanması gerekiyordu. İki kardeş, kızkardeşleri için pek çok fedakârlığa katlanacaklarını aralarında kararlaştırmışlardı: Böylece de Aglae'ye verilecek çeyiz büyük bir toplam olacaktı. Ana baba bu anlaşmadan haberdardı. Bu nedenle Toçki evlenmek konusundaki isteğini açıkladığı zaman onlar da Aleksandra'nın veya da Adelaid'in razı olacaklarından emindiler... Çeyiz konusuna gelince Toçki'nin bu konuda zorluk çıkarmayacağı ortadaydı. Teklifinin değerine gelince General, hayatın tecrübeleri ile yoğrulmuş bir adam olarak, onu çok yüksek buldu.

Zaten Toçki, bazı özel nedenlerden dolayı çok dikkatle hareket ediyor ve

F. Dostoyevski

bütün girişimleri, ancak karşı tarafı kontrol etmekten ibaret kalıyordu. Bu nedenle ana baba da kızlarını bu evlilik konulunda açıkça haberdar ettiler. Kızlar da her ne kadar olumlu bir cevap vermedilerse de en büyükleri Alek-sandra'nın ailenin isteklerine karşı gelmeyeceğini anladılar. Aleksandra'nın çok sağlam bir karakteri vardı. Son derece iyi, akıllı ve alçak gönüllüydü. Toçki ile nefret duymaksızın evlenebilirdi; verdiği sözü de sadakatla tutmasını bilirdi. Alayışın düşmanı olup, kocasının hayatını korkulu ve fırtınalı değil, tamamen sakin ve tatlı kılabilirdi. Gözleri kamaştıran bir güzelliğe sahip olmamakla beraber güzel bir çekiciliği vardı. Toçki bundan başka ne isteyebilirdi?

Fakat iş, düşünüp taşınmalar yüzünden uzadıkça uzuyordu. General ve Toçki, resmi ve fesedilmesi imkânsız olan bir başvurunun şimdilik yapılmasına imkân olmayacağı konusunda dostane bir şekilde anlaştılar. Ana baba da kızlarına bu konu hakkında kesin bir dil kullanmadılar. Hatta bu konuda kan koca arasında bir düşünce ayrılığı oldu. Epanşin Hanım anne olmak nedeni ile hoşnutsuzluğunu açıklamaya başladı ki bu hiç iyi değildi. Tam bu sıralarda da, evlilik konusunu kökünden yıkabilecek çok nazik ve o derece zor bir durum meydana geldi.

Toçkin'in tabirince bu "Nazik ve zor durum" on sekiz yıl önce olan bir olay yüzünden doğuyordu. O sıralarda Atanas İvanoviç'in Rusya'nın tam ortasında büyük bir malikanesi vardı. Filip Aleksandroviç Borakof isminde de küçük bir mal sahibi komşusu vardı. Bu adam eski bir subaydı ve soylu, hatta Atanas İvanoviç'inkinden daha fazla, soylu bir aileye mensuptu. Boğazına kadar borca daldığı halde bir esir gibi çalışarak ve tarlasını basit bir köylü gibi sürerek işlerine bir düzen vermede başarılı olmuştu. Gülümseyen en küçük bir talih karşısında kendisinde büyük bir cesaret uyanmıştı. Birkaç gün önce alacaklılarının en önemlisi ile görüşmek ve kendisiyle bir iş konusunda anlaşma yapmak için gitti. O gün içi azim ve ümitle doluydu. Üç gün sonra köyünün yaşlılarından birinin dolu dizgin kendisine doğru geldiğini gördü. Yüzü gözü yanıklar içinde olan bu adam ona bir kara haber getiriyordu. Yirmi dört saat önce, tam öğle zamanı evinde bir yangın çıkmıştı. Karısı da evle beraber yanmıştı, çocukları ise zor kurtulmuştu.

Budala

43

Hayatın cilvelerine göğüs germeye alışmış olan Barakof bu felakete sabredemedi, çıldırdı; bir ay sonra da beyin hummasından öldü. Alacaklılar malını mülkünü sattılar. Adamları da çil yavrusu gibi dağıldı. Altı yedi yaşlarındaki iki kız çocuğuna gelince, onları Toçki Atanas İvanoviç koruma altına aldı ve onların bakımı, eğitimi ve terbiyeleri ile ilgilendi. Her ikisini de eski bir memur ve kalabalık bir aile reisi olan kâhyasının gözetimine verdi. Aradan fazla zaman geçmeden bu iki kızkardeşin büyüğü, Nastasiya yalnız kaldı; kızkardeşi boğmacadan öldü. Avrupa'da yaşayan Toçki zamanla onların her ikisini de unuttu.

Bir gün, aradan beş yıl geçtikten sonra, malikanesini ziyaret etmek aklına geldi. Kırdağı evinde kâhyasının kızları arasında on iki yaşlarında şen, zeki, tatlı ve harikulade bir güzellik saçan (Toçki bu konuda eski bir kurttu) bir kızcağız gördü. Bu defalık malikanesinde ancak dört gün kadar kaldı, fakat bir takım yeni kararlar verdi; genç kızın eğitimi ve terbiyesi konusunda bir yenilik yapıldı: Ona, saygın ve olgun bir İsviçre'li kadın öğretmen tutuldu. Bu kadın ona Fransızca ile birçok bilimler öğretti ve bir genç kıza gerekecek genel bilgileri verdi. Bu kadın kırdağı eve yerleşti ve tam dört yıl Nastasiya'nın eğitimi ile ilgilendi. Görevi bittikten sonra da gitti... Nastasiya'yı bu defa, Toçki'nin, bucaktan bir hayli uzak bir köydeki diğer bir malikanesinin komşusu olan bir kadın aldı. Bu hanım, Toçki'nin izni ile genç kızla beraber köydeki evine yerleşti. Ahşap olan bu ev son derece zevkli döşenmişti. Köyün ismi, sanki mahsus konmuş gibi, Teselli idi. Kadıncağız, Nastasiya'yı doğruca bu sessiz eve getirdi. Kendisi de onunla beraber oraya yerleşti... halbuki o zamana kadar, dul ve çocuksuz olduğu için, bir kilometreye yakın bir uzaklıktaki evinde oturuyordu. Nastasiya'nın hizmetini yaşlı bir kadın görecekti, çok tecrübeli bir genç kız da odasını yapacaktı. Bu evde müzik aletleri, büyük bir genç kız kütüphanesi, tablolar, stampalar, kalemler, fırçalar, boyalar, bir de çok güzel bir dişi tazi vardı. Aradan iki hafta geçmeden Atanas İvanoviç de geldi.

O günden sonra Toçki steplerin ortasında kaybolmuş bu bir kanş toprağı canından fazla sevdi ve her yaz mevsiminde oraya gidip birkaç ay kaldı. Böylece de, zarif bir mutluluk ve sessizlik içinde dört yıla yakın bir zaman geçti.

F. Üostoyevski

Bir gün, kışın başlangıcında, Toçki'nin Otradno köyüne yaptığı ve bu defa ancak on beş gün kadar süren yıllık ziyaretinden dört ay kadar sonra Nastasiya Filipovna'nın kulağına, Toçki'nin Petersburg'da evleneceği haberi ça-lın-dı. Söylendiğine göre alacağı kız güzel, zengin ve iyi ailedenmiş... Bir kelime ile kaçırılacak kısmet değildi. Fakat durum biraz abartılıyordu. Oldu olacak gözü ile bakılan bu evlilik henüz görüşme halindeydi. Ne de olsa bu haber Nastasiya Filipovna'nın hayatında bir anlamda devrim oldu. O zamana kadar kendisinden asla ümit edilmeyen bir cesaret; gösterdi. Bir saniye bile tereddüt göstermeksizin ahşap evi terketti, yalnız başına yola koyuldu ve gidip Petersburg'da Toçki'yi buldu.

Nastasiya'nın bir bomba gibi patlaması karşısında alıklaştı Toçki bağırarak istediye de, daha ilk kelimelerde sesini kısmak, başka bir tavır almak, güzel kelimeler kullanmak zorunda kaldı: Eskiden birçok başarılarının sırrı olan dili ile şimdi ne konuşabiliyor, ne de mantığı ile ikna edebiliyordu. Karşısında şimdiye kadar tanıdığı ve Temmuz ayında Teselli Köyü'nde bıraktığı kadından başka bir kadın görüyordu.

Yeni bir kişiliğe bürünen bu kadın birçok şeyler biliyor ve anlıyor gibiydi. O kadar ki insan, onun zekâsının nerede başladığını ve bu kadar konu hakkında bilgiyi nereden aldığını kendi kendine soruyordu. Bunları, genç kız kütüphanesindeki kitaplardan almasına imkân mı vardı? Dahası var: Pek çok konu hakkında bir kanun adamı gibi yargı yürütüyor, dünyayı değilse bile orada olan şeylerin nasıl davranış gördüklerini biliyordu.

Karakterine gelince, zamanla o da büyük bir değişiklik geçirmişti. Bir öğrenciye benzeyen kızın eski çekingen ve son derece neşeli halinden, hatta bazen ağlamakla geçirdiği hüznlerinden, dalgınlıklarından, korkularından eser kalmamıştı.

Toçki şimdi karşısında, kendisiyle alay eden ve kahkahalarla gülen garip ve son derece değişmiş bir kadın görüyordu. Nastasiya ona karşı kalbinde nefret ve bulantıya varan bir tiksintiden başka bir şey hissetmediğini, hemen ve canı kiminle isterse evlenebileceğini açıkça söyledi. Fakat karışmaktaki ve bu evliliğe engel olmaksızın amacı Toçkin ile alay etmek içindi: "Şimdi gülmek sırası bende" diyordu.

Budala
45

Bu şekilde söylenip duruyordu. Fakat belki de gerçek düşüncesi bu değildi. Kendisiyle alay eden ve kahkahalarla gülen yeni Nastasiya Filipovna'nın söylediklerini dinlemekte olan Atanas İvanoviç düşüncelerine biraz düzen vermeye çalışıyordu. Bu düşünme uzun sürdü. Tam oabeş gün ne yapacağını şaşırdı. Ancak bu sürenin sonunda kararını verebildi. Kendisi, o zamanlar ellisine yaklaşmış olgun ve iyi bir adamdı. O, kendi şahsından, huzur ve rahatından başka dünyada hiçbir şeyi sevmezdi. Bütün hayatının ürünü olan bu şeylerin yok edilmesine sabredemiyordu. Diğer taraftan Toçki şunu da anladı ki bu kez karşısında başkalarına hiç benzemeyen bir kadın vardı: Bu kadın tehditlerini savurmakla kalmayacak, onları uygulamaya koyacaktı. Onu durdurma olanağı olmadığı gibi yumuşatmanın da imkânı yoktu.

Nastasiya'da uzun zamandır her şeyden, hatta kendinden bile bıkmış bir haldeydi. Nastasiya Filipovna, vahşi bir kinle nefret ettiği bu adamı sırf rezil etmek için kendisini yokedebilir, her şeyi katlanabilir ve Sibiryâ zindanlarını boyalayabilirdi. Atanas İvanoviç biraz korkak olduğunu daha doğrusu sınırsız bir gurur sahibi olduğunu gizlememişti. Örneğin düğün töreni sırasında kendisini öldüreceklerini ya da gülünç ve kendisini küçük düşürecek olaylar olacaklarını söyleseler, korkardı. Fakat o, ölümden ya da acıdan korkmuyordu; bunları yapan küstah ve terbiyesiz insanlardan korkardı. Nastasiya Filipovna'nın bu zayıf tarafını anlamıştı ve Nastasiya'nın kendisini nasıl vuracağını biliyordu. Sonunda teslim oldu ve bu evlilikten vazgeçti.

Böyle bir karar vermesine bir başka şey de etkili oldu. Bu yeni Nastasiya, eskisine hiç benzemiyordu... eskiden iri yarı güzel bir kızdı... şimdi ise... Toçki dört yıllık bir zaman içinde gözlerinin görmediğine karar verdi. Toçki eskiden, bazen ona bakarken kafasından bir takım garip düşüncelerin geçtiğini hatırlıyordu: Ela gözlerinde derin ve gizli bir karanlık seçilirdi: bakışları bir şeyler sorar gibiydi. Atanas İvanoviç iki yıldır kızın cildinin günden güne değiştiğini görüyor ve şaşırp kalıyordu. Rengi solgunlaşıyordu... garipti, fakat bu da onu daha da güzelleştiriyordu... Çok görmüş ve çok yaşamış çapkın adam olarak geçen bahardan beri tek amacı Nastasiya'yı birisiyle evlendirmektir... ona iyi bir çeyiz vererek efendi ve memuri aşka bir yerde olan bir adamla evlendirmek istiyordu. (Nastasiya bu eski konu hakkında şimdi öyle alay ediyordu ki...) Fakat onun yeni güzelliği karşısında Atanas İvanoviç ondan başka şekilde yararlanmayı düşündü. Onu konfor ve lükse boğarak Pe-tersburg'da kendi yanında alıkoyacaktı. Nastasiya, sükse yapacak, böylece Toçki de gurur duyacaktı.

Böylece tam beş yıl geçti. Bu süre içinde birçok şeyler de aydınlanmıştı. Atanas İvanoviç'in durumu pek iyi değildi. Nedenini bilmediği bir korku içinde yaşıyordu; kısacası: Nastasiya Filipovna'dan korkuyordu. İlk iki yıl içinde kadına evlilik sözü eder gibi oldu. Kadının ses çıkarmayışını gurur konusu yaptığını ve onun ilk girişimi kendisinden beklediğini sandı. Bu düşünce çok garipti; fakat Atanas İvanoviç son derece kuruntulu olmuştu; yüzü hep asık ve düşünceliydi. Bir gün, Nastasiya'nın elini istese bile bir red cevabı ile karşılaşacağını büyük bir şaşkınlık, hatta biraz da üzüntü ile (İnsan kalbinin kötülükleri!) öğrendi. Bunu, uzun zaman aklı almadı. Sonra, nedenini şöyle açıkladı: Bu "Yaralı ve garip" kadın gururu o dereceye vanyordu ki, en parlak bir mevkiye bile bir red cevabı ile nefretini açıklayan benlik sevdasının vermiş olduğu budalaca memnuniyetini tercih ediyordu.

Konunun en ağır tarafıysa Nastasiya'nın duruma hakim oluşuydu. Bir takım maddi konularda her ne kadar gözleri boyanmak istediye de o bunlara önem vermedi. Kendisine sağlanan rahat hayatı benimsemesine karşın beş yıl içinde bir kenara on para bile koymadı.

Atanas İvanoviç aradaki bağları koparmak için çok çare aradı: Onun çevresini kadın ruhundan anlayan bir takım erkeklerle kuşattı; farkında değilmiş gibi onu Prensler, subaylar, sefaret kâtipleri, şairler, yazarlar hatta sosyâlis-lerle tanıştırdı. Zahmetleri boşa gitti: Hiçbir şey onu etkilemedi... sanki kalbi taşmış, duygulan çoktan ölmüş gibi.

Sakin bir hayat sürerek okuyor, hatta müzikle ilgileniyordu. Bütün tanıdıkları birkaç fakir ve gülünç memur karısından, iki aktristten, birkaç tane de yaşlı kadından oluşuyordu. Bir terbiyecinin kalabalık olan ailesine bayılırdı; o evde de onu çok severlerdi ve ziyaretlerinden memnun olurlardı. Genellikle akşamları beş altı arkadaş - fazla değil - onun evinde toplanırlardı. Toçki onu sık sık gelir görürdü. Bu son zamanlarda General Epanşin onunla tanışma fır-

Budala
47

satım bulmuştu. Bu tanışma oldukça zor olmuştu. Nastasiya son olarak da Gabriel Ardanioloviç ile tanışmıştı...

Ne de olsa Nastasiya'nın büyük bir ünü vardı. Güzelliğinin herkes hayranıydı; fakat daha ileriye gittiğini iddia edecek bir kimse olmadığı gibi hakkında söylenecek tek bir söz bile yoktu. Onun ünü, öğrenimi, asalet ve zekâsı Atanas İvanoviç'in, planlarında kesin olarak yer almıştı. İşte General Epanşin de tam bu sıralarda bu konuda önemli bir rol oynamaya başladı.

Toçki, Generale dostça bir şekilde, kızlarının biri veya diğeri hakkındaki düşüncelerinden söz ederken son derece içten ve tam itirafında bulunmuştu. Her iki adam beraber çalışmayı kararlaştırdılar. İlk önce en iyi

çarelere başvurmayı ve özellikle "kalbin en ince ve asil teline" dokunmayı uygun gördüler. Beraberce Nastasiya Filipovna'nın evin gittiler; Toçki ona durumun kötülüğünü bütün çıplaklığıyla anlattı; ve bütün suçların kendisinde olduğunu ve zamanında ona kirşi beslemiş olduğu duygular yüzünden pişman olduğunu, çünkü kendisinin zevki ve sefa alemlerine ve tutkularına çok düşkün bir adam olduğunu; fakat şimdi evlenmek istediğini ve yapılması her bakımdan uygun olacak bu evliliğin geleceğinin Nastasiya'nın elinde olduğunu; ve her şeyi genç kadının soylu kalbinden beklediğini içten bir dille açıkladı.

Sonra sıra Genarele geldi. O da durumdan bir baba olarak sözetti ve Atanas İvanoviç'in evlilik hakkında son kararı ancak onun verebileceğini açıkladı. General kızının hatta diğer ikisinin kaderinin de onun vereceği karara bağlı olduğunu anlattı.

Nastasiya Filipovna kendisinden ne istediğini sorunca, Toçki beş yıl önce ondan nasıl korktuğunu; bunun hâlâ geçmediğini ancak Nastasiya'nın evlenmeye karar verdiği gün rahatlayabileceğini anlattı.

Nastasiya Filipovna'nın verdiği cevap iki arkadaşı şaşkınlık içinde bıraktı. Sözlerinde, iğneleyici ve kindar kahkahalardan eser yoktu. Kadıncağız, kalbini, sonunda içtenlikle açabildiğine memnun olmuş gibiydi.

Birçok kez arkadaşça fikir danışmak istediye de buna gururunun engel olduğunu itiraf etti; madem ki şimdi konu patlak vermişti, her şey yoluna girebilirdi. İlk önce hüzünlü bir gülümseme, daha sonra da içten bir kahkaha ile gülerek, artık eskisi gibi fırtınaların kopmayacağını söyledi. Uzun zamandır düşüncelerini bi-

F. Dostoyevski

^ö

raz olsun değiştirmişti. Kalbinde her ne kadar bir değişiklik olmadıysa da ' olaylar karşısında akılcı olmak ihtiyacını hissetmişti. Artık olan olmuş, geçmiş geçmişe karışmıştı. Bu nedenle Atanas İvanoviç'in hâlâ korku izleri taşımasına şaşırdığını söyledi.

Sonra da İvan Federoviç'e döndü ve son derece saygılı bir tavırla, kızlarından söz edildiğini birçok kez duyduğunu ve uzun zamandan beri her ne konuda olursa olsun yapacağı en değersiz bir işin bile kendisine zevk ve gurur vereceğifti anlattı. Şu anda durumunun ağır olduğu ve canının sıkıldığı kesindi. Atanas İvanoviç onun kurduğu hayalleri sezmiş ve aşka değilse bile aile hayatına yeniden doğmak; böylece de kendi hayatına bir yön vermek isteğinde olduğunu anlamıştı. Fakat Gabriel Ardalinoviç hakkında Nastasiya'nın pek söylenecek sözü yoktu. Onun kendisini sevdiğini biliyor ve günün birinde ilgisinin sonsuz olduğunu anladığı gün kendisinin de sevebileceğini kuvvetle ümit ediyordu. Fakat onun sevgisinde samimi olduğunu düşünsek bile, henüz gençtir diye düşünüyor ve kesin bir karar vermek isteğini duyuyordu. Bu gençte en fazla hoşuna giden şey, onun çalışması ve bütün ailesine bakmasıydı. Onun sabırlı, masum ve tuttuğu yolda başarılı olmak istediğini duymuştu. Annesinin de olgun ve çok iyi bir kadın olduğunu söylemişlerdi. Kızkardeşi Barbara'nın da harika bir kız olduğunu biliyordu. Ptsin, kendisine ondan çok söz etmişti. Söylendiğine göre bu iki kadın, üzerlerine gelen felakete sabırla katlanıyorlardı. Nastasiya onlarla tanışmak için can atıyordu; fakat bakalım onlar kendisini ailelerine kabul edecekler miydi? Yetmiş beş bin rubleye gelince Atanas İvanoviç onlardan söz etmekle hata etmişti. Nastasiya paranın değerini bilmiyor değildi; bu miktarı kabul edeceği de kesindi. Bu paradan Gabriel Ardalinoviç'e hatta Generale söz etmediği için Toçki'ye nazikçe teşekkür etti; fakat Gabriel'in bunu bilmesinde bir sakınca yoktu. Müstakbel kocasının evine girerken, kabul ettiği parayı beraberinde götürmesinde şeref ve gurura dokunacak hiçbir şey görmedi. Her ihtimale karşı bunun herkes tarafından bilinmesini istiyordu; çünkü ötekinden berikinden af dilenmek amacında değildi. Gabriel Ardalinoviç ile ancak ailesinin ve kendisinin, hakkında hiçbir kötü düşünce beslemediklerinden emin olduğu zaman evlenecekti. Gabriel Ardalinoviç'in, onun beş yıl içinde Petersburg'da geçen hayatını,

Budala

49

Anatas İvanoviç'le olan ilişkisini ve biriktirmiş olduğu serveti bilmesinin daha iyi olacağı düşüncesindeydi.

Eğer bugün bir miktar para kabul ediyorsa, bu satılan bir şeref ve namusun karşılığı değil, sadece kırılan bir hayatın tazminatıydı.

Bunları söylerken o kadar coştı ve ateşlendi ki General büyük bir memnunluk duydu ve konuya bitmiş gözüyle baktı. İlk korkunun etkisi altında bulunan Toçki ise bu şekilde düşünmesinden ve iblisin tekrar canlanarak günün birinde neşesini kaçırmasından uzun zaman korktu. Fakat görüşmeler başladı. İki dostun, Nastasiya'nın Ganya'ya olan meyli üzerine kurmuş oldukları temel yavaş yavaş o derece sağlamlaşıyordu ki Toçki bile başarıdan emin görünmeye başlamıştı.

O sıralarda Nastasiya bir gün Ganya ile konuştu; bütün bu görüşme sırasında ancak birkaç kelime söyleyebildi... Kadın. Ganya'ya kendisini sevmesine karşın, evlenene kadar ona "Hayır" deme hakkı olduğunu ve aynı hakka Ganya'nın da sahip olduğunu söyledi.

Genç adam, ailesinin Nastasiya'ya ve bu evliliğe hiç de iyi gözle bakmadıklarını biliyordu. Bu evlilik yüzünden de ortada bir takım dedikodular dolaşmaya başlamıştı. Nastasiya'nın, Ganya'nın kendisini parası için aldığını ve onun ne kadar huysuz, kıskanç ve para düşkün olduğunu bildiği söyleniyordu. Aslında Ganya'nın da Nastasiya'dan nefret ettiği bu dedikodulara eklendi. Sevgi ve nefret duygulan Ganya'nın kalbinde yer etmişti. Kötü bir kadın olarak bilinen Nastasiya ile evlenmiş bile olsa günün birinde ondan

intikamını alacaktı ve Nastasiya da bunu bildiği için o da gizli bir savunma hazırlığı içindeydi. Bütün bu dedikodular Toçki'ye kadar gelmiş ve onu büyük bir korku içinde bırakmıştı. Fakat Nastasiya'nın yakın bir zamanda kesin kararım vereceğini söylemesi onu biraz rahatlatarak korkularını dağıtmıştı.

Ortada dolaşan en garip, en inanılmaz ve doğrudan doğruya Generalin kişiliğini ilgilendiren dedikodulara gelince bunlar, ne yazık ki günden güne daha kesin bir gerçeklik kazanıyordu. Bazen insanın saçma bir dedikoduya inanacağı geliyordu. Saygın bir insan olan Generalin, Nastr.siya Filipovna'ya aşık olabileceğine kimse inanmıyorsa da İvan Fedoroviç'in Nastasiya'ya karşı büyük bir heves ve isteği vardı. Fakat kime güvenebilirdi. Belki de özellikle

F. Dostoyevski

Ganya'nın iyi niyetine.

Toçki, ortada bir şeyler döndüğünü ve General ile sekreteri arasında bir anlaşmanın olduğunu tahmin ediyor gibiydi. Gözlerini aşk bürüyen bir adamın, hele yaşlanınca tam anlamıyla bir kör olduğunu ve umulmayacak yerden ümit beklediğini herkes bilir. Dahası var: Bu adamlar kendilerini kaybederler, budalaca hareket ederler. Generalin, Nastasiya'ya oldukça pahah bir inci kolye hediye edeceğim herkes biliyordu. General, Nastasiya'nın çıkar gözeten bir kadın olmadığını bildiği halde bu hediyeye büyük bir önem veriyordu. Karısı, Epanşin Hanım da bu inci kolyeden söz edildiğini duymuştu. Kocasının çapkın bir adam olduğunu bilmesine ve dikkatli hareket etmesine karşın bunu görmemezlikten gelemeydi. Kolye konusu onu çok üzmüştü.

General bunun tam zamından farkına vardı. Zaten bir gün önce söylenen bazı sözler ona fırtınanın yaklaştığını anlatmıştı. İşte bu yüzden o, hikâyemizin başladığı sabah, ailesi ile beraber yemek masası başında bulunmasını hiç istemiyordu. Prens'le henüz görüşmeden önce bir bahane ile karısının yanından kaçmaya karar vermişti. Tek istediği şey günün ve gecenin kazasız belasız geçmesiydi. Tam böyle düşünürken içeriye Prens girdi. General: "Onu Allah gönderdi" diye düşünerek karısının yanına gitti. Epanşin Hanım geçmişi ile gurur duyardı. Sülâlesinin son temsilcisi olan ve adını duymuş olduğu Prens Mişkin'in bir zavallı budala ve sadaka ile geçinen bir sefil olduğunu ansızın öğrenince beyninden vurulmuşu döndü. Genral bunu bilerek hazırlamış ve kolye hakkında sorguya çekilmekten korkarak karısının zihnini başka bir konu ile meşgul etmeyi düşünmüştü.

Çok önemli konularda Epanşin Hanım gözlerini faltaşı gibi açar, Bakışlarını boşluğa diker, arkaya doğru yaslanır, hiç konuşmazdı. Kocasının yanında olan bu kadının ince uzun bir boyu, sık fakat beyazlamaya başlayan saçları, kamburca bir burnu, soluk ve çökük yanakları, ince ve birbirine kilitli dudakları, yüksek fakat dar bir alnı vardı. Ela ve oldukça iri gözleri bazen umulmadık bir durum alırdı.

Budala

51

"Onu kabul etmemi, hem de şimdi, kabul etmemi istiyorsun öyle mi?" dedi ve gözlerini döndürerek karşısında bir aşağı bir yukarı dolaşan kocasına baktı.

"Karıcığım onu da törene kabul edecek değiliz ya... fakat yine de sen bilirsin... ister kabul edersin, ister etmezsin" diye açıkladı. "Doğrusu çocuk gibi bir adam. Hatta insan acıyor bile... hastaymış... bazen nöbet geliyormuş. Daha bugün İsviçre'den gelmiş ve trenden iner inmez buraya uğramış... kıyafetini görme... bir Alman benziyor... Kendisine yirmi beş ruble kadar verdim. Ona bizim dairede sekreterlik gibi bir iş bulmaya çalışacağım. Yavrucuklarım siz de ona yiyecek bir şeyler ikram edin, çünkü zavallı çocuk acıkmışa benziyor."

Hanım, gözlerini kocasından ayırmayarak:

"Doğrusu beni aptala çevirdin!" dedi. "Aç olduğunu ve kriz geldiğini söylüyorsun. Nasıl krizmiş bakalım?"

"Zannedersen bu krizler çok sık geliyormuş.. fakat bir çocuk gibi olmasına karşın... öğrenimi de yok değil." Sonra kızlarına dönerek:

"Siz de onu sıkı bir sınavdan geçirirsiniz. Ne gibi özellikleri olduğunu bilmemiz kötü olmaz!" dedi.

Hanımefendi kelimeleri heceleyerek ve alık alık kızlarına bir kocasına bakarak:

"Sınavdan geçirmek mi?" dedi.

"Karıcığım sözlerimden kötü bir anlam çıkarma! Sen yine istediğin gibi hareket et. Amacım ona nezaket göstermek ve buraya getirmektir... kötü bir şey yaptığımı zannetmiyorum."

"Hem İsviçre'den geliyor, hem de buraya getiriyorsun, öyle mi?" "İsviçre'nin burası ile hiçbir ilgisi yok... tekrar edeyim karıcığım., sen nasıl istersen öyle yaparız... onu buraya getirmek isteşimin nedeni senin soyundan ve belki de akrabaları olduğu için... başını sokacak bir yeri yok... ona karşı ilgi göstereceğini sanmıştım... çünkü ne de olsa o da bizim ailden sayılır."

Kızların en büyüğü Aleksandra:

•** •

çünkü benim aklımda hiçbir şey kalmıyor. Fakat ben daha önemli bir şey sanmıştım. Yazdığınız bu kâğıt nerede?"

"Generalin çalışma odasındaki masanın üstünde kaldı galiba?"

"Hemen gidip getirsinler!"

"Bu kadar çok istiyorsanız tekrar yazayım!"

Aleksandra:

"Anne!" dedi. "Öyle yapsak daha iyi olur... ama şimdi yemek zamanı... karnımız çok acıktı çünkü."

"Pekala!... Prens sofraya buyurun... Sizin de karnınız acıkmış olmalı!"

"Evet! Teşekkürler."

"İnsanın hayatta kibar olması kadar iyi bir şey yoktur... yalnız sizi... bana anlattıkları kadar... orijinal bulmadım..."

Yemek odasına geldikleri zaman hanımefendi sözüne devam etti: "Prens! Şuraya, tam karşıma oturun... sizi daima önümde görmek isterim... Aleksandra, Adelaid siz de Prens ile ilgilenin.... söylendiği kadar hasta değilmiş, değil mi? Bu durumda belki peçeteye de gerek kalmayacaktır... Prens: Yemek yerken çenenizin altına peçete koyarlar mı?"

"Hatırladığıma göre yedi yaşında falan evet... şimdi ise peçeteyi dizleri min üstüne koymasın öğrendim."

"Doğrusu da budur zaten! Peki, ya krizler?"

Prens:

"Krizler mi?" dedi. "Bazen geliyor... doğrusunu isterseniz kendim de bil miyorum. Buranın ikliminin dokunacağını söylediler." Hanımefendi kızlarına dönerek: "Hiç de kötü konuşmuyor!" dedi, ve başı ile Prens'in sözlerini onaylayarak: "Doğrusu bu kadar ummuyordum. Demek her zamanki gibi söylenenlerin hepsi saçma ve yalanmış" diye ekledi. Sonra da Prens'e dönerek: "Prens," dedi ve "Böyle olmaz ama... hiç y emiyorsunuz... haydi, hem yiyin hem de bize kendinizi anlatın... sizi nerede büyüttüler? Her şeyi bilmek isterim... beni son derece ilgilendiriyorsunuz?"

Prens teşekkür etti ve önündeki yemeklere teşekkür ederek sabahdan beri birçok kez anlattığı hikâyesini tekrar anlattı. Hanımefendinin memnuniyeti

Budala

55

artıyordu. Genç kızlar da, oldukça ilgi ile dinliyorlardı. Bir ara akrabalık konusu tartışıldı. Prens bütün akrabalarını biliyordu. Bu tartışma Hammefen-di'nin çok hoşuna gitti, çünkü o zamana kadar sülâlesinden söz etmeyi her ne kadar istemişse de bir türlü fırsat bulamamıştı. Bu nedenle yemekten kalkarken çok neşeliydi.

"Haydi, şimdi bizim toplantı odamıza gidelim!" dedi. "Kahve içeriz."

Yemek odasından çıkarken Prens'e açıkladı.

"Ortak bir odamız vardır. Orası benim salonum gibidir. Yalnız kalınca ben ve kızlarım oraya gideriz... hepimiz de kendi işimizle ilgileniriz. Büyük kızım Aleksandra piyano çalar, okur veya işler; Adelaid ise tablo ve portre çizer, fakat nedense hiçbirini bitirmez... Aglae'ye gelince, o hiçbir iş yapmaz, benim de işle güçle ilgim yoktur. İşte burası... Prens şuraya ocağın yanına oturun ve bize bir şeyler anlatın... hikâye anlatma yeteneğinizi görmek istiyorum... bu konuda tam bir düşünce sahibi olmalıyım ki günün birinde yaşlı Prens Bielokonsky'i gördüğüm zaman sizin hakkınızda bilgi verebileyim. Herkesin sizinle ilgilenmesini istiyorum." Sehpasını hazırlamakta olan Adelaid:

"Fakat, anneciğim, bu şekilde bir şey anlatmak çok garip olmaz mı?" dedi ve fırçalarını, boyalarını alarak yarım kalmış bir tabloyu tamamlamaya koyuldu. Bu bir resime göre yaptığı bir manzaraydı.

Aleksandra ile Aglae küçük bir koltuğa oturdular ve kollarını çaprazlayarak dinlemeye hazırlandılar.

Prens dikketlerin kendisine çevrildiğini anladı.

Aglae:

"Doğrusu," dedi, "Bana bu şekilde bir şey anlatmamı emretseler hiçbir şey anlatamam!"

Annesi:

"Niçin?" dedi. "Garibinize giden neymiş bakalım? Neden nazlansın? Allah insana, kullanması için bir dil vermiş... onu söz söyleme sanatını anlamak istiyorum. Canınız ne isterse onu anlatın Prens! İsviçre'de en fazla hoşunuza giden şeylerden ve düşüncelerinizden söz edin. Hele bir başlasın da ne güzel anlattığını görürsünüz."

F. Dostoyevski

Prens:

"İlk izlenimlerim çok canlı oldu!" dedi. Li/aveta Prokofyevna kızlarına dönerek: "Gördünüz mü? Ne güzel başladı!" dedi.

Aleksandra:

"Anneciğim, bari sözünü kesmeyin!" diye annesini uyardı. Sonra da Ag-lae'nın kulağına eğilerek: "Bu Prens, bir budalaya değil de çok zeki bir adama benziyor!" diye fısıldadı.

Aglae:

"Mutlaka" diye cevap verdi. "Ben de bunu düşünüyordum zaten. Numara yapıyorsa alçaklık ediyor doğrusu! Amacı nedir acaba?"

Prens:

"İlk izlenimlerim çok canlı oldu!" diye tekrarladı. "Beni Rusya'dan götürdükleri zaman, Almanya'nın bazı kentlerinden geçerken her şeye sessizce bakıyordum ve bugünkü gibi hatırlıyorum, hiç soru sormuyordum. Bundan önce, o hastalık yüzünden üst üste krizler geçirmiş ve oldukça acı çekmiştim. Hastalık şiddetini artırdığı, krizler de üst üste birkaç kez geldiği zamanlar, tam bir anlamıyla aptallaşılıyor ve hafızamı kaybediyordum; kafam çalışıyorsa da, düşüncelerim mantıklı değildi. Sağlıklı düşünemiyordum. Nöbetler geçince de kendimi, şimdi gördüğünüz gibi acıdan sağlıklı ve kuvvetli hissediyordum. Nöbet zamanlarında içimin acıdan kavrulduğunu hissettiğimi, hatta ağlamak derecelerine vardığımı hatırlıyorum. Her zaman korkulu ve üzgündüm. Beni en fazla üzen şey kendimi bir yığın yabancı şey arasında görmem olmuştur. Üzüntüden ölecek gibi oluyordum. Beni bu karanlık uykudan uyandıran, pazardaki bir eşeğin anırması olmuştur. Eşek beni şaşırtmış ve çok hoşuma gitmişti; işte o sırada kafamda birden bir aydınlık oluştu."

Lizaveta Prokofyevna:

"Bir eşek mi? Çok garip doğrusu!" dedi ve gülüşmekte olan kızlarına öfkeli bir bakış fırlattıktan sonra ekledi:

"Fakat bu konuda garip görülecek bir şey olmasa gerek... çünkü bazı insanlar eşeğe aşık olurlar... bu gibi olaylar mitolojide sık sık görülmüştür. Devam edin Prens."

"O olaydan sonra eşekleri çılgınca sevdim. Onlar hakkında bilgi topla-

Budala

57

maya başladım. Kısa bir zaman sonra öğrendim ki onlar dünyanın en yararlı, çalışkan, sağlam, sabırlı ve en ucuza mal olan hayvanlarıdır. O hayvan yüzünden, İsviçre'den, her bakımdan zevk almışımıdır; o dalgınlığımdan artık eser kalmamıştır."

"Bugün bunlar şaşılacak şeyler fakat artık bu eşeği rahat bırakalım da başka bir konuya geçelim'. Aglae ne gülüyorsun bakalım? Ya sen Adelaid? Prens, eşekten çok hoş bir şekilde sözetti.... o hiç olmazsa bir eşek görmüş... ya sen ne gördün? Henüz Avrupa'yı bile görmedin?"

Adelaid:

"Peki anneceğim ama," dedi. "Avrupa'yı görmedikse bir eşek de mi görmedik?"

Aglae de:

"Ben de anırmasını duydum" diye ekledi.

Üç genç kız tekrar bir kahkaha attılar. Prens de onlarla beraber gülüyordu.

Anneleri:

"Doğrusu çok ayıp ediyorsunuz!" dedi. "Prens sen onların kusuruna bakma! Aslında hepsi de çok iyidirler onlarla her zaman kavga ederim... Fakat gözüm kadar da severim... hepsi de neşeli, dertsiz, çılgındırlar."

Prens gülerek:

"Neden kusura bakayım?" dedi, "Onların yerinde olmuş olsaydım ben de böyle yapardım. Ben, eşek hakkındaki düşüncemi hâlâ değiştirmedim: O yararlı ve iyi bir arkadaştır."

Lizaveta Prokofyevna birden:

"Ya siz?" dedi. "Prens, bunu sadece meraktan soruyorum!.."

Sorduğu sorudan dolayı bir kahkaha kopardı.

Hanım devam etti:

"Akıllarına yine şu eşek gelmiş olacak!" dedi. "Ben unutmuştum bile... Prens siz ,emin olun ki amacım hiçbir..."

Prens:

"İmada bulunmak değildi! Tahmin ederim.." diye tamamladı ve katılırca-sına gülmeye başladı.

F. Dostoyevski

Budala

59

Generalin karısı:

"Gülmekte haklısınız!" dedi. "Çok iyi bir genç olduğunuz anlaşılıyor."

Prens:

"Bazen de kötüyüm" cevabını verdi.

Lizaveta Prokofyevna, damdan düşer gibi:

"Bense çok iyiyimdir!" dedi. "Daha doğrusu her zaman böyleyimdir. Tek hatam da budur zaten... insanın iyi olması kadar kötü bir şey yoktur. Örneğin kızlarıma, hele kocama sık sık bağırırım... işin asıl kötü tarafı, öfkeli olduğum anlarda diğer zamanlardan daha iyi olmamdır. Siz gelmeden önce yine hırslanmışım... bir şey anlamamazlıktan geldim. Bunlar bana sık sık gelir... o zaman bir çocuk gibi olurum. Aglae bu konuda bana iyi ders verdi: Teşekkür ederim yavrum... zaten bunlar incir çekirdeği doldurmaz şeylerdir... fakat görüldüğüm, kadar aptal değilim! Karakterim vardır... hiç de mahcup değilim! Zaten bunları hiçbir kötü amaçla söylemiyorum... Aglae, buraya gel, anneni öp bakalım!" Ellerini ve dudaklarını büyük bir sevgi ve saygı ile öpen Ag-lae'ye: "Şimdilik bu kadar yeter!" dedi. "Devam edin Prens. Belki eşek hikâyesinden daha önemli bir hikâye hatırlıyorsunuzdur!"

Adelaid:

"Bir daha söylüyorum," dedi. "İnsanın sıkboğaz edilerek bir hikâye anlatmasını anlamıyorum. Ben olsam, ağzımı bıçak açmaz doğrusu!"

"Merak etme! Prens anlatacak bir şeyler bulur. Çünkü süper bir zekâsı var... belki senden on, hatta on iki kez daha zeki... bunu biraz sonra anlayacaksın. Prens! Onlara, haklı olduğumu gösterin bakalım; başışlayın. Eşeği de bir tarafa bırakmış oluruz... Eşekten başka Avrupa'da ne gördünüz?"

Aleksandra:

"Fakat," dedi. "Prens'in anlattıkları hiç de anlamsız değil ki. Korkunç hastalığı nasıl yendiğini, kendisine nasıl geldiğini ve hayattan nasıl zevk aldığını anlattı. İnsanların akıllarını nasıl kaybettiklerini, sonra da onlara tekrar nasıl sahip olduklarını ne zamandan beri öğrenmek istiyordum."

Lizaveta Prokofyevna heyecanla:

"Değil mi? Değil mi?" dedi. "Meğerse bazen sen de akıllı olabiliyormuş-sun, haydi, kahkahaları bitirin bakalım artık. Bize, İsviçre'deki doğa manzaralarını anlatıyordunuz."

"Lucerne'ye geldik... bana gölü gezdirdiler... güzelliğine aşık oldum ama... içimde ağır bir şey vardı.."

Aleksandra:

"Nedir o?" diye sordu.

"Ne olduğunu ben de bilmiyorum... zaten böyle bir manzarayı ilk gördüğüm zamanlar genellikle ağır bir his duymam ve heyecanlanırm., manzara hoşuma gider, aynı zamanda da içim daralır. Üstelik o zaman henüz hastaydım."

Adelaid:

"Doğrusu ben sizin gibi düşünmüyorum" dedi. "Böyle bir manzarayı görmeyi çok isterdim. Zaten Avrupa'ya neden gitmediğimizi anlamıyorum. İki yıldır bir tablo konusu arıyorum."

Doğu ve kuzey çoktan tükendi...

"Prens! Bana bir tablo konusu bulur musunuz?"

"Resimden hiç anlamam! Bence, insan bakar, sonra da çizer."

"Bakmasını bilmem ki?"

Lizaveta Prokofyevna:

"Bu da ne demek?" diyerek karıştı. "Doğrusu bir şey anlamıyorum. 'Bakmasını bilmem ki' diyorsun... bunun anlamı ne? Allah sana göz vermiş; Aç ve bak! Bakmasını burada bilmiyorsan, Avrupa'da öğrenecek değilsin! Prens, iyisi mi, orada gördüklerinize nasıl baktığınızı bize siz anlatın".

Adelaid:

"Daha iyi olur" dedi. "Prens Avrupa'da bakmasını öğrenmiş."

"Acaba? Ben orada sağlığımla ilgilendim. Bakmasını öğrenip öğrenmediğimi bilmiyorum... Fakat her zaman mutluydum."

Aglae şaşkınlıkla:

"Mutlu mu?" dedi. "Mutlu olmak sanatını öğrendiniz mi? Şu halde nasıl oluyor da bakmasını öğrenmedim diyorsunuz! Haydi, bize de öğretin!"

Adelaid gülerek:

"Evet! Öğretin!" dedi.

Prens de gülerek:

F. Dostoyevski

"Bir şey öğretemem! Avrupa 'da bütün zamanım hep aynı İsviçre köyünde geçmiştir, diyebilirim. Bazen çıkardım ve hiç uzaklaşmazdım.... bu durumda size ne öğretebilirim? İlk önce ancak sıkıntılarımı dağıtabildim; sonra sağlığım yerine geldi; daha sonra da her günü, diğerinden daha fazla mutlu yaşadım. Böylece günün birinde mutluluğun farkına vardım. Geceleri mutlu yatıyor, sabahlan da mutlu kalkıyordum. Bu durum nasıl oldu? Açıklamak çok zor."

Aleksandra:

"Şu halde canınız hiçbir yere gitmek istemiyor, yer değiştirmek ihtiyacını da duymuyordunuz? Öyle mi?" diye sordu.

"Önceleri bunu istiyordum, bana sonsuz bir heyecan veriyordu. Gelecekte hayatımın ne olacağını kendi kendime sık sık sorardım... alın yazımı okumaya çalışırdım. Bazen ise çılgılık atacak gibi olurdu. Bilirsiniz ki insanın böyle anları genellikle yalnız olduğu zamanlardır. Bu köyde, bir şerit gibi akan küçük bir şelale vardı. Dağdan adeta dik olarak inerdi; suyu, köpükler ve gürültüler çıkarırdı. Yüksek olmasına karşın, yerden bakılınca alçak görünürdü... Geceleri onun uğultusuna bayılırdım., işte o zaman kalbim daralırdı... heyecan duyardım. Bu heyecanı, gün ortalarına doğru dağa yalnız gittiğim ve çevreye reçine kokusu dağıtan asırlık çam ağaçlarının altına oturduğum zamanlarda da duyardım. Bir kayanın tepesinde ortaçağdan kalma bir şatonun kalıntıları görülüyordu; oradan, vadinin içinde kaybolan köyümüz ancak seçiliyordu. Güneş canlı, gök maviydi; her tarafta korkunç bir sakinlik vardı. İşte bu anlarda uzaklar ve boş hayat tekrar beni davet ediyordu: Önümdeki yolu takip ederek hiç durmadan gökyüzü ile yerin kucaklaştığı noktayı aştığım zaman, benim, köyde geçirdiğim hayattan daha canlı ve güzel bir hayat bulacağımı sanıyordum. Napoli gibi,

saraylarla, gürültü ile, heyecanla, hayatla dolu büyük bir şehir hayal ediyordum... Hayallerim çok büyüktü. Sonradan; anladım ki insan bir zindanda bile güzel bir hayat kaynağı bulabilir."

Aglae:

"Bunu on iki yaşımdayken Hristomtiya'da okumuştum!" dedi.

Adelaid:

Budala

61

"Bütün bunlar felsefe!" dedi. "Siz bir filozofsunuz... bize bu konuda ders vermelisiniz!"

Prens gülümseyerek:

"Belki haklısınız!" dedi. "Gerçekten bir filozofumdur ve kimbilir... belki öğretmenlik yapabilirim doğrusu mümkün."

Aglae devam ederek:

"Sizin felsefeniz, Olimpiya Nikolaevna'nın felsefesine benziyor. Onun için hayat her şeyi ucuza almaktır. Napoli gibi bir yerden vazgeçerek, gidip birkaç köpek bile etmeyen, bir köyde dört yıl mutlu bir hayat sürmüşsünüz, bu kadının hayatından hiç farkı yok."

Prens:

"Zindandaki hayata gelince düşüncenizi kabul etmeyebilirim!" dedi. "Zindanda on iki yıl geçiren bir adam tanırım. Benim profesörün yanında tedavi edilen hastalardandı. Üzerine krizler gelirdi. Bir çocuk gibi hüngür hüngür ağladığını gördüm. Hatta bir kez intihara bile kalkıştı. Zindandaki hayatı çok kötüymüş, fakat gene birkaç köpekten daha değerliydi. Her şeyi, bir örümcek ve penceresinin altında büyüyen bir fidandan oluşuyordu. Fakat size geçen yıl tanıdığım bir adamdan sözedeceğim. Çok garip bir olaydı. Az görülen cinsten bir şeydi. Size sözettiğim adam bir gün diğer mahkûmlarla beraber idam sehпасına götürülüyor ve orada ona siyasi bir olaydan dolayı kurşuna dizileceğinin kararı okunuyor. Yirmi dakika sonra bu zavallının af karan geliyor: İki kararın okunması arasında geçen on beş veya yirmi dakikalık süre içinde bu adam birkaç saniye sonra öleceği düşüncesi ile yaşamıştı. Bu konuda ona bazı sorular da sordum. Her şeyi canlı olarak hatırlıyor ve o birkaç dakikalık süre içinde olan şeylerin sonsuza kadar aklından çıkmayacağını söylüyordu. Askerlerin ve halkın kuşattığı sehpadan yirmi adım öteye üç direk çıkmışlardı, çünkü kurşundan geçecek birkaç mahkûm varmış. Bunlardan üçünü getirmişler ve direklerle bağlamışlar, üzerlerine de birer mahkûm elbisesi (uzun beyaz bir gömlek) giydirmişler; tüfekleri görmemeleri için de gözlerini bağlamışlar, sonra, her direğin karşısına bir manga asker geçmiş. Bana bunu anlatan adam listede sekizinci olarak yazıldığı için ancak üçüncü postada direğe bağlanacaktı. Bir papaz elinde bir İncil'le her mahkûmun

62

F. Dostoyevski

önünde duruyormuş; onların ancak beş dakikalık bir ömrü kalmıştı. Bu adam bana bu beş dakikanın ona sonsuza kadar uzun ve son derece değerli göründüğünü söyledi. Bu beş dakikalık süre o kadar çok hayatla doluymuş ki o hemen son anı düşünmeyi bile boşuna görmüş ve yaşayacağı anları şöyle taksim etmiş: Arkadaşlarıyla vedalaşmak için iki dakika; diğer iki dakika nefesine kapanmak için, bir dakika da çevresine bakmaya! Yirmi yedi yaşında, vü-... i cudundan hayat ve kuvvet taşarken ölüyordu. Vedalaşmalar sırasında arka-...; daşlanrıdan birine hiç önemi olmayan bir soru sorduğunu, aldığı cevabı büyük bir ilgi ile dinlediğini hatırlıyordu. Vedalardan sonra iki dakika düşünmeye çalıştı. Ne düşüneceğini önceden biliyormuş; 'Şimdi varım ve yaşıyorum; fakat üç dakika sonra nasıl ve nerede olacağım?' Bu kısa süre içinde çözümlemek istediği sorular işte bunlarmış. Oralarda altın kubbesi güneşin altında pırıldayan bir kilise varmış. Gözlerini inatla bu kubbeye diktiğini hatırlıyordu. Fakat sürekli olarak düşündüğü şey 'Ölmesem? Hayatımı bağışlasa-lar? Önümde ne uzun bir sonsuzluk yolu açılacak! Hayatın her anını değerlendireceği her anını yaşanacak bir hale sokacağım, hiçbirini harcamayacağım ve her birinin ayrı ayrı hesabını tutacağım!' Sonunda bu düşünce onu o kadar rahatsız etmiş ki bir an önce kurşuna dizilmeyi istemiş."

Prens birden sustu; dinleyiciler bitirmesini ve bir sonuç çıkarmasını beklediler. Aglae:

"Bitirdiniz mi?" diye sordu. Prens, kısa bir rüyadan uyanır gibi: "Efendim?.. Evet bitirdim!" dedi. "Peki bu hikâyeyi neden anlattınız." "Bilmem... Aklıma geldi de..."

Aleksandra:

"Hikâyenizin sonu yok!" dedi. "Mutlaka amacınız, hayatta her anın bir kapekten çok daha değerli olduğunu, hatta bazen, beş dakikanın bir hazineye daha değerli olduğunu kanıtlamaktır... İyi ve güzel ama... izninizle. Size, acılarını anlatan bu insanın cezasını af etmediler mi? Ettiler... böylece ona: 'Sonsuz hayatı' verdiler... Peki, sonradan bu hazineyi ne yapmış acaba? Her

Budala

63

anın 'Hesabını tutarak' yaşamış mı?"

"Yooo! Ona bu durumu ben de sordum; böyle yaşamadığını, hatta çok, çok dakikalar kaybettiğini söyledi."

"Öyleyse bu da gösteriyor ki her anın 'Hesabını tutarak' yaşamak imkânsızdır. Buna engel olan bir şey var."

Prens:

"Evet," dedi, "Engel olan bir şey var... bana da öyle geliyor... fakat gelin de inanmayın."

"Evet! Bunu da düşünmedim değil!" "Hâlâ da düşünüyor musunuz?" Prens:

"Evet!" diye cevap verdi...

O zamana kadar Aglae'ye tatlı hatta mahcup bir gülümsemeyle bakmaktaydı; fakat bu son cümleyi söyledikten sonra gülmeye ve genç kıza neşeye bakmaya başladı.

Onun bu hali karşısında canı biraz sıkılan Aglae: "Ne büyük alçakgönüllülük" dedi.

"Sizde de az cesaret yok değil sanki! Siz gülüyorsunuz. Oysa bu adamın hikâyesi beni alt üst etmişti... O kadar ki rüyalarım bile girdi... evet onun son beş dakikasını rüyamda gördüm"

Tekrar dinleyicilerine ciddi bir bakış fırlattı:

Her ne kadar genç kızların gözlerinin içine bakıyorsa da biraz şaşkın ve sıkılgan bir tavır ile birden sordu:

"Bana kırılmadınız ya?" Kızlar:

"Neden?" diye bağıştılar.

"Her zaman öğretmek isteyen bir tavnm vardır da." Kızlar kahkahayı bastılar. Prens:

"Eğer kırıldınızsa, artık kırılmamanızı rica ederim! Başkasından daha az yaşadığımı, hayat hakkında da bir başkasından daha az bilgim olduğunu ben de biliyorum.... belki bazen çok garip şeyler söylüyordum." Dedi ve iyice aptallaştı.

F. Dostoyevski

64

Aglae acı bir tavırla:

"Mademki mutlu olduğunuzu söylüyorsunuz" dedi, "Başkasından daha az değil, özellikle daha fazla yaşamış oluyorsunuz... bu nedenle şaşkınca özür dilemenize gerek yok. Yok, amacınız bir alçakgönüllülük maskesi altında büyüklük taslamak ise, zahmet etmeyin. Sizdeki huzurla, insan yüz yıllık bir ömrü bile mutluluk içinde geçirir. Size, idam sehпасına çekilecek bir mahkûmu, ya da sadece bir işaret parmağı gösterebilirsiniz, her iki olaydan da aynı derecede değerli sonuçlar çıkarır ve memnun olursunuz. Böyle yaşamak kolaydır tabii ki!"

Konuşanların yüzlerine uzun zamandır dikkatle bakan Hanımefendi: "Aglae, ne diye her zaman hırslanırsın böyle canım?" diye söz karıştı. "Doğrusu bir türlü aklım almıyor... konuştuklarınıza gelince onlardan da bir şey anlamıyorum. Bu işaret parmağının burada işi ne? Bütün bunlar nedir? Prens güzel söylüyor... yalnız sözleri biraz hüzün verici! Onu neden mahcup ediyorsun? Bak, ilk önce ne güzel gülüyordu... şimdi ise dut yemiş bülbül gibi düşünüyor."

"Anne, aldırmayın canım, önemli bir şey değil! Prens ne yazık ki bir mahkûmu, ölüm cezası infaz edilirken görmemişsiniz; size bir şey soracaktım!"

Prens:

"Gördüm canım!" diye atıldı.

Aglae:

"Gördünüz mü?" dedi. "Tahmin etmeliydim... doğrusu bu, konuya tuz biber ekti. Mademki görmüşsünüz, nasıl oluyor da daima mutlu yaşadığınızı söyleyebiliyorsunuz? Biraz önce haklı değilmiydim bakalım?"

Adelaid:

"Demek sizin köyde ölüm cezası var. Öyle mi?" dedi. "Hayır! Lyon'da gördüm. Şnayder'le beraber gitmiştim; o götürmüştü. Rastlantıya bakın ki biz şehre girdiğimiz zaman bu sahneye şahit olduk."

Aglae:

"Nasıl, hoşunuza gitti mi bari? İbret verici miydi?" diye sordu.

"Hiç hoşuma gitmedi, hatta beni hasta bile etti; fakat şaşkınlıktan yerime

Budala

65

çivilenmiş gibiydim... gözlerimi dakikalarca ondan ayıramadım."

Aglae:

"Herhalde ben de sizin gibi olurdum!" dedi.

"Orada, idam cezalarını görmeye giden kadınları pek beğenmiyorlar... hatta gidenlere gazeteler ertesi gün lanet okuyor."

"Yani bunun, kadınların değil, erkeklerin işi olduğunu göstermek istiyorlar. Doğrusu çok ilginç... öyle tahmin ediyorum ki, siz de bu düşüncedesiniz."

Adelaid:

"Anlatın! Nasıl oldu Allah aşkınıza!" diyerek kızkardeşinin sözünü kesti.

Bu istek Prens'in canını sıkıyordu; yüzü değişti, kaşları çatıldı ve kısaca:

"Şimdi hiç canım istemiyor, başka zaman anlatırım!" diye cevap verdi.

Aglae:

"Zahmet olacak galiba!" dedi.

"Hayır! Fakat biraz önce anlattım da!"

"Kime?"

"Uşağınıza., misafir odasının yanında beklerken."

Dört kadın hayretler içinde:

"Hangi uşağa?" dediler.

"Misafir odasının yanındaki odada bulunan uşağa... hani, saçları beyazla-maya başlayan kırmızı yüzlü adama canım!... İvan Fedoroviç beni kabul edinceye kadar onunla sohbet ettim."

Hanımefendi:

"Garip şey doğrusu!" dedi.

Aglae, kuru bir sesle:

"Anlaşılan Prens çok demokrat," dedi. "Mademki Aleksî'ye anlatmışsınız, bize de anlatın bakalım!"

Adaleid:

"Mutlaka dinlemek istiyorum!" diye ısrar etti.

Prens ona doğru döndü ve tekrar heyecanlandı.

"Biraz önce bana bir tablo konusu solduğunuz zaman akhma, şu geldi: Başı kesilecek bir mahkûmun, sehpanın üstünde, sığa bağlanmasını beklerken bir tablosunu yapmak!"

Adelaid:

"Nasıl! Yüzünü? Yalnız yüzünü mü?" diye sordu. "Doğrusu çok garip bir konu... bunda konu olacak ne var ki!.."

Prens heyecanla:

"Bilmem!.. Ama bu da diğer tablolar gibi neden bir tablo olmasın.Son gidişimde Bâle'de böyle bir tablo gördüm... size onu anlatmak isterdim ama başka bir gün... Beni çok ilgilendirmişti."

Adelaid:

"Bâle'de gördüğünüz tablodan bir gün sözedeceğinizden eminim ama... şimdi bana, başı kesilen bir adamdan nasıl bir tablo yapılabileceğini anlatın. Bu yüzü ve sadece yüzü nasıl yapmalı ve ona nasıl bir anlam vermeli?"

"Ölümünden tam bir dakika önceki anlamı. Mahkûmun, sehpaye çıkıp ta bıçağın karşısında durduğu anı yakalamalı!"

Prens, son derece heyecanla konuşuyordu. O sırada canlanan hatıraları karşısında, her şeyi unutmuş gibiydi:

"O zaman başını bana doğru çevirdi... yüzüne baktım ve her şeyi anladım.. Zaten, böyle bir şeyi anlatmama imkân yoktur! Ah! Sizin veya bir başkasının bu sahneyi canlandırmanızı ne kadar çok isterdim. Siz yapsanız daha iyi olur elbet de., daha o zaman böyle bir tablonun gerekli olduğunu düşünmüştüm. Biliyor musunuz? Bu tablonun başarılı olması için önceden olan her şeyi... ama., her şeyi göz önünde tutmalı... Mahkûm, hücreinde ölümünü bekliyordu. Takım törenine bel bağlamış ve evrakin gelip gitmesi yüzünden kararın bir hafta gecikeceğini hesaplamıştı. Fakat nedenini bilmediğim bir şey yüzünden bu süre kısalmıştı... sabahın beşinde uyuyormuş. Ekim ayının sonlanındaydı... sabahın beşinde hava soğuk ve karanlık olur. Hapishane müdürü, gardiyanla beraber onun hücre sine sessizce girmiş ve yavaşça omuzuna dokunmuş. Mahkûm birden doğrulmuş ve aydınlığı görerek: 'Ne var?' demiş. Cevap olarak: 'Başınız saat onda kesilecek!' demişler..Uykunun verdiği sersemlikle kulaklarına inanamıyormuş ve evrakin bir haftadan önce gelemeye-

Budala

67

ceğini iddia ediyormuş. Fakat kendine geldiği zaman tartışmayı keserek susmuş. Üç, dört saatlik bir hazırlıktan sonra onu bir arabaya bindirerek şehrin içinden ölüm sehпасına götürürler... Yolda, mutlaka şöyle düşünmüştür: 'Yaşamak için daha üç sokaklık bir zamanım var... Oldukça uzun değil mi? Birinci sokağın sonunda bir ikinci, daha sonra da bir üçüncü sokak var, bunun sağında da küçük bir ekmekçi dükkânı var... bu dükkâna gelinceye kadar daha uzun bir zamanım var..'Sonunda sehpaye çıkma zamanı geldi. Mahkûm, ayaklarındaki zincirler yüzünden küçük adımlarla ilerliyordu. Papaz, herhalde çok zeki bir adammış ki, hemen çenesini kısıtı ve ona, öpmesi için iki de bir putu uzattı. Merdivenin başına geldiği zaman mahkûmun rengi solgundu... bıçağın karşısındaki tahtaya çıkınca ise birden kâğıt gibi oldu... herhalde ayakları titriyordu; sanki bir şey boğazını sıkıyor ve gıcıkıyor gibi kalbi da-ralıyordu. Böyle durumlar genellikle büyük korkular duyulan anlarda olur ve insan kendine hakim olamaz. İnsanın böyle anlarda bayılması çok doğaldır. Birden başının üzerinde bir demir gıcirtısı duyuyor. Bence mutlaka duyuyor-dur. Ben olsam özellikle dinler ve duymaya çalışırım. Bir de merak ettiğim bir şey daha var. O da, başın gövdeden ayrıldıktan bir saniye sonra koptuğunun farkında olup olunmadığı!.. Ne garip düşünce doğrusu! Belki de bu durum beş saniye kadar devam ediyordur... kimbilir? Şimdi sehpaye, merdivenin son basamağı belli olacak bir şekilde bir şekil verin: Mahkûm onu çıkıyor, yüzü kâğıt gibi beyaz, morlaşan dudaklarını rahibin elindeki puta uzanıyor bakıyor ve her şeyi biliyor. Bir put ve bir baş, işte tablo! Papaza, cellada ve aşağıdaki birkaç seyirciye gelince bunları üçüncü planda, yan gölge halinde bırakmamalı... İşte tabloyu ben bu anlamda anlıyorum." Prens sustu ve oradakilere bir göz gezdirdi. Aleksandra kendi kendine söylenir gibi: "Bunun huzura benzer hiçbir tarafı yok doğrusu!" dedi. Adelaid:

"Şimdi de bize, nasıl aşık olduğunuzu anlatın bakalım!" dedi.

Prens ona hayretle baktı.

Genç kız aceleyle:

"Dinleyin!" diye devam etti. "Bâle'de gördüğünüz tablodan başka bir za-
' dedi.

uo

P. DostoyevsI^

man konuşunuz ama... ben nasıl aşık olduğunuzu, dinlemek istiyorum inkâj etmeyin: Ayık olduğunuzu biliyorum. Zaten bir şey anlatmaya başladığım; zaman, filozofluğunuzdan eser kalmıyor."

Aglae birden:

"Hikâyenizi bitirdiğiniz zaman da utanıyor gibi olursunuz" dedi. "Bun
nedeni nedir?"

Annesi nefretle ona bakarak: "Bu kadar budalalık da olmaz canım! Aleksandra da:

"Ukalâlık olsun diye söylüyor!" dedi.

Livazeta Prokofyevna:

I ^

"Prens! Siz onun kusuruna bakmayın!" dedi. "Özellikle yapıyor... inat ol-i.-sun diye; fakat budalaca yetiştirilmedi... size böyle takıldıklarını görünce haklarında yanlış şeyler düşünmeyin sakın! Akıllarından kimbilir nasıl bir şeytanlık geçti... Fakat emin olun ki hepsi de sizi daha şimdiden sevdiler. Onları, yüzlerinden okumasını bilirim!" Prens:

"Ben de biliyorum!" dedi.

Bunu söylerken, kelimelere bir anlam 'vermek ister gibi üzerlerinde durdu.

Adelaid:

"Nasıl oluyor da biliyorsunuz bakalım?" diye sordu.

Diğer ikiz kardeşler de:

"Yüzlerimiz hakkında ne biliyorsunuz bakalım?" diye eklediler.

Prens sustu ciddi bir tavır takındı. Herkes cevabını bekliyordu.

Hoş bir tavırla:

"Başka bir zaman söylerim!" dedi.

Adelaid:

"Pekala!" dedi. "Mutlaka aşık olmuşsunuzdur. Lütfen anlatın. Öğrenmek istiyorum."

Prens aynı tatlı ve hoş sesle devam etti:

"Aşık olmadım! Mutluyum. Başka bir şekilde!"

Budala

69

"Ne şekilde? Ne ile?"

Prens, derin bir hayale dalmış gibi:

"Anlatayım öyleyse!" diye mırıldandı.

Prens:

"Evet, şu anda hepiniz bana büyük bir merakla bakıyorsunuz, anlatmayacak olursam belki de bana kırılacaksınız" diye söze başladı ve hemen de gü-lümseyerek"Hayır, canım! Şaka yapıyorum," diye ekledi. "Orada... O İsviçre köyünde her zaman çocuk bulunurdu; bütün zamanımı onlarla, yalnız onlarla geçiriyordum. Hepsi de o köyün çocuğu, bir sürü öğrenciydi. Onların eğitimleri ile ilgileniyordum diyemeyeceğim! Hayır! Bu Jul Tibo ismindeki öğretmenin işiydi. Onlara bazı şeyler öğrettim. Fakat daha çok onların arasında yasıyordum; dört yıllık hayatım işte böyle geçti. Başka birilerine ihtiyacım yoktu. Onlara her şeyi anlatıyordum. Hiçbir şey de gizlemiyordum. Ana babalan bana kızıyorlardı çünkü çocuklar benden vazgeçemez olmuşlardı. Her zaman çevremde toplanırlardı... Ve öğretmen bile en büyük düşmanım oldu. Bu yüzden birçok kimsenin düşmanlığını kazandım. Acaba neden korkuyorlardı? Bir çocuğa her şey söylenebilir, her şey! Ana babaların, büyüklerin, çocukları hiç anlamamalarına şaşıırıyordum.Çocuklardan, küçük oldukları düşünülerek hiçbir şey saklanmamalıdır. Oysa ki onlar, aslında her şeyi anlarlar. Ah, Ya-rabbi! O yavru kuşlar size mutlu ve güven dolu gözlerle bakarken onları aldatmaya utanırsınız. Onlara yavru kuşlar diyorum, çünkü dünyada yavru kuşlardan daha temiz bir şey yoktur. Tibo'ya gelince, nefreti sadece kıskançlığından geliyordu. Günün birinde ona, ne benim, ne de onun. çocuklara bir şey öğretmediğimizi, söylediğim zaman benimle alay etti. Kendisi de çocukların arasında yaşadığı halde beni kıskanmasına ve nefretine hiç anlam veremiyor-dum. Çocuklarla ilgilendiğimiz zaman canlanırsız, Şnayder'in yöneticilik yaptığı sağlık evinde bir hasta vardı; çok kötü bir durumdaydı. Akıllı yerinde değildi. Bence deli de değildi, ama çok acı çekiyordu; bütün hastalığı da bundan geliyordu... Sonunda onun çocuklarla nasıl kaynaştığını anlatamam. Şimdilik size bunların nasıl başladığını anlatacağım! Önceleri çocuklar beni hiç sevmедiler. Onların yaşıtı olmadığım gibi, çevik de değildim... üstelik de çirkin olduğumu biliyordum... Şu da vardı ki, bir yabancıydım. Çocuklar önce-

70

F. Dostoyevski

leri benimle alay ettiler. Mari'yi öptüğümü gördükleri zaman da taşa tuttular. Emin olun onu bir defacık öptüm... Gülmeyin" diye ekledi. "Bu bir aşk öpücüğü değildi. O da bizim köydendi. Yaşlı bir annesi vardı; küçük bir evde otururdu. Pencereleden birinin önüne bir tahta koymuşlardı; yaşlı kadıncağz orada belediye'nin izni ile ayakkabı bağlan, makara, tütün ve sabun satardı; kazandığı para, boğazlarına ancak yetiyordu; hastaydı şiş ayakları yüzünden sürekli oturmak zorundaydı. Yirmi yaşlarındaki kızı Mari'nin zayıf ve ince bir yapısı vardı, vereme yakalanmıştı, fakat bu hastalık, gündelik dışarıda çalışmasına ve ağır işler görmesine engel olmuyordu; örneğin tahta ovar, çamaşır yıkar, bahçe süpürür, hayvanlara bakardı. Bir Fransız memur ona tecevüz etmiş, sekiz gün sonra da yol ortasında bırakarak, kaybolmuş gitmiş. Zavallı kızcağz yollarda dilenerek evine kadar gelebilmiş. Elbiseleri ayakkabıları parça parçaymış. Tam bir hafta açık havada yatmış soğukta yatmış. Ayakları kan içinde, elleri çatlamış ve şişmişti. Aslında güzel değildi; fakat tatlı bakışlarında iyilik ve masumluk vardı. Son derece sessizdi. Bu felaket başına gelmeden önce işinin ortasında şarkı söylemeye başladı. Hatırlıyorum, herkes şaşkınlık içinde kaldı ve: 'Vay canına, Mari şarkı söyledi? Nasıl olur? Mari şarkı söyledi ha?' şeklinde söylediler ve kahkahalarla güldüler. Zavallı kız o günden sonra ağzını bıçak açmadı. O zamanlar ona karşı iyi davranıyorlardı; fakat günün birinde hasta, bütün vücudu kan ve yara içinde gelince hiç kimse acımadı. İnsanlar böyle durumlarda ne kadar katı yüreklidirler. Önceleri ana-sı: 'Namusumu iki paralık ettin' diye sızlanıyordu. Onu, elaleme rezil eden anası oldu; önüne gelene söyledi. Mari'nin köye döndüğünü duyan yaşlılar, çocuklar, kadınlar, kızlar onu görmeye koştular. Hemen bütün köy halkı yaşlı kadının kulübesinin çevresini sardı. Mari karnı aç, üstü başı yırtık, annesinin ayaklarının dibinde, döşemenin üstünde yatıyor ve ağlıyordu. Gelen insanla-ın bakışlarını görmemek için saçlarını yüzüne dağıtmış ve başını yere doğru çevirmişti. Halk ona iğrenç bir hayvan gibi bakıyordu; yaşlılar lanet okuyor, gençler alay ediyor, kadınlar ise, hakaret ediyor ve bir örümcek karşısında duydukların nefreti duyuyorlardı. Anası ise, bir köşeye çekilmiş, baş ve el hareketleriyle onları onaylıyordu. Eskiden beri hastaydı. Ölmek üzereydi... İki ay sonra öldü. Son günlerinin yaklaştığını hissettiği halde kızı ile barışmadı

Budala

71

Zavallı ile hiç konuşmaz, kapının yanında yatırdı. Yiyecek bile vermezdi. Hasta ayakları bakım istiyordu. İki de bir sıcak suya sokmak gerekiyordu. Mari onları her gün yıkar ve tedavi ederdi. Yaşlı ana, kızın bu işini isteksiz yapar ve sesini bile çıkarmazdı. Kızcağz her şeye katlanıyordu. Sonraları onunla tanıştığım zaman bana, kendisine yapılan her hakareti haklı bulduğunu ve kendisine dünyanın en adi insanı gözüyle baktığını söyledi. Anası bir daha kalkmamak üzere yatağa düşünce köyün yaşlı kadınları sıra ile gelip ona baktılar. O günden sonra da zavallı Mari'ye yiyecek veren olmadı; herkes onu itiyor, kimse de iş vermiyordu. Sanki herkes yüzüne tükürüyor gibiydi; erkekler ona kadın gözüyle bakmıyor ve en iğrenç kelimelerle sataşıyorlardı; bazen de, Pazar günleri sarhoş olunca onunla alay ederek para atarlardı. Mari onları sessizce toplardı. Sürekli kan kusuyordu. Köyün çocukları onu peşine takılmaya, hatta çamur atmaya bile başladılar. Köylünün birinden, ineklerine bakması için izin istedi; adam onu kovdu. Zavallı kız kovulmasına bakmadı ve bütün gün inekleri kırdı otlatı durdu. Onun kendisine yardım dokunduğunu gören köylü artık onu kovmadı; hatta bazen ona yemeklerinin artıklarını, peynir ve ekmek bile verdi. O, köylünün bu hareketini büyük bir iyilik kabul ediyordu. Annesi ölünce babası onu kilisede halkın önünde rezil etti. Kızcağz yırtık pırtık elbiseleriyle tabutun arkasında diz çökmüş ağlıyordu. Cenaze törenine bir sürü meraklı gelmişti: Genç kızın nasıl ağladığını ve tabutun arkasında nasıl yürüyeceğini görmek istiyorlardı. Genç rahip halka, Mari'yi göstererek: 'Bu iyi kadının ölümüne neden işte bu kız oldu (doğru değildi, çünkü kadın iki yıldır hastaydı); o şimdi karşınızda duruyor ve başını kaldırmaya bile cesaret edemiyor; bakın şuraya: Ayakları çıplak, üstü başı da yırtık pırtık! Bu kız kim acaba' dedi. Bu alçakça hareket birçok kimsenin hoşuna gitti, fakat... O zaman çocuklar benim tarafımı tutmaya ve Mari'yi sevmeye başlamışlardı. Kızcağza biraz yardım etmek istiyordum. Paraya ihtiyacı olduğumu biliyordum, fakat İsviçre'deki kaldığım sırada cebimde bir kapek bile yoktu. Bir pırlanta iğnem vardı; onu bir koltukçuya sattım. İğneme sekiz frank verdi. Günün birinde dağ başında buluştuk ve ona sekiz frankı verdim. Sonra da onu öperek: 'Kötü bir amacım olduğumu sanmayın sakın,' dedim. 'Sizi öpmem aşık olduğumdan değil, acıdığımındır. Zaten, daha ilk günden be-

72

F. Dostoyevski

ri size bir suçlu gözüyle bakmadım.' Onu rahatlatmaya ve kendisini başkalarından aşağı görmekle hata ettiğini anlatmaya çalıştım; fakat günün birinde beni anlamadığını gördüm. Bana cevap bile vermedi, karşımda ayakta durdu, gözlerini yere dikti, sözlerimi bitirince ellerimi öptü.... ben de hemen onunki-lerini yakaladım ve öpmek istedim; fakat bırakmadı, birden çekti. O sırada çocuklar da bizi görmüştü. Islık çalmaya, ellerini vurmaya ve gülmeye başladılar. Bunun üzerine Mari hemen kaçtı. Çocuklara bir şeyler söylemek istedim, fakat beni taşa tuttular. Bu olay bütün köye yayılmıştı; Mari'ye karşı olan saldırılar iyice arttı ve eskisinden daha fazla işkence yaptılar. Zavallı kız, çocukların peşine takıldıklarını görünce nefes nefese koşardı; fakat ciğerleri zayıf olduğu için çabucak yorularak düşerdi. Sonunda onlarla konuşarak, onun

hiçbir suçu olmadığını ve çok kötü şartlar altında bulunduğunu anlatmaya çalıştım. Böylece yavaş yavaş kendilerini tutmaya ve yoldan, küfretmeyerek geçmeye alıştılar. Onlardan hiçbir şey saklamıyordum, her şeyi, olduğu gibi anlatıyordum. Beni merakla dinliyorlardı; aradan çok geçmeden kıza acımaya, birçoğu ona rastladıkları zaman selam bile vermeye başladılar. Beni sık sık görmeye gelirler ve onlara bir şeyler anlatmamı rica ederlerdi. Anlattıklarımı dikkatle dinlerlerdi. Onlarla üç yıl ilgilendim. Herkes, Şnayder de dahil, çocuklardan hiçbir şey gizlemediğim ve onlarla, olgun insanlar gibi konuştuğum için beni dışlıyorlardı. Ben de onlara cevap olarak: 'Nasıl olsa çocuklar bir gün her şeyi öğreneceklerdir. Fakat o zaman yanlış yollardan giderler.' Mari'yi annesinin ölümünden on beş gün önce öpmüştüm. Papaz, dualarını okurken çocuklar çoktan benim tarafıma geçmişti. Onlara Allah adamının çirkin sözlerini söyledim. Hepsi isyan etti, hatta, bazısı gidip papazın evinin camlarını taşlamışlar; onlara iyi yapmadıklarını söyledim. Olay bütün köye yayıldı, beni elebaşı olmak ve çocukların ahlâkım bozmakla suçladılar. Aradan çok geçmeden çocukların Mari'yi sevdiklerini herkes anladı. Bu köyde büyük bir etki yaptı. Ana babalar çocuklarına, onunla görüşmeyi yasaklamalarına karşın da bu yumurcaklar onu, inekleri güttüğü yerde, gizlice görmeye giderlerdi. Bazıları ise sadece onu öpmeye ve ona: 'Mari seni seviyorum' demeye giderler, sonra da soluk soluğa evlerine dönerlerdi. Mari mutluluktan ne yapacağını şaşırmıştı. Bunları hayalinden bile geçirmemişti. Ona: Budala

73

'O, bize her şeyi anlattı, şimdi seni seviyor ve sana acıyoruz... her zaman da böyle kalacağız!' derlermiş. Küçük kalplerde ne büyük bir şefkat ve incelik vardı, bilseniz! Örneğin sevgili Leon'larının, Mari'yi sevmesini imkânsız görüyorlardı; mademki Mari'nin üstü baş yırtık, ayakları da çıplaktı. Ona ayakkabı, çorap, çamaşır ve elbise bile verdiler. Onlara bu konuda soru sorduğum zaman cevap olarak bir kahkaha ile karşılaştım; küçük kızlar ellerini çırpırlar ve beni öperlerdi. Bazen, gizlice, Mari'yi görmeye giderdim. Hastalığı iyice arttı ve yürüyemez oldu. Sonunda çiftlikteki işini bırakmak zorunda kaldı.... fakat yine her sabah inekleri kıra götürüyordu. Bir köşede, dik bir kayanın dibinde hareketsiz oturur, gelen geçenlerden saklanır ve başını yerden kaldırmazdı. Verem onu bitirmişti. Güçlkle nefes alıyor, gözleri kapalı, başı kayaya dayalı bir halde sabahtan akşama kadar uyukluyordu. Yüzü bir iskelet kadar zayıftı; alından terler akardı. Onu her zaman böyle de bulurdum. Yanında fazla kalmıyordum... ben de görülmemi istemiyordum. Beni görür görmez, ürperir, gözlerini açar ve ellerimi delicesine öperdi. Onları çekmezdim, çünkü bundan mutluluk duyardı. Onun yanında kaldığım zaman titrer ve ağlardı. Bazen konuşmaya çalışır, fakat sözlerinden bir şey anlamazdım. Çocuklar da bazen benimle beraber gelirler, birkaç adım ötede dururlar ve Mari ile beraber yakalanmamam için çevreyi gözetlerlerdi; bekçilik edişleri çok hoşlarına giderdi. Biz ayrıldıktan sonra Mari yalnız kalınca tekrar gözlerini kapar, başını kayaya dayar ve hareketsiz dururdu; kimbilir belki de kuruyordu. Bir sabah, her zaman gibi hayvanları kıra götürecek gücü kalmadı ve yalnız başına boş evde kaldı. Çocuklar bunu haber alınca hepsi onu sık sık ziyaret etti. Yatakta, bakacak kimsesi de yoktu. Tam iki gün ona yalnız çocuklar baktı. Hepsi sırayla hastabakıcılık etti. Fakat sonradan Mari'nin ölmek üzere olduğunu haber alan köyün yaşlı kadınları geldi'er ve onun başucundan ayrılmadılar, ona baktılar. Anlaşılan köy halkı ona acımaya başlamıştı. Hiç olmazsa çocuklara da eskisi gibi ona yaklaşmayı yasaklamıyorlar ve küfürler savurmuyorlardı. Hasta dalgındı. Uykusundan sıçrayarak uyanıyor ve şiddetle öksürüyordu. Yaşlı kadınlar çocukları odaya sokmuyorlardı, fakat onlar pencereden girmeye, bir dakikacık olsun kalmaya ve ona: 'Gününüz aydın bizim iyi kalpli Mari'miz!' demeye can atıyorlardı. O da onları görünce ya da

74

F. Dostoyevski

seslerini duyunca canlanır, dirseklerine dayanarak kalkmaya çalışır ve onlara başı ile teşekkür ederdi. Ona eskisi gibi şekerleme ve kurabiyeler getiriyorlardı. Fakat Mari'de yiyecek iştah yoktu. Emin olun, onların sayesinde mutlu öldü. Penceresinin altında kanatlarını çırpın yavru kuşlar gibi her sabah ona: 'Mari, seni seviyoruz!' diye seslenirlerdi. Düşündüğümünden daha çabuk öldü. Ölümünden bir gün önce güneş batarken onu ziyaret ettim.

Elini son bir kez sıktım... bu el ne kadar kurumuştı! Ertesi sabah bana onun ölümünü haber verdiler. Bu kez çocukları tutmanın imkânı olmadı; onlar Mari'nin tabutunu çiçeklerle süslediler ve başına bir çelenk koydular. Ölüyü kaldırırken bütün çocuklar tabutu taşımak istedi, fakat buna güçleri yetmiyordu. O günden sonra Mari'nin mezarı ile onlar ilgilendi, her yıl onu çiçeklerle süslediler ve çevresine gül fidanları diktiler. İşte asıl bu cenaze töreninden sonra bütün köy halkı bana saldırdı önderleri de papazla öğretmendi. Çocukların benimle görüşmelerini yasakladılar. Buna karşın biz görüşüyor ve göz işaretleri ile konuşuyorduk. Bana küçük mektuplar gönderiyorlardı. Sonradan işler düzeldi ve her şey yoluna girdi. Bu işkence çocuklarla benim aramı açmak şöyle dursun, samimiyeti iyice arttırdı. Son günlerde Tibo ve rahip ile barışır gibi olduk; Şnayder ise benimle ikide bir tartışıyordu. Sanki bir sistemim varmış gibi! Sonunda hareket edeceğim sırada Şnayder, hakkımda edindiği çok garip bir düşüncüyü bana söyledi: 'Şunu iyice anladım ki siz bir çocuksunuz. Kelimenin tam anlamıyla bir çocuk! Büyük bir insana ancak boyunuz ve yüzünüz benziyor; hepsi bu kadar. Ruh, karakter hatta belki de zekâ bakımından siz henüz olgun bir adam değilsiniz! Altmış yaşına kadar yaşasanız bile yine böyle kalacaksınız!' dedi. Bu sözler beni çok güldürdü. Yanılı-yordu tabii.... bir çocuğa

benzer bir tarafım var mı Allah aşkınıza? Doğru olan bir şey varsa, o da adamlarla, büyük insanlarla buluşmayı sevmeyişimdir. Bunun çoktandır farkındaydım! Bu insanları sevmiyorum, çünkü nasıl hareket edeceğimi bilmiyorum. Bana her ne söyleseler, her ne gibi iyilikte bulunsalar onların arasında bulunmaktan hoşlanmıyorum, onlardan sıyrılıp arkadaşlarımı bulduğum zaman ise kendimi dünyanın en mutlu adamı hissediyorum. Arkadaşlarım da hep çocuklar olmuştur; kendim çocuk olduğum için değil; fakat sadece, onlara karşı kendimde bir ilgi duyuşumumdandır. Köyde kaldığım sıralarda yalnız dolaşırdım. Bazen, öğleye doğru, okulun dağılma saatinde, sırtındaki çantalarla konuşan, bağırışan, gülen ve oynayan küçük öğrencilere rastlardım. Ruhum birden onlara doğru çekilirdi. Nasıl anlatsam bilmem ki... onları ne zaman görsem, içimde sonsuz bir mutluluk duyardım. Dururdum ve onların kaldırımları sürten küçük ayaklarını, beraberce koşmalarını, kahkaha ve gözyaşlarını görünce sevincimden gülerdim; çünkü onlar okuldaki çıkış ve evlerine dönüş saatlerinde kavga etmek, ağlamak, sonra tekrar bağışmak ve beraberce oynamak fırsatını bulurlardı. Bu manzara karşısında üzüntülerim dağılırdı. Orada geçirdiğim üç yıl içinde insanların nasıl ve neden üzüntülü olduklarını bir türlü anlayamadım. Kaderim, beni daima çocuklara doğru sürüklüyordu. Adeta onlarla kaynaşmışım. Köyden hiç ayrılmayacağımı sanıyor ve günün birinde buraya, Rusya'ya döneceğimi aklımdan bile geçirmiyordum; bana, hep orada yaşayacağım gibi geliyordu; fakat sonunda anladım ki, hareket etmem konusunda özellikle Şnayder beni sıkıştırıyordu ve buraya benim hakkımda yazdı. Ben şimdi bu konu ile ilgileneceğim ve birisine akıl danışacağım! Belki de şansım tamamıyla değişecektir. Fakat asıl konu bu değil. Önemli olan hayatımda meydana gelen değişikliktir. Orada birçok şeyi bıraktım. Her şey yok oldu. Vagonda oturup düşünüyordum: Şimdi insanlara doğru gidiyor, belki de hiçbir şey bilmiyorum, fakat benim için yeni bir hayat başlamıştır. Görevimi en iyi şekilde yapacağıma karar vermişim. İnsanlarla belki de canım sıkılacak ve zorluk çekeceğim. İlk önce herkesle nazik ve samimi olmaya karar verdim. Zaten daha fazlasını benden istemeyecekler ki... Belki burada da beni çocuk sayarlar.... Umurumda bile değil! Beni nedense herkes budala sanıyor... Ben bir zaman öyle hastalanmışım ki, bir budalaya benzedim; fakat beni budala sandıklarını anladıktan sonra, ben de budalaca bir taraf kalır mı? Bir yere girer ve düşünürüm. İşte beni budala sanıyorlar; halbuki ben zekiym, onlar bunun hiç de farkında değiller... Berlin'deyken çocuklardan birkaç mektup aldım; onları ne kadar sevdiğimi ancak o zaman anladım. Ne hikmetse, ilk mektup insanı çok etkiliyor. Beni geçirmeye geldikleri zaman ne kadar üzgündüler, bilerseniz! Hareketimden bir ay önce beni eve kadar geçirmeye ve: 'Leon gidiyor, Leon hiç dönmemek üzere gidiyor!' demeyi adet edinmişlerdi. Hemen her akşam şelalenin

76

F. Dostoyevski

yanında buluşur ve ancak yakın ayrılığımızdan sözederdik. Bazen eskisi gibi neşeli olurduk ama yatmaya gidecekleri zaman beni kollarının arasında kuvvetle sıkarlardı... Oysa eskiden böyle yapmazlardı. Hareket edeceğim gün, hepsi beni, köyümüzden bir kilometreden daha uzak olan istasyona kadar geçirdiler. Heyecan ve gözyaşlarını her ne kadar saklamaya çalıştırlarsa da başarılı olamadılar... hepsi, hele kızlar hüngür hüngür ağlıyordu. Geç kalmayalım diye hızlı yürüyorduk... fakat ara sıra bu çocuklardan biri ve diğeri yolun ortasında küçücük ellerini boynuma dolar ve öpmeye başlardı ki, bu da bütün gurubun yürüyüşüne sekte vururdu. Her ne kadar acele de etsek, herkes bu sevgi gösterisinin sonunu beklemek için duraklardı. Vagonda yerime yerleşip tren hareket edince bütün çocuklar: 'Yaşa!' diye bağırıyorlar ve tren kayboluncaya kadar bana baktılar... ben de onlara baktım... İnanır mısınız? Biraz önce buraya geldiğim zaman yüzlerinizi ve ilk sözlerinizi duyunca kendimi İsviçre'den geldiğimden beri ilk defadır hafiflemiş hissettim. Ben insanları çok sevmem; belki artık size uzunca bir zaman gelmeyeceğimdir. Fakat yanlış anlamayın; bu sözlerimden size saygısızlık ettiğimi zannetmeyin. Bir şeye gücendiğimi de sanmayın sakın! Bana, yüzlerinizde ne gördüğümü sormuştunuz, değil mi? Memnuniyetle söyleyeceğim: Adelaid İvanovna! Sizin, mutluluk dolu bir yüzünüz var; her üçünden de daha fazla cana yakın! Bunun dışında sizi gören bir kimse: 'İyi bir kıza benziyor!' der. Sade ve neşeli hareketlerinizle insan kalplerini okumakta zorluk çekmiyorsunuz! Yüzünüzün bendeki izlenimi işte bu! Aleksandra İvanovna, sizin de güzel ve tatlı bir yüzünüz var, ama belki içinizi gizli bir hüznün kemiriyor! Çok iyi kalplisiniz, fakat oradan neşeden eser yok! Yüzünüzün ifadesi Holbein'in, Dersden'deki Merye heykelini andırıyor. Sizin yüzünüz hakkındaki düşüncem işte bu merkezde! Bilmem keşfedebildim mi?" Prens bir Hanımefendi'ye doğru dönerek: "Size gelince Lizaveta Prokofyevna" dedi, "Yüzünüzden okuduğuma, daha doğrusu bana göre siz, yaşınıza karşın, her konuda ama her konuda kelimenin tam anlamıyla bir çocuksunuz! Bu şekilde konuştuğumdan dolayı bana danılmadınız ya? Çocuklara karşı ne büyük bir sevgi beslediğimi biliyorsunuz, değil mi? Yüzleriniz hakkında da bu kadar içtenlikle sözettiysen bunu toyluğuma yük-lemeyin, Hayır, asla! Belki benim de gizli bir düşüncem vardı."

Budala

77

Prens, sözlerini bitirince bütün dinleyiciler, Aglae de dahil, ona neşeyle baktılar.... en fazla memnun olan Lizaveta Prokofyevna'ydı. O:

"Sınav bitti artık!" dedi. "Eee! Hanımlar, ne dersiniz bakalım? Onu bir zavallı gibi görmeye hazırlanıyordunuz, ama bakın o size önem bile vermiyor ve sizi görmeye, ziyaretleri ancak çok seyrek olursa gelebileceğini söylüyor. İvan Fedoroviç'den başlayın da hepimiz rezil olduk.... ama ben çok memnunum doğrusu. Aferin Prens! Biraz önce bize, sizi sınavdan geçirmemizi söylemişlerdi. Yüzüm hakkında söyledikleriniz çok doğru: Bir çocuğum, farkındayım! Daha siz söylemeden önce biliyordum; düşüncemi bir kelime ile anlattınız. Anladığıma göre sizin karakteriniz de benimkinin aynı! Memnun oldum doğrusu! Birbirimize iki su damlası gibi benziyoruz; yalnız siz erkeksiniz, bense kadın; üstelik de ben İsviçre'de bulunmadım: İşte bütün farkımız!"

Aglae:

"Aman anneciğim, bu kadar acele etmeyin!" dedi. "Prens, sözlerinde acemilik değil, gizli bir düşünce aramak gerektiğini söylemişti!.."

Diğer iki kız da gülerek:

"Evet! Evet!" diye onayladılar.

"Gülmeyiniz yavrularım! Prens yalnızbaşına, belki sizin üçünüzden de daha kurnaz. Görürsünüz bakın!

Prens, Aglae hakkında neden bir şey söyle-mediniz? Bakın bekliyor... tabii ben de!"

"Şimdilik bir şey söyleyemem! Sonraya bırakıyorum!"

"Neden? Bir özelliği yok mu?"

"Var canım! Harika bir kız doğrusu! Aglae İvanovna, siz harikulade güzelsiniz! Öyle güzelsiniz ki, insan size bakmaya korkar."

Hanımefendi:

"Hepsi bu mu? Ya karakteri?" diye ısrar etti.

"Güzellik hakkında bir karar vermek çok zordur. Bu gücü kendimde bulamıyorum. Güzellik bir bilmecedir."

Adelaid:

78

F. Dostoyevski

"Bunun anlamı!" dedi. "Aglae'yi keşfedin bakalım! Prens, Aglae, gerçekten çok güzel, değil mi?"

Prens hararetle:

"Şahane!" dedi ve büyülenmiş gibi Agla'ye baktı. Sonra da:"Yüzü başka olmasına karşın Nastasiya Filipovna kadar güzel!" diye ekledi.

Dört kadın birbirine şaşkınlıkla baktı.

Hanımefendi ağır bir sesle:

"Kimin kadar?" dedi. "Nastasiya Filipovna mı? Hangi Nastasiya Filipovna?"

"Biraz önce Gabriel Ardalinoviç, resmini İvan Feodoroviç'e gösterdi!"

"Nasıl? Bu resmi İvan Feodoroviç'e mi getirmiş?"

"Göstermek için! Zannedersen Nastasiya Filipovna resmini bugün Gabriel Ardalinoviç'e vermiş, o da beyinize göstermeye getirmiş!"

"Onu görmek isterim! Nerede bu resim? Eğer kadın resmini verdiyse hâlâ ondadır. Eminim çekmecesindedir. Gabriel her Çarşamba çalışır ve ancak saat dörtte çıkar. Hemen bana Gabriel'i çağırın. Durun, hayır, görmek istemem! Prens, lütfen gidip ondan bu resmi isteyip bana getirir misiniz? Görmek istiyorlar dersiniz. Bana bu iyiliği yapın Allah aşkınıza!"

Adelaid, Prens odadan çıktıktan sonra:

"İyi bir adam ama... çok acemi!" dedi.

Aleksandra:

"Evet, gereğinden fazla!" diye onayladı. "Hatta komik oluyor!"

Her iki kızkardeş düşüncelerinin ancak bir kısmını açıklamışlardı.

Aglae:

"Fakat şunu da söylemeliyim ki. Yüzlerimiz konusunu hemen atladi" dedi. "Herkesi övdü, annemi bile!"

Hanımefendi:

"Alay etme, hadi! Beni övmedi ama.... bana söylediklerinden gurur duydum."

Adelaid:

"Göründüğü kadar saf değil!"

Lizaveta-Prokofy e vna:

Budala

79

"Her neyse! Yalnız şu var ki, bence siz ondan çok daha gülünçsünüz! Saf, fakat hinoğlu hin... bu kelimeyi en asil anlamı ile kullanıyorum tabii. Prens tıpkı bana benziyor."

Prens, İvan Feodoroviç'in çalışma odasına giderken vicdan azabı duyuyor ve: "Resimden söz etmekle hata ettim doğrusu... Fakat... kimbilir belki de iyi ettim!.." diye düşünüyordu.

Gabriel Ardalinoviç odasından daha çıkmamıştı. Dağınık kâğıtlarının arasında çalışıyordu. Şirket ona havadan para vermiyordu. Prens ondan resmi isteyip, Epanşin Hanımların olaydan nasıl haberdar olduklarını söyleyince şaşkınlık içinde kaldı:

Sinirli bir sesle:

"Canım! Gevezelik etmenize ne gerek vardı sanki?" diye bağırdı. "Ne olup bittiğinin farkında bile değilsiniz... Budala!" diye de yavaşça söylendi.

"Affedin... kazara... ağızımdan kaçtı. Aglae'nin Nastasiya Filipovna kadar güzel olduğunu söyledim."

Ganya, Prens'e, konuyu bütün ayrıntılarıyla anlatmasını söyledi. O da anlattı. O zaman Ganya:

"Nastasiya Filipovna aklınızdan çıkmıyor galiba!" dedi, sözünü bitilmedi ve düşünceli bir tavır aldı. Korkusu ortadaydı. Prens ona, resmi istediklerini hatırlattı.

Ganya, birden:

"Prens, beni dinleyin! Sizden büyük bir ricam var... fakat bilmiyorum.."

...Şaşırdı ve tamamladı. Ne yapacağını bilemeden öylece duruyordu. Prens, sessiz bekliyordu. Ganya ona baktı ve:

"Prens! Şu anda, oradakiler bana kızıyorlar... Çok garip... Hatta gülünç bir olay yüzünden... benim bu konuda hiç suçum yok... Şimdi bundan söz-etmek de boş ya... Oradaki hanımlar bana biraz dargın... öyle ki birkaç zaman, çağılmayınca kadar oraya gitmeyi düşünmüyorum. Şu anda Aglae İvanov-na ile konuşmak istiyorum. Prens, zahmet olmazsa bu pusulayı Aglae İva-novna'yı verir misiniz? Ama eline vermelisiniz, kimse de görmemeli. İçinde bir sır falan yok... ama.... Lütfen?"

Miskin:

80

F. Dostoyevski

Budala

"Bu hareketinizi beğendiğimi söyleyemem!" dedi.

Ganya:

"Prens, bu benim için çok önemli bir şey!" diye yalvardı. "Belki cevap da verecektir. Emin olun ki, çok önemli... yoksa sizi kesinlikle rahatsız etmezdim... Zaten bunu kiminle gönderebilirim ki... Benim için hayat söz konusu."

Ganya, Prens'e yalvaran gözlerle bakıyor ve reddetmesinden korkuyordu.

"Kabul! Pusulanızı vereceğim!"

Ganya:

"Kuzum, Allah aşkınıza kimse görmesin!" diye ısrar etti. "Sözünüze güvenebileceğimi zannediyorum." Prens: "Kimseye göstermem!" dedi.

Ganya:

"Pusulayı kapadım!" diye ağızından kaçırdı, heyecan ve şaşkınlıktan cümlesini tamalayamadı.

Prens alınmadı bile sadece:

"Merak etmeyin, okumam!" dedi ve resmi alarak odadan çıktı.

Ganya yalnız kalınca başını ellerinin arasına aldı.

"Onun bir kelimesi üzerine bütün ilgimi keseceğim.... Evet, belki kesebileceğim!.."

Pusulasının cevabını beklerken o kadar heyecanlıydı ki, çalışmıyordu

bile... odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

Bu aralık Prens, düşünceli bir hal ile hanımların odasına doğru gidiyordu. Her iki tarafın da verdiği görev canını sıkıyordu. Salonun önünde bulunan iki odaya gelmeden önce, aklına birden bir şey gelmiş gibi dürdü; çevresine bir göz gezdirdi, pencereye yaklaştı ve Nastasiya Filipovna'nın resmini incelemeye başladı.

Birkaç saat önce onun aklını çelen bu resimde esrarengiz bir şey arıyormuş gibiydi. Prens, bu yüze hayranlıkla bakarken, onda, güzelliğinden başka, harikulade bir şeyin ifadesini de şiddetle hissetti. Bu yüzde gurur ve kine yakın bir nefret okunuyordu; fakat aynı zamanda da şaşkınlık veren saflık ve güvensizlik göze çarpıyordu. Bu zıtlık insanda bir acıma hissi uyandırıyor.

81

Genç kadının baş döndürücü güzelliğinde garip bir anlam vardı. Solgun bir yüzü, adeta çökük yanakları, yakıcı gözleri vardı; bütün bunlar anormal bir güzellik oluşturuyordu. Prens, resmi birkaç saniye seyretti, çevresine bakındı, genç kadının resmini dudaklarına yaklaştırdı ve birden öptü. Bir dakika sonra salona girdiği zaman son derece sakindi.

Fakat daha önce, yemek odasına (bu oda ile salon arasında bir oda daha vardı) gireceği sırada kapının ağzında Aglae ile karşılaştı. Ona pusulayı uzatarak:

"Gabriel Ardalinoviç, bunu size vermemi rica etti!" dedi. Aglae durdu, kâğıdı aldı ve Prens'e garip garip baktı. Yüzünde, sıkılganlıktan aser bile yoktu; sadece biraz şaşkınlık vardı, bu da Prens'in oynadığı rolden geliyordu. Onun sakin ve masum bakışı:"Nasıl oluyor da bu işte Ganya ile beraber siz de varsınız?" demek istiyordu. Birkaç saniye birbirinin karşısında dimdik durdular. Sonunda Aglae'nin yüzünde sevimli bir ifadeyle; hafifçe gülümsedi ve uzaklaştı.

Generalin karısı, Nastasiya Filipovna'nın resmini uzun süre inceledikten sonra fırlatır gibi masaya bıraktı. "Evet. Güzel bir kadın! Hatta çok güzel. Onu iki kez gördüm, fakat uzaktan," dedi ve birden Prens'e dönerek: "Demek onun güzelliğini beğeniyorsunuz, öyle mi?" diye sordu. Prens zorlukla: "Evet!" diye cevap verdi. "Bu tarz güzelleri mi?" "Evet!" "Neden?"

Prens, Hanıma cevap verir gibi değil de, kendi kendine söylenir gibi: "Bu yüzde... Çok acı var" diye mırıldandı. Hanımefendi:

"Rüya mı görüyorsun yoksa?" dedi ve nefretle resmi masanın altına fırlattı. Aleksandra onu kaldırdı: Adelaid kızkardeşine yaklaştı; beraber, Nastasiya Filipovna'nın resmini incelemeye başladılar. Bu sırada salona Aglae girdi.

Kızkardeşinin omuzunun üstünden resmi seyreden Adelaid birden:

"Ne büyük bir güç" diye bağırdı.

Lizaveta Porkofyevna acı bir tavrıyla:

"Ne? Güç mü?" dedi.

Gittikçe heyecanlanan Adelaid:

"Böyle bir güzellik büyük bir güçtür. İnsan böyle bir güzellikle dünyayı birbirine katar!"

Dedi ve düşünceli, sehpanın başına geçti. Aglae, resme şöyle bir baktı, gözlerini kırptı, alt dudağını uzattı, sonra gitti ve kollarını çaprazlayarak bir köşeye oturdu.

Hanımefendi zile bastı. Bir uşak geldi. Ona:

"Bana Gabriel Ardalinoviç'i çağırın; çalışma odasında!" dedi.

Aleksandra: "Anne!" diye seslendi.

Canı sıkıldığı halinden belli olan Hanımefendi: "tiki söz söyleyeceğim," dedi ve itiraz kabul etmez bir şekilde: "Görüyor musunuz Prens!, evimizde sırdan başka bir şey yok. Her zaman sır! Resmiyet gerekiyormuş! Budalalık doğrusu! Hele samimiyetin, namusun büyük bir rol oynayacağı bir konuda benim sırra aklım ermiyor! Bir evlilik düşünüyorlar... fakat bu evlilikleri ben hiç beğenmiyorum doğrusu!"

Aleksandra:

"Anne! Neler söylüyorsun Allah aşkına?" diye tekrar söze karıştı ve onu susturmak istedi.

"Ne var bakalım küçük hanım? Çevrilen dolaplar senin hoşuna gidiyor mu yoksa? Prens bilirse ne olur sanki? O da bizim dostumuz. Belki de sadece benim dostum. Allah iyi kalpli insanları korur, kötülereyse bakmaz bile... hele, bugün bir şeye karar veren, ertesi gün de bir başka şey düşünen dönek insanları hiç sevmez. Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi Aleksandra? Prens onlar bana, orijinal derler; fakat ben insanları ayırmasını bilirim. Önemli olan kalptir geri kalanı ise boştur. Aklın da rolü yok değil... Hatta o her şeyden daha önemli! Neye gülüyorsun bakalım Aglae? Sözlerimde bir terslik mi var sanki? Kalbi olup da aklı olmayan bir sersem kadın,aklı olup da

Budala

83

kalbi olmayan bir sersem kadın kadar kötüdür. Bu bir gerçektir. Ben, kalpi olup da aklı olmayan bir sersemim! Sense, aklı olup da kalbi olmayan bir sersem! Her ikimiz de aynıyız Her ikimiz de acı çekiyoruz!" Üç kadın arasında olan bu konuşmaya yalnız Adelaid karışmamıştı; o da dayanamadı ve:

"Anneçğim! Sizi böyle üzen nedir bakalım?" diye sordu. Generalin kansı:

"Birincisi, çok bilmiş kızlarım olması" dedi. "Bu yeter sanırım; diğerlerine gelince , boş verin! Dilinizi tutun artık! Bakalım aklınız ve çenenizle her ikiniz de (Aglae'den söz etmiyorum) bu işten nasıl sıyrılacaksınız? Kocanızla nasıl mutlu olacağınızı göreceğiz. Aleksandra Hanımefendi Hazretleri!" Ganya'nın girdiğini görünce de: "Oo! İşte bir evlenme meraklısı daha!" dedi ve Ganya'nın selamını bir: "Gününüz aydın!" ile karşıladi; fakat oturmasını teklif bile etmedi:

T5£mek evleniyorsunuz, öyle mi?" Aptallaşan ve bir budalaya dönen delikanlı: "Evlenmek mi?.. Efendim?.. Kiminle evlenmek?" diye kekeledi. "Yani bir karı alıyormuşsunuz, bu tanım daha mı uygun?" Gabriel

Ardalinoviç:

"Hayır... Ben... Hayır!" diye bir yalan savurdu ve utancından kızardı. Kaşla göz arasında, bir köşede oturan Aglae'ye baktı ve başını çevirdi. Genç kız gözlerini ondan ayırmıyor: Soğuk, sabit ve sakin bakışlarla onun şaşkın halini süzüyordu.

Katı yürekli Lizaveta Prokofyevna:

"Hayır? Hayır, dediniz değil mi? Tamam. Bu Çarşamba sabahı, soruma cevap olarak: Hayır! dediğinizi hatırlayacağım. Bugün günlerden ne? Çar-. samba mı?" Adelaid:

"Evet, Çarşamba galiba!" dedi. ,, "Günlerini bile biliyorlar! Ayın kaç?" Ganya: "Yirmi yedisil!" dedi.

F. Dostoyevski

"Yirmi yedisi mi? Evet! Tarihi aklımda tutanm. Güle güle. Anlaşılan çok meşgulsünüz ben de zaten sokağa çıkacağım... giyinmeliyim. Resmi unutmayın! Annenize selam söyleyin, zavallı kadın doğrusu!"

Allah'ısmarladık Prens! Bizi sık sık görmeye gel. Ben Bielokonski Hanım'a gideceğim ve ona senden sözedeceğim! Dinleyin dostum! Sizi İsviçre'den Petersburg'a benim için Allah göndermiş olacak! Belki başka işleriniz de vardır ama... benim için geldiğiniz kesin! Allah'ın işi işte! Allaha ısmarladık yavrularım! Alek-sandra, yavrucuğum, sen de benimle beraber gel!"

Hanımefendi çıktı. Bitkin, mahcup, sinirli bir halde olan Ganya masanın üstünde duran resmi aldı ve gülümsemeyle Prens'e:

"Prens! Ben eve gidiyorum. Eğer bizde kalmak isterseniz buyurun beraber gidelim; çünkü adresimizi bilmiyorsunuz." Aglae, birden koltuğundan kalkarak:

"Prens, bir dakika! Hatıra defterime bir-şey yazmanızı rica edeceğim. Babam sizin bir hattat olduğunuzu söylemişti de... durun getireyim!" Çıktı. Adelaid:

"Allah ısmarladık Prens! Ben de gidiyorum!" dedi. Prens'in elini kuvvetle sıktı, gülümsedi ve Ganya'ya bakmadan çıktı. Ganya, coşmak için herkesin çıkmasını bekliyordu sanki. Birden Prens' doğru atıldı. Yüzünden öfke akıyor, gözleri nefretle pırıldıyordu. Dişlerini gıcırdatarak: "Onlara, evleneceğimi sen mi anlattın? Sen, utanmaz gevezenin bi sin!" dedi.

Prens sakın ve nazık bir tavırla:

"Yemin ederim ki, aldanıyorsunuz, efendi. Evleneceğinizden haberim le yoktu."

"Biraz önce İvan Feodoroviç'in her şeyin bu akşam Nastasiya Filipov-na'nın evinde çözümleyeceğini duyduunuz ve gelip yetiştirdiniz. Yalan söylüyorsunuz! Bu kadınlar nereden ve nasıl öğrenebilirdi? Sizden, başka söyleye çek kimse yok. Allah cezanızı versin! Moruk, evliliğim için bir şey söyleme di ya?"

Budala

85

"Ben kendi hesabına bir kelime bile söylemedim."

Sabırsızlıktan tutuşan Ganya onun sözünü kesti ve:

"Pusulayı verdiniz mi? Cevap verdi mi?" dedi.

Tam bu sırada içeriye Aglae girdi. Prens cevap verecek zaman bulamadı.

Aglae, hatıra defterini küçük bir masaya koyarak:

"Prens, buyurun!" dedi. "İstediğiniz sayfayı seçin ve bana bir şeyler yazın. İşte bir yazı kalemi! Ucu yenidir... demir olmasının bir zararı yok ya? Hattatların böyle kalemlerle yazmadıklarını duymuştum da.."

Genç kız, Prens'le konuşurken Ganya'nın farkında bile değildi. Prens, yazmaya hazırlanırken sekreter, duvar sobasının yanında, Prens'in sağırda duran Aglae'ye yaklaştı ve kesik, titrek bir sesle kulağına:

"Bir kelimeniz, bir tek kelimeniz beni kurtaracaktır!" dedi.

Prens hızla döndü ve ikisine birden baktı. Ganya'nın yüzünde büyük bir ümitsizlik gördü. Ağzından çıkan sözü, düşünmeden, mahvolmuş bir adam gibi söylediği kesindi. Aglae ona, biraz önce Prens'e yemek odasında baktığı gibi sakın bir şaşkınlıkla birkaç saniye baktı. O anda, en ağır bir hakaret bile Ganya'yı, kendisinden ne istendiğini bilmeyen bir kadının soğuk şaşkınlığı kadar yaralamazdı. Prens:

"Ne yazayım?" diye sordu. Aglae ona doğru dönerek:

"Söyleyeceğim. Yazın lütfen: "Pazarlığa gelmem!" "Üste de tarih atın. Bakayım!"

Prens defteri ona doğru uzattı:

"Mükemle! Şahane yazılmış! Harikulade bir yazınız var. Teşekkür ederim. Allaha ısmarladık Prens" Sonra, birden fikir değiştirmiş gibi: "Bir dakika;" diye ekledi... "Gelir misiniz biraz... size bir hatıra vereceğim."

Prens onu takip etti; fakat yemek odasına girdiği zaman, Aglae birden durdu ve Prens'e, Ganya'nın pusulasını uzatarak:

"Okuyun şunu" dedi.

Prens pusulayı aldı ve Aglae'ye sıkılğan bir tavırla baktı.

"Okumadığınızı ve bu adamın sırdaşı olamayacağınızı biliyorum. Oku-

86

F. Dostoyevski

Budala

yun. İçeriğini bilmenizi istiyorum."

Mektupta yazılanlar:

"Kaderim hakkında bugün karar verilecek; ne şekilde verileceğini biliyorsunuz. Son sözümü bugün vermeliyim... Size layık değilim, ümit de besle- J yemem! Fakat zamanında bir kelime, tek bir kelime söylemiştiniz ki, bu keli- •! me benim karanlık hayatımı aydınlattı ve bana bir fener gibi rehberlik etti. Tekrar buna benzer bir kelime söyleyin ve beni uçurumdan kurtarın! Sadece: Her şeyi kes! deyin ve her şeyi daha bugünden keseceğim. Bu sözü söylemek bu kadar zor mu sanki! Bu üç kelimeyi söylemenizi isterken sizden sadece bir ilgi ve acıma bekliyorum; başka bir şey değil, kesinlikle değil! Hiçbir ümit beslemeye cesaret edemiyorum, çünkü layık olduğımı kendim de biliyorum. Siz, sözünüzü söyledikten sonra da yine sefaletime

katlanacağım ve ümitsiz halime şükredeceğim! Güler yüzle savaşıacağım, böylece de her zaman taze kuvvetler elde edeceğim."

"Bana acıyan (yemin ediyorum sadece acıyan) bu kelimenizi Allah aşkınıza! Boğulmak üzere bulunan bir zavallıya, bir ümitsiz darılmayın ve onu, mahvolmaktan kurtulmak için yaptığı son hamleden dolayı küstahlıkla suçlamayın."

Aglae, Prens mektubu okuduktan sonra tok bir sesle:

"Bu adam, her şeyi kesin sözleriyle beni sorumluluktan kurtarıyor."

"Ne cevap vereceğim?"

"Hiçbir şey tabii! Verilecek en iyi cevap budur. Düşünceniz onlarda kal-
makmış galiba?"

Prens:

"Biraz önce bunu, İvan Fedoroviç söyledi!" dedi.

"Kendinizi ondan koruyun! Pusulasını ona verdikten sonra size mutlaka diş bileyecektir, haberiniz olsun!"

Aglae, Prens'in elini hafifçe sıktı ve çıktı. Yüzü ciddi ve çatıktı. . Prens, Ganya'ya:

"Bir dakika bekleyin! Bohçamı alayım beraber çıkarız."

Ganya, sabırsızlıkla ayağı yere vurdu. Öfkeden mosmor olmuştu. Sonunda çıktılar. Prens'in elinde mütevazı bohçası vardı.

87

Ganya saldırgan bir sesle:

"Cevap nerede? Cevap! Ne söyledi? Mektubumu verdiniz mi?"

Prens bir kelime bile söylemeden mektubunu ona verdi. Ganya şaşkınlık içinde kaldı:

"Nasıl? Benim pusulam mı?" diye bağırdı. "Vermemiş bile... Tahmin etmeliydim. Seni M-m-mel'un!.. Biraz önce boşuna bir şey anlamadı... Fakat nasıl oluyor, nasıl oluyor da bu mektubu vermemiş bulunuyorsunuz... Ah! M-m-mel'un!"

"İzin verin. Mektubunuzu anlattığınız şekilde ona verdim. Eğer mektubunuz tekrar elimde bulunuyorsa, Aglae İvanovna'nın biraz önce geri verdiği içindir."

"Ne zaman? Ne zaman?"

"Hatıra defterini yazdıktan sonra beni çağırmıştı. (Siz de duydunuz sanırım.) Beraberce yemek odasına geçtik. Bana pusulanızı verdi, okuttu ve size geri vermemi söyledi."

Ganya kudurmuş gibi:

"Sana okuttu mu?" diye bağırdı. "Okuttu ha? Sen de okudun, öyle mi?"

O kadar şaşırdı ki, olduğu yerde, kaldırımın üstünde, ağzı açık, öylece kaldı."

"Evet, biraz önce okudum."

"Okumanız için o mu, özellikle kendisi mi verdi?"

"Evet, özellikle kendisi! İstememiş olsaydı, kendim okumazdım, emin olun!"

Ganya bir an sustu, kendini toparlamak için oldukça çaba harcadı birden kükredi:

"Buna imkân yok" "Mektubu okumaya sizi zorlamamıştır. Yalan söylüyorsunuz... Onu kendiniz okudunuz."

Prens, soğukkanlılığını bozmayarak:

"Ben yalan söylemem" dedi. "Canınızın bu kadar sıkılmasına ben de üzıldüm doğrusu; inanın bana."

"İyi, ama ya zavallı adam, sana mektubu verirken bir şey söylemedi mi? Bir cevap yollamış olması gerekiyor."

88

F. Dostoyevski

"Yolladı, zaten!" Ganya:

"Ne duruyorsun?.. Söylesene!... Allah'ın belası!"

Dedi ve ayağını iki kez yere vurdu.

"Mektubunuzu okuduktan sonra bana onu tuzağa düşürmeye çalıştığınızı, amacınızın onu aldatmak olduğunu, başka bir yerden beklediğiniz yüz bin rubleden ümidinizi kestiğinizi fakat bunun yerine de onun hakkında ümitler beslediğinizi söyledi. Eğer onunla pazarlık etmeyerek her şeyi kendiliğinizden kesmiş ve bu konuda ondan güvence istemiş olsaymışsınız, belki arkadaşınız olabilirdiniz. İşte hepsi bu. Hayır bir şey daha var: : Pusulanızı verdikten sonra cevap olarak ne götüreceğimi sorduğum zaman, en iyi cevabın beklemek olduğunu söyledi. Kelimeleri olduğu gibi hatırlayamadığımdan dolayı özür dilerim... Fakat size onun demek istediğini anladığım şekilde söylüyorum."

Ganya sinirlenerek birden köpürdü:

"Böyle ha? Demek mektuplarım vız geliyor? Ah! Pazarlığa gelmezmiş sanki ben pazarlıkta bulunmuşum gibi! Görüşürüz bakalım:... Henüz son sözümü söylemedim!... Görüşürüz."

Yüzü sararmış ve sinirden gerilmişti. Dudaklarının arasından salyalar saçılıyordu; yumruğunu sallıyordu. Bu durumda Prens'le beraber birkaç adım yürüdü. Onu varlığının farkında bile değildi; onu hesaba katmıyor ve kendisini, odasındaymış gibi yalnız sanıyordu. Birden aklına bir şey geldi ve kendini toparladı.

Prens'e:

"Fakat, nasıl olur da siz... (Aklından: Siz ki budalanın birisiniz diye geçti) siz ki onunla henüz iki saattir tanışıyorsunuz, böyle bir konuda konuşabilecek kadar güven kazanmış oluyorsunuz? Açıklar mısınız?" O zamana kadar onun içini kemiren duygular arasında kıskançlık yoktu. Şimdi bu da kalbini tırnaklamaya başladı.

Prens:

"Bunu açıklayamam doğrusu!" diye cevap verdi.

Ganya ona kin dolu bir bakışla baktı.

Budala

"Sizi yemek odasına çağırmış olması bir güven duygusu değil mi? Size bir şey vereceğini söylemişti; öyle değil mi?"

"Onun bu sözüne başka bir anlam veremem doğrusu!"

"Hay kör şeytan hay! Fakat bu güven neden? Bunu kazanmak için ne yaptınız? Nasıl ve neyle hoşuna gittiniz? (Son derece heyecanlıydı. Kafasındaki düşünceler o kadar dağılmıştı ki onları toplamak için güçlükle çekiyordu.) Beni dinleyin! Allah aşkınıza" dedi. "Hatırlayın ve bana, bütün ziyaretiniz sırasında neden sözettiğinizi kelimesi kelimesine söyleyin! Hiçbir şey farkettiler mi? Hatırlıyor musunuz?"

Prens:

"Canım bu kolay bir iş! Salona girdikten ve onlarla tanıştıktan sonra İsviçre'den sözettik."

"Geç İsviçre'yi!"

"Sonra ölüm cezasından konuştuk."

"Ölüm cezasından mı?"

"Evet! Laf lafı açtı ve bu konuya geldik. Sonra onlara İsviçre'de üç yıl nasıl yaşadığımı ve zavallı bir köylü kızının hikâyesini anlattım."

Ganya, sabırsızlanarak:

"Köylü kızım da geç! Sonra?" diye bağırdı.

"Sonra onlara Şnayder'in, kişiliği hakkındaki düşüncelerini söyledim ve beni nasıl.."

"Şnayder'den ve düşüncelerinden bana ne? Sonra?"

"Sonra konuşma sırasında beni yüzlerden, daha doğrusu onlardaki ifadeden söz etmemi istedi, ben de Aglae İvanovna'nın, Nastasiya Filipovna kadar güzel olduğunu söyledim. Kör şeytanın işi yok ya... işte resim kelimesini ağızımdan o zaman kaçırdım."

"Fakat benim İvan Fedoroviç'le çalışma odasında konuştuklarımı anlatmadınız değil mi? Anlatmadınız ya? Efendim? Efendim?"

"Yemin ederim ki anlatmadım!"

"O halde, hangi kör şeytan!... Ah! Aglae, mektubumu annesine göstermedi ya?"

"Emin olun ki göstermedi. Oradan bir an bile ayrılmadım! Aglae mektu-

90

F. Dostoyevski

bu annesine göstermiş olsaydı mutlaka farkında olurum."

"Evet, ama belki gözünüzden kaçmış olabilir... Ah uğursuz budala! Gördüğünü anlatmasını bile beceremiyor?" diye coştı.

Bazı insanlarda olduğu gibi, Ganya da Prens'in sessizliği karşısında önce kabalaşmış, sonra da kabına sığamayarak iyice kendisinden geçmişti. Bu tavrı biraz daha devam etmiş olsaydı, belki de Prens'in yüzüne tüküreceti, o kadar öfkelenmişti ki öfkesi onda, iyilik diye bir şey bırakmamıştı. Çünkü uzun süredir "Budala" diye hitap ettiği kimsenin, bazen her şeyi ince bir şekilde kavradığının ve onları bütün ayrıntılarıyla anlattığının farkında olurdu. Fakat bu sırada Ganya'yı çok şaşırtan bir şey oldu.

Prens birden:

"Gabriel Ardalinoviç! Lütfen şunu unutmayın uzun süre çektiğim hastalık beni budalaya çevirdi. Fakat şimdi iyiyim. Bu nedenle yüzüme karşı budala denmesi çok hoşuma gitmiyor. Fakat öfkelendiğinizde bana iki kez budala dediniz. Bu hakaret şimdi olduğu gibi damdan düşercesine yapılacak olursa, hiç hoşuma gitmez. Dört yol ağzına da gelmiş bulunuyoruz, ayrılmamız daha hayırlı olur. Siz sağa saparsınız ve evinize gidersiniz, ben de sola saparım. Cebimde yirmi beş rublem var... bir otelde döşeli bir oda kolayca bulabilirim herhalde?" O zamana kadar budalanın birine hitap ettiğini sanan Ganya Prens'in bu sözleri karşısında aptallaştı.

Hatasını anladı, kızardı ve eski terbiyesiz hareketlerinin yerini, birdenbire sakinlik aldı.

Acı bir sesle:

"Prens, affedin beni! Allah aşkınıza affedin! Siz henüz bir şey bilmiyorsunuz. Bilseniz doğrusu bana acırsınız... her ne kadar hak etmesem de"

Prens:

"Bu kadar özür dilemenize hiç gerek yok" diye onun sözünü kesti. "Sıkıntınızı anlıyorum doğrusu... Mademki öyle, size gidelim bakalım."

Ganya, yolda, Prens'e kin dolu bir bakışla baktı ve şöyle düşündü: "Hayır, artık onun gitmesine izin veremem. Bu düzenbaz, ağızından baklayı aldı, sonra da birden maskesini çıkarıverdi... Bunda bir oyun var! Ama göreceğiz bakalım! Her şey, her şey çözümlenecek.... hatta bugünden tezi yok."

Budala

91

Biraz sonra eve geldiler.

Ganya ikinci katta oturuyordu. Temiz, aydınlık ve geniş bir merdivenle onun altı yedi odadan oluşan apartmanına çıkılırdı. Bu odaların bazıları büyük, bazıları da küçüktü. Bu apartmanın çok fazla lüks olmamasına karşın, sırtında bir ailesi olan bir memurun, ayda iki bin ruble aldığını düşünürsek kazancı hiç de uygun değildi. Fakat Ganya ve ailesi orada ancak iki aydan beri oturuyorlardı. Hatta bu daireyi, pansiyon olarak vermek amacıyla kiralamışlardı. Bu karar Nina Aleksandrovna ile Barbara Ardalinovna'nın ısrar ve ricaları ile alınmıştı. Onlar, eve yardımda bulunmak ve ailenin kazancını arttırmak istiyorlardı. Ganya, odaların kiraya verilmesini istemiyordu. Bu nedenle annesi ile kızkardeşinin verdiği kararı önlemek için savaşıyor, fakat sonunda, iki kadının istekleri karşısında boyun eğmek zorunda kalmıştı. O zamandan beri de, geleceği parlak bir genç olarak tanındığı yüksek tabaka arasına gittiği zaman oldukça acı çekiyordu. En önemsiz bir konuda bile sinirleniyordu. Bu duruma hâlâ boyun eğmesinin ve sabretmesinin nedeni her şeyi en yakın bir zamanda kökünden değiştirmeye karar vermiş olmasındandı. Fakat onun, bu değişiklik için başvuracağı çare, başlı başına öyle karışık bir konuydu ki, bu ona, eskisinden daha fazla üzüntü ve acı vermek tehlikesini ortaya atıyordu.

Sokak kapısının yanındaki odadan başlayan bir koridor daireyi ikiye bölüyordu. Bir yanda, özel kişilere kiralanmış üç oda vardı. Aynı tarafta ve koridorun dibinde, mutfağın yanında, bir dördüncü oda daha vardı, bu hepsinin küçüğüydü. Prens'e, üç odadan orta odayı verdiler. Sağdaki birinci oda Ferdi-çenko'ya aitti; soldaki üçüncü oda ise hemüz tutulmamıştı. Ganya, Prens'i, ailesinin oturduğu tarafa soktu. Koridorun bu kısmında üç oda vardı: Gerektiğinde yemek odası olan büyük bir oda ile sabahlan, işine gitmediği zamanlar Ganya'ya çalışma, akşamları da yatak odası olan bir salondan, Nina Aleksandrovna ile Barbara Ardalinovna'nın yattıkları ve daima kapalı duran küçük bir odadan oluşuyordu. Bu dairede çok sıkışıktilar. Ganya, içinden söyleniyordu. Annesine karşı saygılı olmak istemesine karşın ailenin başına despot

F. Dostoyevski

kesilmişti.

Nina Aleksandrovna, salonda yalnız değildi; Barbara Ardalinovna da oradaydı. Her ikisi de iş işliyor ve İvan Petroviç Ptizin isminde bir ziyaretçi ile sohbet ediyorlardı. Nina Aleksandrovna, elli yaşlarında kadar görünüyordu. Zayıf ve çökmüş bir yüzü vardı. Gözlerinin çevresinde mor bir halka oluşmuştu. Hasta ve masum bir hali vardı, fakaz yüzü ve bakışı oldukça cana yakındı. Konuşmaya başladığı zaman ciddi bir karaktere ve gerçek bir asalete sahip olduğu anlaşılırdı. Yaşlı bir kadın gibi giyinmişti; üzerinde koyu renkte bir elbise vardı; fakat duruşu, sohbeti, davranışları çok olgundu.

Barbara Ardalinovna'ya gelince, o yirmi üç yaşlanndaydı. Zayıf ve orta boyluydu. Yüzünün fazla bir güzelliği yoktu ama... hoş a gitmenin sırrını bilen ve hatta güzellik derecesinde şehveti gıcıklayan bir yüzü vardı. Annesine çok benziyordu. Genellikle onun gibi giyinir ve süslenmekten nefret ederdi. Çok neşeli görülebilecek siyah gözleri ciddi ve düşünceliydi; son zamanlarda da sıkıntılı bir tavır almıştı. Yüzünden annesinde olduğu gibi azim ve karar sahibi olduğu anlaşılıyordu. Fakat kızda, annesinden daha fazla sağlam bir karakter göze çarpıyordu. Barbara Ardalinovna çok çabuk kızardı; hatta ağa-beyisi Ganya bile onun öfkesinden korkardı, diğer bir korkan da, o gün onları ziyarete gelen İvan Petroviç Ptizin'di. Bu, oldukça genç bir adamdı; otuz yaşlarında kadardı; şık fakat sade giyinmişti; hoş fakat biraz ağırca tavırları vardı; kestane rengindeki sakalından memur olmadığı anlaşılıyordu. Sessiz bir duruşu vardı, fakat konuşmaya başladığı zaman sohbeti dinlenebiliyordu. İyi bir izlenim uyandırmıştı. Hislerini de gizlemiyordu zaten... genç kız da ona bir arkadaş gibi davranıyor fakat, sorduğu bazı sorulara cevap vermiyor, hatta hoşuna gitmiyordu. Nina Aleksandrovna ona çok iltifat ediyor. Bu adamın faizcilik yaptığını herkes biliyordu. Dostluğu Ganya ile çok iyiydi.

Ganya, annesini çok soğuk bir tarzda selamladıktan sonra Prens'i tanıttı ve çok kısa, sözlerle tavsiye etti. Kızkardeşine tek bir kelime bile söylemedi ve Ptizin'i acele ile odadan dışarı sürükledi. Nina Aleksandrovna, Prens'i iyi karşıladı; bu sırada Koliya kapıyı araladı; annesi ona, Prens'i orta odaya götürmesini söyledi. Koliya güleryüzlü ve oldukça güzel bir çocuktü. Tavırları içten ve güven vericiydi.

Budala

93

Prens'i odasına götürdükten sonra:

"Eşyanız nerede?" diye sordu.

"Küçük bir paketim var. Sokak kapısının yanındaki odada bıraktım."

"Gidip getireyim. Hizmetçi olarak ancak bir aşçımızla bir de dadı gibi kullandığımız Matriova var... bu nedenle ben de ev işlerine yardım ediyorum. Barbara bize göz kulak olur ve hepimizi haşlar. Ganya, İsviçre'den bugün geldiğinizi söyledi."

"Evet!"

"İsviçre, güzel bir yer mi?"

"Çok güzel."

"Dağ falan var mı?"

"Var."

"Paketinizi hemen getireyim."

Barbara Ardalınova girdi.

"Matriona yatağınızı yapacak. Bavulunuz var mı?"

"Hayır! Sadece bir paketim var. Kardeşiniz getirmeye gitti. Küçük odada bırakmıştım."

Koliya odaya girerek:

"Bu küçük paketten başka bir şey bulamadım!" dedi. "Diğerini nereye koydunuz?"

Prens, paketini alarak:

"Başka bir şeyi yok ki!" dedi.

"Ah! Ferdiçenko onları aşırması olmasın, diye düşünmüştüm."

Kızkardeşi sert bir tavırla:

"Saçmalama!" dedi.

Prens de çok soğuk ve mesafeli konuşuyordu.

"Ablacığım! Benimla daha nazik konuşamaz mısın? Ben Ptizin değilim."

"Seninle yalnız kaba konuşmak değil, aynı zamanda kırbaçlanman da gerekiyor., o kadar eşek kaldın.

İhtiyacınız olan şeyleri Matriona'dan isteyebilirsiniz. Yemek saat dört buçukta yenir. İster bizimle yersiniz, ister odanızda. Canınız nasıl isterse. Koliya, haydi gidelim; onu da rahat bırakalım."

"Gidelim! Allaha ısmarladık! Hiç böyle bir insan gördünüz mü?"

94

F. Dostoyevski

Çıkarlarken Ganya'ya rastladılar. Delikanlı Koliya'ya: "Baban evde mi?" diye sordu.

Aldığı cevap üzerine eğildi ve kardeşinin kulağına bir şeyler söyledi. Koliya başını salladı ve ablasının arkasından çıktı. "Prens izin verir misiniz? Size söylemeyi unuttuğum... şu.. İşler hakkında. Canınızı sıkacak belki ama... bir ricam olacak... burada gördüklerinizden de sakın orada sözletmeyin. Çünkü buraya da bir hayli dalgalı işler var. Hoş, vız gelir ama... hiç olmazsa dilinizi bugün olsun tutun." Ganya'nın sitemlerinden üzülen Prens: "Doğrusu, düşündüğünüzden çok daha az konuştum!" dedi. İki delikanlının arası gittikçe açılıyor gibiydi.

"Fakat bugün sizin yüzünüzden oldukça sıkıntı çektiğimi itiraf edersiniz. Sizden bunu rica ediyorum."

"Gabriel Ardalınoviç, biraz önce beni sessizliğe davet edecek bir şey yoktu ortada. Resimden, sözede bilirim... bu konuda çenemi tutmamı rica etmemiştiniz sanırım!"

Ganya çevresine tiksinti ile bakarak:

"Ama Yarabbi, ne kötü bir oda!" dedi. "Kapkaranlık, pencereler de bahçeye bakıyor... Burada çok canınız sıkılacak... Hoş, bu beni ilgilendirmez. Kiracılarıdan ben sorumlu değilim."

Ptizin odaya bir göz attı ve Ganya'yı çağırdı. Ganya, Prens'ten hemen ayrıldı; ona, bazı şeyler daha söylemek istiyordu, fakat cesaret edemiyordu, sıkılıyordu. Zaten odanın kötülüğünden, sıkıldığını örtmek için sözletmişti.

Prens, yıkandığı ve üstüne başına biraz çekj düzen verdiği bir sırada kapı açıldı ve içeriye yeni birisi girdi.

Bu, otuz yaşlarında kadar oldukça iri bir adamdı. Geniş omuzları, kıvrık ve kızıl saçları, kocaman bir başı, kırmızı ve etli bir yüzü, kalın dudakları, geniş ve basık bir burnu, önüne gelene bir takım işare'.er yapan yağlı, küçük gözleri vardı. Bütün bunlar onu saygısız bir adam gibi gösteriyordu. Elbiseleri de pisti.

Kapıyı, başını sokacak kadar araladı; boynunu uzattı ve odayı beş saniye kadar süzdü. Sonra kapı, yavaşça açıldı ve ziyaretçi görüldü. Fakat birden

Budala

girmede; gözlerini kırparak Prens'i, tepeden tırnağa süzmeye başladı. Sonunda kapıyı kapadı, ilerledi, bir sandalye aldı ve Prens'in kolunu yakalayarak onu karşısına, divana oturttu.

"Ben Ferdiçenko!" dedi ve sorgulayıcı bakışlarını Prens'e dikti.

Prens, gülmek için kendini zor tutarak:

"Eee! Sonra?" dedi.

Ferdiçenko, gözlerini Prens'ten ayırmadan:

"Bir kiracıyım!" dedi.

"Tanışmak mı istiyorsunuz?"

Ziyaretçi saçlarını karıştırarak:

"E-eh" dedi. Ve odanın karşı köşesine baktı, birden: "Paranız var mı?" diye sordu.

"Biraz!"

"Hepsi ne kadar?"

"Yirmi beş ruble."

"Gösterin."

Prens, yeleğinden yirmi beş ruble çıkardı ve uzattı. Ferdiçenko parayı aldı; açtı, inceledi, çevirdi ve arka tarafına baktı. Düşünceli bir tavırla:

"Garip, doğrusu! Bu paralar neden kararıyor acaba? Bazı yirmi beşlikler koyulaşüyor, bazıları da, tersine, renklerini kaybediyor. Buyurun!"

Prens parayı aldı. Ferdiçenko kalktı.

"Size, bir şey söylemeye gelmişim: Sakın bana para vermeyin. Çünkü mutlaka isterim."

"Pekala!"

"Buraya kira vermeyi düşünüyor musunuz?"

"Tabii, değil mi ya?"

"Çok şükür benim böyle bir şeyim yok... Sizinle konuşuruz... sağdaki birinci oda benimdir., belki gördünüz? Bana sık sık gelmeyin sakın.... ben sizi görmeye gelirim... merak etmeyin! Generali gördünüz mü?"

"Hayır!"

"Adını da duymadınız mı?"

"Yoo!"

96

F. Dostoyevski

"Merak etmeyin, görürsünüz ve bol bol duyarsınız. Benden bile ödünç para alır. Okuyucuya ilân! Allaha ısmarladık. İnsanın ismi Ferdiçenko olduktan sonra yaşamasına imkân var mı?" "Neden?"

"Allaha ısmarladık."

Dedi ve kapıya döndü. Prens, sonradan öğrendi ki bu adam garip hareketleriyle herkesi şaşırtmayı kendine görev kabul etmişti; fakat başarılı olamamıştı. Hatta bazı kimselerde kötü bir izlenim bırakmıştı; üzölmüş, fakat rolünden bir türlü vazgeçmemişti.

Yeni gelen, elli yaşlarında, uzun boylu ve iri yapılı bir adamdı. Oldukça şişmandı; kırmızı, etli ve sarkmış bir yüzü, iri ve patlak gözleri, bıyıkları vardı. Üzerinde dirsekleri delinecek kadar yıpranmış bir ceket vardı; çamaşırları da kirli ve yağ içindeydi. Yakından votka kokuyordu; fakat hareketlerinden, soyluluk özentisi içinde olduğu anlaşılıyordu. Gülümseyerek, yavaşça Prens'e yaklaştı; sessizce elini tuttu, bırakmadı ve Prens'in yüzünü sanki tanıyormuş gibi uzun uzun süzdü.

Sonunda alçak bir sesle konuştu:

"O! Aynı o!" dedi. "Benzeyiş bu kadar olur doğrusu! Tanıdığım ve sevdiğim bir sesi duyar gibi oluyorum: Bende, kaybolmuş bir hatıra canlandırıyor... Prens Miskin misiniz?" "Ta kendisi!"

"Ben de zavallı General İvolgin'im! Soyadınızı ve babanızın ismini sorabilir miyim?" ^

"Tamam, tamam. Bir dostumun, hatta çocukluk arkadaşımın oğlusunuz."

"Leon Nikolaeviç" "Ah, Niköla Petroviç!" "Babamın ismi Nikola Liloviç'ti." General sakinlikle:

"Liloviç" diye düzeltti. Prens'i kolundan tutarak yanına oturttu ve "Sizi kollarımda taşıdım!" diye ekledi.

Miskin: "Nasıl olur? Babam öleli yirmi yıl oluyor."

I

"Tamam! Yirmi yıl! Yirmi yıl ve üç ay. Beraber olduk. Ben okuldan çıkar çıkmaz orduya katıldım."

"Babam da orduya katıldı. Vasilevski'nin alayında üst teğmendi." "Biolomirski'nin alayında! Bu alaya tayin tarihi, ölümünden bir gün öncesine rastlar. Son anlarında ben de vardım; Allah rahmet eylesin. Anneniz!.."

General hatıranın yükü altında ezilmiş gibi sustu. Prens:

"Annem de, babamdan altı ay sonra öldü! Bir soğuk algınlığından!.." "Soğuk algınlığından değil! Bir yaşlının sözüne inanın! Ben oradaydım.. Onu toprağa ellerimle ben koydum. Onu soğuk algınlığı değil, Prens'inin yokluğu öldürdü, bu acıya dayanamadı. Evet, dostum Prens de aklımdan çıkmaz. Ah! Gençlik! Babanla çocukluk arkadaşı olmamıza karşın annenin yüzünden birbirimizi az kalsın gırtlaklayacaktık."

Prens bu sözlere inanmıyormuş gibi dinlemeye başladı. "Annenize delice aşık oldum. O zaman babanızla henüz evlenmemişti, nişanlıydı. Baban, annene olan aşkımı anladı ve mahvoldu. Bir gün, sabahın alaca karanlığında, saat altı mıydı, yedi mi bilmem, bize geldi ve beni uyandırdı. Ben aptallaştım ve hemen elbiselerimi giydim. Durumu hemen anladı. Baban, cebinden iki tabanca çıkardı. Düello yapacaktık.

Şahidimiz falan yoktu. Şahide gerek yoktu zaten... beş dakika içinde nasıl olsa öbür dünyanın yolunu tutacaktık. Tabancaları doldurduk, mendili yere serdik. Her ikimiz de, birbirimizin yüzüne bakarak tabancaları kalplerimize dayadık. Birden, ağlamaya başladık; ellerimiz zangır zangır titriyordu. Bu durum her ikimizde de aynı zamanda başladı. Bunun üzerine birbirimize sarıldık. Prens 'O senindir!' diyordu. Bense: 'Senindir' diye bağınıyordum... Neyse bırakalım bunları. Bizde mi kalacaksınız?" Prens:

"Evet! Belki kısa bir süre." Koliya, kapıyı aralayarak: "Prens! Annem sizi çağırıyor," dedi. Miskin, gitmek için kalktı, fakat General, onun sağ omuzuna elini koydu

98

F. Dostoyevski

Budala

99

ve nazikçe divana oturarak ve devam etti:

"Baba dostu olarak size haber vermek isterim. Gördüğünüz gibi bir kazanın kurbanı oldum; fakat yargılanmadan... Evet, yargılanmadan.... karım, Nina Aleksandrovna dünyada eşine az rastlanır bir kadındır...kızım Barbara Ar-dalinovna da... Kader bizi odalan kiraya vermek zorunda bıraktı. Fakat sizi gördüğümüze yine memnunuz..."

Bu kelimeler üzerine Prens, Generale acıyarak baktı. "Burada bir evlilik hazırlığı yapılıyor. Şüpheli bir kadınla İmparatora hizmet edebilecek bir gencin evliliği. Karımın ve kızımın bulunduğu bu eve bu kadını sokak istiyorlar. Fakat ben sağ kaldıkça bunu yapamayacaklar... Kapının önüne yatacağım... üstümden geçsin bakalım... İşte size bu konuda haber vermek istedim. Zaten, burada oturacağınıza göre her şeyi kendiniz göreceksiniz."

Nina Aleksandrovna özellikle kapıyı açarak:

"Prens, lütfen salona gelir misiniz?" diye kocasının sözünü kesti.

General:

"Düşünebiliyor musun karıcığım, Prens'i küçükken kollarımda taşıdım." Nina Aleksandrovna Generale ters ters baktı, sonra da Prens'i süzdü fakat bir şey söylemedi. Miskin onu takip etti. Beraberce salona gittiler, Nina Aleksandrovna kiracısı ile yavaş bir sesle sohbete başladı. Fakat, tam konuşmaya başlayacağı bir sırada içeriye birden General girdi. Nina Aleksandrovna hemen sustu ve elindeki işini işlemeye başladı. General karısının hoşnutsuzluğunu belki de sezdi, fakat ilgilenmedi.

Karısına:

"En iyi dostumun oğlu!.. Büyük bir rastlantı. Aklımdan bile geçirmezdim. Karıcığ'm, nasıl olur da Nikola Liloviç(i hatırlamazsın? Son olarak Tver'de görmüştün!"

"Hatırlamıyorum." Prens'e hitaben: "Babanız mı" dedi.

"Evet! Fakat babam" dedi, "Elizabetgrad'da ölmüş. Tver'de değil! Pavli-çef öyle söylüyor."

General:

"Hayır, Trev'de öldü" diye ısrar etti. "Bu haber ölümünden önce yayıl-

. mişti... hatta o zaman hastalığı yeni başlamıştı. Bu seyahat hafızanızda hiç iz bırakmamış; zaten o zaman küçüktünüz. Pavliçef yanılmış olacak... çok değerli bir adamdı o başka...."

"Pavliçef i siz de tanır mısınız?"

"Onun gibi adam az yetişir ama... Ben ona mı inanayım, yoksa gözüme mi? Babanıza ölüm yatağındayken, hayır dua ettim..."

Prens:

"O, babam yargılanacağı sırada ölmüş! Babacığımın suçunu bir türlü öğrenemedim!... hastanede de ölüp gitti."

"Asker Kolpakof un yüzünden canım! Fakat mutlaka serbest kalacaktı."

Prens:

"Sahi ? Bu konuyu iyi biliyor musunuz?" dedi ve iyice meraklandı.

General:

"Galiba! Kurul, bir karar vermeden dağıldı. Bu olur şey değildi... hatta esrarengiz bir konuydu diyebiliriz. Yüzbaşı Larionof, alay binbaşısına vekâlet ederken ölür. Güzel! O sırada Kalpakof isminde bir asker, bir arkadaşının çizmelerinin derisini çalar, satar ve parası ile içer. Bu da güzel! Bunun üzerine Prens yani babanız, Kalpakof i azarlar ve dayakla tehdit eder. Bu olay Başçavuşla Onbaşının arasında olur. Kalpakof, kışlaya gider, yatağına uzanır ve on beş dakika sonra ölür. Fakat olaylar karışarak içinden çıkılmaz hale gelir. Kalpakof gömüldükten sonra babanız raporunu yazar. Her şey yolunda değil mi? Fakat altı ay sonra bölüğü teftiş ediyorlar. Bir de ne görsünler? Kalpakof, sanki hiçbir şey olmamış gibi, aynı alay ve aynı fırkadan olan No-vozemlionski'nin üçüncü fırka, ikinci tabur piyade alayında bulunuyor."

Prens, şaşkınlık içinde:

"Nasıl?" dedi.

Nina Aleksandrovna, sıkıntıyla kocasına bakarak birden:

"Bu, böyle olmamış, yanıyorsun" dedi. Sonra da Prens'e döndü ve Fransızca olarak: "Kocam yanlış biliyor," dedi.

"Karıcığım, yanılıyor demek kolay! Fakat gel de böyle bir işin içinden sen çık bakalım? Herkes düşünüyordu. Hatta hata ediliyor diyecek ilk ben vardım. Fakat olaya tanık oldum. Oysa altı ay önce törenle gömülen asker

100

F. Dostoyevski

Kalpakof tu. Çok ilginç, hatta akıl almaz bir olay olduğunu ben de kabul ediyorum, ama..."

Bu sırada içeriye Barbara girdi ve:

"Baba, yemeğiniz hazır!" dedi.

"Güzel. Açlıktan ölüyordum zaten... Fakat olay biraz da psikolojik, hat-Budala

ta!"

Kızı:

"Çorbanız yine soğuyacak!" diye çıkıştı.

General:

"Gidiyorum; gidiyorum" diye mırıldanarak odadan çıktı. Koridorda:

"Anketler de boşa çıktı!" diye söylendiği duyuldu. Nina Aleksandrovna, Prens'e:

"Bizde kaldığınız süre içinde Ardalion Aleksandroviç'in birçok şeyini hoş görmelisiniz. Aslında çok fazla rahatsız etmeyecektir, çünkü, yemeğini her zaman yalnız yer. Siz de gökçeksiniz ya... burada herkesin bazı kötü huyu ve bazı... gariplikleri var. Parmakla gösterilmek adet olan insanlar, kusurları en fazla olan insanlar değildirler. Sizden bir ricam var: Kocam sizden odanın kirasını isteyecek olursa, bana verdiğiniz söyleyin. Tabii, kirayı ha bana vermişsiniz, ha ona vermişsiniz... sizce bir ama... anlıyorsunuz ya... İşlerin bir düzene girmesi gerekiyor. Ne var kızım?"

Barbara girdi ve yavaşça annesine, Nastasiya Filipovna'nın resmini uzattı. Kadıncağzı irkildi ve resme, ilk önce korkuyla sonra da büyük bir acıyla birkaç saniye baktı. Sonunda gözlerini kızma kaldırarak ve açıklama ister gibi oldu.

Barbara:

"Bugün, kendisi hediye etmiş!" dedi. "Akşam aralarında her şey çözümlenecek!"

Nina Aleksandrovna, yavaş ve ümitsizce:

"Bu akşam!" dedi. "Neden bu akşam? Artık ne şüphemiz kaldı, ne de ümidimiz. Kadın bu resmi vermekle her şeyi aydınlatmış olmuyor mu? Sonra, şaşkınlıkla sordu: "Sana bunu Ganya mı gösterdi?"

"Bir aydan beri hemen hiç konuşmadığımızı biliyorsunuz! Bana her şeyi

Ptizin anlattı. Resme gelince onu orada, masanın altında buldum."

Nina Aleksandrovna birden:

"Prens," dedi, "Size bir şey sormak isterim: (Zaten buraya çağırmamın asıl nedeni de bu ya!) Oğlum, çoktan mı tanılıyorsunuz? Zannederseniz, Avrupa'dan bugün geldiğinizi söylemişti."

Prens, kendisi hakkında anlaşılır bir açıklamada bulundu. Her iki kadın onu dikkatle dinledi.

Nina Aleksandrovna:

"Bu soruyu, Gabriel Ardalinoviç hakkında bildiklerinizi söyletmek için sorduğumu sanmayın. Alınmayın da! Oğlumun bana itiraf etmediğini başkasından öğrenmeye çalışmak alışkanlığım yoktur. Yalnız, Ganya, az önce sizin karşınızda 'O her şeyi biliyor, çekinecek bir şey yok!' dedi. Bunun anlamı nedir Allah aşkınıza? Yani öğrenmek isterim ki, ne kadar."

Ganya ile Ptizin birden odaya girdiler. Nina Aleksandrovna hemen sustu. Barbara bir köşeye çekildi, fakat Prens onun yanında kaldı. Nastasiya Filipovna'nın resmi, Nina Aleksandrovna'nın tam karşısında, iş masası üstünde göze çarpacek bir şekilde duruyordu. Ganya, bunu görünce somurttu; öfkeyle aldı ve odanın öbür köşesinde bulunan masanın üstüne fırlattı.

Nina Aleksandrovna birden:

"Ganya, bugün'öyle mi?" diye sordu.

Delikanlı ürperdi ve:

"Ne bugün?" dedi ve birden Prens'e köpürdü: "Ah! Anlıyorum.. Burnunuzu buraya da sokar sokmaz çeneniz açıldı... Bu sizde, bir hastalık halini aldı... Dilinizi tutamaz mısınız siz? Prens Hazretleri, biraz olsun anlayın ki.."

Ptizin:

"Ganya! Suç bende!" diye sözünü kesti.

Ganya ona hayretle baktı.

Ptizin dişleri arasında:

"Ganya, böyle olması daha iyi oldu... hiç olmazsa bir taraf konuyu kesip atmış oldu," diye mırıldandı. Sonra da, yalnız başına, masanın yanına çekildi, cebinden, üzerine kalemle notlar tutturulmuş bir kâğıt çıkardı ve onu dikkatle incelemeye başladı. Ganya hâlâ üzgün duruyor ve bir aile faciasının kopma-

F. Dostoyevski

sından çekiniyordu. Prens'ten özür dilemeyi aklından bile geçirmedi.

Nina Aleksandrovna:

"Her şey bittiğine göre, Ptizink haklı. Ganya, rica ederim, kaşlarını böyle çatma ve kimseye kızma! Söylemek istemediğin şeyler hakkında sana soru soracak değilim! Ben her şeyi anlayışla karşılarım: Sen sadece sakın ol!"

Bu sözleri, gözlerini işinden ayırmadan ve sakın görünen bir tavırla söyledi. Ganya hayret etti, fakat, ihtiyaten, sustu ve annesinin daha açık bir şekilde açıklamasını bekledi. Aile kavgalarından nefret ederdi.

Nina Aleksandrovna acı bir gülümsemeyle ekledi:

"Sen hâlâ şüpheleniyorsun ve benden çekmiyorsun. Merak etme. Hiç olmazsa, eskisi gibi ne gözyaşı dökceğim, ne de yalvaracağım! Tek isteğim mutlu olmandır. Bunu sen de biliyorsun. Kadere boyun eğdim... fakat şunu bil ki, kalbim her zaman seninle beraber olacaktır... Bizimle beraber kalsan da, ayrılсан da! Ben böyle düşünüyorum... Kızkardeşinin de aynı şekilde düşünmesini istemeye hakkın yok!..."

Ganya, kızkardeşine tiksintiyle bakarak:

"Ah! Yine o! Anneciğim, size daha önce vermiş olduğum sözü tekrar ediyorum: Ben burada kaldıkça, sağ yaşadıkça kimse size saygısızlık etmeyecektir. Evimize ayak basan herkesin size karşı saygı göstermesini isteyeceğim."

Ganya, kendisini öyle mutlu hissediyordu ki, annesine huzur bulmuş ve sevgiyle bakıyordu.

"Ganya, kendim için korkmuyorum; bunu biliyorsun. Bu son zamanlarda üzülmüyor olmam kendim için değildi. Bugün, senin için her şeyin biteceğini söylüyorlar. Nedir bu bitecek olan şey Allah aşkına?"

Ganya:

"Bu akşam bana, cevabını verecek!" dedi.

"Üç haftadan beri bu konuyu ağızımıza almaz olmuştuk... hayırlısı da buydu. Şimdi, mademki her şey bitmiş, sana bir şey sorabilirim: Sen onu sevmediğine göre seni, nasıl arayıp buldu ve resmini nasıl verdi? İmkânı var mı ki bu kadar... Bu kadar..."

"Tecrübeli bir kadın olsun, değil mi?"

Budala

103

"Aradığım kelime bu değil. Ona nasıl oluyor da böyle tecevüz etmiş oluyorsun."

Sözlerinde bir öfke vardı. Ganya sustu, bir an düşündü, sonra, gizlemediği acı bir kahkaha ile:

"Anneciğim, bu kez yine kendinizi tutamadınız, sabrınız tükendi. Aramızdaki kavgalar hep böyle başlıyor ya zaten... Bana soru sormayacağınıza, sitem etmeyeceğinize söz vermiştiniz. Sözüünüzü yine tutmadınız! Artık bu konuyu konuşmayalım evet, konuşsak daha iyi olacak... Zaten sizin de istediğiniz buydu... Kesinlikle ne olursa olsun, sizden ayrılmayacağım! Benim yerimde bir başkası olmuş olsaydı, böyle bir kızkardeşin yüzünü görmemek için evden kaçardı. Şuraya bakın: Şimdi bana nasıl bakıyor, görüyor musunuz? Neyse, daha fazla ileriye gitmeyelim! Öyle memnundum ki... Peki, Nas-tasiya Filipovna'yı aldattığımı size kim söyledi? Barbara'ya gelince, başının çaresine baksın! Bugünlük bu kadar. Artık bıçak kemiğe dayandı çünkü..."

Ganya, konuştukça ateşleniyordu. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Bu konu ne zaman konuşulsa sohbet hemen acı bir şekil alır ve bütün ailenin üzülmüne neden olurdu."

Barbara:

"O kadının buraya geldiği gün, ben evden çıkacağım! Bunu yapacağımı çok iyi bilirsiniz!"

Ganya:

"Dik kafalısın da ondan! Evlenmeyisin de dik kafalılığından değil mi zaten? Neye böyle nefretle dudak büküyorsun? Barbara Ardalinovna, bana vız gelirsin! İstersen, düşündüklerini hemen uygulamaya başlayabilirsin. Hiç olmazsa senin gibi bir baş belasından kurtulmuş olurum."

Dedi ve Mişkin'in çıkmak üzere olduğunu görerek:

"Bizi yalnız bırakmayı düşündünüz çok şükür!" diye ekledi.

Ganya'nın Prens'e karşı büyük bir öfke ve nefret duyduğu ve bunu da gizlemeye gerek görmediği belli oluyordu. Ona cevap vermek için geri dönmüş olan Prens Ganya'nın öfke dolu yüzünü görünce, daha kötü olaylara neden olmamak için bir şey söylemeden dışarı çıktı. O çıktıktan sonra tartışma tekrar başladı.

104

F. Dostoyevski

Prens, odasına gitmek için, önce büyük odadan, sonra küçük odadan, daha sonra da koridordan geçecekti. Sokak kapısının yanındaki odadan geçerken birisinin zili çalmaya çalıştığını duydu. Zil çalmıyordu; herhalde bozuktuktu. Prens, sürgüyü çekti, kapıyı açtı ve şaşkınlık içinde geriye sıçradı: Nasta-siya Filipovna ile karşı karşıyaydı. Onu, resminden hemen tanıdı. Nastasiya; Mişkin'e nefretle baktı ve onu bir omuz hareketiyle iterek odaya girdi ve mantosunu çıkarırken öfkeli bir sesle:

"Zili tamir edecek derecede tembelsen kapının yanında bekle gelenleri kabul et!" dedi. "Şimdi de mantomu düşürdü... ne avanak şeysin sen!"

Manto gerçekten yerdeydi. Nastasiya Filipovna, mantonun alınmasını beklemeyerek, onu kendisi çıkarmıştı; sonra da arkasına bile bakmadan Prens'e atmıştı; o da bunu yakalayamamıştı.

"Sen kovulmaya layık bir adamsın! Hadi git ve geldiğimi haber ver!"

Prens bir şeyler söylemek istedi; fakat o kadar şaşırılmıştı ki, ağzını bile açamadı. Mantoyu yerden kaldırdı ve kapıya doğru yollandı.

"Şuna bakın! Şimdi de mantomu götürüyor! Onu nereye götürüyorsun? Ha! Ha! Ha! Sen aklını kaybettin galiba!"

Prens döndü ve ona şaşkınlıkla baktı. Kadın gülmeye başladı; o da gülümsedi fakat hâlâ dilini, yutmuş gibiydi. İlk önce, kapıyı açtığı zaman sararmıştı, şimdi ise kan bfrden beynine çıkıyordu.

Nastasiya öfkeyle ayağını yere vurarak:

"Bu budala da kim Allah aşkına! Nereye gidiyorsun bakalım? Kimi haber vereceksin?"

Prens:

"Nastasiya Filipovna'yı" diye kekeledi.

Kadın şaşkınlıkla:

"Beni nereden tanıyorsun? Ben seni ilk kez görüyorum. Hadi git haber ver... Bu gürültüler de ne?"

Prens:

"Kavga ediyorlar!" dedi.

Ve salona doğru yollandı.

Konu çok ciddiye. Nina Aleksandrovna kızını savunuyordu. Kâğıdım

Budala

105

cebine yerleştiren Ptizin de onun yanında duruyordu. Barbara, vurdum duymaz bir kişilik taşıdığı için aldırımıyordu; fakat ağabeyinin davranışları gittikçe çirkinleşiyor ve çekilmez oluyordu. Böyle durumlarda sessizce ve acıyarak gözlerini Ganya'ya dikerdi. Bu hali ile onu çileden çıkardığını bilirdi. Prens, odaya girdiği zaman durum böyleydi. O haber verdi: "Nastasiya Filipovna!"

Salonu bir sessizlik kapladı. Herkes Prens'e bakıyordu; onu anlamamazlıktan geliyor, daha doğrusu anlamak istemiyorlardı. Ganya, korkudan donakaldı.

Nastasiya Filipovna'nın ziyareti hele böyle bir anda, herkes için çok garipti. Hiç beklenilmeyen korkunç bir olaydı. O zamana kadar onlara öyle tepeden bakmıştı ki, Ganya ile konuşurken bile bir kez olsun onlarla tanışmak istediğini söylememişti. Hatta bu son zamanlarda onlardan, sanki hiç yoklar-mış gibi konuşuyordu. Aslında bu durum Ganya'yı çok üzüyor ve yüreği parçalanıyordu. Nastasiya'nın ailesine-karşı saygıdan çok alay edeceğini biliyordu. Ganya'nın ailesinin kendisine ne gözle baktığını iyi biliyordu. O sırada yani resmin^hediye ettiği ve karar vereceğini bildirdiği gün, yaptığı bu ziyaretin herhalde bir anlamı vardı. Prens'e dikilen gözlerdeki kararsızlık çok sürmedi. Nastasiya Filipovna salonun kapısında görüldü. İçeriye girerken Prens'i bir ikinci kez hafifçe itti.

"Çok şükür! Girebildim neyse! Zilinizin faydası ne Allah aşkınıza?" dedi ve elini neşeli bir tavır ile Ganya'ya uzattı. "Bu alık haliniz ne? Tanıştırın rica ederim!.."

Şaşkına dönmüş olan delikanlı onu önce Barbara'ya tanıştırdı. Kadınlar, ellerini uzatmadan önce garip bir şekilde bakıştılar. Nastasiya Filipovna gülüyordu ve neşeli davranmaya çalışıyordu. Barbara ise bu zahmete katlanmadı; ziyaretçiye derin derin süzdü; yüzünde, böyle bir anda, nezaketin gerektirdiği gülümsemeden eser yoktu. Ganya, nefesinin tutulduğunu hissetti; rica edilecek zaman değildi; kızkardeşine öyle bir bakış baktı ki, genç kız, bu anın ağa-

106

F. Dostoyevski

beyisi için ne kadar kötü olduğunu hemen anladı ve onun isteğine boyun eğerek Nastasiya Filipovna'ya gülümsedi.

Ganya, Nastasiya'yı kızkardeşine tanıştırdıktan sonra annesine, daha doğrusu annesini ona tanıştırdı, çünkü, şaşkınlıktan ne yaptığını bilmiyordu. Konuşmaya başladığı bir sırada Nastasiya Filipovna onu dinleyeceği yerde; birden Ganya ile konuşmaya başladı ve 'Buyur edilmeden' köşede, pencerenin yanında, küçük bir divana oturdu ve Ganya'ya:

"Çalışma odanız hangisi?" dedi. Sonra... "Kiracılarınız nerede? Odalarınızı kiraya veriyor muşsunuz, öyle mi?"

Ganya, pancar gibi oldu ve anlaşılmaz bir cevap geveledi.

Nastasiya Filipovna devam etti:

"Kiracıları nereye yerleştirirsiniz bilmem ki... çalışma odanız bile yölç!" diye devam etti ve birden Nina Aleksandrovna'ya dönerek: "Kazanç var mı bari?" diye sordu.

"İyi bir iş ama... kazancımız da olmuyor değil. Zaten sadece..."

Nastasiya Filipovna tekrar sözünü kesti. Gülerек Ganya'ya baktı ve yüksek sesle:

"Bu sıkıntı ne yahu? Yüzünüzden düşen bin parça olacak!" dedi.

Doğrusu Ganya tanınacak bir halde değildi: Biraz önceki şaşkınlığının ve gülünç korkusunun yerine, dudakları gerilmiş ve kilitlenmişti; karşısında kahkaha ile gülen kadına çok kötü bakıyordu.

Prens, Nastasiya Filipovna ile karşılaştığından sonra içinde bocaladığı şaşkınlıktan henüz sıyrılmıştı.

Salonun kapısında heykel gibi durduğu halde, Ganya'nın yüzündeki sarılık ve değişikliği farkettiler. Ona doğru ilerlediler ve yavaşça:

"Biraz su için ve böyle bakmayın" dedi.

Prens bu sözlerini hesaplayarak ve kötü niyetle söylememişti, ağzından kaçırır vermişti. Fakat, etkileri büyük oldu. Ganya'nın bütün kını birden Prense aktı. Onu omuzundan yakalayıp sessiz fakat intikam ve nefret dolu bakışlarla ona baktı. Herkesi bir heyecan kapladı; Nina Aleksandrovna hafifçe bağırarak bile; Ptizin,

merakla, iki adama doğru sokuldu; Koliya ile Ferdi-çenko, ağzı açık kaldılar. Yalnız Barbara, gözünün ucuyla fakat dikkatle bu

Budala

107

sahneyi izliyordu. Bir kenarda annesinin yanında, kollarını göğsüne çaprazla-mış, ayakta duruyordu.

Fakat, Ganya biraz sonra kendine geldi. Öfkenin yerini, sinirli bir gülüş aldı.

Elinden geldiği kadar güler yüzle ve tatlılıkla:

"Ne diyorsun Allah aşkına Prens? Doktor musun sen? Nastasiya Filipovna biliyor musun, beni korkuttu adeta? Size Prens'i tanıştırayım değerli bir insandır... ben kendisini bugün tanıdım ama...."

Nastasiya Filipovna, Prens'e şaşkınlıkla:

"Prens mi? Prens ha? Az önce onu sokak kapısının yanındaki odada görünce uşak sandım ve beni haber vermesi için buraya gönderdim. Ha! Ha! Ha!"

Ferdiçenko, gülmeye başladığından çok memnun:

"Ziyarı yok! Ziyarı yok: sen non e vero..."

Dedi ve oradakilere:

"Prens, rica ederim beni affedin. Ferdiçenko, burada bu saatte ne arıyorsun bakalım?" dedi, sonra Prens'i hâlâ omuzundan tutan ve kendisine tanıştıran Ganya'ya: "Efendim? Hangi Prens'i? Miskin mi?" diye sordu.

Ganya:

"Bizde kiracı!" diye tekrarladı.

Prens'i, bir zavallı gibi tanıştırtıyorlardı. Onun varlığı onları, içinde bulundukları durumdan kurtarıyordu.

Prens'i adeta Nastasiya Filipovna'ya doğru ittiler. Hatta o, arkasından 'Budala' kelimesinin fısıltısını duydu.

Nastasiya Fili-povna'yı ikaz için Ferdiçenko söylemişti.

Nastasiya Filipovna:

"Benim bu yanlış düşüncemi neden düzeltmediniz, söyler misiniz?" dedi ve sonra Prens'i, sıkılmadan, tepeden tırnağa kadar süzdü ve sabırsızlıkla cevabını bekledi; alacağı cevabın çok saçma olacağından ve herkesi güldüreceğinden emindi.

Prens:

"Sizi, böyle birdenbire görünce şaşırdım!" diye kekeleydi.

"Kim olduğumu nereden anladınız? Beni daha önce hiç gördünüz mü?"

108

F. Dostoyevski

Doğrusu, yüzü bana hiç de yabancı gelmiyor... Bir yerde gördüm sanıyorum. Peki izin verirsiniz şunu sorayım: Beni görünce neden yerinizde donakaldınız?"

Ferdiçenko maskaralık ederek:

"Haydi anlat bakalım! Haydi! Aman Allah'ım! Bu soruyu bana sormuş olsalardı ne cevaplar verirdim... anlatsana yahu! Doğrusu Prens, çok acemiymişsin!"

Prens gülmeye başladı ve Ferdiçenko'ya:

"Sizin yerinizde olmuş olsaydım ben de birçok şey söylerdim!" Sonra da Nastasiya'ya dönerek:"Biraz önce resminiz beni çok ilgilendirdi. Epaşin'lerde sizin hakkınızda konuştum... daha bu sabah, trenden gelirken Parfen Rogo-jin'le buluştum... bana, uzun uzadıya sizden sözetti... Kapıyı açarken sizi düşünüyordum! Birden karşıma çıkıverdiniz?"

"Fakat benim olduğumu nereden anladınız?"

"Resminize benzeyişinizden; sonra da..."

"Sonra da neymiş bakalım?"

"Sonra da sizi düşündüğüm gibi buldum. Ben de sizi, bir yerde gördüm sanıyorum."

"Nerede? Nerede?"

"Gözlerinizi bir yerde gördüm gibiyim!... Fakat imkânsız.. Bu ancak bir his!... Burada hiç yaşamadım zaten... Sakın rüyamda... görmüş olmayayım!"

Ferdiçenko:

"Prens, ama yaptın ha! Sen non e vero'mu geri alıyorum. Zaten... Zaten, bütün bunları masumiyetinden söylüyor!" diye acıyarak ekledi.

Prens, bu birkaç cümleyi heyecanlı, kesik ve nefesi tükenen bir kimse gibi söylemişti. Fevkalâde bir heyecanın oyuncağı olduğu halinden belliydi. Nastasiya Filipovna ona acıyarak bakıyor, fakat artık gülmüyordu...

O sırada General İvolgin içeri girdi. Sırtında bir frak ve temiz bir gömlek vardı. Bıyıklarını da yeni boyamıştı.

Onun gelişi, Ganya'nın yüreğine indi.

Bu delikanlının gururu ve kibiri, sanki yüreğine kök salmıştı. Son iki ay içinde, hakaretlere uğramış, sonunda daha çok genç ve acemi olduğunu anla-

Budala

109

arak ve kendisi için daha kötü sonuçlar doğurmasından korkarak bu işten vazgeçmişti. Fakat kendisine büyük hakaretlerde bulunan Nastasiya Filipov-na'ya karşı aynı şekilde davranmamıştı.

Şimdiyse, o güne kadar olan işkencelerin en ağır içinde kıvrınacaktı: Ailesinin önünde yüzü kızarmak! O zaman aklından şöyle bir düşünce geç-ti:"Beklediğim ödül, uğradığım hakaretlere değer mi acaba?"

Aylardır babası ile Nastasiya Filipovna'nın karşılaşmalarından korkan Ganya, bütün bu telaş ve şaşkınlık arasında, bunu önlemek amacıyla herhangi bir önlem almayı unutmuydu. O sırada Ardalion Aleksandroviç çıkageldi. Üstelik sırtında frak vardı; o, tam Nastasiya Filipovna'nın, Ganya'yı ve ailesini rezil edeceği (delikanlı bu düşüncede idi) bir sırada içeriye girdi. Kadının zi-yaterinin bundan başka ne gibi bir nedeni olabilirdi? Oraya annesi ve kızkar-deşiyle arkadaşlığı ilerletmek için mi, yoksa onları aşağılamak için mi gelmişti? Bu üç kadının durumu bütün her şeyi aydınlatıyordu: Annesi ile kız-kardeşi, rezil olmuş iki aşağılık yaratık gibi köşeye sığınmışlardı; Nastasiya ise onları unutmış gibiydi... Delikanlı şöyle düşünüyordu:"Bu şekilde hareket etmesinin herhalde bir nedeni vardır."

Ferdiçenko, Generali kolundan tuttu ve tanıttı. Yaşlı, gülümseyerek, Nastasiya Filipovna'nın önünde eğildi ve soylu bir hareketle:

"Ben Ardalion Aleksandroviç İvolgin. Yaşlı ve şanssız bir asker, bir aile babası olarak sizi yakın bir zamanda ailemiz arasında görmek isterim, çünkü siz son derece kibar..."

Sözünü bitirmedi; Ferdiçenko onun altına bir sandalye uzattı, General birden çöktü; yemekten sonra genellikle kendisini çok iyi hissetmezdi; fakat dengesini kaybetmedi ve Nastasiya Filipovna'nın karşısına oturdu ve onun zarif parmaklarını yavaşça ve büyük bir nezaketle öptü. Kıyafetine karşı olan bir parça ihmalkârlık dışında, heybetli ve gösterişli bir hali vardı; bunu kendisi de biliyordu. Zamanında en yüksek sosyetelere girmişti. Oradan ayağını keseli de ancak iki üç yıl oluyordu. O zamandan beri de kendisini başı boş bir hayata kaptırmıştı, fakat zerafet ve çevikliğini korumayı bilmişti. Nastasiya Filipovna'ya gelince, şöhretini duyduğu Generali görünce son derece memnun oldu.

110

F. Dostoyevski

General:

"Öğrendim ki oğlum!.." diye söze başladı.

"Evet, oğlunuz! Eski nezaketinizi hâla bırakmamışsınız babacığım! Bana ne diye gelmiyorsunuz Allah aşkınıza?. Siz mi benden saklanıyorsunuz, yoksa oğlunuz mu saklıyor... Hiç kimseye zararı dokunmadan beni pekala görmeye gelebilirsiniz!"

General:

"Yirminci yüzyılın çocukları" diye açıklamaya çalıştı.

Nina Aleksandrovna yüksek sesle:

"Nastasiya Filipovna, Generale bir saniye izin verin. Çağırıyorlar!" dedi.

"Nasıl olur? Asıl siz izin verin.Ondan bana öyle söz ettiler ki, ne zamandan beri tanışmak istiyordum. Nereye çağırıyorlar? Çalışıyor mu? Emekliye sevk edilmedi mi? General beni bırakmayacaksınız değil mi? Gitmeyeceksiniz ya?"

"Emin olun ki hemen gelecek. Fakat şu sıralar dinlenmeye ihtiyaç var."

Nastasiya Filipovna, elinden oyuncağı alınan şımarık bir çocuk gibi yüzünü ekşiterek:

"Ardalion Aleksandroviç; dinlenmeye ihtiyacınız olduğunu söylüyorlar" dedi.

General ise durumu iyice gülünç duruma soktu.

Kırgın bir tavırla karısına dönerek:

"Ah, karıcığım, kancığım!" diye mırıldandı.

Barbara yüksek sesle:

"Anne, sen çıkmayacak mısın?" diye sordu.

"Hayır, sonuna kadar kalacağım."

Nastasiya Filipovna, bütün bunları duymuştu; fakat neşesi daha da arttı ve Generale hemen soru sormaya başladı; beş dakika sonra adamcağız oradakilerin kahkahaları arasında bütün bildiklerini anlatıyordu.

Koliya, Prens'i eteğinden çekti.

"Allah aşkınıza onu buradan çıkarmaya çalışın!" dedi ve zavallı çocuğun gözleri, nefretten yaşla doldu.

Kendi kendine de:" Allah belanı versin Ganya!" diye söylendi.

Budala

111

Fakat General, Nastasiya Filipovna'nın sorularına durmadan cevap veriyordu:

"İvan Fedoroviç Epafişin ile gerçekten iyi dosttuk. Ben, o ve rahmetli Prens Leon Nikolaviç Miskin, biz üçümüz birbirimizden hiç ayrılmazdık, sanki üç silahşörlerdik. Atos, Portos ve Aranis! Fakat! Onlardan birisi iftiralara ve bir kurşunun kurbanı olup iftira ve kurşunlara göğüs germeye çaballıyor!.."

Nastasiya Filipovna şaşkınlıkla: "Kurşunlara mı?" dedi.

"Evet, onlar şurada göğsümde yatıyor; hava kötü olunca onları hissedirim. Diğer bütün konulardaysa bir filozof gibi yaşarım. Gezerim, dolaşırım, kahvemi içerken dama oynarım ve sonra da bir burjuva gibi İndependance gazetesini okurum. Portos'a, yani Epanşin'e gelince onunla, üç yıl önce trende bir köpek yüzünden ilişkimizi kestik."

Nastasiya Filipovna:

"Köpek mi? Neymiş bu olay bakalım?" dedi ve Generalin sözleri, sanki onda bazı anılarını canlandırmış ibi: "Bir köpek yüzünden bir olay, izninizle, hem de trende değil mi?" diye ekledi.

"Evet! Fakat öyle anlamsız bir olay ki anlatılmaya bile değmez: Prenses Bielokonski'lerin dadısı Bayan Şmit hakkındaydı... ama anlatmaktan ne çıkar?"

Nastasiya Filipovna neşeyle:

"Anlatın Allah aşkınıza! Lütfen" dedi.

Ferdiçenko:

"Bu hikâyeyi ben de duymadm!"

Nina Aleksandrovna:

"Ardalion Aleksandroviç!" dedi.

Koliya:

"Baba, sizi istiyorlar!" diye bağırdı.

General soğukkanlılıkla:

"Hikâye saçmadır ve iki kelime ile anlatılabilir," diye söze başladı. "Aşa-

112

F. Dostoyevski

ğı yukarı iki yıl oluyor... Çok önemli bir iş için seyahate çıkmak gerekiyordu. Biletimi aldım (üzerimde sivil bir elbise vardı) trene bindim, oturdum ve bir puro yaktım... daha doğrusu trene binmeden önce yaktığım puromu içmeye devam ettim... Kompartmanda yalnızdım. Sigara içmek yasaktı. Fakat siz de bilirsiniz bazı kimselere ayrıcalık tanırılar. Anlayacağız adamına göre, zaten pencere de inikti. Trenin kalkacağı sırada yanlarında bir köpek bulunan iki kadın kompartımana girdi ve tam karşıma oturdular. Treni az kalsın kaçırıyorlardı. Son derece lüks giyinmişlerdi. Birisinin üzerinde açık mavi bir elbise, daha alçakgönüllü olan diğerinin üzerinde de siyah ipekten bir elbise ve bir de pelerin vardı. Oldukça güzel olan bu hanımlar, hem İngilizce konuşuyor, hem de tepeden bakıyorlardı. Ben de puromu içmeye devam ettim. Köpek açık mavi elbiseli kadının kucağındaydı. Küçük, adeta yumruğum kadar, beyaz ayaklı siyah bir hayvandı: boynunda gümüş bir halka vardı. Ben onlara önem vermeden puromu içmeye devam ettim. Fakat hanımların kızdıklarını anladım, herhalde puromun dumanı dokunmuş olacaktı. Onlardan birisi, elindeki hayvan kabuğundan yapılmış gözlükle beni tepeden tırnağa kadar süzmeye başladı. Aldırış bile etmedim mademki dut yemiş bülbül gibi susuyorlardı. Konuşmuş veya beni ikaz etmiş ya da dumandan rahatsız olduklarını söylemiş olsalardı yüreğim yanmazdı... Allah insana bir dil vermiş değil mi! Fakat ne gezer... onlar hâlâ susuyorlardı. Birden, mavi elbiseli kadın ağzımdaki puroyu yakaladı ve pencereden dışarı fırlattı. Tren uçuyordu. Aptallaştım. Zaten garip bir kadındı... hamam analarını andırıyordu., iri yarı, şişman, sarışın, kırmızı(hatta çok fazla) idi. Şimşek çakan gözlerini üzerime dikmişti. Hiçbir şey söylemeden, büyük bir nezaketle köpeğe yaklaştım, nazik bir şekilde ensesinden yakaladım ve pencereden fırlatarak, puroma yol arkadaşı yolladım. Hayvandan, belli belirsiz bir ses çıktı. Tren hâlâ uçuyordu."

Nastasiya Filipovna gülererek ve küçük bir kız gibi ellerini çırparak:

"Siz gaddarın birisiniz?" diye bağırdı.

Ferdiçenko da:

"Bravo! Bravo!" diye seslendi.

Ptizin ise, Generalin çıkagelmesinden her ne kadar memnun olmadıysa

Budala

da, gülümsemekten kendisini alamadı. Koliya da gülererek babasının hikâyesini bravolarla alkışlıyordu.

General ateşli ve zafer kazanmış bir tavırla:

"Haksız da değildim ha.. Trende puro içmek yasaksa, köpekler neden yasak olmasın?" Koliya:

"Bravo, babacığım! Olağanüstü doğrusu. Sizin yerinizde olmuş olsaydım ben de öyle yapardım... doğal olarak!"

Maceranın sonunu öğrenmeye can atan Nastasiya Filipovna: "Peki, bunun üzerine, kadın ne yaptı?" diye sordu. General kaşlarını çatarak:

"Kadın mı? Ah, işin en kötüsü tarafı orası. Hiçbir şey söylemeden, bana ^ bir tokat attı. Söyledim ya: Garip, tam anlamıyla garip bir kadındı." "Peki, siz ne yaptınız?"

General gözlerini indirdi, kaşlarını kaldırdı, omuzlarını silkti, dudaklarını ', kısıtı, kollarını açtı ve bir an düşündükten sonra birden: "Dayanamadım!" dedi. "Var kuvvetinizle mi vurdunuz?"

"Hayır, sadece küçük bir harekette bulundum. Fakat asıl önemli olan o iki kadının kim olduklarıydı. Açık mavili kadın Prenses Bielokonski'lerde İngilizce öğretmeniymiş. Siyahlı kadın da Prenses'in evlenmemiş olan en bü-> yük kızı. Bu aile, Epanşin'lerle çok iyi görüşüyorlarmış. Köpeğin başına gelenleri duyunca

Prenses'in altı kızı da düşüp bayılmış. Günlere gözyaşı dö- küp, yas tutmuşlar. Bütün bunları öğrendikten sonra özür dilemek için gittim, • hatta mektup bile yazdım, ama beni kabul etmediler. Olay duyulduktan sonra Epanşin'lerle aramız bozuldu ve bu olay yüzünden işimden kovuldum ve bir daha da hiçbir yere kabul edilmedim." Nastasiya Filipovna birden:

"Fakat, bu nasıl olur?" diye sordu. "Beş altı gün önce İndependance ga-! zetesinde, ki her zamanki okuduğum gazetedir, anlattığınız hikâyenin aynısı-1 nı okudum: Olay trende, Ren Nehri kıyılarında, bir Fransız erkeği ile bir İngi-' liz kadını arasında geçiyordu; hatta atılan bir purodan, vagonun penceresin- 114

F. Dostoyevski

den fırlatılan bir köpekten sözediliyordu.Hikâyenin sonu aynı sizinki gibiydi. O kadar ki, açık mavi elbiseye varıncaya kadar..."

General pancar gibi kızardı. Babası kadar şaşırın Koliya başını ellerinin arasına aldı. Ptizin ani bir hareketle sırtını çevirdi. Yalnız Ferdiçenko kahkahalarla gülüyordu. Bütün bunlar sırasında sessiz duran Ganya'ya gelince, onun kor üstüne oturmuşa benzeyen halinden söz etmek gereksiz."

General:

"Emin olun ki aynı olay, benim de başımdan geçti!" diye kekeleydi.

Koliya:

"Doğrudur! Babamla Bielokonski'lerde öğretmenlik yapan Bayan Smit arasında bir olay olmuştu, hatırlıyorum."

Nastasiya Filipovna ısrar etmek gaddarlığında bulundu:

"Efendim! Garip bir rastlantı doğrusu! Avrupa'nın en uzak köşelerinde olan bu iki olayın en küçük noktasına varıncaya kadar birbirine benzemesi şaşılacak şey! Size İndependance Belge gazetesini göndereyim de bakın!"

General:

"Fakat benim başıma gelen olay iki yıl önce olmuştu!" dedi.

Delicesine gülen Nastasiya Filipovna:

"Evet, zaten aradaki tek fark da bu" dedi.

Ganya titrek bir sesle:

"Baba, lütfen biraz çıkar mısınız, bir şey söylemek istiyorum" dedi ve sert bir hareketle babasını omuzundan yakaladı. Delikanlının bakışında, derin bir nefret görülmekteydi.

Tam o sırada kuvvetli bir zil sesi duyuldu. Zilin kordunu kopacak gibi oldu. Koliya kapıyı açmaya koştu. Sokak odası, bir saniye içinde büyük bir gürültü ile doldu. Salondakiler-de, apartmana bir sürü insanın geldiğini zannettiler. Birçok ses aynı zamanda yükseliyordu. Merdivenlerde konuşanlar ve gülüşenler vardı. Bu gürültülerin, salondakilerin kulağına gelebilmesi için orta kapının açık bırakılmış olması

Budala

II;

gerekliyordu. Bu ani baskın karşısında herkes birbirine bakıştı. Bu garip ziyaretin ne olduğunu öğrenmek istiyorlardı. Ganya salona gitmek istedi: Fakat birkaç kişi kapıda gözük müştü bile.

Prese yabancı gelmeyen bir ses:

"Ah! İşte hain burada!" dedi. "Merhaba Ganya hergelesi!"

Bir başkası da:

"Gerçekten öyle" diye onayladı.

Prens'in artık şüphesi kalmamıştı. Birinci ses Rogojin, ikicisi ise Lebe-def e aitti.

Ganya aptal ve şaşkın bir halde salonun kapısında durdu ve odaya giren on veya on iki adama sessizce baktı. Girmelerine engel olamadı. Grubun sonunda Parfion Rogojin geliyordu.Karmakarışık insanlardan oluşan bu grubun birçoğu, palto ve ceketlerini çıkarmadılar bile. Körkütük sarhoş değilseler bile çakırkeyiftiler. Hepsisi de dirseklerini birbirine dayamak gereğini duyuyor; tek başına hiçbirisi adım atma cesaretini gösteremiyordu. Bu nedenle hep birlikte ilerliyorlardı. Rogojin'in oraya gelmesinin bir nedeni vardı. Diğerleriye gerektiğinde ona yardım etmek için getirilmiş kabadayılardı. Aralarında Le-bedef den başka ceketini sokak odasında çıkaran ve kendisine bir züppe süsü veren Zaliojef isminde birisini daha tanımak mümkündü. Onun yanında, tüccar oğlu oldukları durumlarından belli olan iki üç kişi daha vardı. Bunlardan başka bir tıp öğrencisi, burnunu her yere sokmak becerikliliğinde bulunan bir Polonya'lı, sürekli gülen küçük şişman bir adam, sırtındaki paltosu ile bir asker izlenimi veren birisi, en sonda da iri yarı ve sessizlik içinde duran ve yumruğuna çok güvenen biri daha vardı.İçeriye girmeye cesaret edemeyen ve odayı gözücü ile süzen iki kadın da vardı. Koliya, yüzlerine kapıyı kapadı ve mandalı sürdü.

Porfion Rogojin, salonun kapısında duran Ganya'nın yanına dikilerek: "Merhaba, hergele Ganya. Beni bu saatte beklemiyordun bile... öyle değil mi?" dedi.

Fakat bu sırada odada, tam karşısında Nastasiya Filipovna'yı gördü. Ona burada rastlayabileceğini aklından bile geçirmemişti; çünkü kadının orada bulunması onda büyük bir etki yaptı; o kadar sarardı ki, dudakları bile morar-

F. Dostoyevski

Budala

117

di.

Alçak sesle, kendi kendine söylenir gibi:

"Demek doğruymuş," dedi, aynı zamanda da yüzünde büyük bir şaşkınlık belirmişti. Dişlerini gıcırdatarak Ganya'ya: "Bu artık rezaletin son perdesi... Pekala.. Ne buyuruyorlar bakalım?Cevap verecek misin artık... Ha?" dedi ve Ganya'ya kin dolu bakışlarla baktı.

Nefesi daralıyordu, kelimeler ağzından zorlukla çıkıyordu. Salona girmek için ilerledi; fakat daha kapıyı geçmeden karşısında Nina Aleksandrovna ile kızını gördü ve durakladı. Heyecanın yerini büyük bir şaşkınlık aldı. Le-bedef onu bir gölge gibi izliyordu; oldukça sarhoştı; arkalarından tıp öğrencisi; müthiş yumruklar atan kişi, çevresine selamlar saçan ve yolu kapatan Zalıojef, daha sonra da küçük şişko adam geliyordu. İlk önce, Nina Aleksandrovna ile Barbara'mın karşısında hepsi de biraz şaşırı.

Rogojin dalgın:

"Sen de mi buradasın Prens?" dedi ve bu rastlantıya şaşırmış:"Şu ayaklarında getrleri de bir türlü çıkarmadın. Eh!" diye içini çekti. Sonra Prens'in varlığını unutarak gözlerini Nastasiya Filipovna'ya dikti ve sanki bir mıknaşın etkisindeymiş gibi ona doğru yürümeye başladı.

Kadın da yeni gelenlere korku ile kaşık bir acımayla bakıyordu.

Ganya sonunda kendine gelebildi. Gelenlere öfkeyle baktı ve özellikle Rogojin'e hitap eden kuvvetli bir sesle: "Fakat izninizle, bunun anlamını bir türlü anlamıyorum. Beyler, ahırda değilsiniz... annemin ve kızkardeşimin burada olduğunu hatırlatmak isterim."

Rogojin dişleri arasından:

"Annen ile kızkardeşinin burada olduklarını görüyoruz," dedi.

Lebedef laf olsun diye: "Evet! Görmüyor değiliz," diye ekledi.

Dağ ayısını andıran müthiş yumruklu adam söze kaşmak zamanının artık gelmiş olduğunu sanarak homurdanmaya başladı. Sesinin perdesi son derece yükselen Ganya: "Artık bu kadarı da fazla! İlk önce salona geçmenizi rica ederim., sonra da kiminle konuştuğumu öğrenmek isterim.."

Rogojin yerinden bile kımıldamadan:

"Şuna bakın hele: Üstelik beni tanımamazlıktan geliyor. Demek Rogo-jin'i tanımadın, öyle mi" diye alay etti.

"Bir yerde rastladığımı hatırlıyorum, fakat.."

"Duyuyor musunuz? Bana bir yerde rastlamış. Aman efendim, üç ay önce kumar oynadığınızı ve babama ait olan iki yüz rublemi yuttuğunuzu unutuyorsunuz galiba. Moruk, bu konudan haberdar olmadan kıkırdadı. Ben seni zorla oyuna soktum.. Knif de kâğıtları dizdi. Hatırlıyor musun? Ptizin de vardı. Şimdi cebimden üç ruble çıkarsam ve sana göstersem eminim ki onları elde etmek için Vasilevski caddesinde dört ayak üzerine yürürsün. İşte sen böyle bir adamsın. Buraya seni peşin para ile satın almaya geldim. Benim, köylü çarıklarından farksız olan çizmelerime aldırış etme; param çok dostum, pek çok. Seni ve sülâleni satın alacak kadar param var. Canım isterse hepinizi de satın alabilirim. Anlıyor musun, hepinizi de!" diye tekrar etti.

Alkol iyice etkisini göstermeye başlamıştı. Sonra da Nastasiya Filipovna'ya dönerek:

"Allah aşkınıza Nastasiya Filipovna beni kovmayın. Sadece bir kelime cevap verin. Onunla evleniyor musunuz, evet mi, hayır mı?" diye bağırı.

Rogojin'in bu sorusunda, çaresizlikten Allah'a başvuran, fakat aynı zamanda da idam sehpası karşısında hiçbir şey esirgemeyen bir mahkûmun cesaret izleri taşıyan bir tavır vardı. Öldürücü bir heyecan içinde cevabını bekledi.

Nastasiya Filipovna onu, acıyarak tepeden tırnağa kadar süzdü. Fakat bakışları Barbara'ya, annesine ve Ganya'ya takılınca, başka bir tavır takınmak zorunda kaldı.

Sakin bir sesle:

"Ne münasebet! Ne oluyorsunuz Allah aşkına?" diye cevap verdi.

Rogojin, müthiş bir zevk içinde:

"Hayır! Hayır; değil mi?" diye bağırı. "Demek hayır... Bana., senden sö-zetmişlerdi... dinleyin Allah aşkına Nastasiya Filipovna. Bana, Ganya ile evleneceğinizi söylemişlerdi. Herkese cevap olarak: Onunla mı? Buna imkân

var mı? dedim. Ben yüz ruble ile onun ruhunu bile satın alırım. Ona bin... bilemediniz üç bir ruble verecek olursam bu evlilikten vazgeçer ve nişanlısını bana bırakarak kaçıp gider. Doğru değil mi, ciğeri on para etmez herif! Üç bin rubleyi alırsın değil mi? İşte al! Sana vazgeçmen için bir kâğıt imzalatmaya geldim. Söyledim ya! Seni satın alacağım! satın!" Bir kızaran, bir sararan Ganya: "Defol buradan sarhoş herif!" diye bağırı.

Bu kelimeleri bir kahkaha dalgası karşıladı. Epey uzun süredir Rogojin'in arkadaşları karışmak için fırsat bekliyordu. Lebedef eğilmiş, hararetle tüccarın kulağına bir şeyler söylüyordu. Rogojin:

"Doğrudur, memur efendi! Doğrudur sarhoş ruhlu adam," dedi. Sonra da başını Nastasiya Filipovna'ya çevirerek mahvolmuş bir bakışla:

"Kabul değil mi, Nastasiya Filipovna!" diye yalvardı. Eski küstahlığının yerini, şimdi bir yalvarma almıştı. "İşte on sekiz bin ruble!" dedi. Ve masasının üzerine, kadının önüne beyaz kâğıda sarılmış ve bağlanmış bir deste para attı.

Söylemek istediği bu kadar değildi, ama cümlesini tamamlamaya cesaret edemedi.

Lebedef tekrar eğildi ve alçak sesle Rogojin'in kulağına fısıldadı.

"Hayır! Hayır! Hayır!" dediği duyuluyordu. Yüzünden üzüntü akıyordu. İndirimli bir miktar teklif etmekte olduğu halinden belliydi.

Birden, Nastasiya Filipovna'nın alev gibi yakıcı bakışlarıyla karşılaşarak:

"Hayır dostum! Hayır, bu konularda sen henüz çok acemisin! Hatta budala! Aslında ikimiz de budalayız ya" diye ekledi. Ve tekrar:

"Ah! Seni dinlemekle ne kadar budalalık ettim!" dedi.

Rogojin'in perişan halini gören Nastasiya Filipovna bir kahkaha patlattı. Saygısız ve korkusuz bir tavırla:

"Demek bana on sekiz bin ruble veriyorsun, öyle mi? Kaba saba bir köylü olduğun bundan belli!"

Dedi ve oturduğu divandan kalkarak gitmeye hazırlandı. Ganya bu sahne-

Budala

119

yi seyrederken buz gibi olmuştu. Rogojin:

"Madem ki öyle, kırk bin veriyorum! Anladınız mı, ön sekiz bin yerine kırk bin!" diye bağırdı. "Ptizin ile Biskup bana saat yedide kırk bin ruble getireceklerine dair söz verdiler. Tamam kırk bin ruble. Masanın üzerine şıkır şıkır sayacaklar."

Bu pazarlık samimi bir şekilde adileşiyordu, ama Nastasiya Filipovna ondan zevk alıyordu. Gitmek bile istemiyordu; sanki bu sahneyi uzatmaya karar vermişti. Nina Aleksandrovna ile Barbara da kalkmışlardı.

Korkarak ve sakin tavırlarla sonucu bekliyorlardı. Barbara'nın gözleri şimşek gibi çakıyordu. Fakat bütün bunlar, özellikle Nina Aleksandrovna'ya büyük bir üzüntü veriyordu; titriyordu ve neredeyse bayılacaktı.

"Madem ki böyle, yüz bin rubleye kadar çıkacağım. Daha bugün bu yüz bin ruble emrinize hazırdır. Ptizin bu paralan bulmam için bana yardım et, zararlı çıkmazsın, korkma!"

Ptizin ona yaklaşarak ve kolundan tutarak yavaşça:

"Sen aklını kaybettin galiba! Sarho'ssun, ne söylediğini bilmiyorsun. Polisi çağırırlarsa hapı yuttuğunun resmidir. Kendini nerede sanıyorsun?"

Nastasiya Filipovna, sanki onu kışkırtmak ister gibi:

"Sarhoş hezeyanı" dedi.

"Hayır, yalan söylemiyorum. Para bu akşam hazır! Ptizin, tefeci ruhlu herif, istediğin faizi al, fakat ne yap ne et bu parayı bana bul. Saçmalamadığımı sana kanıtlayacağım" diye coşarak bağırdı.

Bunun üzerine Ardalion Aleksandroviç tehdit ve öfke dolu bir tavırla:

"Canım, bu ne rezilliktir!" diye karıştı ve Rogojin'e doğru birkaç adım attı.

O zamana kadar sessiz kalan Generalin bu tarzda çıkışması durumu iyice gülünç bir hale soktu. Kahkahalar duyuldu.

Rogojin:

"Bu moruk da ne istiyor?" diye homurdandı. "Babalık, gel sana bir vokka ısmarlayayım."

Utancından ve öfkesinden ağlayan Koliya:

120

F. Dostoyevski

"Bu kadar alçaklık olmaz canım!" diye feryadı bastı.

Hırsından titreyen Barbara da birden:

"İçinizde bu rezil kadını kapı dışarı edecek bir kimse de mi yok!" diye bağırdı.

Nastasiya Filipovna, alaycı bir kahkaha ile:

"Rezil kadın diye bana mı hitap ediyorlar! Ne yazık ki ben de bir budalalık ederek, vereceğim ziyafete onları davet etmeye gelmiştim. Gabriel Ardali-noviç, kızkardeşinizin bana yaptığı hakareti görüyorsunuz."

Ganya, kızkardeşinin hareketi karşısında bir an yıldırımla vurulmuşa döndü; fakat bu kez Nastasiya Filipovna'nın bir daha dönmek üzere gitmekte olduğunu görünce, bir deli gibi Barbara'nın üzerine atıldı ve onu kolundan yakalayarak:

"Ne hallettin sen!" diye bağırdı ve sanki onu yok etmek istermiş gibi dik dik gözlerinin içine baktı. Kendini kaybetmiş gibiydi.

Ağabeyine galip ve meydan okuyan gözlerle bakan Barbara:

"Ne yapmışım bakalım? Beni böyle nereye sürüklüyorsun? Yoksa ondan ailemize hakaret ettiği ve ailenin şerefini ayaklar altına aldığı için özür dilememi mi istiyorsun, alçak adam!" diye bağırdı. Birkaç saniye karşı karşıya kaldılar. Ganya kızkardeşinin elini hâla elinde tutuyordu. Barbara, bir iki kez kurtulmaya çalıştı, fakat başarılı olamadı; gücü yetmedi. Büyük bir öfkeyle ağabeyinin yüzüne tükürdü. Nastasiya Filipovna:

"Aşk olsun, mükemmel bir kız," diye alay etti. "Prizin, doğrusu sizi tebrik ederim."

Ganyanın gözlerini bir bulut kapladı. Kendine hakim olamayan delikanlı elini kaldırdı ve tam kızkardeşinin yüzüne indireceği sırada, bir başka el onun elini tuttu.

Onunla, genç kız arasına Prens atılmıştı.

Heyecandan titremesine karşın:

"Artık yeter bitirin!" diye bağırdı.

Öfkesi, son sınırı bulan Ganya:

"Demek, seni hep yolumun üstünde göreceğim mendebur herifi!" diye bir Budala

121

çılgın gibi bağırdı ve Prens'in yüzüne kuvvetli bir tokat patlattı.

Koliya, ellerini birbirine vurarak:

"Aman Allah'ım, aman Allah'ım!" diye sızlandı.

Her taraftan sesler yükseldi. Prens sarardı. Ganya'ya sitem dolu bakışlarla baktı; tireyen dudakları konuşmak için çabaladı; fakat yüzüne acı bir gülümseme yayıldı.

Sonunda:

"Hadi... ben neyse... zarar yok, fakir bir kadın... Buna asla dayanamazdım" diye mırıldandı. Sonra da, sanki Ganya'nın varlığı onu rahatsız etmiş gibi birden elleriyle yüzünü kapadı ve gidip odanın bir köşesine çekildi; orada, yüzü duvara dönmüş:

"Ah, bu hareketinizden dolayı ne kadar pişman olacaksınız. Göreceksiniz , bakın!" diye kesik bir sesle ekledi.

Gerçekten Ganya'da mahvolmuş bir adam hali vardı. Koliya, Prens'i öpmek için ona doğru koştu. Onun arkasından da, Prens'in çevresini kuşatmak için Rogojin, Ptizin, Barbara, Nina Aleksandrovna, hatta yaşlı Ardalion Alek-sandroviç geliyordu.

Prens, gösterilen bütün ilgiye:

"Önemi yok, önemi yok!" diye acı bir gülümsemeyle cevap veriyordu. Rogojin:

"Göreceksiniz, pişman olacak," dedi. "Ganya, doğrusu böyle bir kuzu... (Başka bir kelime bulamadı) hakaret ettiğinden utanacaksınız. Prens, canımın içi, bırak bunları da, gel beraber çıkalım. Rogojin'in seni ne kadar sevdiğini görürsün!"

Nastasiya Filipovna da Ganya'nın hareketinden ve Prens'in cevabından dolayı üzülmüştü. Bu üzüntüsünü göstermek istemiyordu, bu nedenle daha önceki konuyu hatırlamaya çalışarak:

"Gerçekten de onun yüzünü bir yerde gördüm gibiyim!" diye kesik kesik mırıldandı.

Bunun üzerine Prens:

"Siz, utanmak nedir bilmez misiniz? Şu anda, görülmek istenen insan mısınız acaba? Buna imkân mı var?" dedi.

122

F. Dostoyevski

Nastasiya Filipovna, şaşkınlık içerisindeydi. Gülümsedi, sonra Ganya'ya baktı ve salondan çıktı. Fakat, sokak kapısına varmadan, tekrar geri döndü ve hızla Nina Aleksandrovna'ya yaklaştı, elini aldı, dudaklarına götürdü ve hararetle:

"Prens'in hakkı var. Gerçekten istenen insan değilim!" diye mırıldandı ve kızardı.

Bunun üzerine tekrar döndü ve çıkıp gitti. Onun neden ikinci kez geri döndüğünü kimse açıklayamadı.

Sadece Nina Aleksandrovna ile alçak sesle konuştuğu ve elini öptüğü farkedüdi. Fakat, bir yıldırım hızıyla cereyan eden bu sahnenin hiçbir ayrıntısı Barbara'nın gözünden kaçmadı. Nastasiya salondan ayrılıncaya kadar Barbara onu hayret dolu bakışlarla izledi.

Kendine gelmeye başlayan Ganya, Nastasiya'nın arkasından koştu, fakat kadın salondan çıkmıştı bile. Ona merdivende yetişti.

Nastasiya ona:

"Bu akşam beni rahat bırakın. Şimdilik Allaha ısmarladık. Mutlaka gelin, anlıyor musunuz?"

Delikanlı salona, eskisinden daha fazla kalbini kemiren bir şüphenin etkisiyle dalgın, içi sıkkın, düşünceli döndü. Prens'in hayali de gözünün önünden geçti... Rogojin'i ve onun arkasından gelen grubu hayal meyal gördü; onun yanından geçen bu adamlar gürültüler arasında bir şey tartışıyorlardı. Geçerlerken Ganya'yı

ittiler adeta; fakat delikanlı o kadar düşünceliydi ki ancak farkedebildi. Rogojin, Ptizin'in yanında yürüyor ve ona, ısrarla bir takım emirler veriyordu.

Ganyanın yanından geçerken:

"Dostum Ganya kaybettin doğrusu" dedi. Delikanlı onları, uzaklaşınca kadar korkulu bir bakışla seyretti.

Prens salondan çıktı ve odasına kapandı. Koliya hemen koştu ve onu teselliye çalıştı. Zavallı çocukcağz şimdi ondan hiç ayrılmak istemiyordu sanki.

Budala

123

"İyi ettiniz de çıktınız!" dedi. "Göreceksiniz, fırtına orada adamakıllı kopacak. Bu bizim evde aşağı yukarı her gün böyledir, nedeni de hep şu Nastasiya Filipovna'dır." Prens:

"Koliya, sizde birikmiş acı ve üzüntüler var," dedi. "Evet, hem de çok! Bizden sözetmeye bile değmez. Kendi cezamızı kendimiz çekiyoruz. Benim bir arkadaşım var. O bizden daha kötü. Onu size tanıştırmamı ister misiniz?"

"Memnun olurum. Arkadaşınız mıdır?"

"Evet! Aşağı yukarı! Size bunu daha ileride anlatırım... Nastasiya Filipovna çok güzel bir kadın değil mi? Ne dersiniz? Onu şimdiye kadar hiç görmemiştim; görmek için de elimden geleni yapmıştım. Sadece sihirli bir gü-zejliği var. Ganya onunla sırf aşk yüzünden evlense, bütün suçlarını hoşgöre-ceğim... fakat para da istiyor. Bu neden acaba? Asıl felaket de burada ya!" "Evet, ağabeyiniz çok hoşuma gitmiyor."

"Biliyorum. Size yaptıkları... Fakat bilir misiniz, bazı görüşler vardır ki, ben onlara dayanmam. Örneğin bir delinin, bir sersemin delilik maskesi altında adamın birine bir tokat atmasını, bu adamın da bunu hayatının sonuna kadar bir namus lekesi kabul etmesini, veya lekeyi kanla temizlemesini! Doğrusu ben bunu çok saçma ve aptalca buluyorum. Lermontof'un Maskeli Balosu aynı konu üzerine kurulmuş ki, ben bunu saçma ve hatta gerçek dışı buluyorum. Fakat bu dramı yazdığı zaman henüz bir çocuktuk, bunu da unutmamalı."

"Kızkardeşiniz çok hoşuma gitti."

"Ganya enayisiniz yüzüne nasıl tükürdü, değil mi? Ablam, babacan bir kızdır. Ganya'ya onun yaptığını yapmayışınız korkaklığınızdan değildi elbet! İşte abla da geliyor., geleceğini biliyordum zaten... kusurları olmasına karşın altın yürekli bir kızdır." Barbara:

"Burada senin işin ne?" diye çıkıştı. "Hadi babanın yanına git. Prens, o sizi rahatsız ediyor olmalı." "Yooo! Tam tersi."

124

F. Dostoyevski

"Bak gelir gelmez çatmaya başladı. Onun tek kusuru budur işte! Aklıma gelmişken sorayım: Babam, Rogojin ile beraber gitmedi mi? Gitmediğine herhalde şimdi pişman oluyordur. Gidip bakayım ne yapıyor?"

"Çok şükür, annemi salondan çıkarabildim ve yatırdım. Ganya perişan ve düşünceli görünüyor. Ne ders, değil mi? Size teşekkür etmeye ve bir şey sormaya geldim. Nastasiya Filipovna'yı henüz tanıımıyordunuz, değil mi?"

"Hayır, tanıımıyordum."

"O halde ona 'Göründüğü gibi olmadığını' nasıl söylediniz? Anlaşılan iyi keşfettiniz. Belki de gerçekten göründüğü gibi değildir. Fakat onu bir türlü anlayamıyorum. Kesin olan bir şey varsa, buraya bize hakaret etmek için geldiğidir. Bu, gün gibi belli. Zaten daha önce de onun hakkında bir sürü garip şeyler duymuştum. Fakat, mademki buraya bizi davet etmek için geldi neden anneme karşı böyle davrandı. Ptizin, ki onu bilir, biraz önce olan olaylardan birşey anlamadığını itiraf ediyor. Ya Rogojin'e yaptıkları? İnsan nasıl olur da nişanlanacağı bir adamın evinde böyle hareket eder... Doğrusu annem sizin için çok üzülüyor."

Prens kollarını sallayarak:

"Aman efendim, üzülecek ne var sanki?" dedi.

"Size karşı ne kadar kötü davrandı değil mi?"

"Hangi konuda?"

"Ona, hareketinin çirkin olduğunu söylediğiniz zaman... hemen değişiverdi."

Barbara gizli bir gülümsemeyle:

"Prens, onu etkileme yeteneğiniz oldukça çok" diye ekledi.

Kapı açıldı ve Ganya, birden içeri girdi.

Kızkardeşini görünce çok şaşırmadı; birkaç saniye kapıda durdu; sonra kararını vermiş bir adam haliyle Prese doğru ilerledi ve acele, aynı zamanda da heyecanlı bir sesle:

"Prens, ben bir alçaklık ettim! Beni affedin!" dedi.

Yüzünde derin bir üzüntü okunuyordu. Prens ona şaşkınlıkla baktı ve hemen cevap vermedi.

Ganya:

Budala

125

"Canım, ne olur, affedin., affedin, ne olur?" diye ısrar etti. "İsterseniz elinizi de öperim."

- Prens alt üst olmuştu. Kelime bile söylemeden kollarını Ganya'ya açtı. Dostça öpüştüler ve barıştılar. Prens zorlukla nefes alarak:

"Böyle güzel bir harekette bulunacağınızı aklımdan bile geçirmezdim!" dedi.

"Ben mi hatalarımı tanımayacağım?.. Peki, biraz önce sizin bir budala olduğunuzu nasıl anladım. Siz, başkalarının göremeyeceği şeyleri görüyorsunuz. İnsan sizinle konuşabilir.."

Prens:

"Suçlu olduğunuzu itiraf etmeniz gereken biri daha var!" dedi ve Barba-ra'yı gösterdi.

"Hayır, çünkü o benim eski ve sonsuza dek de öyle olacak düşmanımdır. \ Emin olun Prens, artık bunu anladım. İnsan bu evde samimi olarak affede-/ mez!" diye bağırdı ve kızkardeşinden uzaklaştı.

Barbara:

"Mademki öyle, ben seni affediyorum!" dedi.

"Peki, bu akşam Nastasiya Filipovna'ya gidecek misin?"

"Zorlarsan giderim... fakat bu da senin bileceğin bir iş., sorarım sana: Bunca şeyden sonra oraya ne yüzle çıkabilirim?"

"O, sanıldığı gibi değildir."

Ve Ganya acı acı gülümsedi.

"Sanıldığı gibi olmadığını biliyorum. Her çeşit oyuna da başvuracağını biliyorum... fakat Allah bilir ne biçim oyunlar? Sonra düşün bir kez, Ganya seni ne yerine koyuyor. Annemin elini öptü, hadi neyse., fakat göz boyamak için emin ol. Üstelik de seninle alay etti. İnan bana ağabeyciğim, yetmiş beş bin ruble bunca hakarete değmez. Sen henüz asil duygulardan yoksun değilsin... bu nedenle seninle konuşuyorum. Beni dinler misin? Sen de oraya gitme. Dikkat et yoksa başına bir bela açarsın."

Büyük bir heyecanla söylediği bu sözlerden sonra Barbara hızla odadan çıktı.

F. Dostoyevski

Ganya acıyla söylendi:

"Görüyor musunuz, hepsi de böyle! Benim bunları düşünmediğimi sanıyorlar galiba? Merak etmesinler onlardan fazlasını biliyorum."

Bu sözler üzerine divana oturdu; halinden ziyaretini uzatmak istediği belli oluyordu.

Prens sıkılarak:

"Mademki yetmiş beş bin rublenin asla tamir edemeyeceğini biliyorsunuz... neden böyle bir işkenceye katılıyordunuz?" diye sordu.

Ganya:

"Ben size'bundan söz etmek istemiyorum! Fakat sırası gelmişken söyleyin bakayım: Yetmiş beş bin ruble böyle 'İşkencelere' katlanmaya değer mi?"

"Bence hayır!"

"İyi! Bu şartlar içinde evlenmek de ayıp değil mi?"

"Çok ayıp!"

"Madem ki öyledir, şunu biliniz ki evleneceğim... Buna da kesin kararlıyım. Biraz önce kararsızdım, fakat şimdi hayır! Bana akıl öğretmeye kalkmayın... neler söyleyeceğinizi biliyorum."

"Hayır, söyleyeceklerimizi bilmiyorsunuz. Kendinize de çok güveniyorsunuz."

"Efendim? Hangi güven?"

"Nastasya Filipovna'nın sizden vazgeçmeyeceği ve bu konuya artık olmuş gözüyle bakmanız. Sonra; sizinle evlense bile, acaba yetmiş beş bin rubleyi görebilecek misiniz? Zaten burada anlamadığım birçok nokta var."

Ganya birden Prens'e döndü:

"Evet, her şeyi biliyorsunuz. Canım, ortada bu para konusu olmamış olsaydı bütün bu sıkıntılara katlanırmıydım?"

"Bu gibi evlilikler olabiliyor. Fakat para gene kadının ellerinde kalıyor." "Yok canım.. Burada.. Burada diğer bir takım nedenler var," dedi. Birden:

"Cevabınıza gelince ise, bu konuda hiçbir şüphem yok! Benden vazgeçebileceğini nereden anladınız?" diye ekledi.

Budala

"Çok iyi bilmiyorum ama... Gördüklerimden.. Biraz önce Barbara Arda-linovna'nın söylediklerini de duydunuz, değil mi?"

"Siz onun söylediklerine bakmayın. O ne söylediğini bilmez. Fakat, Ro-gojin'e gelince Nastasiya Filipovna, onunla çok iyi alay etti...bundan emin olabilirsiniz? Çünkü ben farkında oldum. Hatta biraz önce korkuyordum, fakat şimdi aldırış bile etmiyorum. Belki Nastasiya'nın annem, babam ve kız-kardeşime karşı davranışlarını beğenmiyorsunuz." "Ve size karşı!"

"Kabul; fakat ortada eski bir kadın intikamı vardı; sadece bu! Nastasiya Filipovna çok çabuk öfkelenen, kin besleyen ve gururlu bir kadındır. Hakkı yenen bir memurdan farksızdır. Aileme karşı olan nefretini her fırsatta belli etmeye çalışır... hatta bana bile. Doğrudur, itiraf ediyorum... Buna karşın benimle evlenecektir. İnsanlar gururları için her şeyi yaparlar. Örneğin, metresi olduğunu bildiğim halde kendisiyle sadece

parasından dolayı evleneceğimi gizlemediğim için benden nefret ediyor. Oysa, benim yerimde bir başkası olsa daha adice hareket edecek: Ona çamsakızı gibi yapışacak ve onun dizginlerini eline almaya çalışacak. Bu kendini beğenmiş zavallı budalaya inandıracak ki (hem de kolayca) onunla ancak 'Kalbin asaleti' ve 'Bahtsızlığı' için evlendi. Gerçekteyse onu parası için isteyecek. Ben onun hoşuna gitmiyor-sam, cilve yapacak bir halde değilim. Halbuki ona karşı insan bu şekilde hareket etmelidir. O böyle yapıyor mu sanki? Neden hem benden nefret ediyor, hem de bu komedyaları oynuyor. Çünkü ben, alçalacağım yerde gurur gösteriyorum. Peki, görürüz bakalım?"

"Bu olaydan önce onu sevmiyor muydunuz?"

"Evet. Fakat çabuk bıktım.. Öyle kadınlar vardır ki, metres olarak harikadırlar fakat karı olunca on para etmezler. Nastasiya Filipovna'nın aşığı olduğumu sanmayın sakın. Benimle huzur içinde yaşamak isterse, ben de onunla aynı şekilde yaşarım. Kafa tutacak olursa, bırakırım ve paraya da boş veririm. Gülünç olmak istemiyorum." Prens:

"Fakat Nastasiya Filipovna'nın çok zeki bir kadın olduğunu zannediyorum. Bu felaketleri hissedecek olursa kapana girer mi dersiniz? Başka birisi

F. Dostoyevski

ile evlenir. Doğrusu bu iş beni şaşırtıyor."

"Fakat burada da bir hesap var. Prens, siz her şeyi anlamıyorsunuz. Burada... bu konudan başka o kendisini delice sevdiğime inanıyor yemin ediyorum. Biliyor musunuz, ben de onun beni sevdiğini sanıyorum. Aslında bana pek saygı duyacağım zannetmiyorum, ama ömrümün sonuna kadar da beni sevmeye devam edecektir. Daha şimdiden hazırlanıyor, kelimenin tam anlamıyla bir Rus kadınıdır, inanın bana! Fakat ben de ona bir sürpriz hazırlıyorum. Az önce Barbara ile aramızda geçen olaylardan dolayı Nastasiya Fili-povna'da ona karşı olan bağlılığını anladı ve onun için her şeyi yapabileceğime inanıyor. O kadar enayi değilim, emin olabilirsiniz. Eminim benim ne kadar geveze olduğumu düşünüyorsunuzdur. Dostum Prens, size içimi bu şekilde dökmekle belki hata ediyordum. Size bu şekilde çullandım, emin olun ki, beni anlayacak tek insan sizsiniz de ondan. Çullanmak sözünden sakın başka anlam çıkarmayın. Biraz önceki olaylar için bana dargın değilsiniz, değil mi? Belki iki yıldır içimi bu şekilde rahatça döküyorum. Burada çok az namuslu insan bulacaksınız. İçlerinde en namuslu olan Ptizin'dir. Gülüyorsunuz, değil mi? Kötü insanlar, namuslu kimseleri severlermiş! Bunu bilmiyor muydunuz? Ben de... Canım, vicdanınız üzerine söyleyin, ben kötü bir adam mıyım? Nastasiya Filipovna'dan tutun da hepsi de bana bu şekilde davranıyorlar. İnanır mısınız, kendim de böyle olduğumu düşünmeye başladım. Asıl bayağılık burada ya zaten!"

Prens:

"Ben size kötü bir insan gözüyle bakmıyorum. Biraz önce sizin deli olduğunuzu düşündüm, fakat sonra içimi neşeyle doldurdunuz. Bu bana iyi bir ders oldu, bu da gösteriyor ki, insan karşısındakini iyice tanımadan karar vermemelidir. Şimdi anlıyorum ki, siz ne bir delisiniz, ne de kötü bir insansınız."

Ganya, bıyık altından acı acı gülümsedi, fakat cevap vermedi. Prens de söylediklerinin Ganya'nın hoşuna gitmediğini anladı.

Ganya damdan düşer gibi:

"Babam sizden para istedi mi?" diye sordu.

"Hayır!"

"İsteyecektir, vermeyin sakın... hele onun eski hali göz önüne getirilecek

Budala

129

olursa... ben bu zamanı hatırlarım. En yüksek sosyeteye kabul edilirdi. Fakat bu yaşlı asilzadeler ne çabuk sessizleşiyorlar. Felek biraz sırtını dönecek olsa hemen değişiyorlar ve bir barut fıçısı gibi sönüp gidiyorlar. Eskiden yalan söylemezdi, emin olun! Fakat şimdi ne hale gelmiş olduğunu siz de gördünüz. Biliyor musunuz bir de metres tutuyor. Şimdi de sadece masum yalanlar söylemiyor... doğrusu ben annemin sabnna şaşıyorum. Size Kars savunmasını anlattı mı? Konuşan kır atının hikâyesini anlattı mı? Çünkü böyle yalanlar savurmaktan da asla korkmaz."

Dedi ve kahkahalarla gülmeye başladı. Birden Prens'e:

"Yüzüme niye böyle bakıyorsunuz?" diye sordu.

"Bu kadar samimi gülmeniz beni şaşırttı. Doğrusu hâlâ bir çocuk gibi gülüyorsunuz. Biraz önce buraya benimle barışmaya geldiğiniz zaman bana: 'İsterseniz elinizi de öperim' demiştiniz... özür dileyen bir çocuk gibiydiniz, hâlâ da bir çocuk gibi konuşuyor ve davranıyorsunuz. Sonra birden, bu gizli yetmiş beş bin ruble konusuna atılıyorsunuz! Doğrusu, bütün bunlar bana biraz garip ve anlamsız görünüyor." "Ne demek istiyorsunuz?"

"Şunu: Çok acele ediyorsunuz, oysa bu konuda daha dikkatli davranmanız gerekir. Belki de kızkardeşiniz haklıdır."

"Ah, yine ahlâk! Ben henüz bir piç olduğumu biliyorum!" diye Ganya coştı. "Nedeni de sizinle bu gibi sohbetler yapmış olmam." Sonra da gururu yaralanmış gibi ekledi:

"Fakat Prens şunu bilmenizi isterim ki, ben bu işe hesaplayarak atılma-mışımdır. Böyle hareket etmiş olsaydım, mutlaka yanılırdım; çünkü ben karakter ve kafa bakımından henüz zayıfım. Beni sürükleyen tutkularımdır... o beni bir amaca doğru sürüklüyor ki, bu da benim için en önemli olanıdır. Yetmiş beş bin rubleye sahip olunca kendime bir araba satın alacağımı zannediyorsunuz değil mi? Aldanıyorsunuz dostum. Üç yıldır üzerimde taşıdığım ceket iyece eskiyinceye kadar giyeceğim ve herkesle ilişkiyi keseceğim. Bizim burada, herkeste tefeci ruhu olduğu halde,, hak yolundan ayrılmayan çok az kimse vardır. Ben de ayrılmayacağım. Bakın Ptizin, on yedisine kadar köprü

130

F. Dostoyevski

altlarında yatar ve çakı satardı. İşe bir kapekle başlamıştı. Şimdi tam altmış bin rublesi var. Bu duruma ulaşınca kadar çok mücadele etti. Ben ise hemen büyük bir sermayeye sahip olmak istiyorum. On beş yıl sonra herkes: 'İşte İvolgin, Yahudilerin kralı' diyecektir. Benim özelliklerim olmadığını söylüyorsunuz. Şunu biliniz ki Prens, bir adamın yüzüne karşı onun hiçbir özelliği bulunmadığını, zayıf bir karakterde olduğunu, onun yeteneksiz olduğunu, sadece basit bir adam olduğunu söylemeniz kadar hiçbir şey onu yaralamaz. Biraz önce bana kötü bir adam gözüyle bakmamıştınız. İşte bu nedenden size yiyecek gibi bakyordum. Siz beni Epanşin'den daha fazla kırdınız. O ki, karımı kendisine satabileceğimi sanıyor. Elime para geçtiği gün, emin olun ki dünyanın en orijinal adamı ben olacağım. Parada en kötü ve en nefret edilecek şey, onun insana genellikle değer verdirmesidir. Sonsuza kadar da verdirmekte devam edecektir. Bütün bunların, çocukluktan veya şiirden ibaret olduğunu sanacaksınız belki de. Kabul! Daha memnun olacağım ve dediğimi de yapacağım. Sonuna kadar dayanacağım. Son gülen iyi güler! Epanşin ne diye bana bu şekilde hakaret ediyor? Acaba kötülüğünden mi? Tahmin etmem. Sadece beni anlamsız oluşumdan. Fakat günün birinde başarılı olursam.. Bu konu üzerinde çok konuştuk. Artık yemek zamanı geldi herhalde. Çünkü Koliya, az önce iki defa kapıyı araladı ve yemek saatinin geldiğini işaret etti. Ben gidiyorum- Ara sıra sizi görmeye gelirim. Bizde canınız sıkılmayacaktır. Siz de aileden sayılırsınız. Fakat dikkat edin, bana ihanet etmeyin sakın. Bende öyle bir his var ki siz ve ben, ya iki dost ya da düşman olacağız. Prens, size bir şey sormak istiyorum. Az önce elinizi öpmek istemiştin, eğer buna izin vermiş olsaydınız, düşmanınız olabileceğimi düşünmediniz mi?"

Prens gülerek:

"Ona ne şüphe. Fakat uzun sürmezdi herhalde sürmezdi. Fazla dayanamaz ve günün birinde beni affedersiniz."

"Ha! Ha! İnsan size karşı çok dikkatli davranmalı! Kimbilir, belki de siz benim düşmanımsınızdır.. aklıma gelmişken soraym.. Ha! Ha! Size bir soru sormayı unuttum: Nastasiya Filipovna'nın çok hoşunuza gittiğini sanıyorum., ne dersiniz?"

"Evet... Hoşuma gidiyor."

Budala

131

"Ona aşık mısınız yoksa?"

"H.. Hayır!"

"Fakat, bakın kızardınız ve kötü bir hal aldınız. Pekala! Size bundan sonra takılmam artık. Allaha ısmarladık. Fakat şunu bilin ki bu kadın son derece erdemlidir. Siz ne dersiniz? Onun Toçki ile yaşadığına inanıyor musunuz? Hayır değil mi? Çünkü onları ilişkileri kesileli uzun bir zaman oluyor. Bazen onun durumuna bakarak ne kadar perişan olduğunu anlarsınız. Ara sıra bocaladığı da oldu. Doğrusu bu! Üstelik böyle kadınlar size sahip olmaya çalışırlar. Haydi Allaha ısmarladık."

Ganya girdiğinden çok daha neşeli çıktı. Prens, on dakika kadar hareketsiz ve düşünceli durdu.

Koliya, başını tekrar aralık kapıdan soktu.

"Koliya, ben yemek yemeyeceğim... Epanşin'lerde çok fazla yedim."

Koliya içeri girerek Prens'e bir not uzattı. Bu General tarafından gönderilen kapalı bir zarftı. Genç çocuğun yüzünde, kendisine böyle bir şeyin havale edilmesinden belirgin bir nefret okunuyordu. Prens notu okudu, kalktı ve şapkasını aldı.

Koliya şaşkın:

"Buradan iki adım ileride," diye kekeledi. "Onu orada, mutlaka votka şişesinin önünde bulursunuz. Veresiye içki bulmasına şaşıyorum doğrusu. Prens, rica ederim size bir not verdiğimi sakın burada söylemeyin. Böyle işlere bir daha burnumu sokmayacağıma bin kez yemin ettim. Ama kalbini kırmaya cesaret edemedim. Prens, üzölmeye değmez. Ona birkaç ufaklık verin, yeter."

"Koliya, zaten babanızla özel olarak görüşmek istiyordum. Onunla mutlaka konuşmalıyım... bir iş hakkında... hadi gidelim."

*

Koliya, Prens'i, Liteneia çevresinde ve bodrum katında bulunan meyhanelerden birine götürdü. Ardalion Aleksandroviç yandaki küçük odalardan birine, sanki oranın sahibiymiş gibi çekilmiş oturuyordu. Önünde bir

şişe içki bir de 'Independance Belge' gazetesi vardı. Prens'i bekliyordu. Onu görünce hemen gazeteyi bıraktı ve delikanlıyı bir takım saçma sapan sözler içinde

132

F. Dostoyevski

I

Budala

doğdu; çünkü General bir hayli içkiliydi. Prens onun sözünü keserek:

"İstediğiniz on ruble yok, ama üzerimde bir bütün yirmi beşlik var! Bozdurun ve bana on beş rubleyi verin.

Çünkü hepsini alacak olursanız ben meteliksiz kalacağım."

"Aman efendim! Rica ederim... hemen bozduracağım ve size..." "General Hazretleri bundan başka bir ricam daha var. Siz Nastasiya Fili-povna'nın evine hiç gitmediniz, değil mi?"

"Ben mi? Gittim canım! Bunu bana mı soruyorsunuz? Pek tabii ki gittim. Yalnız onu artık görmüyorum...

çünkü istenmeyen bir evliliğe destek olmak istemem. Bunu siz de gördünüz ve biraz önce olan olaylara şahit oldunuz. Bir babanın yapabileceği her şeyi yaptım. Tabii sevecen, merhametli bir babayı kastediyorum. Şimdi sahneye, bambaşka bir babanın çıktığını görecektir. Bakalım bu olayda emekli bir subay mı zafer kazanacak, yoksa bir şıllık, namuslu bir aileye mi girecek?"

"Ben de beni onun evine götürmenizi rica etmeye gelmiştim. Fakat hemen bu akşam götürmelisiniz; ona danışacak bir işim var. Fakat tek başıma gidemem. Biraz önce her ne kadar tanıştıksa da beni davet etmedi... Evine sokacaklarını bilse, resmiyete ve rezil olmaya da pek aldırış etmeyeceğim ama..."

Son derece memnun kalan General:

"Tamam dostum sizinle bu konuda anlaşmış bulunuyoruz. Zaten sizi buraya boşu boşuna çağırmadım," diye ekledi ve kaşla göz arasında parayı cebine yerleştirdi. Sizi buraya çağırmaktaki amacım, Nastasiya Filipovna'ya gitmek, daha doğrusu ona karşı gitmek için bana arkadaşlık etmemizi istemektir. General İvolgin ve Prens Miskin. Bu birliğin onda yapacağı etkiyi düşünün bir kere. Ben doğum günü nedeniyle onu, incelik maskesi altında ziyarete gideceğim ve istediğimi söyleyeceğim... tabii kaçamaklı yollardan gideceğim... doğrudan doğruya söylemeyeceğim.. Bakalım bunun üzerine Ganya ne yapacak. Ya vatan uğrunda dirsek çürütmüş yaşlı bir subayı tercih edecek... ya da.. Bakalım ne olacak? Doğrusu, düşüncenize hayran oldum. Saat tam dokuzda ona gideriz. Daha zamanımız var."

133

"Nerede oturuyor?"

"Biraz uzakta: Büyük Tiyatronun yanında, Mitvstofun evinde, birinci katta... Doğum günü olmasına karşın çok fazla kalabalık olmaz., biz de erken kaçırız."

"Sizinle bu konuda çok iyi anlaştık" dedi. General, Prens gelince ikinci bir şişe ısmarlamış, onu da tam bir saat içinde içmişti. Arkadan bir üçüncüsünü ısmarladı, onu da içti. Prens ayağa kalktı ve daha fazla beklemeyeceğini söyledi. General, şişesinde kalan son damlaları da yuvarladıktan sonra kalktı ve sendeleyerek salondan çıktı. Prens Generale bu kadar güvenmesine kızdı. Generalde ise böyle bir şey yoktu. Nastasiya Filipovna'nın evine girebilmek için ona sadece bel bağlamıştı; hatta başarılı olmak için bir rezaleti bile göze almıştı; fakat böyle bir rezaletin büyüklüğünü aklından bile geçilmemişti. Halbuki General sarhoştur; ve Prens'e dayanarak saçma sapan şeyler anlatı-yordu. Genellikle her şeyi yok eden ailesinden söz ediyordu. Artık her şeye bir son verelim diyordu. Böylece Litena'ya geldiler. Buzlar yavaş yavaş çözülüyor; sokaklarda sıkıntılı, ılık ve pis bir hava esiyor; arabalar çamura saplanıyor, atların nal sesleri çınlıyor; halk yorgun, kaldırımlarda yürüyor; sağda solda sarhoşlar göze çarpıyordu.

"Bu apartmanların ilk katlarındaki cennet gibi aydınlık daireleri görüyor musunuz? Orada benim arkadaşlarım oturur. Ben onlardan daha fazla çalışmış ve acı çekmiş olmama karşın kötü bir kadını yayan olarak ziyarete gidiyorum. Ben ki göğsüne on üç mermi yemiş bir adamım... Bana inanmıyorsunuz galiba? Bu olayı bilmeyen yoktur. Beni her gören:'Ah , işte İvolgon! Göğsünde on üç kurşun olan adam' diye bağırır. Prens, şu evi görüyor musunuz? Benim en eski arkadaşım General Sokoloviç pek saygıdeğer ve oldukça kalabalık olan ailesi ile orada oturur. Bu gün bütün görüştüklerim bu aileyle Nevski'deki üç ve Moskova'daki diğer iki aileden oluşuyordu. Tabii benim kendi ilişkilerimden söz ediyorum. Nina Aleksandrovna, kaderine boyun eğdi." Bense anılarımla yaşamaktayım... Eski arkadaşlarımın içinde sıkılıyorum. Onlar ki bana hâlâ taparlar. Örneğin şu General Sokoloviç (ki kendisini ve karısını uzun süredir görmedim...) Biliyor musunuz Prens, insan ziyaret kabul etmeyince ziyarette bulunmak isteğini de zamanla kaybediyor. Fakat.. Hım..."

134

F. Dostoyevski

Budala

135

Bana inanmıyor gibi bir haliniz var, zaten, en sevdiğim dostumun ve en iyi arkadaşımın oğlunu ne diye bu kibar aileye götürmeyeyim? Düşünün bir kez General İvolgin ile Prens Miskin! Orada şahane bir genç kız göreceksiniz... Hayır, bir değil iki... hatta üç... Onlar başkentin ve sosyetemizin süsü ve zera-fet örneğidirler.

Güzellik, terbiye, kibarlık... Kadın konuları, şiir... Üstelik her birinin de doksan bir rublelik peşin çeyizleri var., ki bu da hiçbir zaman göz çıkarmaz... Kadın konularını geçiyorum... Onları size ben tamıştırmalıyım. General İvolgin ve Prens Miskin! Bir kelime ile ... Şahane bir tablo!" Prens:

"Hemen mi? Şimdi mi? Fakat unutuyorsunuz ki.." diye söze başladı.

"Hayır, hiçbir şey unutmadım. Çıkalım. Şuradan, şu gördüğünüz merdivenden. Uşağın burada olmayışına şaşıyorum doğrusu. Anlaşılan bu eğlenceden yararlanarak gezmeye gitmiş. Böyle sarhoşu hâlâ da nasıl tutuyorlar, hayret doğrusu! Bu Sokoloviç, hayatındaki bütün mutluluğunu mesleğindeki bütün başarıları bana borçludur. Sadece bana borçludur... İşte geldik."

Prens, sessizce Generali takip ediyordu Onu kızdırma korkusuyla ses çıkarmadığı gibi, itiraz da etmiyordu. Zaten bu General Sokoloviç ile ailesinin de General İvolgin'in hayallerinin ürünü olduğunu düşünüyordu. Fakat bu tahmini boşa çıktı: General onu, gerçekten apartmanda tanıdıkları varmış gibi, merdivene doğru sürüklüyor ve ikide bir ona, biyolojiye ve topografyaya ait bilgiler veriyordu. Sonunda birinci kata geldiler ve son derece şık bir kapının önünde durdular. General tam zili çalarken, Prens kaçmak kararını verdi. Fakat garip bir düşünce onu bir an durdurdu.

"Aldanıyorsunuz General kapıda Kulakof ismi yazılı... halbuki siz beni Sokoloviç'lere götüreceğinizden sözemiştiniz."

"Kulakof... Kulakof! Bu isim bir şey ifade etmiyor. Bu apartman Sokolo-viç'lerindir ben de onların dairesindeyim. Bana Kulakof vız gelir. İşte kapıyı açmaya geliyorlar."

Gerçekten kapı açıldı. Bir uşak, efendilerinin evde olmadığını söyledi.

General üzgün bir tavırla:

"Ne yazık! Ne yazık! Sanki özellikle yapılmış gibi" diye tekrar etti. "Dostum, efendilerine gelince onlara General İvolgin ile Prens Mişkin'in ken-

dilerini ziyarete geldiklerini ve bulamadıklarından dolayı son derece üzüldüklerini söylersin.."

Bu sırada yan odada biri daha görüldü. Bu kırk yaşlarında, siyahlar giymiş bir kadındı. Anlaşılan, evin ya idaresine bakıyor, ya da bakıcılık yapıyordu. General İvolgin ile Prens Mişkin'in isimlerini duyunca sinsi sinsi sokuldu ve gözlerini Generale dikerek:

"Marya Aleksandrovna evde yok! Aleksandrovna Mihailovna ile birlikte büyük annesine gitti."

"Aleksandra Mihailovna da mı çıktı? Aman Allah'ım ne şanssızlık!.. Bu benim her zamanki şanssızlığım.

Saygılarımızı sunmanızı rica edeceğim. Aleksandra Mihailovna'ya gelince.. Unutmamasını söylersiniz...

Geçen akşam, Chopin'in balladını dinlerken, dileklerde bulunuştum; onların gerçekleşmesini can ve gönülden istediğimi söylersiniz; o hatırlar... Emi, can ve gönülden dilediğimi söylersiniz. General İvolgin ile Prens Miskin geldiler dersiniz!"

Kadın:

"Merak etmeyin söylerim!" dedi ve saygıyla eğildi.

\ Merdiveni inerken General evde kimseyi bulamadığına çok üzüldüğünü Ve Prens'e iyi bir arkadaş bulamadığını defalarca tekrarladı.

"Biliyor musunuz dostum bende bir parça da şair ruhu var. Belki de farkında oldunuz! (Birden ve beklenmedik bir anda da) zaten.. Zaten evi şaşırdık! General Sokoloviç orada oturmuyor.. Şimdi hatırlıyorum., hatta şu sırada onlar Moskova'da bulunuyorlar. Evet, aldandım,fakat önemli değil." Prens bitkin bir sesle:

"Sadece bir şey öğrenmek istiyorum. Size bel bağlamaktan vazgeçip Nastasiya Filipovna'nın evine tek başıma mı gitmeliyim?"

"Bana bel bağlamaktan vaz mı geçmek? Oraya tek başınıza mı gitmek? Bunu nasıl olur da benden ümit edebilirsiniz, ki bütün ailemizin kaderi buna bağlı. Dostum, siz henüz İvolgin'i tanımıyorsunuz? 'İvolgin' demek 'Duvar' demektir. Zamanıyla ordudaki arkadaşlarım, İvolgin'e bir duvara dayanır gibi dayanır derlerdi. Fakat önce ruhumun huzur bulacağı bir eve gireceğiz... İki dakika için!"

136

F. Dostoyevski

Budala

"Size mi gideceksiniz?"

"Hayır! Yüzbaşı Terentiefe... daha doğrusu benim emrimde çalışan Te-rentief in dul karısına uğrayacağım... bu adam dostumdur. İşte orada ben ruhumun bütün acılarını unuturum. Bugün de ruhumda büyük bir sıkıntı olduğu için.."

Prens:

"Öyle tahmin ediyorum ki, biraz önce sizi rahatsız etmekle hata ettim;" dedi. "Zaten... siz... şimdi... Allaha ismarladık."

General:

"Aman dostum ben sizi bırakmam, bırakmam" diye bağırdı. "Burada söz konusu olan dul bir kadındır. Bir aile kadınıdır. Onun kalbinden öyle sesler çıkıyor ki, karşılığını benim kalbimde buluyor. Merak etmeyin, ziyaretim ancak beş dakika sürecek. Ben bu evde, kendi evimde gibiyim. Yıkanacağım, üstüme de biraz çeki

düzen vereceğim. Sonra da faytonla Büyük Tiyatro'ya gideriz. Emin olun... size bütün gece, ihtiyacım var. İşte şu ev.. Vay, Koliya sen burada mısın? Marta Borissovna acaba evde mi... yoksa sen de şimdi mi geldin?"

"Hayır, geleli bir hayli oluyor. Gittikçe kötüleşen Hipolit'in yanındaydım. Bu sabah yataktan çıkmadı. Ben de oyun kâğıdı almaya gitmiştim. Marta Borissovna sizi bekliyor. Fakat babacığım öyle bir haldesiniz ki... Fakat aldırma!"

Prens, Koliya'ya rastlayınca General Marta Borissovna'nın evine kadar birlikte gitmeye karar verdi. Koliya ona gerekliydi. Generalden ayrılması şarttı; onu planlarına oltak ettiğine pişman oluyordu. Dördüncü kata çıkmak için oldukça zorlandılar.

Koliya merdivende:

"Prens'i mi tanıştıracaksınız?"

"Evet yavrum onu tanıştıracam. Düşün bir kez, General İvolgin ve Prens Miskin! Fakat söyle bakayım bana! Marta Borissovna ne alemde?"

"Babacığım, bana kalırsa gitmemeniz daha iyi. Bana öyle geliyor ki, o sizi çiğ çiğ yiyecek. Üç günden beri ona uğramadınız... oysa hâlâ para bekliyor. Ne diye söz verdiniz. Siz hiç değişmediniz. Şimdi de ayıklayın pirincin

137

taşını bakalım."

Dördüncü katta alçak bir kapı önünde durdular. Mahcup olduğu halinden belli olan General, Prens'i önüne kattı.

"Ben burada kalacağım ve bir sürpriz yapacağım!" diye mırıldandı.

Koliya önce girdi. Kırk yaşlarında, son derece boyalı, ayaklarında terlik, sırtında da dar bir elbise bulunan, saçları arkaya örülmüş bir kadın odadan başını uzattı. Generali gördü; zavallı adamın tasarladığı sürpriz suya düştü.

Kadın seslendi:

"İşte rezil ve bayağı adam geldi! Geleceği zaten içime doğmuştu."

General, Prens'e:

"Giriniz, önemli bir şey değil!" dedi.

Ve masum bir gülümsemeyle devam etti.

Fakat durum çok önemliydi. Yan odadan, içinde on ikiye yakın hasır sandalyeden ve iki koyun masasından başka bir şey bulunmayan dar bir odaya girdiklerinde kadın, ağlayıcı bir sesle devam etti:

"Sen utanmak nedir bilmez misin, aile katili, canavar, haydut herif. Beni soyup soğana çevirdin... iliklerime kadar sömürdün... bu yetmiyor mu artık. Sana daha ne kadar dayanabileceğim vicdansız, namussuz adam."

Alıklaştı General:

"Marta Borissovna, Marta Borissovna! Bu bay Prens Mişkin'dir... Prens Miskin ve General İvolgin!" diye kekeledi.

Yüzbaşının karısı birden Prens'e dönerek:

"Düşününüz efendim, bu rezil adam yetim yavrularına acımadı bile. Her şeye el koydu, aldı, sattı veya rehine koydu. Evde bir çöp bile bırakmadı. Senin poliçelerinden ben ne yapayım? Hilekâr ve vicdansız adam. Cevap versene haydut, doymaz herif. Zavallı çocuklarıma bakacak parayı ben nereden bulayım şimdi? Şuna bakın: Ayakta duramayacak kadar sarhoş... Ne yaptım da acaba Allah'ın gazabına uğradım utanmaz herif, soyla bana!" Fakat General fırtınaya kafa tutacak halde değildi. "Marta Borissovna, işte yirmi beş ruble. Benim sevgili dostumun sayesinde şimdilik yapacağım yardım işte bu kadardır. Prens, ben adamakıllı al-danrışım! Ne yaparsınız... Hayat bu... Şimdi de bana anlayış gösterin!" dedi

F. Dostoyevski

ve iki tarafına selam yermeye başladı. "Ayakta duracak gücüm yok; kusuruma bakmayın. Lenoçka, sevgilim, çabuk bana bir yastık getir."

Sekiz yaşlarında kadar olan Lenoçka koştu, bir yastık getirdi, divana yerleştirdi. General oraya çöktü ve daha birçok şeyler söyleyeceğini ümit etti. Fakat divana oturur oturmaz duvara doğru döndü ve uykusuna daldı. Marta Borissovna, kibar bir hareketle Prens'e, oyun masasının yanında bir sandalye gösterdi. Kendisi de gidip onun yanına oturdu. Yanağını eline dayadı ve içini çekerek sessizce Prens'e bakmaya başladı. Üç küçük çocuk ikisi kızdı ve en büyükleri Lenoçka'yı masaya yaklaştılar, onlar da Prens'e bakmaya başladılar. Koliya yan odadan çıktı. Prens ona:

"Koliya, sizi burada bulduğuma çok sevindim! Bana bir yardımda bulunur musunuz acaba? Nastasiya Filipovna'ya mutlaka gitmeliyim. Bunu babanızdan rica etmiştim., fakat gördüğünüz gibi o derin bir uykuya daldı. Bana sadece yolu gösterin. Çünkü ne sokakları biliyorum, ne de semti! Adresi var zaten: Mitostof'un evi, Büyük Tiyatro'nun yanında!"

"Nastasiya Filipovna'nın mı? Fakat orada hiç oturmadı ki... doğrusunu isterseniz, babam onun evine ayağını bile atmamıştır. O, beş köşelerde, Vladi-mirskaya'nın yanında oturur. Fazla uzakta değil. Oraya hemen gidelim mi? Şimdi saat dokuz buçuk. Gelin de götürüyüm."

Prens'le, Koliya çıktılar. Prens araba tutacak halde değildi. Çarnaçar yaya gitmek zorunda kaldılar.

Koliya:

"Size Hipoliti tanıştırmak isterim! Şimdi gördüğünüz kadının en büyük oğludur. Hastadır. Bütün gün de odasından çıkmadı. Çok garip bir çocuktur.. Çok hassastır., buluttan nem kapar. Onlarda, hareketi uygunsuz olan anneleridir., bizde ise babam. Arada tabii bir fark var. Çünkü erkek için, kötü hareketlerde bulunmak namusa leke getirmez. Hipolit mükemmel bir çocuktur; fakat bazı batıl düşünceleri vardır."

"Onun verem olduğunu söylemişsiniz galiba?"

"Öyle sanıyorum. Bir an önce ölse de kurtulsa bari. Ben onun yerinde olsaydım, ölmeye çoktan razı olurum.

Kardeşleri, biraz önce gördüğünüz ço-

Budala

139

cukların hali onun yüreğini parçalıyor. Elimizden gelseydi, paramız olsaydı onunla beraber ailemizden ayrılacak ve başlı başımıza bir ev tutacaktık. Bu bizim uzun süredir kurduğumuz bir hayal. Biliyor musunuz, biraz önce ona sizden sözedenince çok kızdı ve Tokat yiyen bir adam, silahla intikam almayacak olursa benim gözümde bir alçaktır,' dedi. Zaten bu son günlerde çok hır-çınlaştı... bu nedenle onunla pek fazla tartışmıyorum. Görüyorum ki, Nastasiya Filipovna sizi görür görmez hemen evine davet etmiş."

"Hayır."

Koliya hayretler içinde birdenbire kaldırımında durdu:

"Öyleyse oraya nasıl gidiyorsunuz? Sonra bu akşam orada bir ziyafet var. Bu kıyafette oraya nasıl gidebiliyorsunuz?"

"Doğrusunu isterseniz ben de bilmiyorum. Kabul ederlerse iyi . Etmezlerse iş kötü olacak. Kıyafetime gelince ne yapayım, başkası yok ki!"

"Üstelik bir de iş hakkında görüşeceğim diyorsunuz? Öyle mi, yoksa sadece de güzel zaman geçirmeye mi gidiyorsunuz?"

"Hayır, sadece bir iş hakkında... Onu size nasıl anlatayım bilmem ki... fakat."

"Ziyaretinizin nedeni ancak sizi ilgilendirir. Benim sadece öğrenmek istediğim bu ziyafete sırf yüksek tabaka ile tanışmak ve ilişkilerde bulunmak için gidip gitmediğinizdir. Eğer böyle bir amaç güdüyorsanız darılmayın amma... sizden nefret ederim. Burada pek namuslu kimse yok. Saygı duyulacak kimseler de pek az. Herkes yüksekte atıyor ve saygı duyulmasını istiyor... bunun başında da Barbara geliyor... Bilmem farkında mısınız Prens, ortalıkta birçok macera meraklısı türedi. Halkımızın böyle bir hale gelmesine üzüldüğüm. Eskiden daha sağlam bir düzen varmış., şimdiyse., rezaletler oluyor... Maskova'da bir babanın para kazanmak için her yolun helal olacağını çocuğuna söylediğini duymuşsunuzdur. Babam ortada. Ne oldu? Fakat bence o namuslu bir adamdır. Namusun üzerine yemin ederim ki böyledir. Bütün kötülükler onun içkiye olan düşkünlüğünden ileri geliyor. Ben ona acıyorum, fakat söylemeye cesaret edemiyorum, çünkü herkesin güleceğini biliyorum da ondan. Ancınacak bir hali var. Peki ya sağlam kafalı geçinenlere ne derler? Hepsi de karaborsacı! Hipolit hoş görüyor; onun gerekli olduğundan sö-

140

F. Dostoyevski

zediyor. Bütün bunların Allah belasını versin. Onun hali beni çok üzüyor, fakat ne yapayım ki çok titiz!

Düşünün, General annesine para veriyor, o da çocuğuna faizle veriyor. Çirkin değil mi? Annemin Hipolit'e para, elbise, çamaşır gibi şeyler gönderdiğini biliyor musunuz? Hatta zavallı anneciğim Hipolit aracılığıyla diğer kardeşlere de yardım ediyor; çünkü anneleri onlara hiç bakmıyor. Ablam da aynı şekilde yardımda bulunuyor."

"Bakın gördünüz mü? Namuslu ve ahlâklı insanların kalmadığını söylüyordunuz. Oysa önünüzde iki namuslu insan var. Annemiz ve ablanız! Bu gibi zavallılara yardımda bulunmak kuvvetli bir ahlâka sahip olmaya işaret değil mi?"

"Ablam gurur, gösteriş, bakımından annesinden aşağı kalmamak için böyle hareket ediyor. Anneme gelince... Doğrusu... onu takdir ederim. Evet ona hak veririm ve saygı duyarım. Hipolit de, inatçılığına karşın bu konuda oldukça iyimser oluyor. O önceleri gülüyor ve annemin bunu, sadece alçaklığından dolayı yaptığına inanıyordu. Şimdiyse oldukça iyimser. Hım! Demek buna kuvvet diyorsunuz. Ganya, annemin onlara yardım ettiğini bilmiyor... Annemin bu iyiliğini, kötülüğe teşvik diye düşünür."

"Ah, demek Ganya bilmiyor! Zaten onun bilmediği birçok şey daha var!"

diye mırıldandı.

"Biliyor musunuz, Prens çok hoşuma gidiyorsunuz! Bugün başınıza gelen olaya ne diyeceğimi bilmiyorum."

"Koliya, siz de benim hoşuma gidiyorsunuz."

"Dinleyin! Burada nasıl bir hayat sürdüreceksiniz? Ben yakında bir iş bulacağım ve biraz para kazanacağım. İsterseniz Hipolit'le beraber, bir apartman tutarız; böylece her üçümüz de bir arada oturmuş oluruz. General de ara sıra bizi görmeye gelir."

"Memnuniyetle. Fakat bunu konuşmak için daha çok zamanımız var. Ben şimdilik şaşırılmış bir durumdaydım. Ne dersiniz? Geldik mi? Bu evde mi? Ne büyük bir merdiveni var. Bir de uşak var. Doğrusunu isterseniz Koliya, bu işten nasıl sıyrılacağımı ben de bilmiyorum."

Prens ahklaşmış bir haldeydi.

"Bana her şeyi yarın anlatırsınız. Şimdilik rahat olmaya çalışın. Umarım

Budala

141

başarılı olursunuz. Allaha ısmarladık. Ben oraya gidiyorum ve olup bitenlerin hepsini Hipolit'e anlatacağım. Kabul edilmenize gelince, edileceksiniz, korkmayın! Bu, Rusya'nın en orijinal kadınlarından biridir. Bu merdivenlerden çıkın, birinci kat! Uşak size gösterir zaten!"

Merdivenleri çıkarken Prens sessizlik içinde, sakın olmaya çalışıyordu. "İşin en kötü tarafı kabul edilmeyişim, ya da orada bulunan insanların burnuma gülüşleri olacaktır!" diye düşünüyordu. Fakat bunların pek fazla önemi yoktu. Asıl korkunç olanı, Nastasiya Filipovna'da ne yapacağı ve oraya neden gittiği idi. Bir fırsat bulup da Nastasiya Filipovna'ya: "Bu adamla evlenmeyiniz, yoksa mahvolursunuz. O sizi değil, paranızı seviyor. Bunu bana hem kendisi, hem de Aglae Epanşin söyledi; bunu size haber vermeye geldim" dese bile, bunun acaba bir yaran olacak mıydı?

Çözümlemesi gereken bir konu daha vardı ki, Prens onu düşünmeye bile cesaret edemiyordu. Onu nasıl soracağını bile bilmiyordu. Bu konu her ne zaman aklına gelse, kızarır ve titremeye başlardı. Fakat bütün bu korkularına karşın girdi ve Nastasiya Filipovna'yı sordu.

Nastasiya, küçük fakat son derece güzel döşenmiş bir apartmanda oturuyordu. Petersburg'da geçirdiği beş yıl boyunca Atanas İvanoviç, ilk günlerde onun için çılgınca para harcamıştı. Bunu, kendisini ona sevdirmeyi ve lüks ve konforla onu elde etmeyi ümit ettiği zaman yapmıştı. Nastasiya Filipovna lüksü ve gösterişi sevmiyor değildi fakat asıl garibi de şu ki kesinlikle kendisini ona bağlamıyor ve sürekli bir değişim gösteriyordu. Hatta bunu Toçki'ye birçok kez söylemişti ki, bu da Toçki'yi çok memnun etmemişti.

Prens'i bir fam do şambr (Çünkü Nastasiya hizmetinde ancak kadınları kullanırdı) buyur etti. Ziyaretçisinin pis çizimleri, geniş kenarlı şapkası, kolsuz mantosu ve dağınık kıyafeti karşısında bir an bile tereddüt etmedi. Prens'in mantosunu aldıktan sonra onu bir misafir odasına aldı ve haber vermeye gitti.

Nastasiya'nın çevresinde ancak yakın dostları vardı. Hatta bu doğum gü-

142

F. Dostoyevski

nü diğer yıllara oranla daha az kalabalıktı. Bu toplantıda ilk göze çarpan Toçki ile General Epanşin'di. Her ikisi de sakın görünmeye çalışıyorlarsa da, Nastasiya'nın, Ganya hakkında vereceği kesin kararı beklerken duydukları korkuyu gizleyemiyorlardı. Ganya ise sessizce bir köşede oturmuş ağzını bıçak açmıyordu. Bu yaptığı terbiye kurallarına uymuyordu. Kızkardeşi Barba-ra'yı getirmemişti. Nastasiya Filipovna Ganya'ya Prens'le arasında geçenleri anlattı. Ganya da ona, Prens'ten özür dilemek için odasına indiğini ve aralarında geçen konuşmaları anlattı. General de bu konuşmaları büyük bir ilgi ve dikkatle dinliyordu. Daha sonra konu Rogojin'e geldi. Ptizin Rogojin hakkındaki düşüncelerini açıkladıktan sonra, o gün Ganya'nın evinde geçen olaylar ve Rogojin'in yaptıkları anlatıldı.

Bütün bunlar ilgiyle karşılandı. Nastasiya susuyordu. Doğal olarak düşüncesini açıklamak istemiyordu.

Ganya da aynı şekilde hareket ediyordu. En fazla korku duyan kişi General Epanşin'di. Çünkü sabahleyin, erkenden göndermiş olduğu kolye soğuk hatta istenmeyen bir nezaketle alınmıştı. Bütün davetliler arasında yalnız Ferdiçenko bir ziyafet gününde olması gereken bir neşe içindeydi. O ikide bir kahkahayı basıyor ve rolünün dalkavukluktan başka bir şey olmadığını belli ediyordu. Hoş sohbet geçinen ve ziyafetlerde ince zekâsı ile herkesi idare eten Atanas Toçki bile sinirli görünüyor ve konuşmuyordu.

Zaten az olan diğer davetliler de şunlardı: Ne için davet edildiğini kimse bilmeyen kılıksız bir öğretmen; kimsenin tanımadığı ve son derece mahcup ve sessiz bir delikanlı; delişmen ve halinden eskiden artist olduğu anlaşılan kırk yaşlarında bir kadın; bir de son derece güzel, fakat o kadar da sessiz genç bir kadın. Bütün davetliler ziyafete hayat verecekleri yerde, neden konuşacaklarını bilmiyorlardı.

Bu durumda Prens'in gelişi mucize oldu. Hizmetçi onun ismini söylediği zaman herkes şaşkınlık içinde kaldı.

Hatta bazı yüzlerde garip bir gülümseme oluştu, özellikle Nastasiya çok şaşırdı; çünkü onu davet bile etmemişti. Fakat yüzündeki ifade hemen değişti; memnuniyet izleri belirdi; bunu gören davetliler de Prens'i güler yüzle karşılamaya hazırlandılar. İvan Federoviç Epanşin:

Budala

143

"Bu gencin hareketi biraz budalaca olmasına karşın, gelmekle çok iyi yaptı. Tabii geliş tarzı, pek hoş değil, ama bizleri eğlendirebilir.

Ferdiçenko da:

"Hele kendi kendini davet ettikten sonra!" diye ekledi.

Ferdiçenko'yu pek sevmeyen General gayet kuru bir sesle:

"Ne demek istiyorsunuz?" dedi.

"Demek istiyorum ki, gelişi ile payına düşeni ödeyecektir.."

General tok bir sesle:

"İzninizle: Bir Prens Miskin, bir Ferdiçenko demek değildir!" dedi.

General o zamana kadar Ferdiçenko ile aynı bir ziyafette hiç bulunmamıştı. Bu nedenle böyle bir adamla kendisiyle eşit tutulmasını hazmedemi-yordu.

Ferdiçenko gülerek:

"Aman Generalim, Ferdiçenko'ya bu kadar çatmayın!, çünkü onun burada bazı özel hakları vardır."

"Neymiş bu özel haklar bakalım?"

"Önceki ziyafette anlatmıştım. Fakat bir de size anlatayım. General Hazretleri herkeste zekâ vardır, bendeyse eseri bile yok. Siz de bilirsiniz ki, doğruyu söyleyenler ancak akıl yoksullarıdır. Üstelik de son derece intikam duygusu besleyen bir adamım... bu da herhalde aklımın olmayışından kaynaklanıyor. Bana hakaret eden adam gözden düşünceye kadar onun her hakaretine dayanırım. Fakat günün birinde gözden düşüp saygınlığını kaybettiği zaman onun bana, yapmış olduğu bütün hakaretleri hatırlarım, ona bütün kuvvetimle yüklenirim ve intikamımı alırım. Bu konuda beni Ptizin'e sorun. Herhalde, Kirikof'un masalını hatırlarsınız: Arslan ve eşek? Anlayacağınız, bu ben ve siz... hikâye bizim içiri yazılmış olsa gerek."

Çileden çıkan General:

"Ferdiçenko, sen aklını kaybettin galiba."

"Fakat neden alınıyorsunuz General Hazretleri; bakın ben ne kadar sakınım. Sizin ve beni Kirilof'un arslanı ile eşeğine benzediğimizi söylediysem, benim eşeğe benzediğimi anlatmak içindi. Siz de masalın sözettiği arslansı-nız.

144

F. Dostoyevski

Ormanlar dehşeti, muktedir bir arslan

Kaybetti kuvvetini moruklayınca.

General Hazretleri arslan, eşek ise benim."

Kabına sığamayan General:

"Ona ne şüphe," dedi.

Konuşma iyice kabalaşmıştı. Fakat Ferdiçenko'nun bunu özellikle yaptığı belliydi, çünkü her yerde dalkavuk rolünü oynuyordu.

Hatta bir gün kendisi şöyle demişti:

"Bana burada sabretmelerinin ve beni buraya kabul etmelerinin tek nedeni bu tonla konuştuğum içindir. Canım, benim gibi bir adamı kibar semte kabul ederler mi hiç? Ben bu konuda hayale kapılmıyorum, merak etrne-yiniFerdiçenko gibi bir adamı son derece kibar ve iyi gün görmüş olan Ata-nas İvanoviç gibi birinin yanına nasıl oturturlar? Bunun ancak bir açıklaması vardır: Beni onun yanına oturtuyorlarsa, imkânsız olduğu içindir."

Bu konuşmalar oldukça onur kırıcıydı, fakat Nastasiya bunlardan zevk alıyordu. Ona gidenler, Ferdiçenko'ya sabretmesini bilecek kimselerdi. Ferdi-çenko, Toçki kendisinden hoşlanmadığı için sağa sola davet edildiği düşün-cesindeydi. Ganya da onun saldırılarına hedef olmuştu.

Ferdiçenko:

"Prens bize, moda olan romansı söylesin önce!" dedi ve cevabını almak için ev sahibesine baktı.

Nastasiya çok kum:

"Ferdiçenko öyle şey olmaz! Sonra, biraz daha uslu durmanı rica edeceğim."

"A-ha! Demek öyle pekala ben de şeker gibi olmasını bilirim."

Fakat, Nastasiya onu dinlemeden Prens'i karşılamak için kapıya doğru gitti ve onun önünde durarak: *

"Aceleciliğim sırasında sizi davet etmeyi unuttuğum için çok üzgünüm. İzin verin de size teşekkür edeyim ve geldiğiniz için sizi tebrik edeyim."

Bu sözleri söylerken gözlerini Prens'e dikmişti. Onun ziyaretinin nedenini anlamaya çalışıyordu.

Prens, bu sözlerle cevap vermek istedi fakat o kadar kendinden geçmiş ve

Budala

145

onların etkisi altında kalmıştı ki, bir şey söylemedi.

Nastasiya onun sıkıldığını anladı ve adeta memnun oldu. Bu akşam sırtında şahane bir tuvalet vardı. Prens'i kolundan tuttu ve davetlilere doğru götürdü. Salona geçmeden önce Prens birden durdu. Büyük bir heyecanla fısıldadı:

"Bu akşam kusursuzsunuz., hatta zayıflığınız ve renginizin uçukluğu bile... insan sizi olduğunuzdan daha başka düşünemez., buraya gelmek isteğiyle yanıyordum... Ben.. Af buyurun!" Nastasiya gülerek:

"Af dilemenize hiç gerek yok! Bu, hareketinizi, büründüğü orijinaliteden sıyırmak olacak. Çünkü sizin değişik bir adam olduğunuz iddia ediliyor. Beni kusursuz bulduğunuzu söylediniz değil mi?"

"Evet!"

Prens'i davetlilerine tanıştırdı. Yarısından fazlası onu tanıyordu zaten.. Toçki ona birkaç kelime konuştu. Sohbet yavaş yavaş canlanarak kahkahalar da yükselmeye başladı. Nastasiya, Prens'i yanına oturttu. Sesi bütün seslere hakim olan Ferdiçenko:

"Prens'in gelişinde şaşılacak ne var sanki?" dedi. "Olay ortadadır. Açıklama yapmaya gerek yok."

O zamana kadar derin bir sessizlik içinde duran Ganya:

"Konu gereğinden fazla açık ve adeta sırtıyor. Prens'i, bugün Nastasiya Filipovna'nın resmini General Epanşin'in yazıhanesinde gördüğümünden beri tahlile çalıştım. Düşüncelerim onun gelişyle doğrulandı."

Ganya bu sözleri söylerken şaka yapmak şöyle dursun, son derece ciddi, üzüntülü hatta biraz da garip bir durumdaydı.

Prens kızarak:

"Size hiçbir itirafta bulunmadım! Sadece sorduklarınıza cevap verdim."

Ferdiçenko:

"Bravo! Bravo!" diye bağırıldı. "İşte içten bir cevap... daha doğrusu kurnazca ve içten!"

Oradakiler kahkahalarla gülüyorlardı.

Ptizin biraz canı sıkılmış:

146

F. Dostoyevski

Budala

"Ferdiçenko, böyle bağırma!" dedi. İvan Fedoroviç:

"Prens, doğrusu sizin bu kadar hazır cevap olduğunuzu tahmin etmiyordum! Sözlerinizin ne olduğunu anlıyor musunuz? Ben de sizi bir filozof sanmıştım. Meğerse sinsinin biriymisiniz." Yaşlı öğretmen:

"Bu şakadan, Prens'in genç bir kız gibi kızardığına bakılacak olursa onun en saygıdeğer duygulara sahip olduğundan şüphe edilemez!" dedi.

Bunları söyleyen yetmişlik yaşlı bir öğretmendi. Onun, geldiğinden beri sesini çıkarmaması üzerine herkes bütün gece susacağını zannetmişti. Dişsiz ağzından çıkan bu sözler üzerine herkes katılırcasına gülmeye başladı. Yaşlı öğretmen de onları, kendi söylediği alaylı sözlerle güldüklerini zannederek ağzını çanak gibi açtı ve diğerlerinin kahkahasını bastıran bir kahkaha ile gülmeye başladı; bir aralık da öksürüğü tuttu.

Nastasiya yaşlılara, acıdığı için hemen onun çevresinde pervane gibi dönmeye ve yardım etmeye başladı.

Onu öptü ve bir ikinci bardak çay ikram etti. Hizmetçiye mantasonu getirtti, ona sıkı sıkı sarındı ve şömineye odun attırdı; sonra da: "Saat kaç?" diye sordu. "Dokuz buçuk efendim." Nastasiya birden:

"Beyler şampanya içmez misiniz?" diye sordu. "Kendim hazırladım. Belki biraz daha fazla neşeleniriz. Haydi, teklif tekellüf yok!"

Nastasiya Filipovna'nın teklifi kabul edildi. Herkes birer bardak içmek istedi; yalnız Ganya istemedi.

Nastasiya üç bardak içeceğini söyledi. Bazı davetliler onun bir kriz içinde kıvrandığını zannettiler. O da bir şeyler beklemekte ve ikide bir duvardaki saate bakmakta hatta bu konudaki sabırsızlık ve dalgınlığını açıklamak istiyor gibiydi. "Artiste benzeyen kadın: "Sizin biraz ateşiniz var galiba?" dedi.

Rengi gittikçe uçan ve şiddetli bir ürpermeyi boğmaya çalışan Nastasiya: "Hem de oldukça!" dedi. Toçki, General Epanşin'e bakarak:

147

"Evin hanımını, dinlenmesi için yalnız bıraksak kötü olmayacak!" dedi.

Nastasiya Filipovna, itiraz ederek:

"Hayır, beyler!" dedi. "Özellikle kalmanızı rica edeceğim. Bugün burada hepinize ihtiyacım var."

s Davetlilerin bazısı, bu akşam, kendilerine önemli bir kararın bildirileceğini bildikleri için bu sözlerin anlamını biliyorlardı. Toçki ile General yine bakıştılar. Ganya da krize girmiş gibi ürperdi.

Artiste benzeyen kadın:

"Bari biraz oynasak!" dedi.

Ferdiçenko:

"Güzel bir oyun biliyorum!"

Kadın:

"Neymiş bu acaba?" dedi.

"Bir gün bir yerde bir toplantı vardı... fazlaca içtiğimizi de söylemeliyim. O sırada içimizden biri hayatımızın ve vicdanımızın en çirkin hareketini, yüksek sesle ve masadan kalkmadan anlatmamızı teklif etti. En önemli şart da, yalan söylememek ve içtenlikle anlatmaktı.

General:

s • "Garip bir düşünce!" dedi.

,<3, "Evet doğrudur ekselans, fakat oyunun güzelliği de burada değil mi?" '<(Toçki>

"Ne garip oyun! Ama oldukça da akla yakın."

"Atanas İvanoviç, öyle tahmin ediyorum ki bu oyun bir sorunun cevabıydı."

ı Kadın:

> "Fakat bu oyun bizi güldüreceği yerde ağlatacaktır!" dedi. c Ptizin:

"Saçma bir zaman geçirme!" diye itiraz etti. Nastasiya Filipovna: "Halkı sardı mı bari?" dedi.
"Hayır! Kötü bir şekilde bitti. Herkes bir şeyler anlattı; bir çokları da doğruyu söyledi. Bazıları da anlatırken büyük bir zevk aldılar. Fakat sonunda

Budala

149

yalan hakim oldu... kimse de başladığını bitiremedi. Bu da herhangi bir oyun gibi hoştu tabii!"

Nastasiya Filipovna birden heyecanlanarak:

"Doğrusu kötü olmayacak! Hanımlar, beyler bir denesek nasıl olur acaba? Zaten bu akşam hiçbirimizin keyfi yerinde değil... Hiç olmazsa herkes kendine ait bir olayı anlatır... tabii kendi isteği ile ne dersiniz? Belki içimizden birisi sonuna kadar dayanabilir... böylece de eğlenmiş oluruz."

Ferdiçenko:

"İşte harika bir düşünce! Kadınlar bu oyunda ayrıcalıklı olurlar, sadece erkekler anlatacaklar. Kur'a, çekeriz isterseniz. Anlattığım o akşam da böyle yapmıştık. Evet, evet! Böyle daha iyi olacak. Anlatmak istemeyen, zorlanmayacak. Tabii, hareketi biraz çirkin kaçacak ama.. Beyler, isminizi birer kâğıda yazın bakalım. Onları şapkama koyacağım ve çekeceğiz. Oyun çok kolay. Hayatımızın en çirkin olayını anlatacağız. Göreceksiniz bakın, hoşunuza gidecek. Anılarınız size ihanet edecek olursa, hemen yardımınıza koşacağım, merak etmeyin."

Bu garip teklif kimsenin hoşuna gitmedi. Bazıları kaşlarını çattı; bazıları da homurdandı. Bazıları da itiraz etti, fakat gizlice! İvan Feodoroviç de bundan hoşlanmadı. Nastasiya'nın bu konuda ısrar ettiğini görünce o da hemen bu oyunu istediğini söyledi. Çünkü, Nastasiya bir şey istediği zaman, hatta dünyanın en çirkin ve çılgınca bir şeyi de olsa hemen yapılması gerektiğini bilirdi. Şimdi Nastasiya sinirli sinirli gülüyor, siyah gözleri şimşek çakıyordu; solgun yanaklarında da bir kırmızı leke oluştu. Belki de kaprisi, karşısında çatık kaşlı, somurtkan yüzü adamları görünce iyice artıyordu. Belki de bu terbiyesizlik onu eğlendiriyordu. Bazı kimseler de bu oyunun altında bir takım gizli düşünceler bulunduğunu düşündüler. Bu oyun herkesin ilgisini çekmişti; bazıları da delice bir merak sarmıştı. En fazla çırpınan Ferdiçenko'ydu.

Sessiz duran delikanlı mahcup bir tavırla:

"Peki, ya kadınların yanında anlatılamayacak bir şey varsa!" dedi.

Ferdiçenko da:

"Onları anlatmazsınız... olur biter. Hayatınızda bundan başka anlatacal bir şeyiniz yok mu? Dostum siz henüz çok gençmişsiniz!"

Artiste benzeyen kadın da:

"Ben de hayatımın en çirkin hareketinin ne olduğunu bilmiyorum!" dedi.

Ferdiçenko:

"Kadınlar, anlatmak zorunda değiller. Fakat katıknak istiyorsanız memnuniyetle karşılayacağız, anlatmaktan çekinenlerde anlatmayabilirler."

Ganya:

"Peki ama... yalan söyleyip söylemediğimi nereden anlayacaksınız? Yalan söylersem bütün oyunun zevki kaçır. Doğruyu söyleyecek babacanı da göremiyorum! Herkes yalan söyleyecektir.."

Ferdiçenko:

"Canım, bir adamın yalan söylediğini görmek de zevkli bir şey değil mi sanki? Zaten Ganya'cığım, sen nasıl olsa yalan söylemezsin, çünkü senin en çirkin hareketini herkes biliyor, hatta sen anlatmasan bile!" dedi. Sonra da aniden: "Hanımlar, Beyle bu hikâyelerden sonra birbirimize ne gözle bakacağız.. Örneğin yarın!" diye ekledi.

Toçki soylu bir tavırla:

"Canım, Nastasiya buna imkân mı var? Bu da ciddi bir teklif mi ya?" diye sordu.

Nastasiya Filipovna alaycı bir sesle:

"Kurttan korkan dağa gitmez!" dedi.

Korkusu iyice artan Toçki:

"Fakat izin verin Ferdiçenko. Emin olun ki bu oyunlar hiç kimseyi sar-mamıştır. Biraz önce bunun kötü sonuçlarını siz söylediniz."

"Nasıl kötü sonuçlarını. Konuşmak sırası bana geldiği zaman üç rubleyi nasıl çaldığımı söyledim. Olayı olduğu gibi anlattım."

"Kabul! Fakat olayı bütün ayrıntılarıyla anlattığınızı ve oradakilerin size inandıklarını sanıyorum. Çünkü Gabriel Ardalinoviç'in de söylediği gibi, gerçekten en küçük bir itiraf, bütün oyunun zevkini kaçıtır. Bu gibi gerçekler kazara ortaya çıkar, ya da adi bir şarlatanlık olur ki, o da şu anda hiç iyi olmaz."

Ferdiçenko:

15.0

F. Dostoyevski

"Doğrusu Atanas İvanoviç inceliğinize hayran oldum. Beyler lütfen dinler misiniz: Atanas İvanoviç yapmış olduğum hırsızlık hikâyesine inanmıyor. Benim böyle bir şey yapamayacağımı söylüyor. Fakat gerçekte buna inanıyorlar. Fakat beyler, konuya gelelim. Herkes ismini yazdı ya... Atanas İvanoviç siz de koydunuz, değil mi? Şu halde itiraz eden yok demektir. Prens, çekin kâğıtları!"

Prens, bir şey söylemeden elini şapkaya daldırdı. İlk çıkan Ferdiçen-ko'nun, ikincisi de Ptizin'in ismiydi. Sonra da sıra ile Generalin, Atanas İva-noviç'in, Prens'in, Ganya'mn ve diğerlerinin ismi geliyordu. Kadınlar kuraya katılmıyorlardı. Ferdiçenko:

"Aman Allah'ım, şanssızlığa bakın!" dedi. "Bense ilk işin Prens'inki, sonra da Generalinki olacağını düşünmüştü. Çok şükür ki benden sonra İvan Pet-roviç anlatacak. Onu dinlerken kendi yaptıklarımın ağırlığının hafiflediğini hissedirim. Evet beyler, ilk asil harekette ben bulanacağım. Yalnız üzüldüğüm bir şey varsa, o da size anlatacak çok önemli şeylerimin olmayışındır. Durun bakayım: Ferdiçenko tarafından yapılan en çirkin hareketin yararı ne olabilir? En çirkin hareketim de neydi bakayım? Doğrusu burada, hatırlayamıyorum. Yoksa benim hırsızlık hikâyesini bir ikinci kez mi anlatayım... Hiç olmazsa Atanas İvanoviç'e de hırsız olmadan da çalınabileceğini anlamış olur.

"Ferdicenko, bir de bana insanın, hiç kimse istemeden rezaletlerini ispat edeceksiniz. Zaten... Af buyurun doğrusu..."

Nastasiya Filipovna sinirli ve sabırsız bir sesle:

"Başlayın artık Ferdiçenko!" diye bağırdı. "Bir sürü şey anlatıyorsunuz... bitirmek de bilmiyorsunuz!"

Orada bulunanlar, sinirli bir kahkahadan sonra onun birdenbire sıkıntılı hırçın ve bomba gibi patlayan bir hal aldığını gördü. Kadın kaprisinden bir türlü de vazgeçmiyordu. Atanas İvanoviç, kor üzerinde oturmuş benziyordu. İvan Feodoroviç'in hali de onu iyice çileden çıkarıyordu. General, sanki bir şey olmamış gibi şampanyasını içiyor, belki de sırası gelince bazı şeyler anlatmaya hazırlanıyordu.

Budala

151

Ferdicenko:

"Nastasiya Filipovna ben akıllı bir adam olmadığım için bu kadar saçma sapan şeyler söylüyorum! Ben de Atanas İvanoviç, ya da İvan Petronoviç kadar zeki olmuş olsaydım, geceyi onlar gibi ağzımı açmadan geçirirdim. Prens, izin verin de size de akıl danışayım: Bana göre yeryüzünde çalmayandan çok çalan var, sonra da bir tek namuslu adam yok ki hayatında öteberi çalmamış olsun. Ben bu düşüncedeyim... Aslında dünyanın hırsızla dolu olduğunu iddia edemem., her ne kadar böyle bir sonuca varmak istiyorsam da! Siz ne dersiniz?"

Daria Aleksandrovna:

"Amm yaptınız ha" dedi. "Ne kadar da budalaca konuşuyorsunuz!" "Herkesin çaldığını iddia etmek kadar da saçma bir şey olmaz. Ben hayatımda hiçbir şey çalmadım."

"Daria Aleksandrovna, belki siz çalmamış olabilirsiniz... fakat durun bakalım Prens ne söyleyecek... bakın kıpkırmızı oldu."

"Ya siz Prens, hiçbir şey çalmadınız mı?"

General:

"Canım, böyle rezalet mi olur? Bu da soru mu? Ferdiçenko, siz ağzınıza bir kilit vurmalsınız."

Daria Aleksandrovna tok bir sesle:

"Oynadığınız oyun çok basit!" dedi. "Hikâyenizi anlatırken utanacağımızı biliyorsunuz... bu nedenle Prens'i de kendi maceranızı sürüklemek istiyorsunuz. Çok şükür ki size uymayacak kadar iyi bir ahlâkı var."

Nastasiya Filipovna sinirle:

"Ferdicenko!" diye bağırdı. "Ya konuşun ya da susun ve kendinizden başka kimse ile ilgilenmeyin. Herkesin sabrını tükettiniz!"

"Hemen başlayacağım Nastasiya Filipovna! Fakat Prens itiraf ederse bir başkası, isim belirtmiyorum, onun samimiyeti karşısında ne düşünecektir acaba? Benim hikâyeme gelince beyler, birkaç kelimeden oluşuyor. Sadeliği oranında da çirkin. Fakat emin olun ki ben bir hırsız değilim. Nasıl çaldım? Orasını ben de bilmiyorum. Olay, bundan iki yıl önce, bir Pazar günü İvano-

Budala

153

viç İçtenko Semienov'un villasında oldu. Birçok davetli oldu. Yemekten sonra erkekler, içkiye daldılar. Aklıma, ev sahibinin kızı Marya Semienovna'ya piyanoda bir parça çaldırmak geldi. Salondan geçerken Marya İvanovna'nın çalışma masası üstünde duran üç ruble gözüme ilişti. Herhalde onu oraya biri ev masrafı için koymuştu. Odada kimsecikler yoktu. Parayı aldım ve cebime attım. Neden? Ben de bilmiyorum. O sırada ne olduğumu bilmiyorum. Fakat masanın yanına gelmeye can atıyordum. Orada durdum ve onu dinledim. Oldukça heyecanlıydım. Konuştum, gülerek hikâyeler anlattım. Sonra gidip hanımların yanına oturdum. Aradan yarım saat geçmeden, paranın kaybolduğu-, nı farkettiler. Uşakları sorguya çektiler. Bütün şüpheler Daria'daydı. Bu konu bende merak ve ilgi uyandırdı. Daria'nın perişan bir halde olduğunu görünce, onun savunmasını üzerime ben aldım. Herkesin önünde Marya İvanovna'ya oldukça ağır bir dille saldırdım.

Bütün gözler bana dikilmişti. Para benim, cebimde olduğu halde ahlâk hakkında gösterişli sözler söylemekten sonsuz bir zevk duyuyordum. Bu üç rubleyi daha o akşam içkiye verdim. Bir meyhanede kendime bir şişe Château-Lafite ismarladım. Böyle bir şişeyi belki hayatımda ilk kez ismarlıyordum; fakat bu parayı bir an önce harcamak istiyordum. Ne o zaman, ne de daha sonraları hiçbir vicdan azabı duymadım. Fakat yeniden böyle bir şey yapmak mı... tövbeler! İster inanın, ister inanmayın... umurumda bile değil. İşte hepsi bu kadar." Daria Aleksandrovna nefretle: "Herhalde bu, hayatınızın en çirkin hareketidir" dedi.

Atanas İvanoviç:

"Bu bir hareket değil, psikolojik bir olay" diye söze karıştı. Nastasiya Filipovna içinin acısını gizlemeyerek:

"Peki, ya zavallı hizmetçi ne oldu?" dedi.

"Hizmetçi daha ertesi günü kovuldu. Bunu sormak bile gereksiz? Bu evde şaka falan sökmez zaten."

"Peki, siz de onu kapı dışarı etmesine aldırış etmediniz öyle mi?" diye Ferdiçenko gülererek cevap verdi; fakat hikâyesinin dinleyiciler üzerinde kötü bir etki bıraktığının farkına vardı.

"Ne iğrenç!" diye Nastasiya Filipovna atıldı.

"Bu da iyi! Bir insandan hayatının en çirkin hareketini anlatmasını istiyorsunuz, sonra da o hareketin parlak olması için ısrar ediyorsunuz! En çirkin hareketler daima en fazla iğrençtir. Nastasiya Filipovna; işte şimdi bunu İvan Petroviç bize kanıtlayacak. Zaten dışarıda hayatları parlak gözüken ve özel arabaları oldukları için varlıklı geçinen ne kadar çok insan vardır. Bu gibiler az değildir... Ve bilseniz ne gibi araçlarla..." Ferdiçenko kendinde değildi. Kendini unutuyor, ağzına geleni söylüyordu; yüzü bile değişmişti. Kızgınlıktan titreyen Nastasiya Filipovna, gözlerini Ferdiçenko'ya dikti.

Ferdiçenko korkudan aniden sustu. Fazla ileri gitmişti.

Atanas İvanoviç:

"Bunu kısa kessek!" diye atıldı.

Ptizin:

"Sıra bende, fakat, herkese tanınan çekilmek hakkından yararlanarak hiçbir şey anlatmayacağım."

"Anlatmak istemiyor musunuz?"

"Yapamam Nastasiya Filipovna! Bundan başka... Bu tarzda eğlenceyi eğlence olarak görmüyorum."

Nastasiya Filipovna, Generale dönerek:

"İvan Feodoroviç, zannedersem sıra size geldi. Eğer siz de reddederseniz bütün oyun bozulacak ve üzüleceğim. Çünkü en sonunda size özel hayatımın bir olayını anlatmak istiyorum. Yalnız bunu, Atanas İvanoviç ve siz konuştuktan sonra söyleyeceğim: Bana cesaret vermeniz gerekiyor" diyerek güldü.

General:

"Oh! Mademki bu şekilde söz veriyorsunuz. Size bütün hayatımı anlat-«'maya hazırım. Fakat itiraf ediyorum. Sıramı beklerken hikâyemi hazırladım..."

Ferdiçenko hilekârca gülümsedi:

"Ekselansın yüzüne bakınca, onun hikâyesini nasıl zevkle anlatacağını anlamak mümkün" diyen Ferdiçenko tamamen heyecanına engel olamayarak bunu söylemeye cesaret etti.

Nastasiya Filipovna, Generale ukala bir tavırla baktı ve gülümsedi. Fakat dakikadan dakikaya sıkıntısı artıyordu.

F. Dostoyevski

Nastasiya Filipovna bir hikâye anlatacağını söyledikten sonra Atanas İvanoviç'in endişesi artmıştı.

"Herkese olduğu gibi, hayatımda da itiraf edilmesi oldukça zor hareketler başıma geldi" diye General başladı. "Fakat, garip olarak, size anlatacağım bu kısa hikâye hayatımda en iğrenç olarak kabul ettiğim olaydır. O günden beri otuz yıl geçti. Ve onu şimdi kalbim sızlamadan hatırlamama imkân yok. Hikâye çok saçma. O zamanlar bayraktar tayin olunmuştum. Bir asteğmenin ne olduğunu bilirsiniz. Kanı kaynar, evinin idaresiye beş paralıktır. Nikifor isminde işlerime bakan bir emir erim vardı. Alışverişe giderdi. Apartmanı siler, süpürür, temizlerdi. Bir kelime ile sadakat ve namus örneği idi. Tabii ben de ona ciddi, fakat adaletle muamele ederdim. Bir ara bir şehirde kaldık. Şehrin çevresinde eski bir üsteğmenin dul karısının evine gönderdiler bizi. Bu, seksen yaşında kadar yaşlı bir kadındı... Küçük, eski, çürük tahta bir evde oturuyordu. Ve o kadar fakirdi ki, hizmetçisi bile yoktu. Eskiden ailesi kala-balıklmış, fakat en yakınlarından bazıları ölmüş, bazıları da unutulmuş veya dağılmıştı. Kocasına gelince, elli yıl önce onu kaybetmişti. Birkaç yıl önce yaşlı dulun yanında bir de kardeşinin kızı vardı. Bu kız kambur, cadı gibi ahlâksızdı. O kadar ki, bir gün teyzesinin parmağını ısırıldı. Fakat bu yeğeni de ' öldü. Böylece üç yıldır yaşlı dul, yapayalnız kalmıştı. Onun evinde canım sıkılıyordu. O kadar dar kafalıydı ki, onunla konuşmak imkânsızdı. Sonunda benim bir horozumu çaldı. Bugüne kadar bu olay daha aydınlanmadı. Fakat bu hırsızlık yalnız onun tarafından işlenebilirdi. Horoz konusundan dolayı onunla tartıştık. Sonra yerimi değiştirmek istedim. Beni şehrin öbür ucuna, bir tüccarın yanına verdiler. Bu adamın ailesi kalabalıktı. Uzun bir sakalı vardı. Onu hâlâ görür gibi olurum. Nikifor ve ben bu eve neşeyle gittik. Üç gün sonra Nikifor bana:'Efendim çorba kâsemizi eski evde bırakmakla iyi yapmadık. Çorbayı koyacak hiçbir şeyimiz yok' dedi. Tabii hiçbir şey anlamadım. 'Nasıl olur? Ne münasebet, bizim çorba kâsesi eski evde kalsın?' diye sordum. Bu sefer şaşkınlık sırası emir erimdeydi.

'Yaşlı kadın, biz ayrılırken, bizi çorba kâsesini, başka bir kâse kırdığınız için alıkoydu' dedi. Tabii bu adı hareket beni çok kızdırdı, kan başıma sıçradı. Hemen yaşlının evine gittim. Kendimde değildim. Baktım. Bir köşeye çekilmiş, güneşten kaçmak ister gibi

Budala

155

duruyordu; elini yanağına dayamıştı. Hemen başladım: 'Sen susun! Sen busun...' Kısaca Rus edebiyatında ne kadar küfür varsa saydım. Rus edebiyatında küfürlerin ne kadar kuvvetli olduğunu bilirsiniz! Fakat haline dikkat edince, bir gariplik gördüm. Gözlerini bana dikmişti. Hiçbir şey söylemiyordu. Vücudu sallanır gibi bir hal almıştı. Sonunda kızgınlığım geçti. İhtiyarı inceliyordum. Sorduğum sorulara cevap alamıyor; ne yapacağımı bilemiyordum; çevremdeki sineklerin vızıltısından başka bir gürültü yoktu. Güneş batıyordu. Şaşkın bir halde çekildim. Hemen eve dönmedim: Komutanım beni çağırmıştı. Karargâha gittim. Eve gece geç döndüm. Emir erim Nikifor'un, beni görür görmez ilk kelimesi 'Biliyor musunuz, efendim bizim ev sahibesi öldü' demek oldu. 'Bu iş ne zaman oldu?', 'Bu akşam, bir buçuk saat oluyor.' Demek ki ben ona hakaret ederken ruhunu teslim etmiş. Bu olay bana o kadar dokundu ki, merhumeyi gece, gündüz düşünüyordum. Ertesi gün cenazesinde hazır bulunmaya gittim. Kısacası her geçen gün zavallı yaşlıyı daha fazla hatırlıyorum. Kendi kendime düşünüyordum: Bu kadın, çok uzun zaman yaşamıştı; çocuklarını ve akrabalarını görmüştü. Bütün bunlar ona neşe ve hayat vermişti. Ve birdenbire bir gün hiçbir şey kalmamıştı. Hepsı çökmüştü. Yalnız kalmıştı, asırların yorgunluğunu üzerinde taşıyan bir sinek gibi yalnız! Sonra Allah onu yanına çağırmıştı. Ilık bir yaz gecesinde, güneş batarken bizim yaşlı göçmüştü... Tabii bütün bunların ahlâki bir anlamı var. Son seyahatine ağlayacak yerde, yumruklan kalçalarında bir temsilcinin, bir çorba kâsesi için, her türlü hakarete uğramıştı. Tabii, ben haksızdım. Ve şimdi bu hareketimi soğukkanlılıkla hatırlıyorsam, üzülüyor ve acı çekmeye devam ediyorum. Aslında bu olaydan ben sorumlu değilim. Peki, neden sanki ölmek için o zamanı seçmişti? Ne olursa olsun vicdan azabımı hafifletmek için son günlerini rahatça geçirmek üzere iki yaşlı hasta kadına bir hastanede yatak sağladım. Bu kuruluş on beş yıllıktı. Ve onun devam etmesi için vasiyetnamemde bir yer ayırdım. İşte bütün hikâyem. Tekrar ediyorum: Belki hayatımda birçok hatalar işlemişimdir. Fakat bu olayı hareketlerimin en iğrenç olarak görüyorum."

"Bize en iğrenç hareketini anlatacağın yerde ekselans, hayatının en şerefli anlarından birini anlattın.

Mutlaka Ferdiçenko ile ""•>" ettiniz!" diye dalka-

F. Dostoyevski

vuk fikir yürüttü.

Nastasiya Filipovna ukala bir tavırla:

"Mutlaka General, ben sizi bu kadar temiz kalpli sanmazdım. Ne yazık!"

dedi.

"Yazık mı? Bu da neden?" diye sevimli bir gülümsemeyle sordu. Ve halinden memnun olan bir insan tavrıyla bir yudum şampanya içti.

Şimdi sıra, Atanas İvanoviç'deydi. Herkes biliyordu ki, İvan Petroviç gibi o da çekilmeyecekti. Fakat bazı nedenlerden dolayı onun hikâyesi büyük bir merakla bekleniyordu. Aynı zamanda gözler Nastasiya Filipovna'ya çevrilmişti.

Atanas İvanoviç sürükleyici ve sıcak bir tavırla; "Sevimli hikâyeler" inden birini anlatmaya başladı.

Kelimelerinin inceliği, dış görünüşü ile orantılıydı. Uzun boylu, oldukça kuvvetli, yarı çıplak kafasına karşın, ağarmaya başlayan saçları ile güzel bir adamdı. Kırmızı yanakları biraz yumuşaktı. Çok şık elbiseler giyerdi: Gömleklerini özenle hazırlamıştı. Beyaz ve tombul elleri vardı. Sağ elinde kıymetli bir pırlanta ile süslü bir yüzük taşıyordu. Hikâyesini anlattığı sürece Nastasiya Filipovna, onun kolunu süsleyen dantelden gözünü ayırmadı. Ve bir kez bile hikâye anlatanın gözlerine bakmadı.

Atanas İvanoviç:

"Hayatımın iğrenç hareketini size anlatmak zorunda olduğum için görevim oldukça kolaylaştı" diye söze başladı. "Bu durumda düşünmeye gerek yok. Sayılamayacak kadar çok olan gereksiz hareketlerim arasında yalnız bir tanesini itiraf ediyorum, hâlâ da yaşıyor."

"Yirmi yıl kadar oluyor: -.Platon Ordin Ordintzevin evinde bulunuyordum. Platon, asaleten mareşal tayin edilmişti. Ve kış bayramlarını taşrada, genç karısı ile geçirmeye gelmişti. Anfissa Alekserivna'nın doğum günü yaklaştığından kış bayramları ile iki balo birlikte olacaktı. A. Dumas Fils'in yazdığı La Dam O Kamelya adındaki eserin dünyaya korku saldığı bir dönemdi. Bence bu mükemmel roman daima yaşayacak ve genç kalacaktır. Taşrada kadınların hiç olmazsa okumuş olanları bu romanı bilirler. Roman kahramanı kadın ilginç bir durumdaydı. Roman olayları en ince ayrıntılarına kadar çok iyi anlatılmıştı. Kısaca roman toplumda küçük bir devrim doğurdu. Kamelya

Budala

157

çiçekleri çok modaydı. Her kadın tarafından sorulup aranılıyordu. Düşünün bir kez, taşranın bir köşesinde herkesin balolar için aradığı bu çiçeği elde etmek kolay bir şey midir?"

Petia da, Anfissa Aleksievna'ya delice aşıktı. Gerçekten onların arasında bir şey olup olmadığını bilmiyorum. Demek istiyorum ki, ciddi bir şey var mıydı? Zavallı çocuk, Anfissa Aleksievna'ya balo için kamelyalar bulmayı çok istiyordu.

Herkes biliyordu ki, Sfi Bezpalof ve Kontes Stzki valinin karısının yanında misafir olan bir Petersburg'lu her ikisi de beyaz kamelya buketleri ile gelecektlerdi. Madam Ordintzev özel bir nedenle kırmızı kamelyalar istiyordu. Zavallı Platon, kansına çiçek bulabilmek için, kocalık göreviyle dört tarafa koşuyordu. Fakat bütün kamelyalar, Anfissa Aleksievna'nın rakibesi olan Katrino Aleksandrovna Mitichev tarafından ortadan kaldırılmıştı. Sinir krizleri genç kadının bayılması, Platon'un ümitsizliği... kocanın bu başarısızlığı karşısında Petia bir buket bulmakta başarılı olursa işler daha başka bir şekle girer: O zaman kadın minnettarlığına şüphe yoktur. Petia bir mecnun gibi çevrede koşuyordu. Fakat yapılacak her şey iktidarının elinde bir şeydi. Bunu söylemeye bile gerek yok. Ansızın, balodan bir gün önce, gece on birde Ondirt-sef lerin bir komşusu Mario Petrovna Zubkof'un evinde ona rastladım. Pürne-şeydi. 'Neyin var?' diye sordum. 'Buldum!..' dedi. 'Dostum beni çok şaşırttın, nereden, nasıl?' 'Ekşaisk'ten (bu yirmi kilometre kadar uzakta bulunan başka bir kasabadır.) Orada Trepalof adında bir tüccar vardır. Bu, zengin ve yaşlı karısı ile oturan bir insandır; çocukları olmadığı için kanaryalar besler. Karı koca çiçeklere bayılırlar: Onlarda mutlaka kamelya bulunur.' 'Afedersin ama, onların kamelyayı sana verecekleri kesin değil.' 'Onların önlerinde diz çöker ve kamelyayı vermedikçe gitmeyeceğimi söylerim!' 'Ne zaman gitmeyi düşünüyorsun?'; 'Yarın sabah saat beşte.'; 'Şansın açık olsun.' Onun için çok memnun olmuştum. Ordintzev lere döndüm. Sabahın saat birine kadar karışık düşüncelerle kafamı yordum. Yatacaktım. Aklıma bir şey geldi. Hemen mutfağa gittim. Arabacı Savell'i uyandırdım. 'Yarım saate kadar atları arabaya koş!' dedim. Ve eline on beş ruble sıkıştırdım. Yarım saat içinde her şey hazırıldı. Bana Anfissa Aleksievna'nın midesi ağrıdığından, ateşi olduğundan ve sayık-

F. Dostoyevski
ladığından sözettiler. Arabaya atladım. Ekşaisk'e hareket ettim. Sabah saat beşe doğru vardım. Güneşin çıkmasını beklemek için bir hana indim ve sabah olur olmaz hemen, Trepalof'u buldum; saat yedi sularıydı. 'Dostum, senin kamelyaların varmış, bana yardım et. Beni kurtar. Yalvarırım!' dedim. Bu, uzun boylu, beyaz saçlı ve ciddi yüzlü bir yaşlıydı. 'İmkânı yok! Dünyada veremem!' diye reddetti. Yere atıldı ayaklarına kapandım! 'Ne yapıyorsunuz, efendim?' diye sordu. Ona bağırarak 'Burada bir insanın hayatı söz konusu olduğunu bilmiyor musunuz?' 'Ah! Eğer böyleyse, bütün çiçekleri alınız ve Allah sizi korusun!' Hemen bir buket kırmızı kamelya topladım. Bunlar şaheserdi: Ve bütün sera bunlarla doluydu. Trepalof'ı içini çekti. Para çantamdan yüz ruble çıkardım. 'Hayır, efendim, bunu reddetmemi hoş görünüz.' 'Öyleyse aziz dostum, bu yüz rubleyi köyünüzün hastanesi için kabul ediniz.' 'O zaman iş değişir efendim!' diye cevap verdi. 'Hayırlı bir iş ve Allah'ın hoşuna giden asil bir hareket olduktan sonra kabul edebilirim. Bu yardımı sizin adınıza vereceğim.' Diyebilirim ki, bu yaşlı benim çok hoşuma gitti. Denilebilir ki, bu, sapına kadar Rustu. Bu işi başardığım için memnun, hemen yola çıktım. Pe-tia'ya rastlamamak için başka yollardan döndüm. Gelince, buketi, Anfissa Aleksievna uyanır uyanmaz vermeleri için yolladım. Sevincini, minnettarlığını tahmin edebilirsiniz. Platon bitkin bir halde hıçkırıklarla kollarına atıldı. Heyhat! Bütün kocalar birbirlerine benzerler! Hiçbir şey eklemeye cesaret edemiyorum. Sadece bu olayın, zavallı Petia'nın işlerini iyice mahvettiğini söylemekle yetineceğim. Önce düşündüm, eğer o bunları öğrenirse beni öldürür. Ve bunun için de önlemler aldım. Fakat işler düşündüğüm gibi olmadı. Petia bayıldı. Akşam üstü kriz geçirdi. Ve ertesi sabah beyin humması olduğu anlaşıldı... Bir çocuk gibi hıçkırıklarla titriyordu. Hastalığı bir ay kadar sürdü: İyileşir gibi olduğu zaman da Kafkas cephesine Kardeşi Stefan Vorkofski o zamanlar bir alay komutanıydı. Bu olayın beni çok üzdüğünü itiraf ediyorum. Petia'nın üzülmesine neden oldum. Bu hareketim, eğer ben de aşık olsaydım, haklı görülebilirdi. Fakat hayır. Bu bir basit açgözlülük, sadece kadınlara karşı gösterilen incelikten başka bir şey değildi. Eğer bu buketi o kadına yetiştirmeseydim, belki daha fazla yaşayacaktı. Mutlu olacaktı ve savaşa ölmek için gitmek istemeyecekti."

Budala

159

Atanas İvanoviç hikâyesini bitirdiği zaman Nastasiya Filipovna'nın gözleri garip bir şekilde parlıyor ve hatta dudakları titriyordu. Bütün gözler Atanas İvanoviç ile genç kadına çevrilmişti.

Fendiçenko:

"Ferdiçenko'yu aldattılar! Hem de layık olmadığı bir şekilde aldattılar!" diye kelimesini tam yerine yerleştirmek ister gibi bağırdı.

Daria Aleksandrovna:

"Fakat bu hikâyeden bir şey anlamadınızsa suç kimde?" diyerek cevap verdi. (Bu, Toçki'nin suç ortağı ve eski sadık arkadaşıydı.)

Nastasiya Filipovna:

"Hakkınız var. Atanas İvanoviç, bu küçük oyun oldukça can sıkıcı; bu oyunu çabuk bitirelim.." diye söylendi.

"Şimdi size hikâyemi anlatacağım. Sonra hepiniz kâğıt oynayabilirsiniz."

"Fakat her şeyden önce hikâyeyi isteriz!" diye General hararetle onayladı.

Nastasiya Filipovna aniden:

"Prens!" diye boğuk bir sesle, kımıldamadan Mişkin'e bir sordu sordu:

"Burada eski arkadaşlarımızın toplandığını görüyorsunuz. General ile Atanas İvanoviç beni durmadan evlenmeye teşvik ediyorlar. Bana düşüncenizi bildirin: Teklif edilen parti ile evlenmem gerekir mi, gerekmez mi? Ne karar veriyorsanız, onu yapacağım."

Atanas İvanoviç sarardı. General şaşkına döndü herkes gözlerini açarak kafasını ileri doğru uzattı. Ganya olduğu yerde donakalmıştı.

"Kim... Kiminle?" diyerek, Prens anlaşılmayan bir ifade ile sordu.

Nastasiya Filipovna, her hecenin üzerinde ayrı ayrı durarak:

"Gabriel Ardalinoviç İvolgin ile," diye cevap verdi.

Ortalığı birkaç saniye sessizlik kapladı; sanki Prens'in göğsü büyük bir ağırlık altında ezilmiş ve hiçbir ses çıkartmasına imkân yoktu.

"Hayır... Evlenmeyiniz" diyebildi. Ve güçlükle nefes aldı.

Nastasiya Filipovna:

"Pekala!" dedi, sonra Ganya'ya döndü:

"Gabriel Ardalinoviç, Prens'in kararını duydunuz mu? İşte, benim ceva-

160

F. Dostoyevski

Budala

bım; ve bundan sonra bundan sözedilmesin!"

Atanas İvanoviç titrek bir sesle:

"Nastasiya Filipovna!" diye kekeledi.

"Nastasiya Filipovna!" diye General korkulu bir sesle tekrarladı.

Herkes heyecanlıydı.

Misafirlerinin şaşkınlığını farkedene ev sahibesi:

"Ne var, beyler? Bu kadar şaşılacak ne oldu? Hepiniz neden sarardınız?"

"Fakat... Nastasiya Filipovna, bir söz verdiğinizizi hatırlayınız" diyerek Toçki kekeledi... "Hiçbir zorunluluğunuz olmadığı halde... ve isterseniz çekilebilirsiniz... fakat şüphesiz, biraz şaşırdım, fakat... Bir kelimeyle şimdi, bu durumda ve herkesin... herkesin önünde, ve eğer bütün bunu... ciddi bir konuya benzeyen, şeref ve kalp konusunu andıran bir küçük oyunla bitirmek... yalnız.."

"Atanas İvanoviç, sizi anlamıyorum; gerçekten şaşkına dönmüşsünüz! Öncelikle bunlar ne demek. 'Herkesin önünde?' Ne demek? Burada seçilmiş ve içten bir yerde değil miyiz? Sonra, 'Küçük oyun' dan ne diye sözediyorsunuz? Ben size sadece başımdan geçen bir hikâyeyi anlatmak istedim, öyleyse işte, hikâyemi anlattım; güzel değil mi? Niçin bunun ciddi olmadığını anlatmak istiyorsunuz? Bundan daha ciddi ne olabilir? Duydunuz. Prens: 'Söyledi-ğinizi yapacağım' dedim. Eğer evet deseydi, hemen cevabımı bildirecektim. Fakat hayır dedi. Ve reddettim. Bu ciddi değil mi? Burada bütün hayatım bir kıl üstünde duruyordu: Bundan ciddi ne olabilir?"

"Fakat Prens neden? Niçin bu konuya Prens'i soktunuz? Ve Prens'e ne oluyor?" diye General, Prens'in sözlerine bu kadar önem verilmesine kızarak homurdandı.

"Prens'in benim için ne olduğunu size söyleyeyim: Çünkü Prens hayatımda ciddiyeti ve bağlılığı bana anlatan ilk adamdır. Bana ilk gördüğü günden beri inanıyor. Ben de ona inanıyorum."

Sararmış, dudakları titreyen Ganya söze kanştı. Titrek bir sesle: "Benim sadece Nastasiya Filipovna'ya bu konuda... hakkımda açıklayacağı düşünceden dolayı teşekkür etmem gerek" diyebildi. "Şüphesiz bu böyle olacaktı.. Fakat... Prens?.. Prens'in buradaki rolü.."

161

Nastasiya Filipovna:

"Yetmiş beş bin ruble yüzünden Prens bunu yaptı demek istiyorsunuz değil mi?" diyerek aniden sözünü kesti: "Demek istediğiniz bu? İnkâr etmeyiniz, bunu demek istediniz. Atanas İvanoviç, şunu eklemeyi unuttum. Bu yetmiş beş bin ruble sizde kalsın ve şunu da bilin ki, özgürlüğünüzü bir karşılık beklemeksizin iade ediyorum. İşte bu kadar! Sizin nefes almanıza izin verecek zaman geldi! Dokuz yıl ve üç ay! Yarın benim için yeni bir hayat başlıyor. Fakat bugün benim bayramım, hayatta ilk kez bugün kendim için yaşıyorum! General, siz de inci kolyenizi alınız; işte burada... Karınıza hediye edersiniz. Yarından itibaren bu apartmanı terk ediyorum. Artık bundan sonra gece toplantıları olmayacak beyler!"

Bu şekilde konuştuktan sonra aniden gitmek ister gibi ayağa kalktı. Çevreden: "Nastasiya Filipovna, Nastasiya Filipovna!" diye bağırdılar. Herkes heyecanlıydı. Bütün misafirler yerlerinden kalkmış, ev sahibesinin çevresinde dönüyordu. Genç kadının bu konuşmalarını korkuyla dinliyo-lardı. Hiç kimse bir şey anlamıyordu. Bu arada Ganya'nın evindeki gibi, çevreyi heyecana düşüren bir saat sesi duyuldu.

"Ah! Ah! İşte! Bunu çoktandır bekliyordum. Saat on bir buçuk" diye Nastasiya Filipovna bağırdı. "Tekrar oturmaz mısınız beyler! Artık sonuç ortada."

Bunun üzerine kendisi de oturdu. Dudakları garip bir gülümsemeyle titredi. Sessiz, bir tavırla gözlerini kapıdan ayırmıyordu. Ptizin: "Rogojin ve yüz bin ruble, şüphesiz," diyerek kendi kendine söylendi.

Oda hizmetçisi Katya telaş ve heyecanla girdi.

"Allah bilir, orada ne oluyor, Nastasiya Filipovna! On kadar sarhoş içeri girip sizi görmek istiyor. Diyorlar ki, Rogojin oradaymış ve siz, ne olduğunu biliyormuşsunuz."

"Doğru, Katya, hepsini içeri al!"

162

F. Dostoyevski

"Sahi mi... Hepsini mi Nastasiya Filipovna? Fakat bunlar çok korkunç suratlı insanlar, korkulur."

"İçeri al, diyorum sana Katya! Hepsini, en sonuncusuna kadar; korkma... zaten sen engel olsan bile onlar girerler, yaptıkları gürültüyü duymuyorsun; tıpkı deminki gibi."

Nastasiya Filipovna, misafirlerine dönerek:

"Beyler, belki sizin huzurunuzda bu gibi insanları kabul etmemden hoşlanmıyorsunuz. Affınızı rica ederim, fakat bunun böyle olması gerekiyor! Hepinizin de son sahnede şahit olarak bulunmanızı çok istiyorum.

Bundan başka, istediğiniz gibi olacak."

Davetliler birbirlerine şaşkınlıkla bakışmaya ve yavaş sesle konuşmaya devam ettiler. Fakat onlar için gayet açık anlaşılmış bir şey vardı: O da Nastasiya Filipovna'nın oldukça deli olmasına karşın, hiçbir şeyden şaşırmayacağı ve bütün bunların, önceden hazırlanmış olduğuydu. Fakat hiç kimse fazla koılcıymıyordu. İki kadın vardı: Daria Aleksievna ile güzel fakat sessiz, yabancı.

Daria çok şeyler gördüğü için bu kadarcık şeyden bir üzüntü duymuyordu. İkinci kadın ise herhalde ne olduğunu anlamamıştı. Bu kadın, yabancı, bir kelime Rusça bilmeyen bir Almandı. Üstelik, güzel görüldüğü kadar da aptaldı. Tanıdıkları onu, sadece güzelliği ve elbisesinin inceliği için akşam ziyafetlerine davet ederler ve onu misafirlerine kıymetli bir tablo, bir vazo veya bir heykel gibi sergilerlerdi. Erkekler gelince: Örneğin Ptizin, Rogojin'in dostu olmak sıfatı ile bulunuyordu. Ferdiçenko da çok doğal bir görünüşle buradaydı. Ganya, heyecanını henüz yatıştıramamıştı. Yaşlı öğretmen ne olduğunu anlayamıyordu. Atanas İvanoviç'e gelince, bu gibi maceralara atılmayı aklından bile geçirmiyordu, fakat garip bir şekil alan konu onu ilgilendir-memişti. Sonra, Nastasiya Filipovna'nın dudaklarından dökülen birkaç kelime, onu o kadar ilgilendirdi ki, anlayamadan istemiyordu. Bu yüzden Toçki. sonuna kadar kalmaya ve ses çıkarmamaya karar vermişti. Yalnız hediyesi hoşla gitmeyecek bir tarzda iade edilmiş olan General Epanşin, bu garipliklere daha fazla sabredemiyordu. Kendisi gibi bir adamın böyle insanlarla bir arada olması dayanılacak şey değildi.

Nastasiya Filipovna, daha ilk kelimesinde

Generalin sözünü kesti:

"Ah! General unutmuştum! Fakat emin olunuz ki itiraz edeceğinizi önceden biliyordum. Eğer bir hakarete uğramaktan korkuyorsanız ve isterseniz gitmekte serbestsiniz. Ne olursa olsun ziyaretinizden ve ilginizden dolayı çok teşekkür ederim. Fakat eğer korkuyorsanız..." General, hovarda bir şövalye tavrıyla:

"İzin verin, Nastasiya Filipovna," diye bağırdı. "Kime söylüyorsunuz? Fakat şimdi yanınızda kalacağım. Ve eğer, bir tehlike varsa.. Zaten, merakımı son dereceye vardığını itiraf ediyorum... Yalnız, halıları kirletmesinler ve bir şey kırmassınlar diye korkuyorum... Bence, onları kabul etmek doğru değil, Nastasiya Filipovna!"

"İşte Rogojin, ta kendisi!" diye Ferdiçenko haber verdi. General aniden Toçki'ye yavaşça sordu:

"Ne dersiniz, Atanas İvanoviç? Bu kadın deli değil mi? Deli demekle kelimenin tam anlamını kullanmak istiyorum, yani tıp dilinde, hıı!" Atanas İvanoviç: "Size söylemiştim."

"Dikkat ederseniz biraz da kriz geçiriyor."

Rogojin'in çetesi iki yeni kişi kazanmıştı. Bunlardan biri büyük bir rezaletle kapanan küçük bir gazetede yazı yazan işsiz bir ihtiyardı. Diğer de bir üsteğmen. Birincisi hakkında bir hikâye dillerde dolaşıyordu. Güya içki içmek için altın takma dişlerini rehine koymuş. Subay ise, kuvvet örneği Her-kül ile yumrukları ile yarış edecek bir rakibe benziyordu. Rogojin'in arkadaşlarından hiç kimse onu tanımıyordu. Onu Nevski'den dilenirken topladılar. Çevresindekilere daima "Bir zamanlar dilenenlere on beş ruble birden sadaka verdiğinden" sözederdi. Önce iki rakip birbirlerine karşı bir antipati duydular. Atlet, çeteye karşı, onun ince ve politikadan anlar bir adam hali aldığı zamanlarda korku verici bir kin duyuyordu.

İlk bakışta, bu eski subay, becerikli oyunları kuvvete tercih eder gibi görünüyordu; aslında atletten daha küçüktü. İşi, bir tartışmaya dökmeden önce nazikçe, İngiliz boksunun faydalarından sözetti ve batının yarattığı bu spora karşı hayranlığını açıkladı. Fakat boks kelimesini duyar duymaz atletin dudaklarında nefretle karışık bir gülümseme belirdi. DoSrudan doeruva rakibine

164

F. Dostoyevski

karşı bir şey söyleyemezdi. Fakat hiçbir şey söylemeden, sanki tesadüfen bir hareket yapıyormuş gibi, tamamen milli bir şey gösteriyordu: Kızıl tüylerle kaplı damarlı, bir yumruk, herkese de açıkça şunu anlatmak istiyordu ki, eğer tamamı ile milli olan bu şey, herhangi bir cisim üstüne inecek olursa mutlaka paramparça edecekti.

Rogojin sabahtan beri, Nastasiya Filipovna'ya akşam üstü yapmak zorunda olduğu ziyareti düşünerek, arkadaşlarının sarhoşluğunu geçirmeye çalışmıştı. Bu gruptan hiçbiri tam olarak sarhoş değildi. Hatta kendisi de hemen hemen tamamıyla ayülmüştü. Fakat bu sabahtan beri hissettiği heyecanlar onu deli ediyordu. Kalbinde ve kafasında, onu bir dakika bile bırakmayan yalnız bir tek düşünce, bir tek düşünce vardı. Bu düşünce onu saat beşten, akşamın on birine kadar sıkıntıda bıraktı: Bütün bu süre içinde ihtiyacı olan parayı bulabilmek için koşuşan Biskup ile Kinder'i azarlardı. Sonunda Nastasiya Fili-povna'nın alaylı bir tavırla sözettiği yüz bin rubleyi bulabildi.

Akşama doğru, Rogojin r^t^sinin başına geçmişti. Yardımcıları, kendilerine verilen haklardan emin olarak biraz mahcup, onu takip ediyorlardı. Özellikle Nastasiya Filipovna onlara nedenini bilmedikleri bir korku veriyordu. Hatta birçokları, kendilerini merdivenden aşağı atacaklarını zannediyorlardı. Bunlardan biri Don Juan tipli ve nazik tavırlı Zaliopet di. Fakat diğerleri, atletin dışında, kaba hareketlerini saklayarak, Nastasiya Filipovna hakkında derin bir nefret, hatta bir kin besliyorlardı. Ona doğru, sanki savaşta düşmana karşı yürür gibi bir durum almışlardı. İki odanın lüksü onlara, bir korku ile karışık bir saygı uyandırdı. Burada onlar için tamamen yeni şeyler vardı. Fakat Nastasiya Filipovna'nın misafirleri arasında (General Epanşin'i) görerek, hepsi de o kadar şaşırdılar ki yavaş yavaş gerilemeye ve ilk girdikleri odaya doğru dönmeye başladılar. Yalnız birkaçı durabildi. Bunların arasında Lebe-def de vardı. Nakit bir milyon dört yüz bin rubleye sahip olan ve şu dakikada yüz bir rubleyi elinde tutan bir adamın değerinin ne olduğunu bilerek Rogo-jin'in tam yanında yürüyordu. Hepsini, kendilerini her şeyi yapmaya yetkili görüyorlardı. Bazılarına Lebedef, her şeyi yapabileceklerini temin etmeye hazırды.

Nastasiya Filipovna'nın salonu Rogojin'de, arkadaşlarından daha başka

Budala

165

' bir etki bıraktı. Kapı açılır açılmaz, genç kadını görünce diğerleri, onun karşısında kendilerini unuttu. Rogojin bir an durdu; kalbi heyecanla çarpıyordu. Birkaç saniye ürkek ve mahcup bakışlarla kadına baktı. Sonra, birdenbire kendinden geçmiş gibi, masaya sallanarak yaklaştı. Gerçekten Ptizin'in sandalyesine çarptı ve kirli ayakkabıları ile güzel Almanın mavi elbisesini süsleyen dantelin üstüne bastı. Masaya gelince, salona girdiğinden beri iki eli ile garip bir şekilde tuttuğu bir şeyi masanın üstüne bıraktı. Bu, bir borsa gazetesine sarılmış, oldukça büyük bir paketti. Paket, kalın bir ipe bağlanmıştı. Sonra Rogojin kollarını aşağıya doğru sarkıttı. Sessiz, adeta mahkemede bekler gibi durdu. Üzerinde akşam üstü giydiği elbise vardı. Yalnız boynuna, üzerinde bir böcek şeklinde büyük bir pırlanta iğne takılı, yeşilli kırmızı yeni bir fular bağlamıştı; elleri temiz değildi. Fakat bir parmağında değerli bir yüzük görünüyordu. Lebedef masaya üç adım kala durdu. Çetenin diğer üyeleri yavaş yavaş salona girdiler. Nastasiya Filipovna'nın hizmetçileri. Katya ve Patça açık olan kapının aralığından girerek bu sahneyi seyretmeye başlamışlardı... Yüzlerinde bir sürpriz ve korku vardı. Nastasiya Filipovna gözleri ile Rogojin'e paketi göstererek:

"Bu nedir?" diye sordu.

Rogojin, yavaş sesle:

"Yüz bir ruble?" diye cevap verdi.

"Gördünüz mü, sözünü tuttu! Rica ederim şuraya oturunuz. Biraz sonra size bir şey söyleyeceğim. Yanınızda kimleri getirdiniz? Deminki grubunuz mu? Öyleyse, girsinler ve bir yere otursunlar! İşte oturabilecekleri bir minder ve işte bir tane daha. İki tane de koltuk var.... Fakat neredeler? Kalmak istemiyorlar mı?"

Çoğu utandıkları için, yandaki odada saklanmışlar ve bekliyorlardı. Salonda bulunanlar Nastasiya Filipovna'nın davetine karşılık verdiler. Gösterilen yerlere oturdular. Fakat masadan uzak ve köşelerde yer aldılar. Bazıları hâlâ kendini göstermek istemiyordu. Rogojin bile kendisine gösterilen sandalyeye oturmuştu. Fakat çok kalmadı; aniden bir daha oturmamak üzere ayağa kalktı. Yavaş yavaş çevresindekileri incelemeye başladı. Ganya'yı gö-

166

F. Dostoyevski

rünce: "Vay!" diye mırıldandı. General'i ve Atanas İvanoviç'i görmek onda bir etki yapmadı ve hiçbir ilgi uyandırmadı. Fakat Nastasiya Filipovna'nın yanında Prens'in oturduğunu görünce gözlerine inanmadı. Onun burada bulunmasını bir türlü de anlayamıyordu. Gözleri uzun süre Mişkin'e takılı kaldı. Bazı zamanlar gerçek bir kriz geçirdiği doğrudur. Günün heyecanlarından, geçen geceyi tamamıyla vagonda geçirmiş ve kırk sekiz saattir uyumamıştı.

Nastasiya Filipovna, cümlelerinin sonu sabırsızlıkla beklenen ve herkese meydan okuyan bir tavırla çevresindekilere:

"Burada yüz bin ruble var, beyler. Bu kirli pakette yüz bin ruble! Bugün öğleden sonra, karşınızda duran şu adam bana akşam üstü yüz bin ruble getireceğini söyledi.... O dakikadan sonra onu bekliyordum. Benimle pazarlık etti; on sekiz bin rubleden başladı. Sonra aniden kırk bine çıktı. Ve sonunda bu masanın üstünde bulunan yüz bin rubleye! Her şeye karşın sözünü tuttu! Oh! Rogojin ne kadar da sararmış!... Bütün bunlar

Ganya'nın evinde oldu. Gan-ya'nın annesini ziyarete gitmiştim... Müstakbel aileme! Orada Ganya'nın kız-kardeşi yüzüme doğru haykırdı: 'Bu utanmaz kadını buradan kovacak kimse yok mu?' Erkek kardeşi de Ganya'nın yüzüne tükürdü. Bu, karakter sahibi genç bir kızdır!"

General, takdir eden bir tavırla bağırdı: "Nastasiya Filipovna!"

"Ne demek istiyorsunuz, General? Bu sahneyi terbiyesizce mi buluyorsunuz? Öyleyse, bir kibar kadın rolü oynamaktan bıktım. Beş yıldır Fransız tiyatrosunda tuttuğum locamda kendimi namus örneği gibi gösterdim... Benden iltifat bekleyenleri reddettim. Bir azize tavırları takındım; eh! Şimdi, artık yeter! İşte, gözünüzün önünde, masanın üzerine yüz bin ruble koymak için bu adam geldi. Hatta eminim ki bu adamlar beni dışarıda bekleyen bir troykayı da beraber getirdiler. Ganya, görüyorum ki bana karşı çok kırgınsınız. Fakat beni ailenizin içine sokmayı düşünmediniz mi? Beni, Prens'in biraz önce söylediği gibi 'Rogojin'in şeyi!"

"Ben sizin Rogojin'in şeyi olduğunuzu söylemedim. Zaten değilsiniz..." diye Prens titrete bir sesle atıldı. Daria Aleksievna dayanamadı:

Budala

167

"Nastasiya Filipovna, yeter ruhum! Yeter şekerim!" diye aniden bağırdı. "Eğer buradaki insanlardan sıkılınsa, bırak onlar biraz gezinsinler! Yüz bin ruble için, böyle bir insanla kalkıp gitmeye nasıl razı oluyorsun? Tabii yüz bin ruble önemli bir şeydir. Parayı al ve onu sana hediye eden kov. Bu gibi insanlara işte böyle davranmak gerekir. Senin yerinde olsam onları yola getirmesini bilirdim... işte bu kadar!"

Daria Aleksievna adeta kafa tutuyordu. İyi kalpli bir kadındı. Fakat çabucak şaşıyordu.

"Kızma canım, Daria. Ben Ganya'ya kızacak bir şey söyledim mi? Asil bir ailenin içine girmeyi istemek aklıma nasıl geldi, anlayamıyorum. Ganya'nın annesini gördüm, elini öptüm. Şunu bil ki, Ganya'cıgım, eğer sizin evde küstah bir tavır takındımsa, bunu bilerek son defa olarak, bu işi nereye kadar vardırabileceğini görmek için yaptım. Açıkça söylüyorum, beni şaşırttın. Birçok şeyler bekliyordum. Fakat bunu değil! Evlenmeden bir gün önce Generalin bana bir inci gerdanlık hediye ettiğini ve onu aldığımı bilerek benimle evlenmeyi kabul ettin! Öyle değil mi? Rogojin sizin evde, annen ve kızkardeşinin önünde bana değer biçti. Buna karşın gelip benimle evlenmek istedin! Hatta kızkardeşini de beraber getirdin. Üç ruble için Vassilevski bulvarında dört ayak üzerinde yürüyeceğini Rogojin söylediği zaman hakkı yok mu?"

"Dört ayak üzerinde yürür!" diye aniden Rogojin emin bir tavırla söylendi.

"Eğer açlıktan ölseydin sana hak verirdim. Fakat duydum ki, iyi maaş alıyormuşsun ve adi bir kadını evine sokmaktan hoşlanmadığın halde, nefret ettiğin bir kadınla evleneceksin! (Çünkü benden nefret ediyorsun, bunu biliyorum!) Ah! Hayır şimdi, eminim ki senin gibi bir adam para için cinayet işler! Kazanç hırslı insanları bugün deliliğe kadar sürüklüyor. Çocuklar bile tefecilik yapıyor, veya ellerine ustura alıp ipekli bir şeyin içine koyuyorlar. Yavaşça arkadaşının arkasından gelip onu bir koyun gibi boğazlıyorlar. Bunu geçenlerde okudum. Kısaca, sen ahlâksız bir insansın. Ben de ahlâksız bir insanım, fakat sen benden çok kötüsün."

General, ümitsiz bir harketle ellerini vurarak bağırdı:

"Nastasiya Filipovna, bunları siz mi söylüyorsunuz? Siz ki, bu kadar na-

1»68

F. Dostoyevski

zik, bu kadar düşünceli bir insansınız. Bakın, nasıl düştünüz: Bu nasıl konuşma. Bu ne ifade tarzı..."

"Şu anda, sarhoşum General!" diye Nastasiya Filipovna aniden güldü. "Eğlenmek istiyorum! Bugün, benim bayramım, benim kazandığım gün, onu çoktandır bekliyordum. Daria Aleksievna, şu çiçek amatörünü görüyor musun? Şu kamelyalı beyi? Şuraya oturmuş bize gülüyor..."

Toçki:

"Gülmüyorum, Nastasiya Filipovna, sizi dikkatle dinlemekle iktifa ediyorum."

"Öyleyse, neden beş yıl ona özgürlüğünü iade etmeden acı çektirdin? Bu, zahmete değer miydi? O, sadece böyle olması gereken bir insandı...Ve suçu benim üstüne atacak. Beni bir Kontes gibi çevreye tanıttı. Benim için delice paralar harcadı. Taşrada namuslu bir insanla evlenmemi istedi. Burada da bana Ganya'yı buldu. İnanır mısın, bu beş yıl içinde onunla yaşamadım. Fakat parasını çektim; bunda haklı olduğuna inanıyorum! Bana, yüz bin rubleyi alıp, eğer bu adam hoşuna gitmiyorsa onu kov diyorsun. Hoşuma gitmiyor. Bu bir gerçek! Çoktandır Ganya'dan daha iyisini bulup evlenebilirdim; bu da bana iğrenç geliyor. Beş yıl bu kinimi neden öldürdüm? İster inan, ister inan- t ma: Dört yıl oluyor Atanas İvanoviç'le evlenip evlenmeyeceğimi kendi kendime defalarca sordum. Bunu kötülüğümden düşünüyordum; o zaman aklımdan birçok şeyler geçiyordu! Fakat, evlenecektim! İnanır mısın? O da bana bu yolda cesaret veriyordu. Şüphesiz ciddi değildi. Fakat o kadar hisliydi ki, buna sabredermezdi. Çok şükür, onun bu kadar kine layık olmadığını düşündüm ve birdenbire ona karşı öyle bir nefret duydum ki, eğer evlenmek isteseydi, onu reddederdim. Tam beş yıl kibar bir kadın rolü oynadım. Hayır! Kaldırımlara düşmek bana daha hayırlı.... Orası benim yerim. Ya Rogojin ile evlenmeye gideceğim, ya da yarından itibaren çamaşırcı olacağım. Çünkü benim hiçbir şeyim yok; gideceğim gün, bana verdiği her şeyi, son paçavrasına kadar atacağım. Hiçbir şeyim kalmayınca beni kim ister? Ganya'ya sorunuz, benimle evlenir mi? Ferdiçenko bile beni almaz!"

"Belki Ferdiçenko sizi almaz, Nastasiya Filipovna, ben dürüst bir insanım,!" diye Ferdiçenko cevap verdi.
"Fakat Prens sizi alır. Burada feryadı fi-

Budala

169

gan ediyorsunuz, fakat Prens'e bakınız, ben, çoktandır onu inceliyorum."

Nastasiya Filipovna:

"Doğru mu?" diye sordu.

Prens:

"Doğru," diye mırıldandı.

*

"Hiçbir şeysiz, benimle evlenir misiniz?"

"Evet, Nastasiya Filipovna."

"Al bir tane daha!" diye General homurdandı. "Bu beklenirdi zaten!"

Prens, kendisini incelemekte olan Nastasiya Filipovna'nın yüzüne üzüntüyle baktı. Nastasiya Filipovna tekrar Daria Aleksievna'ya dönerek:

"İşte bir ateşli daha! Onu tanırım, mutlaka temiz kalple söylüyor. Onda bir iyiliksever hali görüyorum. Fakat belki böyle söylerken hakkı vardır. O başkalarına benzemez. Rogojin'in şeyi olan bir kadınla evlenmek için yeter derecede aşıkсан, Prens olduğun halde ne ile yaşarsın?"

"Ben sizi namuslu bir kadın kabul ediyorum. Nastasiya Filipovna, yoksa Rogojin'in şeyi değil."

"Demek, sen beni namuslu bir kadın kabul ediyorsun?"

"Evet."

"Öyleyse bu, bir romandır. Prens'im; bunlar eski zaman masalları; fakat şimdi insanlar daha mantıklı oldular. Bütün bunlar da saçma! Zaten evlenmeyi nasıl düşünebilirsin? Sana bir eş yerine bir hizmetçi kadın gerek!"

Prens ayağa kalktı ve titrek bir sesle, fakat aynı zamanda tamamıyla kendisine inanan bir tavırla cevap verdi:

"Hiçbir şey bilmiyorum. Nastasiya Filipovna, hiçbir şey görmedim, hakkınız var. Fakat ben... Sizin bana şeref verdiğiniz varsayıyorum. Yoksa tersini değil! Ben hiçbir şey değilim. Fakat siz.... Siz acıyı tanıdınız ve gerçek bir cehennemden çıktınız: Bu da çok fazla. Niçin utanıyorsunuz? Ve neden Rogojin'le beraber gitmek istiyorsunuz? Toçki'ye yetmiş beş bin rublesini geri verin. Bir de, evinizde bulunan her şeyi ona bırakmak istediğinizi söylüyorsunuz. Ben sizi.... Nastasiya Filipovna... Sizin hakkınızda hiç kimsenin bir tek kelime söylemesine izin vermem Nastasiya Filipovna... Eğer fakirsem çalışacağım Nastasiya Filipovna."

170

F. Dostoyevski

Prens'in bu son kelimelerini duyan Ferdiçenko ve Lebedef gülmeye başladılar. General ise homurdanmakla yetindi. Diğerlerinin hayretten ağzı açık kaldı. Prens:

"Fakat sefalet içinde olmayabiliriz. Belki zengin de olabiliriz. Nastasiya Filipovna.... bugün, olayın gerçek tarafını anlayamadığım için üzülüyorum. Fakat İsviçre'deyken, Moskova'daki Salaskin'den önemli bir miras kaldığım bildiren bir mektup aldım, işte bu mektup!" Prens cebinden bir mektup çıkardı.

"Acaba aklım mı oynattı?" diye General mırıldandı. "Sanki tımarhanedeyiz!"

• Bir sessizlik oldu. Ptizin:

"Eğer iyi anlayabildimse Prens, mektup size Salaskin tarafından yazılmış, değil mi?" diye sordu. "Bu, kişi çok tanınmış, bir iş adamıdır. Eğer size yazan gerçekten oysa, ona kesin gözüyle bakabilirsimiz. Ben onun el yazısını tanırım. Onunla eskiden işlerim vardı... Eğer izin verirseniz mektuptaki yazıya bir bakayım. Size belki bir şey söyleyebilirim."

Bir tek kelime söylemeden Prens titrek eliyle mektubu uzattı. "Fakat ne? Bu da ne demek?" diye çevresine şaşkın şaşkın bakman General bağırdı. "Bu miras konusu gerçekten var mı?"

Bütün gözler mektubu okuyan Ptizin'e çevrildi. Herkesi derin bir merak sarmıştı. Ferdiçenko yerinde duramıyordu. Rogojin şaşkın ve korkulu gözlerle bir Prens'e, bir Ptizin'e bakıyordu. Daria Aleksievna konunun aydınlanmasını beklerken, sanki diken üstünde oturuyordu. Lebedef, kendini tutamaya-rak yerinden kalktı ve Ptizin'in omuzu üzerinden mektuba bakmaya başladı... Lebedef, ceza olarak bir tokat bekleyen bir suçlu gibi iki büklüm olmuştu.

Ptizin, Prens'e mektubu geri vermek için katlarken:

"Bunda hiç şüphe yok... Teyzenizin bu vasiyetnamesine göre, büyük bir

Budala

171

servete konuyorsunuz!" General:

"İmkânı yok!" diye bir tabanca gibi patladı.

Çevresindekilerin tekrar ağızları açık kaldı. Ptizin, İvan Fedoroviç'e bakarak açıkladı:

"Prens'in bir teyzesi bundan beş ay önce ölmüş; bu, onun annesinin büyük ablasıymış. Fakat Prens onu şahsen hiç tanımamış: Bu kadın Papuşio ailesine mensuptur. Babası da üçüncü sınıftan bir tüccardı. İflas etmiş ve sefalet içinde ölmüştü. Yakında ölen ağabeyi, ticaret hayatında önemli bir yere sahipti. Bir yıl önce,

bir ay ara ile iki oğlunu kaybedince, üzüntüsü ölümüne neden olmuştu. Karısı da ölmüştü. Bütün serveti de yeğenine, yani Prens'in teyzesine kalmıştı. Bu kadın bir yabancıнын yanında yaşayan çok fakir bir kadındı; fakat mirasa konduğu sırada, bir hastalığa tutularak kurtulamadı. Fakat ölmeye önce, Salaskin'i, Prens'i aramakla görevlendirmiş ve vasiyetnamesini yapacak zaman bulmuştu. Herhalde ne Prens, ne de İsviçre'de misafir olduğu doktor, resmi bir davet almamışlar. Prens de Salaskin'in mektubunu alınca hemen Rusya'ya hareket etmiş." Ptzin, Prens'e dönerek:

"Size bir şey söyleyeyim, bu tıpkı, para cebinizde gibi bir şeydir. Tebrik ederim, Prens! Belki de bir buçuk milyon veya daha fazla alacaksınız. Papu-şin çok zengin bir tüccardı." Ferdiçenko:

"Yaşasın Mişkin'lerin son Prens'i" diye bağırdı. Lebedef gürültülü bir sesle onu taklit etti. "Yaşa! Sağol!"

"Ben de ona fakir diye yirmi beş ruble borç vermişim, ha ha! Ha. Bu, basit bir hayalmiş," diye General şaşkın bir halde ekledi. "Öyleyse, sizi tebrik ederim; tebrik ederim!" Ve Prens'i kucaklamak için ayağa kalktı. Diğerleri onu taklit ettiler. Hatta kapının arkasında duranlar bile içeri girdiler. Garip bir kargaşalık oldu; şampanya isteyen sesler yükseldi. Bir an Nastasiya Filipovna bile unutuldu. Davetliler, onun misafiri olduklarını bile unuttular. Fakat yavaş yavaş, Prens'in bir evlilik teklif ettiğini hatırladılar. Bu olay garip bir şe-

172

F. Dostoyevski

kil aldı. Çok şaşkın görünen Toçki, omuzlarını silkti; herkes masanın çevresine biriktiği sırada yerinde yalnız kalmıştı. Biraz sonra herkes, o andan itibaren, Nastasiya Filipovna'da garip bir durum sezmeye başladı.

Genç kadın yerini terketmemişti. Arada sırada çevresindekilere şaşkın ve garip bakışlarla bakıyordu. Denilebilirdi ki durumu anlamıyor ve kendi kendine açıklamaya çalışıyordu. Sonra aniden Prens'e döndü ve tehdit eder gibi bir tavırla kaşlarını çatarak onu dikkatle inceledi; fakat şaka olduğu aklına geldi. Fakat Prens'in yüzüne tek bir bakış onu inandırmaya yetti. Düşünceli bir hâl aldı. Sonra:

"Demek, doğru! Ben Prenses oluyorum!" diye kendi kendine konuşur gibi alaylı bir sesle mırıldandı. Gözleri tesadüfen Daria Aleksievna'ya takılınca kahkahalar attı.

"Hikâyenin sonu beklenilmeyen bir tarzda çıktı... Ben... Ben bu şekilde düşünmemiştim. Fakat beyler, niçin ayakta duruyorsunuz? Rica ederim, oturunuz ve Prens'le evliliğimi tebrik ediniz... Zannedersen birisi şampanya istemişti. Ferdiçenko gidip söyleyin, getirsinler!"

Sonra birdenbire kapının eşiğinde hizmetçileri görerek:

"Katya, Patça, yaklaşın. Duydunuz mu, evleniyorum. Bir buçuk milyonu olan bir Prens'le evleniyorum. Bu, Prens Mişkin'dir: benimle evlenmek isti- -yor."

Daria Aleksievna:

"Allah seni aziz etsin dostum! Ama, fırsatı kaçıрма!" diye bağırdı.

Nastasiya Filipovna:

"Fakat Prens, yanıma otur, şuraya, şöyle! Şarap getirsinler, bizi tebrik etsenize, beyler!"

"Yaşasın!" diye birçok sesler duyuldu. Misafirlerin büyük bir kısmı ve özellikle Rogojin'in çetesi, şişelerin yanına yaklaştılar. Bağırıp gürültü ediyorlardı: Rogojin bile, bir şey anlamıyormuş gibi görünerek bu sahneyi zevkle seyrediyordu. Zoraki bir gülümsemeyle yüzüne buruşuk bir ifade veriyordu.

"Prens, kendine gel!" diye General samimi bir ifade ile onu kolundan tutarak mırıldandı.

Budala

Onun bu hareketi Nastasiya Filipovna'nın gözünden kaçmadı. Bir kahkaha fırlattı.

"Hayır, General! Şimdi ben bir Prenses'im ve Prens bana kötü davranıl-masına izin veremez. Duyuyor musunuz? Atanas İvanoviç, beni tebrik edin: Şimdi artık her yerde karınızın yanında yer alabilirim; buna ne dersiniz? Böyle bir kocaya sahip olmak bir şans değil mi? Bir buçuk milyon ve bir Prens. Üstelik, bir de budala! Bundan daha iyi ne beklenebilir? Asıl şimdiden sonra yaşamaya başlıyorum. Delikanlı, Rogojin, paketi geri götür! Prens'le evleniyorum ve senden daha da zengin olacağım!"

Fakat Rogojin ne olduğunu anlamamıştı. Yüzünü anlaşılmayan bir acı kapladı. Derin derin nefes alarak kollarını yukarıya kaldırdı.

"Hakkından vazgeç Prens!" diye bağırdı.

Bu kelimeler çevrede gülüşmelere neden oldu.

"Hakkını sana mı versin?" diye Daria Aleksievna nefretle sordu. "Masanın üstüne para bırakmak için geliş olan şu kaba adama bakın! Prens evlenme teklif etti. Sen, sen ise buraya rezalet çıkarmaya geldin değil mi?"

"Fakat ben de evlenmek istiyorum! Hemen evlenmeye hazırım! Her şeyimi vereceğim!"

Daria Aleksievna:

"Sen bir meyhaneden çıkıyorsun, sarhoş! Seni kapı dışarı etmeli;" diye sözünü kesti.

Kahkahalar çoğaldı.

"Prens, duyuyor musun?" diye Nastasiya Filipovna atıldı. "Bak bu köylü, senin nişanlıyla pazarlık ediyor?" Prens:

"Sarhoş... Sizi de çok seviyor.." diye cevap verdi. "Nişanlının Rogojin ile kaçacağını düşünerek utanmayacak mısınız?" "Siz bir kriz geçiriyordunuz; hatta şimdi de sayıklar gibi bir haliniz var!" "İleride, karının, Toçki'nin metresi olduğunu söylerlerse kızarmayacak mısınız?"

"Hayır, kızarmayacağım... Eğer Toçki ile yaşadınızsa, bu sizin isteğinizle olmadı."

174

F. Dostoyevski

"Beni hiçbir zaman da azarlamayacak mısınız?" "Asla!"

"Dikkat et, bütün hayatın için söz verme!"

"Nastasiya Filipovna, size dedim ki, eğer benimle evlenmek isterseniz, bana şeref verirsiniz. Bu kelimelere gülümsediniz ve hatta, çevremde kahkahalar duydum. Belki ben gülünç bir şekilde söyledim, ya da kendim gülünç durumdaydım; fakat bana öyle geldi ki ben... Şeref ne demek olduğunu biliyordum. Gerçeği söylediğime de eminim. Öyle bir zaman oldu ki, kendinizi kaybetmek istediniz, bu hareketinizden dolayı da asla affedilemediniz; bununla beraber, bu işte, hiçbir suçunuz yok. Hayatınızın tamamıyla mahvolmasına imkân yok. Rogojin'in evinize gelmesinden ve Gabriel Ardalinoviç'in sizi aldatmak istemesinden ne çıkar? Niçin her zaman bunu söylemek istiyorsunuz? Bu yaptığınız hareketi, tekrar ediyorum, pek az insan yapmayı başarır. Şimdi de acı çekiyorsunuz. Yatmanız lâzım. Rogojin ile gitseydiniz, ertesi sabah çamaşırcı olmak için onu terkedecektiniz. Bakılmaya çok ihtiyacınız var. Nastasiya Filipovna sizi tedavi edeceğim. Resminizi gördüğüm zaman tanıdığım bir yüz ile karşılaşacağımı hissettim. Bana birden öyle geldi ki beni.... istediniz. Ben.... Bütün hayatım boyunca sizi seveceğim Nastasiya Filipovna..." diyerek, Prens tatlı ve acınacak bir sesle cümlesini bitirdi.

Prens, Ganya'nın bulunduğu köşeden, kendisine yiyecek gibi parıltılı gözlerle baktığının farkına vardı.

Daria Aleksievna:

"İşte kalpten anlayan bir insan!"

General de:

"İyi yetişmiş bir çocuk, fakat kendisini kaybediyor." diye mırıldandı.

Toçki, şapkasını aldı ve kaçmak istedi. General ile Toçki birbirine gözle işaret ederek beraberce çıkmayı kararlaştırdılar.

Nastasiya Filipovna:

"Teşekkür ederim, Prens. Hiç kimse şimdiye kadar benimle bu şekilde konuşmadı. Benimle hep pazarlık ettiler. Adamakıllı hiçbir kimse bana evlilik teklifinde bulunmadı. Duydunuz mu, Atanas İvanoviç? Prens'in bütün bu söyledikleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunu, şüphesiz, olmayacak bir

Budala

175

şey gibi düşünüyorsunuz değil mi?... Rogojin biraz bekle! Zaten sende gitmek için niyet yok. Belki de daha hâlâ seninle beraber gidebilirim.... beni nereye götürmeyi düşünüyorsun?"

"Petersburg'un kenar mahallesindeki eğlence yeri olan Ekaterinhof a " diye köşesinden Lebedef söze karıştı. Oysa Rogojin, kulaklarına inanamayan bir insan tavrıyla bakıyordu. Başına müthiş bir darbe yemiş gibi aptallaşmıştı.

Daria Aleksievna heyecanla:

"Fakat, neyin var Nastasiya Filipovna? Kriz mi geçiriyorsun? Aklını mı kaybediyorsun?" diye bağırdı.

Nastasiya Filipovna aniden ayağa kalktı:

"Demek söylediğimi gerçek zannettin?" dedi. Ve Prens'i göstererek sordu.

"Bu masumun hayatını zehir edeceğime inandın mı? Çocukları baştan çıkarmak Atanas İvanoviç'e yakışır. Haydi, gidelim, Rogojin! Paketini hazırla! Benimle evlenmek isteyip istemediğinin bir önemi yok. Fakat parayı ver. Bununla beraber seninle evlenmek istediğimi de söylemiş değilim. Çünkü bana evlilik teklif ettin, parayı saklamak niyetinde misin? Gülmek istiyorsun... ben... ben, çok adı bir insanım. Toçki ile beraber yaşadım... Sana gelince, Prens; sana gerekli olan kadın, Aglae Epanşin'dir, yoksa Nastasiya Filipovna değil. Eğer bu aptallığı yapsaydın, Ferdiçenko bile seninle alay ederdi! Bundan korkmuyorsun... fakat ben, senin felaketine neden olmaktan ve ileride, şikâyetlerini dinlemekten korkuyorum. Sana kanın olarak vereceğim şerefe gelince, Toçki buna ne kadar güvенеbileceğini iyi bilir. Ganya, sen Aglae Epanşin ile evlenmek fırsatını kaçırdın, bunu biliyor muydun? Eğer onunla pazarlık etmeseydin, o seninle mutlaka evlenirdi. Siz erkekler hepiniz, birbirinize benzersizsiniz. Namuslu kadınlarla fahişeler arasında bir tercih yapmak gerekir; yoksa başka türlü her iki tarafı da idare etmek isterseniz, iş çıkmaza varır!... İşte General bize bakıyor, ağzı da açık..."

General, omuzlarını silkerek: "Terbiyesizlik, terbiyesizlik," diye tekrar etti.

O da kalkmıştı. Herkes yeniden ayağa kalktı. Nastasiya Filipovna kendini kaybetmiş gibi görünüyordu.

176

F. Dostoyevski

Ellerini sıkıştırarak Prens inledi:

"İmkânı var mı?"

"Niçin olmasın? Demek sen bunu gerçek zannetmiştin? Benim de kendime göre bir gururum var! Az önce benim kusursuz olduğumu söyledin; gerçekten sadece iftihar etmek için Prenses unvanını ve bir milyonu ayaklar altında çiğneyerek kendini çamura atan, güzel bir kusursuz! Bakalım bundan sonra nasıl bir kadın olacağım? Atanas İvanoviç, beni bu milyonu pencereden dışarı attığıma emin misin? Yetmiş beş bin rublelik bir drahoma için Ganya ile evlenerek, hayatımdan memmun olacağımı nasıl aklınıza getirebilirsiniz.. Yetmiş beş bin rubleni kendine sakla. Atanas İvanoviç, (yüz bin rubleye bile çıkamadın, Rogojin senden cömertmiş!) Ganya'ya gelince onu teselli edeceğim. Aklımda bir düşünce yok. Fakat şimdi eğlenmek istiyorum. Ben sokakların kızıyım! On yıl hapishanede yaşadım. Artık özgürlük ve mutluluk zamanı geldi! Haydi, Rogojin hazırlan, gidelim!"

Rogojin, sevincinden deli olmuş gibi:

"Gidelim!" diye bağırdı. "Hey! Orada! Siz... Şarap!"

"Haydi şarap getirin.... içeceğim, müzik de var mı?"

"Evet, evet olacak!"

O sırada Daria Aleksievna'nın, Nastasiya Filipovna'ya doğru ilerlediğini görerek kendinden geçen Rogojin: "Yaklaşma!" diye bağırdı. "O benimdir! Tamamen benim, o benim başımın tacı! O benim ilahem!"

Mutluluk içinde Nastasiya Filipovna'nın çevresinde dönüyor ve herkese: "Yaklaşma!" diye bağıırıyordu.

Rogojin'in bütün arkadaşları odayı doldurmuştu. Bazıları içiyor, bir kısmı bağırıp gülüyordu, hepsi neşeliydi, hiç utanç da duymuyorlardı.

Ferdiçenko bu gruba karışmaya çalışıyordu.

General ile Toçki kalkıp gitmek içi hazırlanıyorlardı. Ganya da şapkasını elinde tutuyor, fakat ayakta bu sahneyi sessiz seyrediyordu.

"Yaklaşma!" diye Rogojin bağırdı.

Nastasiya Filipovna gülümseyerek:

"Fakat neden böyle bağıırıyorsun. Ben henüz ev sahibesiyim! Seni bir kelime ile kapı dışarı edebilirim. Zaten paramı daha almadım. Hâlâ orada duru-

Budala

177

yor. Getir onu bana; bütün paketi ver! Demek bu paketin içinde yüz bin ruble var. Ne müthiş! Ne oldu Daria Aleksievna? Fakat onun hayatını mahvede-mezdim ya (Ve Prens'i gösterdi.) Onunla evlenmek mi. Ona bir çocuk dadısı gerekir. İşte General onun yanına oturmuş, bu görevi yapıyor... Bak nasıl şır-martıyor! Bak, Prens sayın nişanlın para aldı. Çünkü bir fahişedir. Bir de onunla evlenmek istiyordun. Fakat niçin ağlıyorsun? Bu sana dokunuyor, değil mi? Benim gibi yap, gül! (Onun da yanaklarından iki iri yaş parlıyordu). Bunu zamana bırak, hepsi geçecek! İleride düşünceni değiştireceğine, bunun şimdiden olması daha hayırlı.... Fakat hepiniz niçin ağlıyorsunuz? İşte Katya da alıyor! Neyin var Katya, sevgilim? Sizi parasız bırakmayacağım. Seni ve Patça'yı... şimdilik Allaha ısmarladık! Senin gibi namuslu bir kızı, hizmet etmek için zorladım, ben bir fahişe... Prens, gerçekten böylesi daha hayırlı, hem çok hayırlı, çünkü ileride bana darılacaktın ve mutlu olamayacaktık. Aksini iddia etmek için yemin etme, inanmam! Zaten ne kadar saçma olurdu!... Hayır, açıkça, dürüst insanlar gibi birbirimizden ayrılmamız çok iyi, görüyorsun, ben de hayalperest bir insanım. Bunun sonu iyi bitmeyecekti. Senin için de hayal kurmadım mı? Şu adamın, evinde, yazlıkta geçirdiğim beş sessiz yıl içinde, birçok kez senin gibi namuslu, iyi, güzel ve hatta biraz ahmak birisinin, aniden gelip bana: 'Hiçbir suçunuz yok. Nastasiya Filipovna, size tapıyorum!' dediğini hayal ediyordum. Ve bu hayal ile adeta kendimden geçiyordum... Fakat bu hayalleri nasıl bir gerçek izliyordu. Şu Bey, yazlıkta iki ayını benimle beraber geçirmek için geliyordu. Sonra da beni, izzeti nefsi parçalanmış, şerefi ayaklar altına alınmış bir halde terkedip gidiyordu. Bin kez kendimi suya atmayı düşündüm. Fakat bunu yapmaya cesaret edemiyordum. Ve şimdi... Rogojin, hazır mısın?"

"Her şey hazır! Hiç kimse yaklaşmasın!"

"Her şey hazır!" diye birçok sesler duyuldu. ' "Troyka'lar aşağıda hazır!"

Nastasiya Filipovna paketi eline aldı:

"Ganya aklıma bir düşünce geldi. Sana tazminat vereceğim. Çünkü her şeyini kaybetmene gerek yok. Rogojin, üç ruble için onun Vassili Ostov'a kadar dört ayak üzerine gideceğine emin misin?"

F. Dostoyevski

Budala

179

"Evet."

"Öyleyse, beni dinle Ganya, şu güzel huyunu son kez olarak seyretmek istiyorum. Bana, üç uzun ay boyunca acı çektirdin. Şimdi sıra benim. Şu paketi görüyor musun? İçinde yüz bin ruble var. İşte! Biraz sonra herkesin gözü önünde onu şöminenin içine, ateşin ortasına atacağım. Alevlerin tamamıyla kâğıdı sardığı sırada onları oradan çıkarmak için atıl, fakat eldivensiz, çıplak ellerle ve kollukların yukarıya sıvanmış durumda. Eğer başarırısan, yüz bin ruble senin olacak. Biraz parmakların yanacak fakat, düşün bir kez! Yüz bin .ruble, bu iş o kadar kolay bitecek ki! Paramı ateşten çektiğini görerek senin • bu ruhunu, büyük bir

zevkle seyredeceğim. Paketin sana ait olacağına herkes şahit olsun! Eğer onu ateşten çıkaramazsan, yanıp gidecek, çünkü hiç kimsenin ona dokunmasına izin vermeyeceğim. Hepiniz açılınız! Bu para bana ait! Onu Rogojin ile beraber, bir gece geçirmek için kabul ettim. Para benim değil mi Rogojin?" "Evet! Evet kraliçem!"

"Öyleyse, hepiniz geri! İstediğimi yapmakta serbestim. Hiç kimse karışmasın. Ferdiçenko ateşi yakın!" Ferdiçenko şaşkın: "Nastasiya Filipovna, ellerim bu işi yapmaktan beni alıkoyuyor," diye bağırdı.

Nastasiya Filipovna:

"Peki öyleyse!" dedi. Maşayı aldı. İki odun ayırdı. Tamamen yandığı zaman da paketi ortasına fırlattı. Birçok bağlaşımlar oldu; oturanlardan birçoğu da dua etmeye başladı. "Deli! Bu kadın deli!" diye bağırdılar. "Onu... Bağlasak olmaz mı," diyerek General, Ptizin'e mırıldandı. "Ya da bir şey aramayalım? O deli değil mi? Bu bir cinnet!"

"Ha... Hayır, tamamen bir cinnet değil!" diyen Ptizin bir yaprak gibi sa-< rarmış , titriyor, gözlerini çevresini alevler sarmış paketten ayırmıyordu. İvar. Fedoroviç, hâlâ Toçki'ye soruyordu: "Deli,deli değil mi? Sararmış bir halde Atanas İvanoviç mınılandır.

"Size garip bir kadın dememiş miydim!"

"Fakat düşünün bir kez: Yüz bin ruble!"

"Yarabbi! Yarabbi!" diye çevreden sesler duyuldu.

Bu sahneyi yakından seyredebilmek için çevredekiler şöminenin başında toplanmışlardı... Hatta bazıları birbirlerinin omuzundan görebilmek için sandalyelerin üstüne çıkıyorlardı. Daria Aleksievna, heyecanlı bir halde yandaki odaya kaçmıştı.

Orada Katya ve Patça'nın kulaklarına bir şeyler fısıldıyordu. Güzel Alman kadını ortadan kaybolmuştu.

"Sevgili Hanımım! Benim güçlü kraliçem!" diye bağırın Lebedef, ev sahibi Nastasiya Filipovna'nın dizlerine sürünüyor ve şömineye doğru ellerini uzatarak bağıyordu: "Yüz bin ruble! Yüz bin! Onları gözlerimle gördüm; önümde paket yaptılar sevgili Hanımım! Emret, ateşe atlayım. Kır saçlarımla şu kafamı ateşe sokacağım! Geçen hafta, aklıktan ölerek gömülen bir babadan öksüz kalan on üç çocuk ve ayaklan sakat bir kadına bakmak zorundayım Nastasiya Filipovna!"

Ve şömineye doğru ilerlemek istedi. Ev sahibi onu iterek: "Geri çekil! Hepiniz açılın; Ganya , ne için kımıldamıyorsun? Utanma! Haydi! Burada mutluluğun söz konusu."

Fakat Ganya çok acı çekmişti. Son işkenceye dayanacak sabrı yoktu artık. Kalabalık açıldı. Onu Nastasiya Filipovna ile karşı karşıya bıraktılar; her ikisi de birbirlerinden üç adım uzakta bulunuyorlardı. Ayakta, şöminenin yanında, genç kadın Ganya'ya bakıyor ve bekliyordu.

Ganya'nın üzerinde frak vardı. Eldivenli elleriyle de şapkasını tutuyordu. Genç kadının karşısında kollarını kavuşturarak bir tek kelime söylemeden, ateşi seyrediyordu. Sararmış yüzünde, nefret izleri okunan bir gülümseme dolaşı. Alevlerden kurtulamayan paketten gözlerini ayıramıyordu. Fakat bu cezaya sonuna kadar dayanmaya yemin etmişti. Yerinden kımıldamıyordu; herkes, birkaç dakika içinde onun, yüz bin rubleyi yakılmasına izin vereceğini düşünmüştü."

Nastasiya Filipovna: "Eh! Hepsi yanacak!" diye bağırdı. "Seni utandırıyorlar; sonra kendine F. Dostoyevski

kızacaksın. Alay etmiyorum."

Kızgın iki odun arasına, parlayan ateşin üstüne düşen paket önce, ateşi söndürecekmiş gibi bir tavır aldı. Fakat kızgın odunun çevresinde küçük rna-vi bir boşluk kalmıştı. Sonunda ateşin dar ve uzun dili paketi de yalamaya başladı. Aniden bir alev parladı. Çevreye parlak bir renk yayıldı. Her göğüsten inilti duyuldu. "Sevgili Hanımım!" diye Lebedef hâlâ yalvarıyordu. Şömineye yaklaşmak için bir girişimde bulundu; fakat Rogojin onu çekti. Kuvvetle itti Rogo-jin de, Nastasiya Filipovna'dan gözlerini ayıramıyordu, kendinden geçmişti.

Yedi kat gökte uçuyordu.

"İşte, gerçek bir kraliçe!" diyerek önüne gelene tekrar ediyordu. "İşte halimizi görüyorsunuz! İcinizden hanginiz böyle bir şeyi yapmaya cesaret edebilir?"

Prens, sessizliğini koruyor ve üzüntülü gözlerle bakıyordu.

Ferdiçenko:

"Bana sadece bin ruble versinler, paketi dişlerimle çekeyim!" diyerek atıldı.

Diğerlerinin arkasına oturmuş olan herkül yumruklu adam, bir ümitsizliğe düşmüş gibi:

"Ben de yaparım!" dedi. Yükselen alevi görünce de ekledi; "Vay canına!

Hepsi yanıyor."

"Yanıyor! Yanıyor!" kelimeleri çevreden duyuldu. Birçokları şömineye yaklaşmaya çalıştılar.

"Ganya aptallık etme! Sana son kez söylüyorum."

Ferdiçenko:

"Fakat haydi canım!" diye korkuyla Ganya'nın üzerine atıldı ve kolundan çekerek bağırdı: Şarlattan M... Me'un!"

Ganya aniden Ferdiçenko'yu kuvvetle itti. Topukları üstünde döndü ve kapıya doğru yürüdü. Fakat iki adım atmamıştı ki, sallanmaya başladı ve bir külçe halinde parkenin üzerine yıkıldı.

"Bayıldı!" diye çevreden sesler duyuldu.

Lebedef hâlâ:

Budala

181

"Ah, ana, yanıyor!" diye inliyordu.

Çevreden:

"Boşu boşuna yanan yüz bin ruble!" dediler.

Nastasiya Filipovna:

"Katya, Patça çabuk su getirin!" diye bağırdı ve maşayı alarak paketi ateşin içinden çıkardı.

Paketin sarılı olduğu kâğıt, tamamen yanmıştı. Fakat bir bakışta, içindekilerin, olduğu gibi durduğu görülüyordu. Paralan örten üç kalın gazete kâğıdı onları korumuştur. Butu göğüslerde tesilli söylentileri dolaştı. Acıklı bir halde Lebedef inledi:

"Binlik bir kâğıttan başka, hepsi de olduğu gibi duruyor."

Nastasiya Filipovna:

"Bütün paket ona aittir! Hepsini! Duydunuz mu Beyler!" dedi ve parayı Ganya'nın yanına koydu; sonra da yüksek sesle:

"İyi dayandı doğrusu, paketi ateşten çekmedi! Merak etmeyin. Bir şeyi yok. Biraz sonra kendine gelir! Eğer böyle olmasaydı, belki de beni öldürürdü.... İşte kendine geliyor! General, İvan Petroviç, Katya, Patça, Rogojin duyuyor musunuz? Paket ona aittir; Ganya'ya, onu bir daha almamak üzere veriyorum; tazminat olarak.... Zaten, ne biçim olduğunu bilmesine gerek yok! Ona söylersiniz, kendine gelince, paketi yanında bulsun... Rogojin, gidelim! Allaha ısmarladık Prens, sayenizde ilk kez bir insan görebildim! Allaha ısmarladık Atanas İvanoviç, teşekkür ederim!"

Rogojin'in bütün çetesi, başlarında şefleri ve Nastasiya Filipovna olduğu halde kapıya doğru hızla ilerlediler. Hizmetçiler genç kadına kürkünü uzattılar. Aşçı Marta koşup geldi. Nastasiya Filipovna hepsini ayrı ayrı kucakladı. Hizmetçiler:

"Fakat, gerçekten bizi terk mi ediyorsunuz? Böyle nereye gidiyorsunuz? Bir doğum gününüzde!" diye ev sahibesinin elini öperek hıçkırıklarla soruyorlardı.

"Sokaklara, Katya, duydun mu, benim yeri orası; ya da çamaşırcılık yapacağım. Atanas İvanoviç'ten bıktım! Tarafımdan ona selam söyleyin... ve size yaptığım kötülükleri de unutun..."

182

F. Dostoyevski

Budala

Bütün grup dört tane Trakya'ya sığmak için uğraşırken Prens, kapının eşiğine doğru koştu. General onu merdivende yakaladı.

"Rica ederim Prens, kendine gel! Bırak şu kadını! Ne olduğunu görüyorsun! Sana bir baba gibi konuşuyorum."

Prens, Generale baktı. Fakat bir kelime söylemeden kurtuldu ve merdivenleri dörder dörder indi.

Biraz sonra General, kendi arabasına atladı. Kafası birçok yeni düşünceler ve ümitlerle doluydu. Almayı unutmadığı inci kolyeyi de beraberinde götürüyordu. Düşüncelerinin ortasında Nastasiya Filipovna'nın yüzü gözünün önüne geliyor, ikide bir içini çekiyordu:

"Ne yazık! Açıkça söylüyorum, ne yazık! Bu kadın da mahvoldu. Bir deli... Prens'e gelince, ona gerekli olan bir Nastasiya Filipovna değil..."

Nastasiya Filipovna'nın evinde geçen ve hikâyemizin birinci kısmını tamamlayan garip bir maceradan iki gün sonra Prens Miskin, beklenilmeyen bir şekilde ortaya çıkan miras işini halletmek için aniden Moskova'ya hareket etti. Hatta bu ani hareketi, diğer bazı nedenlerin de doğurduğunu söylediler. Fakat bu nokta üzerinde çok az bilgimiz var: O da Prens'in Moskova'da geçirdiği altı aylık hayatı ve bu süre içinde Petersburg'da olamayışından ibarettir. Onunla ilgilenen kimseler de bu altı ay içinde ondan haber alamadılar. Uzaktan uzağa bazılarının kulaklarına haberler çalındı. Fakat bu haberler, birbirinin zıddı garip haberlerdi. Tabii, ayrılırken, Allaha ısmarladık bile demeye zaman bulamayan Prens'i, Epanşin ailesine kadar ayıran olmadı. Bununla beraber General, Prensesi iki üç kez görüp kendisiyle ciddi konuşmalarda bulunmuştu. Fakat bu konuşmaları sırasında General İvan Fedoroviç ailesinden tek bir kelime söz etmemişti. Genellikle, ilk zamanlarda yani Prens'in hareketinden sonraki ay içinde Epanşin ailesi arasında, Prens'in ismi bile geçmiyordu. Epanşin'lerde bir gerginlik, birbirine karşı bir darılma ve sır saklama havası esiyordu. Herkeste tatsız bir tavır vardı. General, sabah akşam işiyle ilgileniyordu. Küçük hanımlara gelince, düşündüklerini ana - babalarının karşı-

183

sında söylemekten çekiniyorlar ve belki de yalnız kaldıkları zaman bile birbirleriyle o kadar konuşmuyorlardı. Bunlar gururlu ve birbirlerine karşı her şeylerini saklayan genç kızlardı. Zaten aralarında, değil bir kelime ile bir tek bakış ile anlaşıyorlardı.

Yavaş yavaş şehire yayılan haberler gittikçe şüpheli ve karanlık bir şekil alıyordu. Kafadan oldukça sakat genç bir Prens'ten söz ediliyordu. (Hiç kimse ismini bilmiyordu.) Bu Prens'in aniden büyük bir mirasa sahip olarak Peters-burg'dan geçen ve Paris'te 'Château des Fleurs' barında bir Fransız dansözle evlendiğini anlatıyorlardı. Fakat bazıları da bu mirasın, bir General tarafın- dan bırakıldığından ve bu Fransız dansözünün kocasının da, zengin bir Rus olduğundan ve bu zengin tüccarın evlendiği gün, sarhoş olarak, sadece keyfi için en son piyangodan kazandığı 700.000 rubleyi bir mum alevinde yaktığından söz ediliyordu. Rogojin'in çetesi şefleriyle birlikte, 'Vokshal Ekaterinhof da geçen alemde sekiz gün sonra Moskova'ya hareket etti. Nastasiya Filipovna bu cümbüşte hazır bulunmuştu; bir kısım halk, Nastasiya Filipovna'nın ertesi sabah, aniden ortadan kaybolduğunu öğrenmişti. Onun Moskova'da saklandığını zann ediyorlardı. Rogojin'in bu şehre doğru hareket etmesi olasılığını kuvvetlendiriyordu. Gabriel Ardalinoviç, ağır hastalanmıştı. Onu ne salonlarda, ne de bürosunda göremediler. Hastalığı bir ay sürdü. İyileştiği zaman işinden istifa etti. General Epanşin'lere ayağını atmadı. Onun düşmanları, başına gelen bu olaydan sonra sokağa bile çıkmadığını tahmin ediyorlardı. Fakat gerçekten kendini hasta hissediyordu. Karasevdaya tutulmuşa benziyordu. Aynı yıl, bir gün Barbara Ardalinovna ile Ptizin evlendiler. Ganya ailesini geçindirmek için tekrar işine gitmekten vazgeçtiği gibi, üstelik de onlara yük oluyordu.

Epanşin ailesi, Gabriel Ardalinoviç hakkında her şeyi öğrenmişlerdi. Nastasiya Filipovna'nın evinde geçen o çirkin maceradan sonra, Ganya evine gelmiş uyumuştı. Prens'in dönüşünü büyük bir sabırsızlıkla beklemişti. Eka-terinofa gitmiş olan Prens, sabahın yedisine doğru dönmüştü. Ganya, Prens'in odasına girmiş ve Nastasiya Filipovna'nın hediye ettiği ve içinde yüz bin ruble bulunan paketi masanın üzerine bırakmıştı. Prens'e, genç kadını ilk gördüğü yerde bu paketi vermesi için rica etmişti. Ganya, odaya girerken

184

F. Dostoyevski

ümitsizlik ve korku içindeydi. Fakat Prens ile birkaç kelime konuşunca bu hali değişmiş, Prens'in yanında iki saat kalmış ve bütün bu süre içinde hıçkırıkları dinmemiş, dostça ayrılmışlardı.

Buzlar çözülmüştü. Prens'ten de çekinmeden söz edebiliyorlardı. Epanşin'lerin elinde Prens'e karşı olan derin ve büyük bir ilgi vardı. Generalin karısı bile Moskova'dan gelen haberlerin, kızlarında yaptığı etkiden korku duydu. Diğer taraftan da genç kızlar annelerinin sözleriyle hareketleri arasında garip bir zıtlık görüyorlardı. Lizaveta Prokofyevna nasıl oluyor da aynı zamanda Prens'i, Prens Bielokonski'ye tavsiye ediyor ve 'Yaşlı'nın dikkatini çekmeyi başarmıştı. Bu görüldüğü kadar basit bir iş değildi. Evde, yeni bir hava esmeye başlayınca, General de konuşmaya başladı.

İvan Feodoroviç, Moskova'da olan tanıdıkları aracılığıyla iyiliği için çalışıyordu. Bütün bu miras hakkında anlatılan şey doğruydu. Fakat bu miras biraz abartılmıştı. Bırakılan miras, birçok karışıklıkla doluydu.

Oldukça da geç kalınmıştı. Birçok mirasçılar hak iddia ediyordu. Prens, işi takip etmiyordu. General, onun başarisını yürekten diliyordu. Çünkü bu genç adam, biraz kaçık olmakla beraber buna lâıyktı.

Lizaveta Prokofyevna, Prens'ten söz ederken bu 'budala'mın yaptığı hareketlerden memnun gibi görünüyordu. İşin sonunda General, karısının Prens'e bir evlat gibi davrandığını ve küçük kızı Aglae'ye hazırladığı düşüncesine vardı. Bunun üzerine General de işin maddi yönleriyle ilgilenmeye başlamıştı.

Fakat bu tatlı hayal uzun sürmedi. İki hafta içinde ani bir değişiklik oldu. Lizaveta Prokofyevna, hırçın bir hal aldı. General de birçok kez omuz silke-rek 'buz gibi sessizliği' tercih etti.

Buna neden, on beş gün önce birkaç kelime ile öğrenilen bir haberdı. Bu haber karışık olmakla beraber tamamen gerçektı: Rogojin Moskova'ya kaçtıktan sonra Nastasiya Filipovna'nın izini yine bulmuştu. Sonra, Nastasiya Filipovna tekrar kaçmış ve yine yakalanmıştı: Sonunda, adeta evlenmeye mecbur edilmişti. İşte bundan iki hafta sonra Epanşin ailesine yeni bir şaşırtıcı haber daha gelmişti: Bir üçüncü kez olarak Nastasiya Filipovna kaçmıştı. Şimdi, taşrada bilinmeyen bir yere saklanmıştı.

Diğer taraftan Prens Miskin de bütün işlerini Salaskin'e bırakarak Moskova'dan kaybolmuştu. 'Acaba onunla beraber mi gitti? Bu bilinmiyor, fakat burada karanlık bir nokta var' diyerek General bildiğini anlatmıştı. Prens'in hareketinden iki ay sonra, Petersburg'da artık ondan söz edilmiyordu. İvan Feodoroviç'in evinde de sessizlik çözülmemişti.

Epanşin'ler Prens'i unutmak üzereydiler. Prens de, hayatta olduğuna dair bir haber vermiyordu. Geçen bütün kış boyunca, bu yazı yabancı ülkelerde geçirmeyi kurmuşlardı.

Epanşin ailesi yaz seyahatine hazırlanıyordu. Yeni bir olay daha çıktı. Ve her şeyi altüst ederek seyahati geri bıraktırdı. Moskova'dan Petersburg'a kibar, tanınmış bir kişi olan Prens Şt... gelmişti. Bu, yeni düşünceli, çalışkan, namuslu, alçakgönüllü ve herkese faydalı olmayı düşünen, durmadan çalışan bir karaktere sahip bir insandı. Ülke dahilindeki partilerin kavgalarına karışmayarak ve kendini ön planda gelen bir kimse saymayarak zamanın ihtiyaçlarını düşünen bir insandı. Önce devlet memuru olmuş, sonra taşrada çalışmıştı. Otuz beş yaşındaydı. Yüksek bir aileye mensup ve Generalin deyişiyle "güzel, sağlam bir serveti" vardı. General, Prens'e kendi amiri olan kontun evinde önemli bir konuyu tartışırken rastlamıştı. Adelaid

İvanovna Prens Şt...'in üzerinde büyük bir etki bırakmıştı. Kışın sonunda genç kızla evlenmek istedi. Bu istek Adelaid'in ve dolayısıyla Lizaveta Prokofyevna'nın çok hoşuna gitti. General de memnundu. Tabii, seyahat geri kaldı; düğünü de ilkbahara bıraktılar.

Bununla beraber Lizaveta Prokofyevna ve diğer iki kızı baba ocağından ayrılacak olan Adelaid'in bırakacağı boşluktan avunmak için, yazın ortasında veya sonunda birkaç ay için memleket dışına seyahate gidebilirlerdi. Fakat yeni bir şey daha ortaya çıktı: İlkbaharın sonunda 'Adelaid'in düğünü yaz ortasına atılmıştı. Prens Şt... Epanşin'lere, kendi uzak akrabalarından Ojen Pav-lovij R... namına birisini getirmişti. Prens ona çok bağlıydı. Bu, yirmi sekiz yaşında Çar'ın emrinde bulunmuş, güzel, asil, akıllı, parlak "modern", oldukça okumuş ve çok zengin bir gençti. General hakkında bilgi topladı. Gerçekten serveti var gibi görünüyordu, fakat emin olmak istiyordu. Yaşlı Bielo-konski, Moskova'dan yazdığı mektuplarda bu genci hararetle övüyordu. Ag-lae'yi gördükten sonra Epanşin'lerin evine oldukça sık gitmeye başlamıştı. Bu olay, kahramanımızın ortaya çıkacağından az önce meydana gelmişti. Nastasiya Filipovna'nın evinde geçen o olaydan üç gün sonra Ferdiçenko ortadan kaybolmuş ve kendisinden haber alınamamıştı. Onun bir tarafta içtiğinden söz ediyorlardı. Prens de Moskova'ya gitmişti. Böylece kiralık odaları boşalmıştı. Sonraları Barbara evlendikten sonra, Nina Aleksandrovna ve Ganya kalkıp Ptizin'in evine yerleşmek için İsmailovski Polk'a gittiler.

General İvolgin'e gelince: Bu süre içinde başına hiç beklenilmeyen bir macera geldi. Borç yüzünden hapse atmışlardı. Birçok senet ve çekleri düşünmeden imzalarken bir gün bunların başına bir felaket getireceğini düşünmemişti. Tarassof, evinin, yeni mahpusları ile otururken onlara, Kars kuşatmasını anlatıyor, bir askerin nasıl canlandığını hikâye ediyordu. Ptizin ve Barbara tam yerini bulduğunu söylüyorlardı. Ganya da bu düşünceyi destekliyordu. Yalnız zavallı Nina Aleksandrovna gizli gizli ağlıyordu.

Koliya'nın dediği gibi "General olayı"ndan sonra veya daha doğrusu kız-kardeşinin düğününden sonra, Ganya, özgürlüğüne kavuşmuştu. Yakın akrabaları onu pek az görüyor ve o, evde yatmaya çok seyrek geliyordu. Borç için girilen hapishanenin daimi ziyaretçisi olmuştu. Oraya da Nina Aleksandrovna ile bareber gidiyordu. Kendi evinde ona fazla soru sormuyorlardı. Eskiden çok ciddi davranan Barbara bile, onun evden uzaklaşma nedenlerini sormuyordu.

Prens'in hareketinden üç ay sonra, İvolgin ailesi, Kolya'nın aniden Epan-, sinlerle tanıştığını ve küçük hanımlar tarafından çok iyi karşılandığını öğrendi.

Barbara bunu daha önce öğrenmişti. Kolya, kızkardeşine kendisini takdim ettirmek için yalvarmıştı. Kendi kendini takdim etmişti. Yavaş yavaş Epanşin ailesinde ona karşı bir sevgi başladı. General önce onu soğuk karşılamış, fakat sonraları "dürüst" bir insan olduğu için hoşuna gitmeye başlamıştı. Bu vasıflar Kolya'dan başka hiç kimseye layık değildi. Yalnız Aglae ile arası pek iyi değildi, neden olduğu anlaşılmaaksızın onu, küçümser gibi yukarıdan aşağı süzüyordu. Bir gün Kolya, Aglae ile başbaşa kaldıkları bir zaman Kolya bir mektup uzattı ve bunun, kendi eliyle verilmesini emrettiklerini söylemekle yetindi. Aglae bu: "Hodbin yumurcağa" tehdit eder bir bakışla baktı.

Budala

187

Fakat o çoktan kaybolmuştu.

Aglae mektubu açtı ve şunları okudu:

"Zamanıyla bana güveninizi layık görmüşünüz. Belki bunu şimdi tamamı ile unuttunuz. Nasıl oluyor da size yazabiliyorum? Bunu bilmiyorum; fakat size sadece kendimi hatırlatmak isteğine dayanamadım. Birçok kez sizin üçünüze de ihtiyacım oldu, fakat sizin üçünüz arasından yalnız sizi düşünebildim. En büyük arzum, sizin mutlu olduğunuzu öğrenektir. Mutlu musunuz? İşte size bütün söyleek istediğim bu kadar.

Halazadeniz Prens L. Miskin."

Bu kısa ve saçma satırları okuduktan sonra Aglae, aniden kızardı. Ve düşünceli bir hal aldı. Aglae kendi kendine şu soruyu soruyordu: "Bu mektubu birisine gösterebilir miyim?" Adeta utanıyordu. Sonunda, alaycı ve garip bir gülümsemeyle mektubu masanın üstüne attı. Ertesi gün onu oradan aldı ve her zaman bulmak istediği kâğıtlara yaptığı gibi, büyük bir kitabın içine koydu. Sadece sekiz gün sonra bu kitabın ne olduğuna bir daha baktı: Bu "Don Kişot" adını taşıyan bir kitaptı. Neden olduğu bilinmeksizin bu isim ona bir kahkaha attırdı:

Fakat, bu mektubu ikinci bir kez okuduktan sonra aklına aniden şu düşünce geldi: Acaba bu hodbin ve kendini beğenmiş yumurcağı bir muhbir olarak Prens mi seçmişti? Belki de burada tanıdığı tek insan odur? Bunun hakkında Kolya'ya soru sorduğu zaman, yumurcak Aglae'nin bu endişeli haline hiçbir anlam veremiyordu. Prens'in, Petersburg'dan hareket ederken gereken yerlere vermek üzere mektuplar yollayabilmesi için Prens'e adresini verdiğini, fakat şimdiye kadar ondan aldığı ilk mektup olduğunu anlattı. Söyle-. diklerini kanıtlamak için de, genç kıza, Prens'in kertdisine yolladığı bir mektubunu gösterdi.

"Azizim Kolya, Aglae İvanovna'ya yazdığım mektubu vermeyi unutmayınız."

Aglae, Kolya'ya mektubu vererek tehdit eder gibi söylendi:

"Böyle bir bacaksıza güvenmek çok gülünç!"

Ve sonra nefretle uzaklaştı.

Kolya bu hakarete dayanamazdı. Bu karşılaşma için Kolya, nedenini
188

F. Dostoyevski

söylemeden, Ganyanın yeşil yeni eşarbını emanet olarak almıştı. Bu hareketti, merhametsizce buldu. Haziran ayının başıydı. Petersburg'da bir haftadır hava cennet gibiydi. Epanşin ailesi, Pavlovsk'de bir villaya sahipti. Lizaveta Prokofyevna hemen harekete geçmiş ve oraya gitmek istemişti. İki gün içinde taşınma işi halledildi.

Bu hareketten bir iki gün sonra, Prens Leon Nikolaeviç Miskin, Moskova'dan sabah treni ile geldi. Hiç kimse karşılamaya istasyona gelmemişti; fakat vagondan inerken yolcular arasında'ansızın alevler saçan bir çift göz, onu şaşırttı. Bu gözlerin kime ait olduğunu düşündü. Fakat bulamadı. Belki de bir hayaletti, fakat onun üzerinde nefretle dolu bir his bırakmıştı. Aslında Prens üzüntülü ve korkuluydu. Bir arabaya atladı. Litenaiya'ya çok uzak olmayan bir otele indi. Bu otelde Prens, karanlık ve kötü döşenmiş iki oda kiraladı. Sonra kalktı, elbise değiştirdi ve bir daveti kaçırmaktan korkan bir insan tavrıyla, aceleyle sokağa çıktı. Eğer Petersburg'a altı ay önce geldiği zaman onu tanıyan birisi şimdi görseydi, halinde önemli bir değişiklik farkedirdi. Bununla beraber belki de bu yanlıştı. Yalnız gülünç kıyafeti, değişmişti. Moskova'da yüksek bir terziye elbise yaptırmıştı. Elbisenin tek'bir kusuru vardı: Modaya fazlaca uygundu. İşte bu, tuvalete fazla düşkün olmayan bir insan için yapılmıştı.

Prens bir arabaya atladı ve Peski'ye doğru yol aldı. Rojdenstsvenski sokağında aradığı evi buldu. Bu küçük tahta bir evdi. Güzel şekli ve temizliği ile Prens'i şaşırttı. Çevresini, çiçeklerle bezenmiş bir bahçe çeviriyordu. Yola karşı olan pencereler açıktı. Oradan karışık, gürültülü bir bir erkek sesi yükseliyordu. Onun sesini gürültülü kahkahalar kesiyordu. Prens bahçeye girdi ve taş merdivenleri çıktı. Kollan dirseklerine kadar sıvalı bir aşçı kadın kapıyı açtı. Prens ona Lebedef i sordu.

Aşçı kadın:

"Burada," diye salonu göstererek cevap verdi. Bu salon, koyu mavi bir

Budala

189

kâğıtla süslenmiş ve oldukça iyi döşenmişti. İçeride bir yuvarlak masa, bir divan, bir bronz çalar saat, duvara dayanmış dar bir ayna ve bir bronz zincirle tavana asılı küçük bir avize vardı.

Prens içeri girdiği zaman, od' .in ortasında kapıya sırtını çevirmiş Lebedef ayakta duruyordu. Sıcaktan, ev sahibi ceketsizdi. Eliyle göğsüne vurarak konuşuyordu. Dinleyicileri on beş yaşında güler yüzlü ve zeki, elinde bir kitap tutan bir erkek çocuk, yirmi yaşında kadar, yaşlara bürünmüş ve kucağında memede bir çocuk tutan genç bir kız; ve yine siyahlar giymiş on üç yaşında çok gülen ve gülerken ağzını ölçüsüzce açan ufak bir kız çocuğu; ve uzanış, yirmi yaşında kadar oldukça güzel genç bir adam. Bu gencin uzun siyah saçları, iri kara gözleri ve hafif ayva tüyü sakalı ile uzun favorileri vardı. Sık sık adamın sözünü kesiyor ve çevresindekilerin gülmelerine neden oluyordu.

"Hey! Lukiyan Timoçif! Lukiyan Tomoçif, bak! Fakat buraya bak!... Ah! İstediginizi yapın!"

Aşçı kadın kıpkırmızı olmuş, imkânsızlık içinde kalmış bir hareketle ellerini kaldırıp indirerek içeri girdi. Lebedef başını çevirdi ve Prens'i görerek, bir an donmuş gibi durakladı. Sonra ölü bir gülümsemeyle ileriye doğru atıldı. Fakat misafirine yaklaşmadan önce, şaşkınlığı onu tekrar yerine mıhladı ve:

"Fev... Fevkalâde... Prens!" diye kekeledi ve aniden, sanki daha hâlâ kendine gelememiş gibi ters tarafa döndü. Kucağında çocuğu tutan genç kıza atıldı. Kız, beklenilmeyen bu hareket karşısında sıçrayarak geri çekildi. Bu sefer de Lebedef yandaki odanın kapısında ayakta duran ve hâlâ sırttan on üç yaşındaki kıza doğru yürüdü. Kızcağız bir çığlık kopardı ve hemen mutfığa koştu. Lebedef onu daha fazla korkutmak için ayağı ile yere vurdu. Fakat bu manzaradan şaşkına dönen Prens'le göz göze geldiği zaman:

"Hür... Hürmet için, ha! Ha!" dedi.

"Buna... Hakınız yok!" diye Prens söze başladı.

"Hemen, hemen.. Şimdi..."

Ve Lebedef odadan aceleyle ayrıldı. Prens genç kızın, çocuğun ve sedirin üzerinde uzanan insanın güldüklerini farkettiler. O da onlar gibi yaptı.

Genç çocuk atıldı:

190

F. Dostoyevski

"Frağını giymeye gitti."

"Bütün bunlar ne can sıkıcı ve ben ne düşünüyorum... fakat... söyleyin bana, yoksa o..."

"Sarhoş mu demek istiyorsunuz!" diyen bir ses divanın üzerinden yükseldi; "Üç dört küçük kadeh içti, belki de beş.... Fakat bunun ne önemi var... Doğal hali bu..."

Prens, konuşmaya başlayacağı sırada genç kız söze kanıştı: "Sabahlan fazla içmez, eğer onunla bir iş hakkında konuşmak için geldi-nizse, şimdi konuşunuz. Tam zamanıdır. Yoksa akşam eve gelince, sarhoş

olur; geceleri bütün zamanını bize kutsal yazıları yüksek sesle okumakla geçiriyor. Çünkü beş hafta önce annemiz öldü."

Divanın üstünde yatan kişi, gülümseyerek ekledi:

"Kurtulmuş... Çünkü, size bakmak ona pek güç gelirdi. Bahse girerim ki sizi aldatıyor. Şu anda söylemek istediği bir şey var!" Lebedef içeriye girdi. Bir frak giymişti.

"Beş haftadır! Sadece beş hafta!" diyerek Lebedef gözünü yumdu ve gözyaşlarını silmek için cebinden bir mendil çekti. "Öksüz kaldılar! Öksüz!.." Genç kız sordu:

"Fakat baba, neden yırtık bir elbise giydin? Şurada kapının arkasında yeni bir redingotun var. Görmedin mi?"

Lebedef bağırdı:

"Sen sus, çekirge! Bir daha seni görmeyeyim?"

Ve onu korkutmak için ayağını yere vurdu; fakat bu sefer, hareketi sadece bir gülme doğurdu.

"Ne için beni korkutmak istiyorsun? Ben Tanya değilim ve kaçmam. Bak, küçük Luločka'yı uyandıracaksın. Bu bağırarak da neden?"

Lebedef:

"Kapa şu çeneni... Yeter!" dedi ve genç kızın kucağında uyuyan çocuğa korkunç bir halde atıldı.

"Yarabbi onu bana bağışla! Allah korusun! Bu küçük, beni kendi kızım

Luločka'dır." Ve Prens' e dönerek:

Budala

191

"Ölen karım Elenia'dan doğdu. Şu yaşlara bürünmüş kız da... Kızım Ve-ra'dır. Şu ise, şu... Ah! Şu..."

"Niye kısa kesiyorsun? Devam et! Şaşıрма!" diye genç adam bağırdı.

Lebedef heyecanla:

"Yemarin ailesinin katlini gazetelerde okudunuz mu?"

Prens şaşkın cevap verdi:

"Evet."

"Öyleyse! İşte Yemarin ailesinin katili, karşınızda!... Fakat yanlış anlamayın... Biraz şaka yaptım."

Herkes gülmeye başladı Belki de Lebedef bu şaklabanlıkları, sorulacak sorulara cevap vermekten çekinerek zaman kazanmaya çalışıyordu.

Lebedef kendinden geçmiş gibi bağırdı:

"Bu çocuk bir asidir. Suç tasarlayan bir uğursuz. Şuna bakın, ben, şu yılan dilliyi, şu düşkünü, şu ejderi nasıl yeğenim, kız kardeşim Anisya'nın tek oğlu olarak kabul edeyim."

"Sus canım, sarhoş musun nesen? Prens öyle değil mi? Şimdi de kalkmış avukatlık taslıyor. Sabah akşam, durmadan çocuklarıma hitabeler veriyor. Beş gün önce sulh mahkemesinde savunmasını yaptı. Bunu da kimin için yaptı biliyor musunuz? Beş yüz rublesi, bir tefeci tarafından çalınmış bir yaşlı kadın için. Kadını mı savundu zannediyorsunuz? Hayır. Saidler adını taşıyan Yahudi tefecinin lehinde konuştu. Çünkü Yahudi ona, elli ruble söz vermişti."

Lebedef, az önceki halinin tersine, yumuşak bir tavırla onayladı.

"Eğer davayı kazansaydım elli ruble alacaktım. Kaybetseydim sadece beş!"

"Tabii kaybettin. Adalet şimdi eskisi gibi değil aslında sadece kendine güldürmeyi başardı. Fakat bu, yaptığı parlak savunmasında gurur duymasına engel olmuyordu. Hakimlere karşı şunları söyledi:

"Düşününüz, bir kez hakimler, müvekkilim, bacaklarımı kullanmaktan yoksun, şerefli bir görevle yaşayan, yaşlı bir kadın, son lokmasından yoksun kaldı; Siz, zannederseniz, Prens Mişkin'siniz değil mi? Kolya bana sizden sö-zetmişti. Bana dünyada sizin kadar zeki adam görmediğimi söyledi..."

192

F. Dostoyevski

Budala

Lebedef onayladı:

"Hayır, hayır, dünyada onun kadar zeki bir adam yoktur!"

"Bu düşüncenin belki hiçbir önemi yok. Bir tanesi sizi seviyor. Diğeri sizi pöhpöhlüyor... Benim kesinlikle sizi övmeye niyetim yok. İnanın bana! Fakat siz zeki bir adama benziyorsunuz. Onunla benim aramda hakem olun. -Dayısına hitap ederek- Haydi, ister misin Prens bizim aramızda hakem olsun! Prens geldiğinize çok memnunum. Sizi Allah yolladı!"

Lebedef karar vermiş bir adam gibi bağırdı ve çevresinde toplanan "halk"

a bir göz attı:

"Tabii isterim!" Prens kaşlarını çatarak: "Neyi?" dedi.

Artık başı ağrıyordu. Fakat Lebedef in zaman geçirttiğine inanmıştı. "Ben onun yeğeniyim. Her zaman yalan söylediği halde, ilk kez doğru söyledi. Üniversiteyi henüz bitilmedim. Fakat bitirmek istiyorum. Ve başarılı olacağım. Çünkü karakter sahibiyim. Bu arada, yaşamam için demiyollarm-da yirmi beş rublelik bir iş almak istiyorum. Bundan başka, itiraf ediyim ki, Lebedef bana bir iki kez yardımda bulundu. Yirmi rublem

vardı. Onları da oyunda kaybetmiştim. Evet Prens, bu para ile oynayacak kadar adi, alçak olduğumu tahmin eder misiniz?" Lebedef bağırdı:

"Oyunu kazanan ve ödenmesi gerekmeyen namussuzun biri!" "Bir namussuz! Bu doğru, fakat ödemek zorunda olduğum birisi," diye genç adam devam etti. "Bu adam bir alçak olabilir. Kabul ediyorum. Sadece sana kafa tuttuğu için değil. Fakat birçok nedenlerden Prens, bu ordudan kovulmuş bir subay, Rogojin'in çetesine mensup, boks dersi veren emekli bir teğmen. Rogojin onları bıraktıktan sonra, bütün bu insanlar sokaklarda sürünüyorlar. Bu teğmenin bir namussuz, serseri olduğunu biliyordum. Buna karşın, onunla son rublelerimi oynayarak şansımı denedim. Palkı oynadık. Kendi kendime şöyle diyordum: Eğer kaybedersem, dayım Lebedef i bulacağım, ona yalvaracağım, bana yardım edecektir. İşte bir bayağılık gerçek bir adilik; işte bir vicdani alçaklık!"

193

"Gerçekten bu bir vicdani alçaklık!" diye Lebedef onayladı. Sert bir sesle, yeğeni çıkıştı:

"Haydi, kendi tarafına çekmek için acele etme! O kadar çabuk sevinme!" "Onu buraya aramaya geldim.Prens, hepsini itiraf etti: Hiçbir şey uydurmadım. Özellikle kendi suçumu mümkün olduğu kadar açık anlattım. Burada bulunanlar şahidimdir. Çünkü şimdi adeta yalınayak kaldım. Ayakkabılarıma bakınız! Yeni görevime bu şekilde gidemem ya... ve eğer verilen süre içinde gidemezsem, bu yer başka birisi tarafından doldurulacak, o zaman başka bir yer aramam gerekir. Allah bilir onu ne zaman bulacağım! Şimdi ondan sadece on beş ruble istiyorum; bir daha para istemeyeceğim. Borcumu üç ayda, son meteliğine kadar ödeyeceğime söz veriyorum. Sözümü tutarım. Ekmek ; ve kvas ile aylarca yaşamasını bilirim. Çünkü karakter sahibi bir insanım. Be-• nim üç aylık maaşım yetmiş ruble olacak. Oysa ondan istediğim para eski al-;i dıklarım ile beraber otuz beş ruble ediyor, böylece ona borcumu ödemek imkânı bulabileceğim. İsteyeceği faize gelince, önemli değil. Beni tanımıyor •i mu? Sorun ona Prens, bana yardım ettiği zaman parasını vermedim mi? Neden şimdi reddediyor? Bir teğmene para kaptırdım," diye bana kızıyor; başka bir neden yok. İşte, ne kendisine ne de başkalarına yaramayan bir insan!" i Lebedef bağırdı:

"Gördüğünüz yere geldi, leş gibi yattı. Şimdi de kalkıp gitmiyor! Kımıl-\\ damıyorbile!"

"Sana söyledim. İstediğimi vermezsen bir yere gitmem. Prens neden gü-lümsüyorsunuz.Herhalde bana hak vermiyorsunuz?" i Prens:

•;< "Gülümsemiyorum, fakat bence, galiba biraz yanılıyorsunuz;"-diye ona cevap verdi:

"Açıkça bana yanıldığımı söyleyiniz. Eğri büğrü söylemeyiniz. Bu 'biraz' ne demek oluyor?"

"İsterseniz; tamamıyla yanılıyorsunuz, diyelim." "Ben istersem mil İşte bu da hoş! Çok iyi biliyorum ki, para ona aittir. İstediği gibi kullanabilir.... Ve benim ondan, zorla almak ister gibi bir halim var. Fakat siz Prens... Siz hayatı tanımazsınız. Eğer bu gibi insanlara bir ders

verilmezse, hiçbir şeyi anlamazlar. Bütün samimiyetimle söylüyorum. Ona hiçbir zarar vermeyeceğim.

Parasını faizi ile geri vereceğim. Ona bundan fazla ne gerek? Eğer bir iyilik yapmak istiyorsa, ne işe yarar? Bakın, kendisi ne yapıyor? Diğerlerini nasıl yoluyor, nasıl aldatıyor! Bu evi elde etmek için ne dolaplar çevirmedi. Şimdiye kadar sizi aldatmadıysa veya bundan sonra aldatmayı düşünmüyorsa, kellemini keserim. Gülüyorsunuz, bana inanmıyorsunuz, değil mi?"

"Bana öyle geliyor ki, bütün bunların size ait konu ile fazla ilgisi yok!"

diye Prens ihtarda bulundu.

Genç adam hemen cevap verdi:

"İşte burada üç gündür yatıyorum... az buz şey de öğrenmedim. Düşünün bir kez, şu melek gibi, şu öksüz genç kız, benim kuzenim olan bu genç kızdan daima şüpheleniyor, her gece odasında bir sevgili saklayıp saklamadığını arıyor! Bir kurt gibi bu odaya gelerek yattığım yerin altına da bakıyor. Güvensizlikten aklını kaybetmiş; evin her köşesinde hırsız var zannediyor. Gece hep ayaktadır. En aşağı yedi kez pencerelerin ve kapıların iyice kapanıp kapanmadığını kontrol eder veya sobaya bir göz atar. Mahkemede dolandırıcıları savunan bu adam, gecede üç kez de bu odaya gelip dua eder, diz çöker, yarım saat kafasını yere koyar... Ve kimbilir kimler için yalvarmaz! Şüphesiz, belki de sarhoşluğun etkisi... Geçenlerde, Kontes Dübari'nin ruhu için dua etti. Kulaklarımla duydum. Kolya da duydu... Tamamen aklını kaybetmiş!"

Lebedef kıpkırmızı, kendinden geçmiş bir halde bağırdı: "Görüyorsunuz, bana nasıl hakaret ediyor, Prens.

Ben belki bir sarhoşum, bir serseri, bir hırsız, kötü bir adam! Fakat şu geveze bilmiyor ki, doğduğu zaman onu ben yıkadım. Kızkardeşim Anisya kocasını kaybetmişti. Ve sefalet içinde bulunuyordu.... Ben ondan daha az fakir ve zavallı olmadığım halde, ona bakmak için uzun geceler onu bekledim. Her ikisine de, hasta olan çocukla annesine baktım. Aşağıdan, Drovnik'lerden yakacak bir şey çaldım. Karnı aç, küçük bebeği uyutmak için parmaklarımı sıkırdatarak şarkı söyledim. Kısacası ona dadılık ettim. Şimdi benimle alay ediyor! kontes Dübari'nin ruhu için istavroz çıkarttımsa sana ne? Sen bu kadının ne olduğunu bilir

Budala

195

misin? Söyle bakalı Dübari'nin ne olduğunu, bilir misin, evet veya hayır?"

Alaycı genç homurdandı:

"Hadi, sade sen bilirsin değil mi?"

Lebedef devam etti:

"Bu kadın, kirli bir hayattan sıyrılınca adeta bir kraliçe gibi ülkeyi yönetti ve büyük bir imparatoriçe ona el yazısı ile yazdığı bir mektupta: 'Aziz kuzenim' diye hitap etti. Kral uyanırken, 'kralın uyanmasının ne demek olduğunu bilir misin?' Bir kardinal, papanın elçisi, ona ipek çoraplarını verir: Bu en büyük bir şereftir! Bilmediğin yüzünden belli! Peki, madem ki biliyorsun cevap ver, Kontes Dübari nasıl öldü?"

"Eh! Bırak! Sıktın atık!"

"Bak işte böyle öldü: Bütün o şereflerde, bütün o saltanattan sonra, cellat Samson tarafından, Paris halkının hoşuna gitmek için, masum olduğu halde giyotine sürüklenmişti. O derece korkuyordu ki, ona ne yapacaklarını bilemiyordu. Cellad Samson kafasını eğerek tekme ile onu giyotinin altına ittiği zaman Madam Dübari bağınyordu: 'Bir dakika daha, cellad efendi, bir dakika daha!' İşte bu bir dakika için belki Allah onu affedecek. Çünkü bir insan ruhu için bundan daha kötü bir şey düşünülemez. Bu hikâyeyi okurken kalbim sanki kısıkaçlarla sıkıştırılıyordu... Ve eğer akşam duamda bu büyük günahkârı hatırladımsa, ey solucan sana ne? Evet bunu yaptım, çünkü o kadının öldüğü günden beri herhalde, hiç kimse ona bir hayır duası etmemiştir... Ve öbür dünyada, kendisi gibi bir günahkâr tarafından dünya yüzünde hatırlandığı için sevinecektir. Ne gülüyorsun? Dinsiz, inanmıyorsun, değil mi? Fakat sen ne bilirsin? Zaten hep sen ters anlarsın. Eğer söylediklerimi duy-saydın... Ben sadece Kontes Dübari için dua etmedim. Ben: 'Yarabbi, Kontes Dübari'nin günahkâr ruhuna ve bütün ona benzeyenlere iyilik ver' diye dua ettim. İşte bu, senin söylemek istediğinden başka bir şeydir, çünkü bu kadına benzeyen ve servetin bütün şaşalarını tanımış ve şimdi öbür dünyada inleyen, bu birkaç kelimelik duamı bekleyen ruhlar var. Senin için de dua ettim. Miskin, sana benzeyen serseriler ve küstahlar için de... Madem ki dualarımı karıştırdın. Öğrenmek istiyordun, işte öğren!"

"Aman, hadi hadi peki! Canın kime isterse onun için dua et!"

F. Dostoyevski

Lebedef in yeğeni sözünü kesti:

"Prens, şimdi de her türlü kitapları ve bu tür hatıraları okuyor."

Prens:

"Fakat, dayınız duygularıyla hareket etmeyen bir insan değil!"

Prens, son derece sinirine dokunan bu gence hitap etmek için adeta çaba j harcıyordu.

"Oh! Onu ne övüyorsunuz! Bakın nasıl koltuklan kabarıyor. Yüreği ağzı- 'na geldi. O duygudan mahrum bir insan değildir, diyorsunuz... diyelim ki öyle olsun! Fakat o bir dolandırıcı bir sarhoştan başka bir şey değildir. İşte işin kötü tarafı! O çocuklarını sever. Ve yengeme, saygı duyardı. Hatta beni bile sever. Ölümünde bana miras bile bırakacak." "Sana mı, sana bir çöp bile bırakmam!"

Prens, genç adamdan yüzünü çevirerek, sert bir ifade ile başladı: "Dinleyiniz, Lebedef. Çok az zamanı var... eğer siz, afedersiniz küçük isminiz neydi? Tamamen unuttum." "Ti... Ti... Timoyef." "Ve..."

"Lukyamoviç." Herkes yeniden güldü. Genç adam bağırdı:

"Yalan söylüyor! İsmi söyleyen bile yalan söyledi. Prens, onun adı Timoyef Lukyamoviç değil, fakat Lukyan Timofeiç'dir. Söyle bakalım, neden yalan söyledin? Hiç gereksiz yere yalan söyler, alışkanlıktan..."

Prens sabırsızlıkla sordu: "Bunun böyle olmasına imkân var mı?" Lebedef şaşkın itiraf etti. "Gerçekten adım Lukyan Timofeiç'dir!" Gözlerini yere indirdi ve elini kalbinin üstüne bastırdı. "Peki ama... neden yalan söylediniz?" Lebedef, gözleri yerde: "Mahcubiyetten," diye cevap verdi: Prens:

Budala

197

"Bu yalanla bir mahcubiyetin ilişkisini anlayamıyorum. Ah! Eğer sadece Kolya'mn nerede olduğunu şimdi öğrenebilsem," dedi ve gitmek ister gibi bir tavır takındı.

Genç adam atıldı:

"Size Kolya'mn nerede olduğunu söyleyeyim."

Lebedef sözünü kesti:

"Hayır, hayır, Kolya dün gece bizimle beraberdi. Bu sabah borç için hapse giren ve neden olduğunu bilinmeden kurtardığınız Generalini aramaya gitti! Dün General, bizde yatacağı, fakat gelmedi. Mutlaka şu iki adam ilerideki Balance otelindedir. Dün parası vardı ve gitmek istiyordu."

Lebedef bağırdı:

"Pavlovsk'de, Pavlovsk'de! Şimdilik bahçeye çıkalım... Bir kahve içelim..."

Ve Prens'i kolundan tutarak küçük bir kapıdan bahçeye sürükledi. Bu bahçe küçük ve sevimliydi. Prens'in karşısında yer aldı. Birkaç dakika sonra kahve getirdiler. Prens içmeyi reddetmedi. Prens:

"Sizin bir eviniz olduğunu bilmiyordum!" diyebildi.

Lebedef yüzüne acıklı bir hal vererek söze başladı:

"Öksüzlerin!"

Hemen sustu.

Prens, şaşkın ona bakıyordu.

Prens kendine gelir gibi atıldı:

"Peki! Ne?"

"Ah! Evet! Siz, neden sözedildiğini biliyorsunuz! Buraya sizin mektubunuz üzerine geldim. Konuşun."

Lebedef şaşırды, Prens:

"Sizi anlıyorum. Zannedersem, Lukyan Timofeiç: Tabii beni beklemiyordunuz. Sizden aldığım haberle geleceğimi düşünmüyordunuz ve vicdanınızın rahat olması için bana yazdığınızı söylemişsiniz. İşte görüyorsun, geldim. Beni aldatmaya kalkmayın. İki efendiye birden aynı hizmeti etmeyin. Rogojin üç haftadır burada, hepsini biliyorum. Daha önceki gibi bu kadını satmayı ba^ sardınız mı? Hayır, değil mi?"

F. Dostoyevski

"Canavar, önce kendisi keşfetti." "Onu suçlamayın... Şüphesiz bir kuyruk acınız var..." Lebedef, cevap verdi:

"Beni dövdü, evet hern de nasıl... Moskova'nın ortasında paçama bir köpek saldırttı."

"Lebedef, beni çocuk yerine koyuyorsunuz. Söyleyin bana, boşu boşuna mı Moskova'yı terketti?"

"Hiçbir şey için değil, hiçbir şey için değil... hatta bu sefer düşün eğlencesinden bir gün önce, dakikaları sayıyordum; kadın Petersburg'a kaçtığı zaman, hemen bana geldi.'Kurtar beni, bana, sığınacak bir yol göster. Lukyan ile Prense de bir şey söyleme...' dedi. Prens, bu kadın sizden, Rogojin'den korktuğundan daha fazla korkuyor... ve işte işin sırrı!"

Lebedef karar vermiş bir tavırla parmağını alnına götürdü. "Ve şimdi yeniden, siz ona daha fazla yaklaştınız." "Prens, nasıl.... Nasıl... Nasıl olur dabu yaklaşmaya engel olabilirdim?" "Peki yeter. Her şeyi kendim öğreneceğim. Yalnız, şimdi o kadının nerede olduğunu bana söyleyin... Rogojin'in, evinde mi?"

"Oh, hayıdHâlâ yalnız yaşıyor. 'Serbestim.' diyor; biliniz ki, Prens, şu nokta üstüde çok ısrar ediyor. Her zaman 'özgürlüğüme sahibim' diye tekrar ediyor. Hâlâ Petersburgskaya'da, baldızının yanında oturuyor. Size yazmış olduğum gibi.."

"Şimdi orada mı?"

"Evet, Pavlovsk'de değilse eğer... güzel hava karşısında belki de düşüncesini değiştirmiş ve Daria Aleksievna'mın yanına gitmiştir. "Koliya o kadını görmeye gidiyor mu?" "O, ne yaptığını bilmez." "Ya siz, kadının yanına gideli çok oluyor mu?" "Her gün gidiyorum, her gün." "Öyleyse, dün oradaydınız?" "Ha... Hayır; üç gündür gitmedim." "Ne yazık ki, biraz içmişsiniz Lebedef! Yoksa sizden bir şeyler soracı tim."

Budala

199

Lebedef:

"Emin olun, Ben sarhoş değilim," diye cevap verdi. "Söyleyin bana; onu terkettiğiniz zaman ne haldeydi?"

"Bu... Arayan bir kadındır."

"Ne arayan?"

"Bir şey kaybetmiş gibi arayan bir kadın. Öteki adama gelince, ondan sadece korkuyor, daha doğrusu, o adam bu kadına bir korku veriyor... o adamdan sözedilmesini istemiyor..."

"Acı çektirmesini ve kızdirmasını seven bir kadın mı?"

"Evet, kızdirmasını seven.... Geçen gün son ziyaretimde basit bir konuşma sırasında beni kötü halde kızdırdı."

Prens gitmek için ayağa kalktı.

Prens:

"Kendimi iyi hissetmiyorum, başım ağrıyor, şüphesiz yolculuğun etkisi," diye cevap verdi.

Lebedef:

"Yazlığa gitseniz."

Prens, düşünceli ay akta duruyordu. Lebedef atıldı:

"Bakın, ben bütün ailemle beraber üç güne kadar yazlığa taşınacağım...Küçük çocuğumun bu hava değişikliğine ihtiyacı var... Ben de Pav-lovsk'e gidiyorum."

Prens aniden:

"Siz de mi? Siz de mi Pavlovsk'e gidiyorsunuz. Fakat bu da ne oluyor? Demek burada herkes Pavlovsk'e taşıyor. Yazlıkta da bir eviniz var mı, efendim?"

"Herkes Pavlovsk'e gitmiyor. İvan Petroviç Ptizin çok ucuza aldığı bir villasını bana verdi. Bulunduğu yer çok güzel. Yüksek ve yeşilliğin ortasında Orada hayat ucuz ve yüksek aileler oturuyor. Çevrede müzik de bulunur. Fakat ben küçük bir daire ile yetineceğim, bütün eve gelince..."

"Her tarafı kiraya verdiniz mi?"

"Ha... Hayır... tamamen... Değil..."

Prens atıldı:

200

F. Dostoyevski

"Bana verin!"

Lebedef, Prens'e bu kelimeleri söylettirmek için konuşturmuştu. Üç dakikadır bu düşünce kafasını kurcalıyordu. Fakat oraya bir kiracı bulmak o kadar zor değildi.

Prens ona fiyatını sorduğu zaman, bunu sonra konuşuruz gibi bir hareket yaptı.

"Öyle olsun, nasıl isterseniz; kendim öğrenirim. Bir şey kaybetmezsiniz!"

Her ikisi de bahçeden çıktılar.

Lebedef, telaşla:

"Fakat, eğer siz... Size çok önemli bir haber verebilirim," diye mırıldandı.

Prens durdu:

"Dana Aleksievna'mın da Pavlovsk'de bir küçük villası var."

"Peki?"

"Tanıdığınız kadın onun arkadaşıdır. Sık sık da Pavlovsk'u ziyaret etmeyi düşünüyor. O kadının bir amacı var."

"Ne amacı?"

"Aglae İvanovna."

Prens, yarasının üzerine dokunulan bir hasta gibi bağırarak:

"Ah! Yeter artık Lebedef! Bana ne zaman gideceğinizi söyleyin. Ben şimdi oteldeyim..."

Konuşa konuşa bahçeden çıktılar; eve girmediler, sokak kapısına doğru yürüdüler.

Lebedef bir an düşündükten sonra:

"Bunun iyisi şu: Hemen oteli terkedip buraya yerleşirsiniz ve yarın değil, öbür gün Pavlovsk'a hep beraber hareket ederiz."

Prens düşünceli bir tavırla:

"Bakalım;" dedi ve çekildi.

Lebedef onun uzaklaşmasını gözleriyle izledi. Prens dalgınlıktan Allaha ısmarladık demeyi unutmuştu. Bu unutkanlık, Prens'in su götürmeyen inceliğini bilen Lebedef i büsbütün şaşırttı.

Budala

201

Vakıföğleye yakındı.

Prens büyük kapıya yaklaştığı zaman şu yazı ile karşılaştı. Tanınmış varis, burjuva Rogojin'in evi.' Camlı bir kapıyı itti. Kapı aniden arkasından gürültü ile kapandı. Büyük merdivenlerden birinci kata çıktı. Bu merdiven, kaba bir şekilde taştan yapılmıştı. Kırmızı'boyalı duvarların karanlık gölgeleri arasında kayboluyordu. Prens, Rogojin'in, annesi ve kardeşi ile beraber bu loş evin birinci katında oturduklarını biliyordu. Kapıyı açan hizmetçi, evdekilere haber vermeden onu içeri aldı. Miskin, bir hayli yürüdü. Önce, duvarları mermere benzeyen parke döşeli, 1820 modeli eşyalarla süslü bir salondan geçtiler. Sonra, iç içe, birkaç odayı dolaştılar. Bir iki basamak merdiveni inip çıktılar. Sonunda bir kapıyı vurdular. Parfion Semionoviç, kapıyı açtı. Prens'i görünce sarardı ve birkaç dakika bir heykel gibi kaldı. Sabit gözleri korku ifade ediyordu. Mişkin'in ortaya çıkması ona imkânsız bir olay gibi geldi. Bu hâl ziyaretçiyi de şaşırttı.

"Parfion, belki kötü bir zamanda rahatsız ettim. Hemen gideceğim," dedi. Rogojin:

"Hayır, hayır, tam zamanında geldin!" diye cevap verdi ve kendi kendine gelerek:

"Rica ederim içeri gir!" dedi.

Birbirlerine sen diye hitap ediyorlardı. Moskova'da görüşmek imkânını bulmuşlardı... İşte şimdi üç aylık bir ayrılıktan sonra karşı karşıya bulunuyorlardı. Rogojin yüzü hâlâ sapsarıydı. Ziyaretçiyi içeri almakla beraber, çok sinirli olduğu görünüyordu. Prens'i, masanın yanına oturmaya davet etti. Fakat biraz şaşkın aldatılmışa benziyordu. Mırıldandı:

"Neden böyle gözlerime dik dik bakıyorsunuz? Otursana!"

Prens oturdu.

"Parfion, bana açık söyle. Bugün Petersburg'a gelip gelmeyeceğimi biliyor muydun?"

"Geleceğini, düşünüyordum. Görüyorsun aldanmadım." -gülerek- "Fakat senin bugün geleceğini nereden bileyim."

Bu kelimeleri, ziyaretçiye daha fazla şaşkınlık veren bir öfkeyle savur-muştu.

F. Dostoyevski

Prens yumuşak bir sesle:

"Bugün, geldiğimi öğrenecektin. Neden kızılıyorsun?"

"Fakat sen, hangi cesaretle bana bu soruyu soruyorsun?"

"Sabah, vagondan çıkarken, bana baktığın gözlerle benzeyen bir çift göz gördüm."

Rogojin, şüpheli bir tavırla:

"Bak şu işe! Bu gözler kimindi?" diye homurdandı. Prens titrediğini hissetti.

"Bilmiyorum; kalabalığın arasındaydı. Belki bir hayal gördüm." Rogojin dışlerinin arasından söylendi: "Olabilir ki sen hayal görmüşsün; ne bileyim!"

Yüzüne iyi kalpli bir insan ifadesi vermeye çalışmasına karşın dudakla-rındaki acı gülümseme gerçeği gizlemiyordu. Rogojin bu sefer, hain bir kahkaha fırlattı. Prens çevresine göz gezdirerek sordu: "Buraya tamamıyla yerleştin mi?" "Evet, burada kendi evimdeyim. Nereye yerleşmemi istiyorsun?" "Birbirimizi görmeyeli çok oluyor. Hakkında birçok garip şeyler duydum."

Rogojin, kaba bir sesle:

"İnsan için neler söylemezler," diye cevap verdi.

"Bütün çeteni kovmuşsun; baba ocağında galiba fazlaca kaçamak yapıyorsun. Fena değil. Bu ev senin mi, yoksa ailenle mi oturuyorsun?" "Ev, anneme ait. Onun dairesi koridorun diğer ucunda." "Kardeşin nerede oturuyor?"

"Kardeşim Semen Semionoviç ayn küçük bir evde oturuyor." "Erkek kardeşin evli mi?" "Hayır, dul. Neden soruyorsun?"

Prens, cevap vermeden onun yüzüne baktı. Ansızın düşünceli bir hal aldı. -Rogojin'in sorusunu duymadı bile. O da bu soruyu tekrarlamadı ve bekledi. Ortalık bir sessizlik kaplamıştı.

"Eve yüz metre kala.... bu evin senin olduğunu anladım."

Budala

203

"Nasıl?"

"Nasıl olduğunu bilmiyorum. Adeta, içinde oturanların izlerini yansıtıyor. Daha önce senin böyle bir evde oturacağını tahmin etmemiştim. Fakat aniden görünce 'mutlaka onun evidir' dedim. "

Rogojin gülümsedi:

"Yok canım!"

Prens'in açıkça ne demek istediğini anlayamıyordu.

"Bu evi büyük babam inşa ettirmiş. Burada hep Skopsi'ler oturmuş. Bugün de kiracıdırlar."

Prens gözlerini çevrede gezdirerek:

"Ne karanlık! Eviniz o kadar neşeli değil!" dedi.

Bu oda geniş, karanlık ve mobilyalarla tıklım tıklım doluydu. Her tarafta yazı masaları, birçok çekmeceler gözüküyordu. Duvarda kirlenmiş, ne oldukları belli olmayan birkaç yağlı boya tablo asılıydı. Prens'in dikkatini çekti; bu resim, elli yaşlarında kadar, Alman redingotu giymiş bir adam resmiydi. Boynunda iki madalya vardı. Beyaz sakalı kısaydı. Yüzü sarı ve buruştu.

Prens sordu:

"Baban değil mi?"

Rogojin kulağa hoş gelmeyen bir sesle gülemseyerek söylendi:

"Evet, o."

Sanki ziyaretçinin kötü şeyler sormak istediğini düşünüyordu.

"Eski tarikata mensuptu, değil mi?"

"Hayır, kiliseye giderdi. Bu oda benim olmadan önce onun çalışma odasıydı. Onun eski tarikata mensup olduğunu neden sordun?"

"Gerdek gecesini burada mı geçireceksin?"

Parfion, beklenilmeyen bu soruya titreyerek cevap verdi:

"E... Evet!"

"Yakında mı olacak?"

"Biliyorsun ki, bu işin gününü kararlaştıracak olan ben değilim."

"Rogojin, ben senin düşmanın değilim ve sana engel olmak istemem. Şimdi tekrar ediyorum. Moskova'da düğünün hazırlanırken de, engel olan ben değilim. Bunu biliyorsun. Düğünden önce, o kadın koşarak bana geldi

204

F. Dostoyevski

ve ilk kez kendisi 'beni kurtar' diye rica etti. Bu kelimeler onun kelimeleridir. Tekrar ediyorum. Sonra, benden de kaçtı. Sen onu tekrar yakalayabildin ve yeniden onu kiliseye götürdün... şimdi de duydum ki, oradan da buraya kaçmış. Doğru mu? Bu haberi bana Lebedef verdi... bunun için geldim. Onu kandırarak, yabancı bir ülkeye götürmek.....sağlığı için... çünkü onun vücudu ve ruhu çok hasta. Bence, ona bakım gerekiyor. Yalnız gönderecektim. Kendim gitmeyecektim. Eğer barıştıysanız, bir daha onun gözüne gözükmeyeceğim ve seni bir daha ziyarete gelmeyeceğim. Bilirsin ki seni aldatmak istemem. Sana her zaman, onunla evlenirsen onu mahvedeceksin demiştim.... Ve sen de mahvolacaksın.... Eğer tekrar birbirinizden ayrılırsanız çok memnun olacağım. Fakat bu ayrılığa karışmak niyetinde değilim. Bunun için sakın ol, benden şüphelenme... Gülüyorsun, oysa seni güldürenin ne olduğunu biliyorsun. Evet bir orada, birbirimizden ayrı iki şehirde yaşadık. Sen, de bütün bunlardan haberdarsın. 'Ben onu bir aşkla değil, fakat bir acıma ile seviyorum.' Bu kelimeleri anladığını söylemiştin, doğru mu? Bakışında

ne kadar kindar bir ifade gizli. Seni çok severi Parfion! Şimdi gidiyorum ve asla gelmeyeceğim. Allaha ısmarladık."

Prens ayağa kalktı. Rogojin yerinden bile kıpırdamadı. Başını sağ eline dayayarak yavaşça:

"Biraz daha kal! Seni çoktan beri görmemiştin," dedi.

Prens tekrar oturdu. Etrafı bir sessizlik kapladı.

"Sen karşımda olmayınca, Leon Nikollayeviç, sana lanet etmek istiyorum. Seni görmeden geçirdiğim bu üç ay içinde, her dakika sana kıızıyordum. Ve yemin ederim ki seni bir kaşık suda boğabilirdim! Şimdi, on beş dakikadır benimle berabersin, bütün kinim kayboldu. Eskisi gibi, benim için değerli bir insan oldun. Onun için biraz daha kal!..."

"Seninle beraber olduğum zaman bana inanıyorsun, fakat biraz uzaklaşınca güvenin kalmıyor ve tekrar benden şüphe ediyorsun. Sen babana benziyorsun!"

Rogojin:

"Sesini duyduğum zaman sana güveniyorum. Kendimi seninle aynı seviyede görmeme imkân yok, bunu anlıyorum..."

Budala

205

"Bunu ne diye ekledin? İşte yine kıızıyorsun!

Bunları söyledikten sonra Prens, Rogojin'e baktı.

Rogojin:

"Burada dostum, bizim düşüncemizi soran yok! Zaten bize haber vermeden karar verdiler," diye söze başladı. "Her birimizin kendine göre sevmek şekli var. Yani bu konuda biz birbirimizden farklıyız. Sen, ona karşı bir acıma duygusu ile bağlı olduğunu söylüyorsun. Oysa benim buna benzer duygularım yok. Zaten benden nefret ediyor. Onu şimdi her akşam rüyalarımda görüyorum. Başka birisiyledir ve benimle alay ediyordur herhalde. Eh! Ne yaparsın dostum dünya bu! Hem benimle evleniyor; hem de beni her gün değiştirdiği ayakkabıları kadar bile düşünmüyor. Doğrusunu ister misin; onu tam beş gündür görmüyorum; evine gitmeye ödüm patlıyor. Gidecek olursam bana ziyaretimin nedenini soracak. Zaten beni rezil etti..."

"Rezil mi etti? Ne demek istiyorsun?"

"Bilmiyorsun sanki! Tam evleneceğimiz sırada kiliseden seninle beraber kaçmadı mı? Bunu kendi ağzınla sen de itiraf ettin!"

"Canım, bana ne diye inanmıyorsun! Mademki..."

"Moskova'da Zemtiçnikof isminde bir subay ile olan macerasından dolayı da beni rezil etmişti zaten... bunu bilmiyor değilim..."

"Buna imkân yok!" diye Prens sesini yükseltti.

Rogojin de:

"Maalesef böyle! Onun böyle bir kadın olmadığını belki de iddia edecek-sindir. Bu dolmaları başkalarına yuttur dostum. Ne yaparsın, böyle işte! Bana bir hiçten daha az önem veriyor. Fakat Moskova'da bana oynadığı bir başka oyun daha var ki, bunu unutamam. Dünya kadar da para harcamıştım."

"Peki ama.... Şimdi onunla nasıl evleniyorsun şu halde? Sonra ne yapacaksın?"

Prens korku içinde kalmıştı. Rogojin'in korkunç bir bakışı onun sorusuna cevap verdi. Bir sessizlik anından sonra da devam etti:

"Onu görmeyeli tam beş gün oluyor. Gitmeye cesaret edemiyorum... çünkü belki de beni kapı dışarı eder.

Bana ikide bir: 'Ben henüz özgürüm.... istediğim gibi yaşamakta serbestim... istersem seni ser'fWjrn ve gider Avru-

206

F. Dostoyevski

pa'da yaşarım!' (gözlerini Prens'e dikerek, zaten bu olaydan bana söz etmişti! dedi.) fakat bazan bütün bunları sırf beni korkutmak ve benimle alay etmek için yapıyor. Bazen de kaşlarını çatıyor, ağzını bıçak açmıyor. En fazla korktuğum da bu zaten. Bir gün onun evine, elim boş gitmeyeceğine dair kendime söz verdim. İnanır mısın? Hediyelem onun alaylarını körüklemekten başka bir şeye yaramadı. Bir gün ona şahane, belki hayatımda görmediğim nefis bir şal hediye etmiştim. Onu, hizmetçi Katya'ya vermiş. Düşün gününü sormaya bir türlü cesaret edemiyorum. Bir gün bana: 'Seni aldatacak olsam ne yaparsın sanki!' diye bağırdı. Ben de cevap olarak: 'Bilirsin!' dedim." "Neyi biliyor?" Rogojin:

"Ne bileyim ben!" diye mırıldandı. "Moskova'da onu, bir hayli izlediğim halde, kimseyle yakalayamadım. Bir gün ona: 'Bana, karım olacağına söz vermiştin. Unutma ki namuslu bir aileye gireceksin. Sen nesin bilir misin... işte sen susun!' dedim."

"Söyledin mi gerçekten?" "Evet!" "Peki?"

"Bana cevap olarak: 'Şimdi, karın olmak şöyle dursun seni uşaklığa bile kabul etmem!' dedi. Ben de bunun üzerine: 'Madem ki böyle, buradan her ne pahasına olursa olsun bir yere bile gitmem!..' diye bağırdım. O da:

'Şu halde Keller'i çağırayım da seni kapı dışarı atsın!' diye homurdandı. Bunun üzerine, onun üstüne atıldım ve dövdüm. Vücudu çürük içinde kalmıştı.

Prens:

"Buna imkân yok!" diye bağırdı.

Sesinin perdesi alçalan, fakat gözleri hâlâ çakmak çakan Rogojin:

"Sana yalan söylemiyorum!" dedi. "Tam yirmi dört saat ne uyudum, ne yedim, ne de içtim. Odasından bir adım bile atmadım. Onun dizlerine kapandım ve: 'Affet beni, yoksa ölürüm.... beni kudurtacak olursan emin ol ki kendimi nehre atarım. Ben sensiz nasıl yaşarım!' diye sızlanıyordum. Bütün gün bir çılgından farksızdım. Bazen ağlıyor, bazen de beni bir bıçakla öldüreceğini söylüyor veya bana küfürler ediyordu. Zalıojef i, Keller'i, Zemtipikof u çağır-

Budala

207

di ve onların önünde rezil etti: 'Beyler, buyurun! Sizi tiyatroya davet ediyorum. Canı isterse o da burada kalsın. Ben ona dadılık etmek zorunda değilim. Parfion Semionoviç, hizmetçiye söyleyin de size çay getirsin. Çünkü bu sabahtan beri acıkmışsınızdır herhalde!' dedi. Tiyatrodan yalnız döndü. Bana: 'Bu adamlar çok bayağı ve rezil insanlar. Senden ödleri patlıyor. Bunun için de beni korkutmak istiyorlar. Beni boğazlamadan, bir yere gitmeyeceğini söylüyorlar. Görürsün bak. Yatmaya giderken kapımı kapamayacağım bile.... işte senden böyle korkuyorum.... anladın mı? Sakın unutma! Çay içtin mi?' dedi. Ben ben: 'Hayır, içmek de istemiyorum!' dedim. 'Bana caka satıyorsun, fakat ben yutmam. İzzeti nefis başka, karnın zil çalması başka!' Dediği gibi yaptı. Kapısını kapamadı. Sabahleyin odasından çıkarken kahkahalarla gülüyordu: 'Sen çıldırdın galiba! Açlıktan gebereceksin, sersem!' dedi. Ben de: 'Ben af!' dedim. 'Hayır, affetmeyeceğim... seninle evlenmeyeceğim de. Sabaha kadar bu koltukta mı yattın?' 'Evet, fakat uyumadım!' dedim. 'Maşallah, ne iyi etmişsin! Son olarak soruyorum: Çay içecek misin? Yemek yer misin?' dedi. Ben de: 'Hayır, sadece beni affetmeni istiyorum!' dedim. 'Bu halin kendine yakıştığını mı sanıyorsun. Aldanıyorsun dostum. Bir eyer öküze nasıl yaraşırsa, bu hal de sana öyle yaraşıyor. Suç bende, açlığın umurumda mı sanki.... ha, şuna bakın!' dedi ve çok kızdı. Fakat bu hali çok sürmedi. Bana takılmaya başladı. Bana: 'Roma'nın papası nedir bilir misin?' dedi. 'Sözedildiğini duydum' dedim. Tarih bilir misin dostum?' diye sormuştu. Ben de: 'Hayır!' deyince şunları söyledi: 'O halde dostum sana, imparatoruna kızan bir papanın hikâyesini vereyim de oku. Bu imparator kendini affettirsin diye tam üç gün yememiş ve diz üstü papanın kapısında beklemiş. Sonunda papa onu affetmiş. Bu imparatorun orada diz üstünde geçirdiği üç gün içinde ne gibi şeyler düşündüğünü tahmin edersin. Ve neye göre and içmiştir acaba? Fakat dur biraz. Bunu sana ben kendim okuyayım,' dedi ve gidip bir kitap getirdi. Nastasiya: 'Bu sadece şiir değil mi?' diye sordu ve büyük bir manzume okumaya başladı. Bu satırlarda, hakarete uğrayan imparator, papadan intikam alacağına yemin ediyordu. 'Nasıl dostum, bu senin hoşuna gitmedi?' dedi. 'Bütün bu okuduklarınız çok doğru!' dedim.

"Ah! Demek doğru buluyorsun. Şu halde sen de içinden: 'Bir kez karım

208

F. Dostoyevski

olsun ve ona gününü gösteririm!' demişsindir herhalde!"

"Bilmem... belki de..."

"Nasıl bilmiyorsun?"

"Hayır, bilmiyorum... zaten bu sırada düşündüğüm bu değil."

"Ne düşünüyorsun şu halde?"

"Şunu: Benim yanımdan geçerken sana bakıyorum ve seni seyrediyorum. Elbisenin hışırtısı bile içimi gıcıkıyor ve kalbim kuvvetle çarpıyor. Sen odadan çıkınca da, her kelimen kulaklarımda çınlıyor. Dün bütün gece hiçbir şey düşünmedim. Sadece senin nefes alışını dinledim. Zannedersem iki kez de yatağında döndün,' dedim. Gülererek: 'Olabilir!' dedi. 'Fakat beni birden yere vuruşunu da unutmadın ya bari?"

"Belki de düşünüyordumdur."

"Peki seni affetmeyecek ve seninle evlenmeyecek olursam ne yaparsın?"

"Az önce söyledim ya... kendimi nehre atacağım."

"Belki de önce beni öldüreceksin!" dedi ve düşünceli bir tavır aldı. Sonra da kızdı ve çıkıp gitti. Bir saat sonra tekrar geldi ve bana: 'Parfion Semiono-viç, seninle evleneceğim; yalnız şunu bil ki senden korktuğumdan değil... sadece hiçbir şeye metelik vermem de ondan... ha senin elinden ölmüşüm... ha başka şekilde ölmüşüm, bana vız gelir... otur bakalım... sana yiyecek getire çekler. Seninle evlenirsem, emin olabilirsin ki, sadık bir kadın olurum ve seni aldatmam.' dedi. İşte şimdilik durum böyle.... senin düşüncen nedir dostum?"

Prens, Rogojin'e mahzun mahzun bakarak:

"Ya seninki?" diye sordu. O da:

"Ben düşünmesini biliyor muyum acaba?" diye bağırdı. Bir şeyler söylemek istedi fakat sustu; büyük bir üzüntü içinde yüzdüğü halinden belliydi.

Prens kalktı ve gitmek ister gibi bir tavır takındı ve alçak bir sesle:

"Her ne olursa olsun hiçbir konuda zorluk çıkarmayacağım," dedi.

Rogojin, canlanarak ve gözleri alevler saçarak:

"Sana söylemek istediğim bir şey var!" dedi. "Doğrusu, yerini bana bırakmam anlamıyorum. Yoksa onu artık hiç sevmiyor musun? Oysa büyük bir üzüntü içindeydin. Bunu senin halinden anlamıştım. Şu halde Petersburg'a neden geldin? Ona acıdığından, değil mi? (yüzünde acı bir gülümseme can-

Budala

209

landı)Ha!Ha!"

Prens:

"Seni aldattığımı mı sanıyorsun yoksa?" diye sordu.

"Hayır,ona güvenim var. Fakat hiçbir şey anlamıyorum. Anlaşılan senin acıma duygun, benim aşkıma üstün geliyor."

Gözlerinde derin bir kinin izleri belirdi.

Prens gülümseyerek:

"Aşk ve kin sende karışıyor! Fakat aşk geçecek... o zaman durum çok kö-tüleşecek.... bunu sana bir dost olarak söylüyorum."

"Demek onu geberteceğim, öyle mi?"

Prens ürperdi.

"Sadece ona olan aşkın ve sana çektirdiği acılar yüzünden bir gün ondan nefret edeceksin. Anlamadığım bir şey de, onun seninle evlenmek isteyişidir. Dün bunu öğrendiğim zaman şaşkınlık içinde kaldım. Seni iki kez brrakıp kaçtı... hem de tam düğün sırasında şimdiyse evlenmek istiyor... şu halde bu işte bir iş var? Acaba onu sana yönelten nedir şimdi? Paran mı? Buna imkân yok... zaten paran suyunu çekmiş olsa gerek...

Evlenmek ihtiyacı mı acaba? Senden başka birini de pekala bulabilir. Çünkü başka kocalar onun suyuna göre hareket edeceklerdir... sen ise onu boğazlayacak bir kocasın." 1 Prens durdu ve düşünceli bir tavır aldı. ; Prens'in yüz hareketlerini son noktasına varıncaya kadar takip eden Rogojin:

"Babamın portresine bakarken tekrar neden gülümsedin?" diye sordu.

"Neden mi gülümsedim? Çünkü şu tutkusu olmamış olsaydı, bugün sen de tıpkı baban gibi olurdun... hem de çok kısa bir zaman içinde uysal ve sessiz bir kadınla şu eve kapanırdın... ayda yılda bir ağzından kötü bir söz çıkardı. Herkesten şüphe ederdin ve içini kimseye dökmek ihtiyacını duymazdın. Karanlık bir köşeye çekilir ve boyuna para biriktirirdin. Yasın zevale yaklaşıncı da, kitaplarla ilgilenirdin ve eski dindarlar gibi iki parmakla istavroz çıkarırdın."

"Sen de alay et bakalım. Zaten Nastasiya da az bir zaman önce bu portreye bakarken aynı sözleri söylemişti. Bu konuda anlaşmanız hayret doğrusu!"

F. Dostoyevski

Budala

211

210

Prens merakla:

"Nasıl? O buraya geldi mi?" diye sordu.

"Evet. Portreye u/ün uzun baktı ve merhum hakkında bana sorular sordu. Gülerek de dedi ki: 'Zamanla işte sen de böyle olacaksın. Dostum Parfion Se-mionoviç bu coşkun... ama son derece coşkun tutku yüzünden mutlaka zindanı, Sibirya'yı boylardın... bereket ki çok zekisin (bunlar onun ağzından çıkan kelimelerdir... İster inan, ister inanma. İlk defa olarak benimle bu tarzda konuşuyordu.) Delikanlılığın gerektirdiği bu çılgınlıklardan vazgeçerdin ve tahsilin olmadığına göre de, para toplardın. Tıpkı baban gibi evde kalırdın; çünkü sen her şeyi tutku yüzünden yaparsın. Sana önderlik eden ancak odur.' Onun bu sözleri kelime kelime kulağımda. O zamana kadar benimle hiç böyle konuşmamıştı. Eskiden, incir çekirdeği doldurmaz şeylerden sözeder veya benimle alay ederdi. Bu defa ise beni son derece alaya aldı, sonra da yüzü sıkıntıya büründü. Sanki bir şeyden korkuyormuş gibi bütün evi inceledi. İstersen, evlendiğimiz zaman bu evin bütün eşyasını satarım, ya da bir ev alırım!' ↑ dedim."

"Hayır, hayır, gerek yok! Burada hiçbir değişiklik yapmayız. Her şeyi ol- i düğü gibi bırakırız. Karın olursam annenin yanında yaşamak isterim," dedi. "Onu anneme tanıttım. Ona bir evlat sevgisi gösterdi. Şimdi annem, tam iki yıldır hasta ve diyebilirim ki, bütün yeteneklerini kaybetmiştir. Özellikle babamın ölümünden sonra iyice çocuklaştı diyebilirim. Ayakları felce uğradı. Hiç konuşmuyor. Kendisini görmeye gelen kimselere, ancak işaretler yapı- : yor. Kendisine kimse yiyecek götürmese eminim ki iki üç gün aç oturacaktır. Annemin sağ elini aldım, iki parmağını haç çıkartacak duruma getirdim ve: 'Anneciğim onu takdis et, karım olacak!' dedim. Bunun üzerine o da annemin elini büyük bir saygıyla öptü ve bana: 'Annen çok acı çekmişe benziyor!' dedi. Şu kitabı da görünce bana: 'Demek Rusya tarihini okumaya başladın?' diye sordu. (Zaten bir gün Moskova'da bana: 'Soloviof un Rusya tarihini okuyup da biraz bilgini arttırsan kötü olmaz, çünkü kara cahilsin!' demişti.) Haklısın, oku! Benimle hiç böyle konuşmamıştı. Çok şaşırdım ve hayata yeniden doğmuş gibi derin derin nefes aldım. Prens içtenlikle:

"Parfion, doğrusu son derece memnun oldum!" dedi.

Rogojin:

"Bu asla olmayacak!" diye bağırdı.

"Beni dinle Parfion! Madem ki onu bu kadar seviyorsun. İstiyorsan, nasıl olur da ümit beslemekten vazgeçebilirdin? Biraz önce seninle evlenmesine akıl erdiremediğimi söylemiştim. Fakat, kavrayamama karşın bunda herhalde geçerli bir neden olacaktır. Sen kıskanç ve her şeyden şüphe eden bir adam olduğun için onda gördüğün kötü tarafları bir hayli abarttın herhalde."

Rogojin, Prens'in söylediklerini acı bir gülümsemeyle dinliyordu. İnancı sağlam temellere dayanıyordu.

Prens, içi sıkılarak:

"Aman Rogojin, bana ne korkunç şekilde bakıyorsun?" diye mırıldandı.

Rogojin:

"Eğer benimle evlenirse onu mutlaka boğazlarım. Hayır, öyle tahmin ediyorum ki Prens, sen bu konuyu henüz anlamadın."

"Anlayamadım."

"Ha! Ha! Anlamamış olabilirsin.... zaten senin biraz... Anlayacağın, başka birini seviyor. O şimdi, benim kendisini sevdiğim gibi, başka birisini seviyor. Bunun da kim olduğunu biliyor musun? Sen! Ne? Bilmiyor muydun sanki?"

"Beni mi?"

"Evet seni! Sana olan aşkı doğum günü gecesi başladı. Yalnız seninle evlenmenin imkânsız olduğunu düşünüyor, çünkü seni rezil ettiği gibi, geleceğini de mahvedeceğini söylüyor: 'Benim kim olduğumu herkes biliyor!' dedi. Sana olan aşkını bana da itiraf etti."

"Fakat nasıl oluyor da senden kaçıp bana geliyor!... sonra benden kaçıp da..."

"Bana geliyor. Ha! İnsan onun kafasından geçenleri bilemez. Bir gün bana: 'Bir an önce evlenelim. Çünkü ha seninle evlenmişim, ha kendimi nehire Mmışım, arada fark yok!' dedi."

Prens:

"Fakat... seni... Ya seni!" dedi, cümlesini bitiremedi ve Rogojin'e mah-

F. Dostoyevski

volmuş gözüyle baktı:

Rogojin de alay ederek:

"Ne diye sözünü bitirmiyorsun? Şu anda aklından geçeni söyleyeyim mi? 'Seninle şimdi nasıl evlenebilir? Bu evliliği engellemek gerek' demek isteyen bir halin var. Doğru değil mi?"

"Emin ol ki Rogojin buraya bunun için gelmedim. Kafamdan geçen şey de bu değil."

"Buraya belki bunun için gelmemişsindir... belki kafandan ilk önce böyle bir şey geçmemiştir. Fakat şimdi bu şekilde düşünüyorsun, değil mi? Ha! Ha! Ha! Haydi bu günlük yeter artık. Peki, ne diye altüst olmuş bir halin var. Bunlardan haberin yok muydu? Şaşılacak şey doğrusu!"

"Bütün bunlar kıskançlıktan ileri geliyor. Pusulayı şaşıırıyorsun ve abartıyorsun... Fakat ne oluyorsun Allah aşkına?"

Rogojin, Prens'in masa üstünden, kitabın yanından aldığı bıçağı elinden çekerek ve yerine koyarak:

"Bırak bunu!" dedi.

Prens, bıçağın iki defa elinden alınmasından şaşkınlık içindeydi. Bunu gören Rogojin, bıçağı aldı, kitabın içine sakladı ve masanın üstüne fırlattı.

Prens:

"Onu kitap açacak yerine mi kullanıyorsun?" dedi. Dalgındı.

"Evet..."

"Fakat bu, bir bahçe bıçağı..."

"Evet. Peki insan bir bahçe bıçağı ile sayfaları kesemez mi?"

"Fakat bıçağı... Yepyeni!"

Rogojin:

"Ne çıkar? Yeni bir bıçak satın almaya hakkım yok mudur?" diye bağırdı.

Prens'in her kelimesi öfkesini artırıyordu.

Prens ürperdi ve Rogojin'e dik dik baktı. Sonra da gülerek kendini iyice toplayarak:

"Ne garip adamım! Dostum kusuruma bakma. Başım böyle ağrıyınca, eski hastalığın izleri tekrar canlanır. Allaha ısmarladık."

Budala

Prens'in biraz önce geçtiği odalardan geçtiler. Rogojin önde yürüyordu. Prens de onu izliyordu. Rogojin birdenbire:

"Prens, size ne zamandan beri bir soru sormak istiyorum! Allah'a inanır mısınız, Evet mi, hayır mı?" Prens:

"Ne garip bir soru." Etrafa bir an bir sessizlik çöktü. Rogojin, sanki sorduğu soruyu unutmuş gibi: "Ben bu tabloyu seyretmeye baıyılırm!" dedi. Prens, ani bir ilhamın etkisiyle:

"Bu tablo," dedi... "Bu tablo... Biliyor musun ki, dindar bir adam bu tabloya bakarken, imanını kaybedebilir." Rogojin beklenmedik bir şekilde: "Evet, imanını kaybedebilir!" diye onayladı. Kapının eşiğine geldiler. Prens birden durarak:

"Bunu nasıl açıklayabilirsin?" dedi. "Ben bunu bir şaka olarak söyledim. Sense bunu ciddiye aldın. Peki, Allah'a inanıp inanmadığını neden sordun?" "Hiç! Laf olsun, diye! Şimdi her yerde dinsizlere rastlanıyor. Bir sarhoş bana, Rusya'da Avrupa'dan daha çok zındık bulunduğunu söyledi. Sen ki Avrupa'da bulundun, bunu daha iyi bilirsin... doğru mu bu?" Rogojin'in dudaklarında zehirli bir gülümseme canlandı. Birbirinin karşısında, sanki nerede olduklarını ve ne yapacaklarını unutmuşlar gibi durdular. Prens ona elini uzatarak: "Allaha ısmarladık!" dedi. Rogojin, uzanan eli kuvvetle sıkarak: "Güle güle," dedi.

Prens bir basamak indi ve döndü. Rogojin'den bu şekilde ayrılmak istemediği belliydi. Gülümseyerek:

"İman konusuna gelinde, geçen hafta bu konuda iki gün içinde tam dört defa sohbet ettim! Bir sabah, yeni açılan bir demiryolu hattında seyahat eder-

ken S... isminde birisiyle tanıştım. Bu zat ile tam dört saat konuştum. Ondan sözedildiğini çok duymuştum. Üstelik de zındık olduğunu söylemişlerdi. Doğrusu çok bilgili bir adamdı. Onunla tanıştığım ve sohbet ettiğime memnun oldum. Çok terbiyeliydi. Allah'a inanmıyor. Bir şey dikkatimi çekti. Bt konuyu tartışırken konunun dışında kalmak isteyen bir hali vardı. Aynı günü akşamı bir şehre geldim. Geceyi geçirmek için bir otele indim. Bir gece öne de bu otelde bir cinayet işlemişti. Ben geldiğim zaman, erkesin ağzında buydu. Oldukça yaşlı iki köylü, geceyi geçirmek için ortak bir oda tutmuşlardı;] Sarhoş değillermiş. Onlardan bizi, arkadaşında, eskiden görmediği bir saa görmüş. Saat gümüşmüş ve inci dizilmiş sarı bir kösteğe bağlıymış. Bu adarn hırsız falan değilmiş. Fakat arkadaşının saati onda öyle bir arzu uyandıranı! eline bir bıçak geçirmiş ve diğeri, arkasını çevirdiği zaman yavaş yavaş on; yaklaşarak gözlerini havaya kaldırmış, istavroz çıkarmış ve: 'Allahım beni affet!1 diye bir dua okumuş, bunun üzerine de arkadaşını bir koyun boğaz! gibi boğazlamış ve zavallının saatini almış." Rogojin bir kahkaha attı. "Şahane! Doğrusu bundan daha güzel bir şey bulunmaz! Birisi Allah') inanmıyor, diğeri de o derece inanıyor ki arkadaşını gırtlaklamadan önce dud sim ediyor. Hayır, dostum böyle bir şey uydurulamaz doğrusu! Ha! Ha! B] her şeyi bastırdı!"

i

Prens sözüne şöyle devam etti:

"Ertesi sabah şehirde bir tur yapmaya çıktım. Kaldırımlarda sarhoş askere rastladım. Bana yaklaştı ve: 'Babalık, şu gümüş istavrozu size salayı Yirmi kapek verin ve alın. Emin olun ki gümüştür' dedi. Ve boynundan, aşı mış, mavi bir şeride bağlı gümüş bir istavroz çıkardı. Ona yirmi kapek verdim ve istavroz boynuma takdim. Benim gibi bir enayiye tavladığından *1 derece memnundu. Bunu yüzünden okudum. Adam parayı alınca mutlaka luğu bir meyhanede almıştır. Bırakalım artık bu konuyu... Allahaismarladıl Yarım bir tur yaptı ve merdivenleri indi. Parfion ona: "Leon Nikolaeviç. Askerden aldığın o istavroz yanında mı?"

Prens durarak:

Budala

215

"Evet, yanımda!" dedi.

"Bakayım!"

"Al sana bir tuhafılık daha!"

Prens bir an düşündü, merdivenleri çıktı ve boynundaki istavrozu çıkarmadan Rogojin'e gösterdi.

"Onu bana versene!"

"Neden? Yoksa sen mi?"

Prens, bu istavrozdan ayrılmamayı tercih ederdi.

"Evet ben taşıyacağım. Ben de, benimkini sana vereceğim."

"İstavrozlarımızı değiştirmek istiyorsun, demek? Pekâlâ dostum. İsteddiğin bu olsun. Can feda. Kardeş olduk şu halde."

Prens, kalay olan istavrozunu çıkardı. Rogojin de altından olan kendi istavrozunu çıkardı ve değiştiler. Fakat Parfion ses çıkarmıyordu.

Kelime bile söylemeden Rogojin, Prens'in elini tuttu sonra peşi sıra sürükledi ve: 'Gel!' dedi. Birinci katın ziline çaldılar. Kapı açıldı. İki büküm olmuş, siyahlar giyinmiş ve başına bir mendil sıkılmış küçük bir yaşlı kadın, Ro-gojin'i sessizce selamladı. Rogojin, kadına bir soru sordu ve cevabını bekle-meen Prens'i karanlık, soğuk ve şahane mobilya bulaan odalardan geçirdi. Mahundan bir bölme ile ayrılan küçük bir odaya soktu. Salonun bir köşesinde, yaşlı bir kadın koltukta oturuyordu. Çok yaşlı değildi. Dolgun taze ve oldukça cana yakın bir yüzü vardı; fakat saçları bembeyazdı, halinden çocuk ruhta bir kadın olduğu anlaşılıyordu. Rogojin'i ve Prens'i görünce yaşlı kadın gülümsedi.

Rogojin onun elini öptükten sonra:

"Anne, sana Prens Leon Nikolaeviç Mişkin'i tanıştırayım! Biz istavrozlarımızı değiştik. Moskova'da bana bir kardeş gibi davrandı, yardımda bulundu. Anneciğim, evladınmış gibi onu da takdis et. Dur anacığim, parmaklarını..."

Fakat kadın Rogojin'in yardımını beklemeden sağ elini kaldırdı, üç par-mağını kavuşturdu ve Prens'i takdis etti. Sonra da başı ile ona son derece tatlı bir işaret yaptı.

Parfion:

"Prens, hadi gidelim artık! Seni sadece bunun için getirmiştım," dedi.

216

F. Dostoyevski

Budala

Merdivene geldikleri zaman da ekledi:

"Görüyorsun ya! Annem, söylenenlerden bir şey anlamıyor. Söylediklerimi anlayamadı; buna karşın seni takdis etti. Demek oluyor ki, kendiliğinden hareket etti... Hadi, Allaha ısmarladık. Artık ayrılma saatimiz geldi."

Ve dairesinin kapısını açtı.

Prens:

"Hiç olmazsa ayrılmadan önce bırak da seni bir kere öpeyim! Ne garip adamsın yahu!" dedi ve kucaklamak için ellerini kaldırdı. Rogojin de kaldırdı fakat birden tekrar indirdi. Prens'i öpmek istemiyordu; hatta ona bakmaya bile çekiniyordu. Tok bir sesle:

"Korkma! İstavrozunu aldığıma göre seni bir saat için gırtlaklamam."

Fakat yüzü birden değişti; korkunç bir sarılık yayıldı, dudakları titredi, gözleri yandı. Kollarını açtı, Prens'i kuvvetle göğsüne bastırdı ve titrek bir

sesle:

"O senindir... ben oradan çekiliyorum... Rogojin'i hatırla bir gün!" dedi ve Prens'e son bir kez bakmadan uzaklaştı, dairesine girdi ve arkasından kapıyı hızla kapadı.

' Saat iki buçuğa yaklaşmıştı. Prens, Epanşin'lere gelince kimseyi bulamadı. Kartını bıraktı ve Koliya'yı bulmak için Balance oteline gitti. Onu bulamadığı takdirde bir pusula bırakacaktı. Otelde, Nikola Ardalinoviç'in sabahdan çıktığını, giderken de, aramaya gelenlere kendisinin saat üçe doğru döneceğini söylemelerini rica etmişti. Üç buçuğa kadar gelmezse Pavlosk treniyle Epanşin'leri ziyarete gideceğini ve akşam yemeğine kalacağını söylemişti.

Prens onu beklemeye karar verdi ve bir yemek ısmarladı.

Saat üç buçuğu, sonra da dördü çaldı. Koliya hâlâ görünürde yoktu. Bunun üzerine Prens çıktı ve sokaklarda dolaşmaya başladı. Sıcak ve sakin günlerden biriydi. Prens böylece bir süre dolaştı. Şehri hemen hemen hiç bilmiyordu. Bazen dörtyol ağızlarında, ticarethanelerinin önünde, meydanlarda veya köprülerde duruyordu. Bir aralık, dinlenmek için bir pastacı dükkânına

111

girdi.

Saat altıya doğru kendisini Tzarskoe Selo istasyonunda buldu. Pavlovsk'a bir bilet aldı ve hareket saatini sabırsızlıkla bekledi. Vagona binip yerine oturacağı bir sırada elindeki bileti birden attı, istasyondan çıktı. Akli karmakarışık bir haldeydi.

Aklında, o güne kadar bilinç altında kendisini rahatsız eden bir hatıra birdenbire canlandı. Kaldırım üstünde, bir mağazanın vitrinindeki eşyaları büyük bir korkuyla seyrettiğini hatırladı. Bu vitrinin önünde, beş dakika önce gerçekten durmuş muydu, yoksa bir hayalden mi oluşuyordu? Fakat bu mağaza ile orada gördüğünü sandığı eşya gerçekten var mıydı? Prens bugün kendini bir kriz geçiriyormuş gibi hissetti. Nöbet geçirdiği zaman son derece dalgınlaşırdı; o derece ki, insanlarla eşyaları birbirine karıştırırdı.

Mağazanın vitrinine serilen eşya arasında özellikle dikkatini çeken bir şey vardı. Dalgınlığına ve şaşkınlığına karşın onun hatırası hafızasından silinmemişti. Bu mağaza gerçekten varsa, dikkatini çeken o eşya da orada gerçek bulunuyorsa, o, sadece bu eşyayı çıkarken içinde bulunduğu perişan haline karşın, dikkatini çektiğine göre, bu eşyanın bir değeri olması gerekirdi.

Heyecan içinde sağ tarafa doğru ilerledi. Kalbi sabırsızlık ve korku içindeydi. Sonunda mağazayı buldu.

Dükkân, Prens'e sokağa sapmak düşüncesi geldiği yerin beş yüz adım ilerisindeydi. İçinin sıkıldığını hissediyordu. Mağazanın önünde dururken, Rogojin'in kendisine bakarken yaptığı gibi, birden döndüğünü hatırlıyordu. Aldanmadığını düşündü.

Prens, bütün bu olaylara bir an önce çare bulmalıydı. Artık şüphe yoktu: İstasyondayken bir hayalin esiri olmadığı kesindi. Prens bir tiksinti duydu ve bu konuda daha fazla düşünmeyerek başka şeylerle ilgilenmeye çalıştı.

Hastalığı sırasında kriz geçirdiği zaman içinin sıkıldığı, şaşkınlık ve ezginlik anlarında krizler sırasında beyninin tutuştuğunu sanırdı. Biraz sonra bütün heyecanlan, şüpheleri, korkulan birer birer son bulur ve zihni berrakla-şarak anlama yeteneği son noktasını bulurdu. Fakat bu durum kısa sürer ve ikinci durum başlardı.

Bu ikinci durum onu harap ederdi.

Yaz Bahçesinde, bir ağacın altındaki kanapeye oturmuş, böyle düşüncelere dalmış gitmişti! Saat yediye yaklaşmıştı. Bahçe تنها idi. Geçici bir bu-

118

F. Dostoyevski

lut, güneşi gizliyordu. Hava ağırdı ve bir fırtınayı haber veriyordu. Prens bu düşüncede bir çekicilik buluyordu. Yemek yerken oteldeki garsonun anlattığı hikâyeyi hatırladı: Çok karışık bir olaydı, yeni bir cinayet işlenmiş ve bütün şehirde-gürültüler koparmıştı.

'3

Fakat bu olayı hatırlar hatırlamaz onda beklenmedik bir durum oldu. Yaz Bahçesinde bir ağacın altındaki kanapeye oturmuş, böyle düşüncelere dalmış gitmişti! Saat yediye yaklaşmıştı. Kalktı, bahçeden uzaklaştı ve eski -Petersburg'a doğru yollandı. Biraz önce, Neva iskelesinde bir yolcudan bu semti sormuştu, göstermişlerdi, fakat önce gitmemişti. Zaten oraya bugün gitmenin bir fayda sağlamayacağını biliyordu. Lebedef in akrabasının adresini ne zamandan beri biliyordu, evini de kolayca bulabilecekti. Fakat bu kadının orada olmadığından aşağı yukarı emindi. 'Mutlaka Pavlovsk'a gitmişti, aksi takdirde, kararlaştırdığımız gibi Koliya bana Balance'a bir pusula bırakırdı!' diye düşündü. Eğer şimdi oraya giderse onu görmek için değildi. Yürüdüğü, gözünün önünden geçen her şeye acı bir gözle bakıyordu. Gökyüzüne, Neva'ya baktı. Yolda rastladığı bir çocukla konuştu. Belki sara nöbeti şiddetini artırıyordu. Fırtına, ağır da olsa yaklaşıyor gibiydi. Uzaklardan gök gürültüsü duyuluyordu. Hava iyice ağırlaşıyordu....

Hiç ilgisi yokken Lebedef in o gün gördüğü yeğenini hatırladı. Çocuğu biraz önce Lebedef onu kendisine tanıtırken katilin kimliği ile görmesiydi. Evet az bir zaman önce Miskin bu katil hakkında bazı şeyler okumuştı.

"Bugün gördüğüm Lebedef in yeğeni ne gösterişli bir adam: Fakat aklım nerede acaba?" diye düşündü. "Bu altı kişiyi öldüren o mu acaba? Canım.... karıştırıyorum, garip doğrusu. Biraz başım dönüyor.... Ya Lebedef in büyük kızının, küçük yavruyu kucağında tutanın ne cana yakın bir yüzü vardı. Ne masum ve çocukça bir ifadesi vardı? Hele kahkahası ne kadar saftı."

Prens, adeta isyana bürünen bu çehrenin daha önceden aklına gelmeyişi-ne hayret etti. "Lebedef, çocuklarını tekliyor.... fakat onlara tapıyordur herhalde. Yeğenine de bayılıyor: Bu iki kere ikinin dört ettiği kadar doğru."

Zaten, yeni geldiği bir ülkede insanlar hakkında nasıl olur da kesin hükümlerde bulunabilirdi? Yarabbi! Eğer günün birinde Rogojin cinayet işleyecek olursa, bu, kimseyi şaşırtamayacaktır. Ismarlama yapılan bir alet ve bir

Budala

219

sayıklama sırasında katledilen Yemarin ailesinin altı ferdi. Fakat Rogojin ısı-, madama yapılan bir alete sahip mi?... Onun elinde bulunan... Fakat önce, öldüreceğinden emin mi?" diye Prens ürpererek kendi kendine sordu.

Sanki yere çivilenmiş gibi birden, şaşkınlık içinde durdu. Aynı zamanda karmakarışık bir tarzda Pavlovsk ve Nikola istasyonlarını gördüğü gözler hakkında Rogojin'e sorduğu soruyu Rogojin'in sevdiği kadından vazgeçtiğini bildiren sözlerini hatırladı...

Otele dönmek istedi. Hatta yolunu bile değiştirdi, fakat biraz sonra durdu, gitmekte olduğu ilk yolu takip etti. Eski - Petersburg mahallesine gelmişti. Eve de yaklaşıyordu. Fakat oraya şimdi biraz önce düşündüğü gibi "özel bir düşünceyle" gitmiyordu. Peki bu nasıl olmuştu böyle? Hastalığı tekrar başlıyordu. Belki aynı gün içinde bir nöbet gelebilirdi. Aklının böyle karmakarışık olmasına neden işte bu nöbetin yaklaşmasıydı. Oysa karanlıklar dağılmış. Sonra onu görmeyeli uzun zaman oluyordu... Bu kadını görmeliydi. Evet şimdi Rogojin'e rastlamayı, koluna girmeyi ve beraberce yürümeyi istiyordu. Kalbi temizdi: Rogojin'in rakibi olmasına imkân mı vardı? Yarın Rogojin'e gidecek ve ona Nastasiya Filipovna'ya gittiğini söyleyecekti. Petersburg'dan, Rogojin'in de biraz önce dediği gibi, sadece onu görmek için gelmemiş miydi? Belki de kadını evinde bulacaktı çünkü onun Pavlovsk'a gittiğinden emin değildi.

Evet acı bir hatıra. Prens son kez onu gördüğü zaman onda bir takım hastalık sezmişti. Bu keşif, onu büyük bir ümitsizliğe düşürmüştü. Onu, kendisini terkedip de Rogojin'e kaçtığı zaman nasıl olmuş da bırakmıştı? Ondandır bekleyeceğine peşine takılması gerekirdi.

Fakat.... Rogojin'in, bu hastalığın farkında olmamasına imkân var mıydı acaba? Rogojin onun her yaptığında başka şeyler arıyordu. Kısırcağı çılgınlığa vanyor.

Bütün bu hatıralara dönmek neye yarar zaten? Her iki taraf da çılgınca hareket etmişti. Prens, kendi hesabına bu kadını bencilce bir aşkla sevmenin yalnız budalaca değil, aynı zamanda zalimce ve insanlık dışı bir şey olacağını söylüyordu. "Evet, Rogojin kendi kendine iftira etti, Mert bir adamdır, acı çekmesini de bilir, acımasını da! Gerçeği öğrenince ve bu kadının mutsuz ve

220

F. Dostoyevski

yarı çılgın olduğunu anlayınca onu affetmekten başka bir şey yapmayacaktır. O zaman da onun yardımcısı, kardeşi, arkadaşı olacaktır. Şimdi kendisini Ro-, gojin'le bir tuttuğuna pişman oluyor, ona karşı yaptığı bu

namussuzca hareketin hiç affedilmeyeceğini sanıyordu. Rogojin Moskova'da ondan duyduğu birkaç harareti ve samimi söz üzerine ona bir kardeş gibi davranmıştı; o ise... Fakat bütün bunlar hastalıktan, sayıklamadan oluyordu. Hepsisi de geçecekti!...

Rogojin' de yalnız iyi bir ruh değil, aynı zamanda bir pehlivan karakteri var. Kaybettiği imanını bulmaya çalışıyor. Şimdi bunu bulmak ihtiyacı içinde çırpınıyor ve acı çekiyor...

Prens zili çaldı ve Nastasiya Filipovna'yı sordu.

Ev sahibi, Nastasiya Füpovna'nın sabahtan Pavlovsk'a gittiğini, Daria Aleksievna'nın davetlisi olduğunu ve "Orada birkaç gün kalmasının beklenebileceğini" söyledi. Gizli bir tavır ile ziyaretçiye ismini sordu. Prens ilk önce cevap vermek istemedi, fakat biraz sonra kendini toplayarak, Nastasiya Fili-povna'ya ismini bildirmesi için kadına ricada bulundu. Üstünde:"Merak etmeyin... anladım" diyen bir hal vardı. Ziyaretçisinin ismi onda büyük bir etki yapmışa benziyordu. Prens ona dalgın gözlerle baktı, döndü ve otelin yolunu tuttu.

Genellikle az aydınlık olan otel, bugün yaklaşan fırtına yüzünden iyice karanlıktı. Prens otele ayağını atar atmaz fırtına koptu ve sağanak halinde bir yağmur başladı. Otelin sokak kapısında bir an durduktan sonra, yürümeye başladı ve yarı karanlıkta, merdivenin başında duran bir adam gördü. Bu adamın bekleyen bir hali vardı, fakat o anda birden kayboldu. Prens onu iyice göremediği için, kim olduğunu anlayamadı... Üstelik de oradan birçok kimse gelip geçiyordu. Fakat bu adamın Rogojin olduğuna inandı. Ondan başkası da olamazdı. Onun peşinden koşmaya başladı. Kalbi çatlayacak gibiydi. "Her şey aydınlanacak!" diyordu. Prens'in koşmakta olduğu merdivenden, birinci ve ikinci katlara çıkılıyordu. Bütün eski evler gibi, bu otelin de merdivenleri taşandı. Bunlar, karanlık ve dar olup, bir sütun çevresinde yükseliyordu. Bu merdivenin dibinde, bir adam sığacak kadar bir çıkıntı vardı. Buraya gelince Prens, karanlığa karşın orada birisinin saklandığını gördü. Sağına bakmadan geçip gitmek istedi.

Budala

221

Fakat bir adım atar atmaz da dayanamadı ve başını çevirdi.

Gözleri, biraz önce gördüğü aynı gözler ile karşılaştı. Saklanan adam çıkmak için bir adım attı. Şimdi her ikisi de karşı karşıya duruyor, adeta bir-birlerine dokunuyorlardı. Prens, birden, karşısında duran adamı omuzlarından yakaladı ve daha iyi görebilmek için merdivene, aydınlığa doğru sürükledi.

Rogojin'in gözleri şimşek gibi yandı ve dudaklarında öfke dolu bir ifade canlandı. Rogojin içinde bir şey pırıldayan sağ elini kaldırdı. Onu tutmak Prens'in aklından bile geçmedi. Sonraları, sadece:

"Parfion, zannetmem!" diye bir ses çıkardığını hatırlıyordu.

Rogojin'in elindeki bıçak amansız bir şekilde Prens'in başına inerken, aniden yanına düştü.

Rogojin, rakibini bir saniyede yere seren şeyin sar'a olduğunu anlayamadı. Fakat onun sallandığını ve ensesi, merdivenin taşlarına çarparak sırtüstü yuvarlandığını görünce, merdivenleri dörder dörder indi ve ayaklarının dibine serilen cesedin üzerinden atlayarak, bir deli gibi otelden dışarıya fırladı.

Balance'ta saat dörtte olacağını söyleyen, sonra da vazgeçip Pavlovsk'a giden, orada beklenmedik bir neden yüzünden Epanşin'lerde yemeğe kalmayı reddeden İvolgin Koliya, Petersburg'a gelmiş ve saat yediye doğru Balance oteline dönmüştü. Otelde, Prens'in şehirde olduğunu bildiren notu alınca, hemen yazılı adrese koştu. Otelde ona, Prens'in çıktığını söylediler. Yemek salonuna indi, çayını içerek ve org dinleyerek onu bekledi. O sırada , onun bir sar'a nöbeti geçirdiğini öğrendi. Kaza yerine koştu ve Prens'i tanıdı...

Kendine gelmesine karşın, Prens'in kendini toparlaması için bir hayli zaman geçti. Bir saat sonra Prens, çevresinde bulunan her şeyi arılayabiliyordu. Koliya onu otelden çıkardı ve Lebedefin evine götürdü. Üç gün sonra, herkes Pov-lovsk'ta idi.

Lebedefin villası küçük, fakat çok konforluordu. Kiraya verilen kısım, büyük bir özenle süslenmişti. Evin önünde uzanan oldukça geniş tarasada,

77?

F. Dostoyevski

yeşile boyanmış büyük fiçiler içinde portakal, limon ağaçları ve yasemin çiçekleri göze çarpıyordu. Lebedef e göre bunlar etkileyici bir güzellikteydi. Evi satın aldığı zaman bu ağaçların bazıları zaten varmış.

Villâ, zayıf düşen, bezginleşen ve vücutça kırılan Prens'in çok hoşuna gitti. Zaten Pavlovsk'a geldiğinden, yani nöbetten üç gün sonra, iyi gibiydi; oysa o henüz iyileşmediğini hissediyordu. Bu üç gün içinde yanında insan bulunmasına son derece sevindi. Koliya, artık ondan ayrılmıyor gibiydi. Lebedef ailesi ve Lebedef in kendisi, Prens'in çevresinde pervane gibi dönüyorlardı.

Pavlovsk'a geldiğinin akşamı, birçok dostu, saatin ilerlemiş olmasına karşın terasta onun çevresini sardılar ve sohbet ettiler. Prens ilk önce Ganya'yı gördü. Onu az kalsın tanıyamayacaktı. Delikanlı o kadar değişmiş ve zayıflamıştı. Sonra da, Barbara ile Ptizin geldiler. Onlar da Pavlovsk'da oturuyorlardı. General İvolgin ise, her zaman Lebedef lerde idi. Onlarla beraber onun da yazlığa gittiği söyleniyordu. Lebedef elinden geldiği kadar onu yanında alıkoymaya ve Prens'e sokulmamasına çalışıyordu. Ona bir dost gibi davranıyordu. Her ikisinde de, uzun süredir tanışan bir hal vardı. Prens, o gün boyunca onları hep beraber gördü. Yedikleri, içtikleri ayrı gitmiyordu. Uzun uzun sohbetlerde bulunuyorlardı: Bu konular Lebedef in çok hoşuna giderdi. O

derece ki, Generalden ayrılmaz olmuştu. Onu rahatsız ederler ümidi ile kimseyi yanına sokmuyordu. Prens, her ne kadar çocuklardan rahatsız olmadığını söylediye de, babaları onların, Prens'in bulunduğu terasa gittiklerini görünce ayağını yere vurur ve çocuklarını kovardı. Kucağında küçük yavruyu taşıyan Prens'in itirazlarına şöyle cevap verirdi:

"Öncelikle böyle bir samimiyet, saygısızlık olur."

Prens:

"Ne münasebet efendim?" diye cevap verirdi. "Emin olun ki göz kulak olmanız ve onlara karşı sert davranmanız beni üzüyor. Size daha önce de söylediğim gibi, yalnız başıma canım sıkılıyor...Bu sıkıntıyı siz de, hareketlerinizle ve parmaklarınızın ucuna basarak yürümekte iyice arttırıyorsunuz?"

Lebedef, ikide bir kapıyı aralar, başını sokar ve Prens'in orada olup olmadığını veya kaçıp kaçmadığını kontrol ederdi. Sonra parmaklarının ucuna ba-

Budala

223

sarak yavaşça Prens'in koltuğuna yaklaşırdı. Bazen de ani gelişi ile Prens'i korkuturdu. Prens ona, kendisini rahat bırakmasını rica ettikten sonra da kalkar ve bir kelime bile söylemeden ve güya oraya geçerken uğradığını ekleyerek bir şeyi olmadığını, hemen gideceğini, bir daha da rahatsız etmeyeceğini söylerdi. Fakat aradan on dakika değilse bile, bir çeyrek geçmeden tekrar aynı şeyi yapardı. Koliya, Prens'in yanına istediği gibi girip çıkardı. Bu durum Lebedef in son derece canını sıkıyordu. Koliya bir gün, Lebedef in kapı aralığından tam yarım saat dinlediğini görmüş ve bunu Prens'e de söylemişti. Bir gün Prens ona: "Sanki benim efendimmişsiniz gibi beni kilit altında bulunduruyorsunuz," demişti. "Hiç olmazsa insan yazlıkta başka şekilde hareket eder. Şunu bilin ki, canım kimi isterse onu kabul edeceğim ve canımın istediği yere gideceğim."

; Lebedef kollarını sallayarak: j "Buna ne şüphe efendim?" dedi.

Prens ona tepeden tırnağa kadar baktı.

' • "Lukion Timofeviç, yatak odanızda, başucunuzda duran bir dolap vardı, onu buraya getirdiniz mi?"

"Hayır, bıraktım." • "Nasıl? Orada mı bıraktınız?"

"Getirmenin imkânı yoktu, duvarı sökmek gerekirdi... Adamakıllı yapışık!"

"Burada bu dolabın bir eşini bulabilir miyiz acaba?"

"Evet, hem de alâsını! Villayı satın almaktaki amaçlarımdan biri de bunun içindi ya!"

"Ya? Peki bir saat önce beni görmeye bırakmadığınız kimdi?"

"Şey... Şey... Generaldi. Haklısınız. Onu bırakmadım. Onun yeri burası değil. Ben bu adama son derece saygı duyarım.... büyü... Büyük bir adam, değil mi? Belki de bana inanmıyorsunuz... fakat görürsünüz bakın.... Sevgili Prens Hazretleri, onu buraya kabul etmeseniz daha hayırlı olur."

"Fakat izin verin onu buraya kabul etmemekteki nedeni sorayım? peki Lebedef, şimdi de ne diye parmaklarınızın ucuna basıyorsunuz.. Kulağıma

224

F. Dostoyevski

söylenecek bir sırrınız var galiba?"

Lebedef elini göğsüne vurarak:

"Bayağılıktan, hissediyorum, sırf bayağılıktan!" dedi. "Fakat General size karşı çok misafirperver davranır mı?"

"Misafirperver mi? Ne demek istiyorsunuz?"

"Evet, çok misafirperver! Niyeti buraya yerleşmek. Bu neyse! Fakat o sıkılmak nedir bilmez. Eğer siz onun yeğeni oluyorsanız, şu halde akraba oluyorsunuz. Bu akrabalık konusu Generalde bir hastalıktır... biraz önce bana bir yıl öncesine kadar sofrasında her Allah'ın günü iki yüzden aşağı davetli bulunmadığını söyledi... Günlerce, yeniyor, içiliyor ve çay ikram ediliyormuş. Bu hal tam otuz yıl devam etmiş. Ancak sofraya örtüsünü değiştirmeye zaman bulunuyormuş... çünkü davetliler masa başında bekleyiyormuş. Bir misafir kalktı mı, hemen diğer biri yerine oturuyormuş. Rusya'nın bininci yılının kutlanışında tam yedi yüz kişiye ziyafet çekmiş. Müthiş değil mi? Böyle bir hikâye hayra belirti olmadığı gibi, böyle misafirperver bir adamı eve kabul etmek de tehlikelidir. İşte bunun için Generalin, size olduğu gibi benim için de fazlaca misafirperver, olup olmadığını sordum."

"Fakat ben sizin çok iyi iki dost olduğunuzu zannediyordum." "Ben onun kardeşçe gevezeliklerini şaka kabul ediyorum. Akrabalığımıza gelince, bu umurumda bile değil. Doğrusu bu benim için bir şeref. İki yüz davetlisine ve Rusya'nın bininci yıl dönümüne karşın, ona harika bir adam gözüyle bakıyorum. Bunu bütün içtenliğimle itiraf ediyorum. Prens Hazretleri, biraz önce size, sanki söylenecek bir sırrım varmış gibi sokulduğumu söylemişsiniz. İyi keşfettiniz. Doğru. Biraz önce birisi sizinle gizli bir konuşma yapmak istedi."

"Neye gizli? Kesinlikle olmaz. Eğer gerekirse bu kişiyi görmeye ben kendim giderim."

Lebedef büyük hareketler yaparak:

"Hayır, hayır!" dedi. "Onun korkulan sizin tahmin ettikleriniz değildir. Aklıma gelmişken söyleyeyim: Canavar her gün sağlığını soruyor. Bilmiyor muydunuz?"

"Ona her zaman canavar diyorsunuz. Doğrusu bu bana biraz şüpheli gö-

Budala

-225

:riinüyor."

Lebedef aceleyle:

"Şüpheye falan gerek yok" dedi. "Sadece şunu demek istedim ki, sözünü ettiğimiz kişi ondan korkmuyor.

Onun korkuları büsbütün başka bir konuya dair."

"Neye dair? Söyler misiniz?"

"İşte sır orada ya zaten!"

"Kimin sırrı?"

"Sizin!"

Lebedef:

"Aglae İvanovna'dan korkuyor!" dedi. ' Prens kaşlarını çattı ve:

"Lebedef, yemin ederim ki evinizden çıkacağım! Gabriel ile Ptizin nerede kalıyorlar? Burada mı? Demek onları da buraya getirdiniz?"

"Gelecekler, gelecekler... General de gelecek. Bütün kapılarımı açacağım ve kızlarımın hepsini çağıracağım; hepsini... hem de şimdi."

Dedi ve kapıdan kapıya koşmaya başladı.

Bu sırada Koliya görüldü. Sokaktan geliyordu. Lizaveta Prokofyevna ile üç kızının, Prens'i ziyarete geldiklerini söyledi.

Bu haber karşısında şaşırان Lebedef:

"Ptizin ile Gabriel'i de buraya alayım mı? General de gelecekti... onu da alayım mı?" diye sordu.

"Ne diye almayacaksınız? Girmek isteyen herkesi bırakın. Benim, diğerlerinden saklanmama hiçbir neden yok."

Lebedef onun güldüğünü görerek onu taklit etmek gerektiğini zannetti. Heyecanlı olmasına karşın oldukça memnun görünüyordu. Kolya'nın dedikleri doğrudu.

Epanşin ailesinden birkaç adım önce gelmişti. Epanşin'ler, terasa geldikleri zaman, Lebedef in evinde bulunan diğer ziyaretçiler ortaya çıktılar. Bunlar Ardalion Aleksandroviç, Ganya, Ptizin'di. Epanşin ailesi Prens'in hastalığını, Pavlovsk'da yazlığa yerleşmesini Kolya'dan henüz yeni öğrenmişlerdi. Geçen gün kocası, Prens'in bir kartını getirmiş ve Lizaveta Prokofyevna,

226

F. Dostoyevski

Prens'in, yakında kendilerini görmeye geleceğine kuvvetle inanmıştı. Küçük hanımlar, altı ay bir kelime yazmayan bir insanın, gelmek konusunda çok acele etmeyeceğini ve zaten Petersburg'da işleri olduğundan söz ederek, annelerini kızdırıyorlardı.

Lizaveta Prokofyevna, Prens'in mutlaka "En geç" ertesi gün geleceğine bahse giriyordu. Ertesi gün de sabahıtan beri onu bekliyor, öğle yemeğinde gelmeyince, akşam yemeğinde bekliyordu. Sonunda, hava tamamen kararınca, Prens gelmediği için kızgınlıktan çevresindekilerle kavga ediyor, her şeye bahane buluyor, bir kelime ondan söz etmediği halde, kızgınlığın gerçek nedeni o olduğu anlaşıyordu. Ertesi gün de Prens'ten söz etmedi.

Yemekte Aglae'nin umursamadan söylediği birkaç kelime, küçük bir olaya neden oldu: "Prens gelmediği için annem kızgın." Genç kız, düşünmeden bu kelimeleri söylemişti. Bunun üzerine General "Onun bir suçu olmadığını" söyleyince Lizaveta Prokofyevna ayağa kalktı ve öfkeyle yemek odasını ter-ketti. Sonunda akşama doğru Kolya geldi ve Prens'in maceraları hakkında bütün bildiklerini anlattı.

Lizaveta Prokofyevna heyecanlı:

"Prens ölüm döşğinde ve biz burada hâlâ etikete bakıyoruz! Bu adam bizim evimizin dostu değil mi?"

Aglae atıldı:

"Evet, fakat suyu geçilecek yerini bulmadan suya dalmamalıdır."

"Öyleyse! Sen gitme, zaten senin burada kalman daha iyi olur. Ojen Pav-loviç gelecek. Onu burada karşılayacak hiç kimse yok!"

İvan Feodoroviç bu sefer yine evde yoktu. Ojen Pavloviç de henüz gelmemişti. Epanşin'lerin villasından Lebedef in evine üç yüz adım kadar var yoktu. Lizaveta Prokofyevna, Prens'in evine girerken, çevresinde büyük bir kalabalık görerek sinirlendi. Bu ziyaretçilerin birkaç tanesi Lizaveta Prokofyevna'nın nefret ettiği kimselerdi. Generalin karısı, gözleri ölüm döşğinde olan Prens'i ararken, karşıdan, sık giyinmiş ve sağlıklı gülümseyen bu genç adamın kendisine doğru geldiğini görerek şaşırdı. Kaskatı kesildi. Onun bu hali Kolya'mn fevkalâde hoşuna gitti. Kolya, Lizaveta Prokofyevna'yı evden çıkarken tamamen sağlıklı görünce gülünç bir şekilde kızacağını aklına getti

rerek bu düşüncesini gizledi. Kolya ile Lizaveta Prokofyevna'nın dostluk bağları bugünlerde yine çok iyi değildi. Generalin karısı, Prens'in uzattığı koltuğa oturarak Kolya'ya cevap verdi:

"Sabret dostum, acele etme, acele etme, galip geldim zannetme!" Lebedef, Ptizin ve Ardalion Aleksandroviç genç kızlara bir yer bulmak için koşuştular. General, Aglae'ye bir sandalye uzattı. Lebedef de, Prens Şt...' ya, yan beline kadar eğilerek başka bir sandalye gösterdi. Barbara her zaman olduğu gibi, küçük hanımlara alçak sesle iltifat etti. Lizaveta Prokofyevna, Prens'e hitaben söze başladı: "Doğrusu Prens, sizi yataкта bulacağımı zannediyordum. Ne yalan söyleyeyim? Bu sağlıklı yüzün beni kızdırdı. Fakat yemin ederim. Bu bir dakika sürdü. Düşünmeye zaman bulamamıştım. Düşündüğüm zaman daima daha akıllıca konuşur ve hareket ederim. Zannedersen bu senin için de böyledir. Bir erkek evladım olsaydı, onun iyileşmesi, senin iyileşmenden bana daha az zevk verirdi... eğer inanmıyorsan, bana değil, sana ayıp. Fakat şu kötü çocuk bana daha birçok oyunlar oynuyor. Bana öyle geliyor ki, sen onu savunuyorsun ve sana şunu haber vereyim ki günün birinde onunla dostluğuma son vereceğim."

Kolya bağırdı:

"Fakat? Prens'in tamamıyla iyileştiğini size boş yere inandırmak istedim. Bana inanmak istemediniz. Çünkü onu ölüm döşeginde görmek sizi daha çok ilgilendiriyordu."

Lizaveta Prokofyevna, Prens'e sordu:

"Ne kadar zaman burada kalacaksın?"

"Bütün yaz, belki de, daha fazla!"

"Yalnız mısınız? Evlenmedin mi?"

Prens gülümseyerek sakın cevap verdi:

"Hayır, evli değilim!"

"Neden gülüyorsun! Bunlar olağan şeyler. Şimdi senin oturacağın yerden söz edelim. Neden gelip bizde kalmıyorsun? Bizde tamamen boş bir daire var."

Başı ile Lebedef i göstererek yavaş o^ sesle sordu:

228

F. Dostoyevski

"Ev sahibin bu adam mı, neden öyle her zaman yüzünü buruşturuyor?"

Bu sırada küçük çocuğu kucağında tutan Vera terasta belirdi. Lebedef etrafta dönüyor ve ne yapmak gerektiğine bir türlü karar veremiyordu. Fakat kalkıp gitmeyi de bir türlü düşünmüyordu. Genç kızı terasta görür görmez onu uzaklaştırmak için elleriyle bir takım hareketler yaparak üzerine yürüdü; hatta kendini unutarak kızı korkutmak için ayağını yere vurdu.

Generalin karısı aniden:

"Deli mi bu?"

"Hayır, o...!"

"Belki de sarhoş?"

Lizaveta Prokofyevna diğer ziyaretçilere bir göz gezdirdikten sonra ekledi:

"Etrafını saran insanlar çok hoş değil! Fakat ne güzel genç kız! Kimdi o?"

"Vera Lukyanovna! Şu Lebedef in kızı." "Ah!... Çok şeker.. Şey... onunla tanışmak isterdim." Lebedef bu kelimelerin yarısını duyduğu halde, Generalin karısına Ve-ra'yı tanıştırmak için koştu. Lizaveta Prokofyevna'ya yaklaşıp anlatmaya başladı:

\

"Öksüzler, öksüzler... Kucağındaki şu küçük çocuk da bir öksüzdür: Bu »j onun kızkardeşi benim kızım Lubofka. Karım Elena'dan, zavallı kadın altı î hafta önce onu doğururken öldü. Allah'ın izniyle... Evet... Bu kız ona annelik! ediyor. Kızkardeşi olduğu halde... ve sadece bir kızkardeş... başka bir şey de-f ğil, bir şeyi değil..."

Nefret eder gibi bir tavırla Lizaveta Prokofyevna ekledi:

"Ve sen, sen de sersemin birisin; kusura bakma, şimdi bu kadar yeteri Tahmin ederim ki sen de anlarsın."

Lebedef büyük saygıyla eğilerek cevap verdi:

"Çok doğru!"

O sırada Aglae bir soru sordu:

"Sizden söz edildiğini duydum. Hatta zannedersen gazetelerde de sizi oij taya koymuşlar."

Budala

229

"Hayır; gazeteler başka bir şeylerden sözettiler. O öldü. Ben de onun yerine geçtim."

Lebedef sevinçten sarhoş olmuştu.

"Biz komşuyuz. Bir gün Apokalips'i bana anlatmaya gelsenize. Ben onda hiçbir şey anlamıyorum."

General İvolgin atıldı:

"Size haber vermemezlik edemem. Aglae İvanovna, bununkiler şarlatanlık."

General, Aglae'nin yanında oturuyordu.... çoktanberi onunla konuşmak istiyordu..

"Tabii, yazlığın zevkleri olduğu kadar kendine göre adetleri de vardır. Fakat bunun gibi bir adamı, Apolkalips'i anlatırmak için evine davet etmek bir fantezi olur... hatta diyebilirim ki akla yakın olmayan bir fantezi. Fakat ben... İzin verirseniz kendimi takdim edeyim. Bendeniz General İvolgin... sizi kollarımda taşıdım."

Kahkahasını zor zapteden genç kızı mırıldandı:

"Tanıştığımıza memnun oldum. Barbara Ardalinovna ile Nina Aleksand-rovna'yı tanırım," diye Lizaveta Prokofyevna öfkeden kızardı.

Generalin soğukluklarına dayanamıyordu. General İvolgin'i çoktanberi tanıdığı halde artık onunla ilgilenmiyordu. Ona çıkıştı:

"Yalan söylüyorsun, dostum. Bu senin her zamanki adetin. Kızımı sen hiç kucağında taşımadın."

Aglae annesini ikna etmeye çalıştı:

"Unutuyorsunuz anneciğim,. İver'de oturduğumuz zaman beni kucağında taşıdı. Hatırlıyorum. Altı yaşındaydım. Bana bir okla bir de yay yapmıştı ve atmasını öğretmişti. Ben de bir kuş buldum. Beraber vurduğumuz güvercini hatırlıyor musunuz?"

Adelaid bağırdı:

"Ve bana kartondan bir şapka, tahtadan da bir kılıç yapmıştı. Ben de hatırlıyorum."

Aleksandra da ekledi:

"Ben de hatırlıyorum. Yaralanmış güvercin için birbirinizle kavga etmiş-

230

F. Dostoyevski

Budala

231

tiniz. İkinizi de bir tarafa ayırmışlardı. Adelaid şapkası ve kılıcı ile bir tarafta kalmıştı."

General, Aglae'ye seni kucağımda taşıdım derken sadece sözlerini bağlamak için söylemişti. Gençlerle konuşurken hep bu şekilde cümleler söylerdi. Fakat bu sefer gerçeği söylediğini anladı. Aglae, beraber öldürdükleri güvercinden söz edince, yaşlının hafızası aniden canlandı. Her yaşlıda olduğu gibi, l geçmiş olaylar en ince ayrıntısına kadar gözünün önünde canlandı. Bu hatırlayışın her zaman biraz sarhoş olan zavallı Generali neden bu kadar heyecana düşürdüğü anlaşılamadı.

General bağırdı:

"Hatırlıyorum. Evet ben de hepsini hatırlıyorum. O zaman daha yüzbaşıydım. Siz o kadar güzel ve şekerdiniz ki! Nina Aleksandrovna!.. Ganya... Ben sizin evinizde... Davetli bulunuyordum... İvan Feodoroviç.."

Lizaveta Prokofyevna devam etti:

"Şimdi de sözü nereye getirdin, görüyor musun? Fakat içki, senin soylu ruhunu tamamen boğmamış. Çünkü bu anı seni etkiledi. Fakat sen karının hayatını zehirledin. Çocuklarına bir örnek olacağın yerde borç için hapisaneye girdin. Dostum, sen buradan kalk, git! Nereye istersen git. Kapının arkasına, j bir köşeye ve eski masumiyetini hatırlayarak ağla. Belki Allah seni affeder! Hadi git! insanın kendini yola getirmesi için en iyi çare, geçmiş zamanı an-, maktır.

Fakat Lizaveta Prokofyevna ısrarı gereksiz gördü. Çünkü Generalde, gece gündüz sarhoş olanların sahip oldukları hassasiyet kendini gösterdi. İçki içerek ve yüksek mevkilerden düşen insanlar gibi üzüntüyle düşündü. Ayağa kalktı ve kapıya doğru yürüdü. Generalin bu utangaçlığı Lizaveta Prokofyev-na'yı merhamete getirdi. Arkasından bağırarak onu çağırdı:

"Ardalion Ardalinoviç dostum, biraz daha bekle; hepimiz günahkârız" dedi. Onun tekrar geldiğini görerek korkuyla ekledi:

"Şimdilik, onunla fazla ilgilenmeseniz daha iyi olur. Yoksa bir dakikaya kalmaz kızar ve bütün bu iyi hallerinden eser kalmaz."

Lizaveta Prokofyevna karar vermiş bir tavırla:

"Doğru... onu rahat bırakın... yarım saat sonra tekrar görüşürüz."

Lebedef söze karıştı:

"İşte hayatında, bir kez de olsa, bir insana gerçeği anlatmak bu kadar olur... ağlayacak kadar heyecanlandı."

Lizaveta Prokofyevna:

"Sen de aziz dostum, eğer duyduklarım doğruysa, iyi ve temiz bir adam-mışsın!"

Çok nazik olan Ptizin ayağa kalktı ve Lebedef in dairesine gitti. Ganya da Ptizin'in gitmesinden biraz sonra kalktı. Terasta kaldığı birkaç dakika içinde Epanşin'lerin dikkatini çekmiş ve çok saygılı davranmıştı. Lizaveta Prokof-yevna'nın ikide bir tepeden tırnağa kadar süzmesi onu hiç şaşırtmadı. Onu önceden tanıyanlar, çok değiştiğini farkedebilirlerdi. Hali, Aglae'nin çok hoşuna gitti. Aglae, çevresinde oturanların sohbetlerini yüksek sesle keserek hararetle sordu:

"Zannedersem, dışarıya çıkan Gabriel Ardalinoviç'ti değil mi?"

Prens cevap verdi:

"Evet, o!"

"Tanıyamadım... çok değişmiş... Fakat iyi olmuş."

Prens devam etti:

"Ben de onun için memnun oldum."

Barbara:

"Çok hastalık çekmiş."

Aglae'nin sözleri annesini korkuya düşürdü. Ve sordu:

"Ne gibi değişerek... onun için ne iyi olmuş? Bunu nereden anladın? Hiç de iyi değil, onda ne gibi iyi bir hal görüyorsun?"

Generalin karısının arkasında kımıldamadan duran Kolya aniden bağırdı:

"Onda 'Zavallı Şövalye' gibi bir hal var!"

Prens Şt.... gülerek:

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi.

Adelaît atıldı:

"Benim de düşüncem tamamen aynı."

Lizaveta Prokofyevna bütün bu konuşulan şeylerden kızgın bir tavırla sordu:

232

F. Dostoyevski

Budala

233

"Hangi zavallı şövalye?"

Fakat Aglae'nin kızardığını görerek ekledi:

"Eminim saçma bir şeydir! Bu 'Zavallı Şövalye' de ne demek?"

Aglae kızgın, kinli bir cevap verdi:

"Sevdiğiniz bu yumurcak acaba ilk kez mi başkalarının söylediklerini karıştırıyor?"

Aglae, kızgınlığını böyle belli ederdi. Kolya kahkahalarla gülüyordu. Aglae iyice kızmıştı. Bu hal onu bir kat daha güzelleştiriyordu, öfke güzelliğine daha fazla yakıştı.

"Acaba bu yumurcak sizin sözlerinizi yarıda bırakmadı mı?" diye tekrar etti.

Kolya bağırdı:

"Yaptıklarınızdan bir tanesini anlatacağım. Bir ay oluyor. Don Kişot'u okurken bu 'Zavallı Şövalye' den daha iyisi olamaz! demiştiniz. Kimi kasdet-tiğinizi bilmiyordum. Don Kişot, acaba Ojen Pavloviç mi yoksa başka birisi mi? Bunun üzerine uzun bir tartışma olmuştu."

Lizaveta Prokofyevna öfkeyle sözünü kesti:

"Görüyorsunuz ki dostum, yaptığınız tahminlerde çok ileri gidiyorsunuz."

Kolya, cevap verdi:

"Fakat bunda ben yalnız mıyım? Herkes bundan sözetti. Hâlâ da sözedi-yor. Daha az önce, Prens... Şt.... Adelaid İvanovna ve diğerleri bir 'Zavallı Şövalye' ye taraftar olduklarını söylediler. Demek ki bu 'Zavallı Şövalye' var ve olması da gerekiyor. Bence, Adelaid İvanovna kötü niyetle söylemese de, bunun kim olduğunu çoktan bilecektik."

Adelaid gülerek sordu:

"Bunda benim suçum ne?"

"Suçunuz, onun portresini çizmek istemeyişinizdir!"

"Fakat portresini nasıl yapabiliyordum? Kimi gösterebiliyordum? Verilen bilgiye göre bu 'Zavallı Şövalye'!"

"Hiç kimsenin önünde kaldırmadı.

Çelik miğferinin gözünü saklayan siperini."

Peki onun yüzünü nasıl anlatayım? Miğferin gözü saklayan siperini mi? Yoksa kendini bildirmeyen o kişiyi mi?"

Canı sıkılan Generalin karısı bağırdı:

"Hiçbir şey anlamıyorum? Hangi miğferin gözü saklayan siperini?"

Bu imalı kelimelerle kimden söz etmek istediğim yavaş yavaş keşfetmeye başlamıştı. 'Zavallı Şövalye' genç kızların, aralarında çoktanberi bir kişi için kullandıkları bir tabirdi. Fakat bu alay Lizaveta Prokofyevna'yı kızdırdığı kadar, Lieon Nikolaeviç'i de şaşkına döndürdü. Prens gerçekten on yaşında bir çocuk kadar mahcup görünüyordu. Lizaveta Prokofyevna dayanamadı:

"Artık bu alay daha fazla sürecek mi? Bana bu 'Zavallı Şövalye'nin anlamını anlatmayacak mısınız? Bu, açıklanmasından korkulan büyük bir sır mı?"

Çevreden yeni kahkahalar Generalin kansına tek bir cevap oldu.

Prens Şt... sonunda:

"Bu ne başı, ne de sonu olan 'Zavallı Şövalye' adını taşıyan bir Rus şiiridir. Bir ay oluyor, yemekten sonra oturduk. Sohbet ediyorduk... Ve Adelaid İvanovna'nın yapacağı tablosu için bir konu arıyorduk. Bütün oylar 'Zavallı Şövalye'nin üzerinde toplandı. Hatırlamıyorum. İlk kez onu kim tavsiye etti?.."

Kolya bağırıyor:

"Aglae İvanovna!"

"Belki, olabilir, hatırlamıyorum," diye Prens Şt... devam etti. "Bazıları buna güldüler. Diğerleri, bundan daha güzel bir şey bulunamayacağını söylediler. Fakat herhalde bu 'Zavallı Şövalye' ye bir yüz bulmak gerekiyordu. Bu yüzü bütün tanıdıklarımız arasında aradık. Fakat hiç biri istediğimize uymadı ve konu burada kaldı. İşte bu kadar. Nikola Ardalinovna'nın bu konuyu neden, şimdi bütün ayrıntıları ile ortaya koyduğunu anlayamıyorum."

Ciddi bir tavırla Lizaveta Prokofyevna:

"Çünkü burada eminim yeni bir saçmalık var," dedi.

Aglae ekledi:

"Hiç de saçma bir şey yok! Burada derin bir saygı ifadesi var."

Bu kelimeleri, beklenilmeyen bir tavırla söylemişti. Az önceki heyeca-

234

F. Dostoyevski

nından eser kalmamıştı. Genç kız da bu değişiklik farkedilirken, Prens'in şaşkınlığı daha fazlalaşıyordu.

"Çılgın gibi gülüyorlar, sonra da aniden derin bir saygıdan söz ediyorlar! Bu olur şey değil, ne için saygı?

Bana cevap ver: Derin saygı demekle neyi

kastediyorsun?"

Annesinin sinirli bir tavırla sorduğu soruya Aglae aynı tavırla cevap verdi:

"Burada derin bir saygıdan söz ettim. Çünkü bu satırlarda ideal sahibi ve bütün hayatını ona veren bir insan tasvir edilmiş. Ve hatta aşık şövalye, bir eşarp yerine boynunda bir teşbih taşıyor. Gerçekten, bir de kalkanının üzerine çizdiği A.N.B. harflerini taşıyan karanlık bir rumuz var. Kolya onayladı: "A. N. D."

"A.N.B. dedim. Sözümü de değiştirmiyorum," diyerek Aglae cevap verdi. "Ve demek istiyorum ki, bu 'Zavallı Şövalye'nin seçtiği kadının kim olduğuna ve yaptığına fazla önem vermediği belli. O kadını seçmesi ve onun 'saf güzelliğine' inanması bütün hay atınca onun önünde secde etmesi için yeterli! O derece ki, ileride kadın bir hırsız bile olsa, ona karşı imanı değişmeyecek ve onun saf güzelliği için mızrağını kırmaya hazır olacaktır. 'Zavallı Şövalye' Don Kişot'tur. Fakat gülünç olmayan, ciddi bir Don Kişot. Öncelikle bu kişiyi anlayamamıştım ve alay etmiştim. Fakat şimdi 'Zavallı Şövalye'yi seviyorum ve saygı duyuyorum."

Aglae sustu. İlk bakışta onun ciddi veya güldürmek için konuştuğunu anlamak zordu. Generalin karısı düşüncesini söyledi:

"Öyleyse bu 'Zavallı Şövalye' bir budala! Ve sen çocuğum, sen de bize uzun bir ders verdin. İnan bana, bu durum sana yakışmıyor. Fakat neydi şu satırlar? Oku bakayım... bilmem gerekir: Öğrenmek istiyorum. Hayatımda şiirden sıkılmadım. Allah aşkına Prens, biraz sabret..."

Lizaveta Prokofyevna, bu kelimeleri Prens Leon Nikolaeviç'e söylerken kızgın görünüyordu.

Prens bir şeyler söylemek istedi. Fakat şaşkınlığı bir kelime bile söylemesine engel oldu. Yalnız Aglae herkese "ders" verirken o kadar umursamaz

Budala

235

konusuyordu ki, bu durum Prens'i şaşırtmıyor, tam tersine memnun ediyordu.

Aglae her zaman olduğu gibi ağır bir tavırla aniden ayağa kalktı. Şiiri okumaya hazırlandığı ve yalnız ona başla denilmesini beklediği söylenebilirdi. Sonra ağır ağır tarasanın ortasına geldi. Koltuğunda oturan Prens'in tam karşısında durdu. Herkes ona hayretle bakıyordu. Prens Şt..., kızkardeşleri, annesi, sonunda bütün hazır bulunanlar aşırı derecede taşacağından korktukları bir çocukluk bekliyorlardı.

Lizaveta Prokofyevna kızını yerine oturtmak istedi. Fakat Aglae meşhur şiiri okumaya başlayacağı sırada yüksek sesle konuşan iki erkek tarasaya girdiler. Bu İvan Feodoroviç Epanşin ile onu takip eden genç bir adamdı. Bunların ortaya çıkması etrafta bazı hareketler doğurdu.

General ile beraber gelen delikanlı yirmi sekiz yaşlarında vardı. Uzun boylu, güzel yapılı, parlak ve siyah gözleri, güzel bir yüzü vardı. Aglae ona doğru dönmedi bile. Sadece Prens'e bakıyor ve yalnız ona hitap etmek istiyordu. Miskin genç kızın yapmak istediği bir şey olduğunu çok iyi anlıyordu. Fakat yeni ziyaretçiler onu biraz şaşırttı. Onları görür görmez hafifçe doğruldu. Başı ile Generali selamladı ve okunacak şiiri yarıda bırakmamalarını hareketle onlara işaret etti. Sonra oturduğu koltuğun arkasına geçti. Sol ,f kolunu koltuğa dayadı ve şiiri dinlemek için koltukta oturuştan daha az gü-lünç bir hal aldı. Lizaveta Prokofyevna da ikide bir içeri girenlere emreden v bir tavırla durmalarını işaret etti.

Yeni gelen misafir Prens'i çok ilgilendirdi. Bunun , Ojen Pavloviç olduğunu düşündü. Yalnız ufak bir nokta Prens'i şaşırtıyordu. Bildiği Ojen Pavloviç askerdi. Yeni gelen misafir ise, sivil giyinmişti. Bütün şiir okunurken

bu adamın, sanki "Zavallı Şövalye"yi o da duymuş gibi, dudaklarında bir gülem-seme eksik "olmadı. "Belki de bunu kendisi tahmin etmiştir" diye Prens düşündü.
Bununla beraber Aglae her kelimeyi o kadar inanarak söylüyordu ki, sadece çevresinin ilgisini uyandırmakla kalmıyor, az önce terasın ortasına yürü-

236

F. Dostoyevski

yüzüne hak verdiriyordu. Bunlar, söylemek istediği satırlar genç kızın üzerinde bıraktığı sonsuz bir saygı duygularından başka bir şey değildi. Gözleri parlıyordu ve iki kez, heyecandan doğan hafif bir ürperti güzel yüzünde dolaştı. İşte okuduğu şiir:

"Bir zamanlar yeryüzünde bir zavallı şövalye vardı.

Basit ve sessiz,

Mahzun ve sıkıntılı yüzüyle

Ruhu azade ve şeref r az.

Biraz sonra Prens, bütün bu sahneyi hatırlayarak uzun zaman halledemeyeceği bir konu ile kafasını bir hayli yordu: "Nasıl oluyor da bu kadar gerçek ve bu kadar güzel bir duygu, şeytanca bir düşünceyle aynı insanda birleşebili-yor. Aglae'nin yaptığı şaka, çünkü, şaşırtıcı ve dokunaklı olduğu halde bu bir şakaydı, önceden düşünülmüş bir harekete benziyordu. Bir aydanberi herkes "Zavallı Şövalye" den söz ediyor (ve gülüyordu). Şiir okunduktan sonra, Prens, kalbinin burkulduğunu hissetti. Lizaveta Prokofyevna, şiirin içindeki değiştirilen yerlerin farkına varmadı. Diğer dinleyiciler, birçokları anlamı sezdiler. Fakat anlamamış gibi yaptılar. Ojen Pavloviç'e gelince, sadece anlamakla kalmadı; üstelik de, anladığını çevreye anlatmaya çalışıyordu.

Aglae bitirir bitirmez, Generalin karısı bağırды:

"Ne kadar hoş, kimin bu satırlar?"

Adelaid atıldı:

"Puşkin'in anne, bizi utandırma! Nasıl olur da bilinmez?"

Lizaveta Prokofyevna cevap verdi:

"Siz varken, daha fazla ahmak olmadığımı şükür! Eve döner dönmez bu Puşkin'in şiirini hemen bana ver."

"Fakat zannedersem bizim evde Puşkin'in eserlerinden hiçbirini yok."

Aleksandrovna:

"Yalnız çoktanberi, yüzüne bakılmamış, eski püskü iki cilt var!"

Budala

"Hemen kitabı almak için şehre birisini göndersinler. Feodor veya Aleksi ilk trenle hareket etsin. Aleksi gitse daha iyi olur. Aglae, buraya gel! Beni kucakla, bu şiiri mükemmel okudun. Fakat eğer heyecanın içtense (aniden sesi alçaltarak) bir şikâyetim var. Eğer onunla alay etmek istediysen, buna katılmıyorum. Bu şiiri okumasaydın, daha iyi ederdin? Anlıyor musun? Haydi küçük hanım, sana söyleyecek daha çok şeyim var. Fakat burada da çok oturduk."

Bu sırada Prens, kendisine .Ojen Pavloviç'i tanıtan Generali selamladı.

"Onu yolda yakaladım. Trenden çıkar çıkmaz, doğru eve gitmiş. Biz:'m burada olduğumuzu söylemişler.."

Ojen Pavloviç sözünü keserek:

"Sizin burada oturduğunuzu öğrendim. Uzun süredir, sadece sizinle tanışmak değil, fakat aynı zamanda dost olmak için de fırsat bekliyordum. Zaman kaybetmek istemedim. Hasta mısınız? Henüz yeni haber aldım."

"Teşekkür ederim, iyiyim. Tanıştığımı çok memnun oldum. Sizden söze-dildiğini duydum. Ve hatta ben de, Prens Şt... ile sizin hakkınızda görüştüm."

Leon Nikolaeviç bu kelimeleri söyledikten sonra misafirine elini uzattı. Ojen Pavloviç'in sivil elbisesi, diğer bütün şeyleri unutturacak kadar herkesi hayrete düşürmüştü. Bu elbise değişikliğinin büyük bir önemi vardı. Adelaid ile Aleksandra, şaşkın bir halde, Ojen Pavloviç'i sorguya çekiyorlardı. Genç adamın akrabası olan Prens Şt... çok endişeli görünüyordu: İvan Feodoroviç heyecanla konuşuyordu. Yalnız Aglae sakin görünüyordu. Prens'e öyle geldi ki, Generalin karısı, Ojen Pavloviç'e karşı adeta soğuk davranıyordu. İvan Feodoroviç bütün bu sorulara cevap olarak:

"Beni şaşırttın, Petersburg'da ona rastladığım zaman inanmak istemiyordum. "

Ojen Pavloviç çevredekilere açıklama yapıyordu. Ojen Pavloviç gülerek:

"Askeri hizmeti bir süre terk ediyorum. Bir ay... bir yıl için!" dedi. General heyecanla:

| "Fakat onu terketmek için hiçbir ihtiyacınız yok. Sizin durumunuzu çok iyi bilirim," dedi.

F. Dostoyevski

"Peki, arazim ile kim ilgilenecek? Bunu bana siz tavsiye etmişsiniz. Aslında yabancı bir ülkeye de seyahat etmek istiyorum."

Ojen Pavloviç, aniden Aglae'ye yaklaşarak sordu:

""Zavallı Şövalye" konusu daha ortada duruyor?"

Prens'in şaşkınlığına karşın Aglae, genç adama, beklenilmeyen bir tavırla ve sanki böyle bir 'Zavallı Şövalye' konusu sizi ilgilendirmez ve ne demek istediğinizi de anlamıyorum, der gibi baktı. Lizaveta Prokofyevna ile tartışmaya girişen Kolya tekrar edip duruyordu:

"Zaman çok geç, Puşkin'in eserlerini almak için şehre adam göndermeye imkân yok. Zaman gecikti; eğer gerekirse yüz bir kez tekrar ederim, zaman çok geç!"

Ojen Pavloviç, Aglae'nin yanından ayrılarak söylendi:

"Gerçekten şehre birisini göndermek için zaman geç; zannedersem (ve saatine bakarak) Petersburg'da mağazalar kapanmıştır. Saat dokuza yaklaşıyor."

Adelaid de düşüncesini bildirdi:

"Bugüne kadar bekledikten sonra, yarına kadar da bekleyebiliriz."

Kolya ekledi:

"Zaten, yüksek sosyetenin edebiyat ile fazla ilgilenmesi akla sığmaz. İsterseniz Ojen Pavloviç'e sorun. Kırmızı tekerlekli, sarı sandalyeli bir arabaya sahip olmak insanı çok daha soylu gösterir."

Adelaid hatırlattı:

"Kolya, siz bunu bir kitaptan söylüyorsunuz."

"Evet, bütün söyledikleri, okuduğu kitaplardan çalınma parçalarıdır," diyerek Ojen Pavlovij devam etti.

"Dergilerde çıkan uzun eleştirileri size ezbere okuyabilir. Nikola Ardalinoviç'in konuşmasını dinlemekten zevk duyarım. Fakat bu sefer okuduklarını tekrar etmiyor. Belki kırmızı tekerlekli, san arabamı ima ediyor, yalnız ben onu çoktan değiştirdim; geç kaldın tatar ağası..."

Prens, Ojen Pavloviç'in konuşmasını dinledi... Ona öyle geldi ki Kolya ona sataşıyordu. Prens'in hoşuna giden tarafı da, onun Kolya'ya samimi olarak hitap etmesiydi.. Lebedef'in kızı Vera, koltuğunda tamamen yeni, büyük cildli kitaplarla Lizaveta Prokofyevna'nın önüne geldiği zaman, Generalin ka-fi udala

239

rısı sordu:"

"Bunlar ne?"

Genç kız cevap verdi:

"Puşkin'in, bizde bulunan eserleri.... babam size getirmem için emretti."

Lizaveta Prokofyevna hayretle sordu:

"Nasıl olur, imkânı var mı?"

Kızın arkasında duran Lebedef aniden gözüktü.

"Hediye değil! Hayır, hediye değil!... Buna cesaret edemem. Satıyorum. Puşkin'in eserlerinden... ailemizin bir kitabı.... Amekof baskısı... bugün bir yerde bulunmuyor. Muhterem Hanımefendiye, satın almalarını tavsiye ederim."

"Ah! Eğer satmak istiyorsan çok iyi, teşekkür ederim. Bir şey kaybetmezsin. Fakat rica ederim. Yalnız dostum yüzünü buruşturma. Senden söze-dildiğini duydum; dediler ki sen çok okumuş bir adammışsın. Bir gün gel de, birlikte konuşalım ! Kitaplarını beraber getirirsin, olmaz mı?"

"Emredersiniz... Saygılarla!" diyerek Lebedef çok doğal bir hareketle memnuniyetini açıkladı ve kızının elinden kitapları aldı.

"Öyleyse, kitapları getir, yalnız yolda onları kaybetme!..." Ve gözlerini dikerek Lizaveta Prokofyevna ekledi:

"Bir şartla, kapımın eşliğini aşındırma! Seni bugün kabul etmek istemiyorum. Fakat istersen hemen kızın Vera'yı yollayabilirsin: O çok hoşuma gidiyor."

Vera, babasına sabırsız bir tavırla:

"Ne için dışarıda bekleyenleri haber vermiyorsunuz? Eğer içeri almazsanız kapıyı kıracaklar. Zaten gürültü etmeye başladılar. (Ve şapkasını elinde tutan Prense hitap ederek) Leon Nikolaeviç dışarıda dört adam sizi görmek istiyor. Sayıp söğerek bekliyorlar. Babam, onları yanınıza sokmak istemiyor.

Prens sordu:

"Bunlar da kimmiş?"

"Bir işi için geldiklerini söylüyorlar. Yalnız, eğer içeri almazsak, sizi sokakta yakalayabilirler. Onları kabul etmeniz daha doğru olur, Prens! Gabriel Ardalinoviç ile Ptizin, burada onlara hadlerini bildirebilir. Çünkü bir şey din-

240

F. Dostoyevski

lemek istemiyorlar."

Lebedef, ellerini kollarını oynatarak:

"Bu Pavliçef'in oğlu! Pavliçef'in oğlu! Onu kabul etmeye değmez! Hayır. Değmez. Bu insanlar dinlenmeye layık değildirler.... hatta, sizin gibi meşhur bir Prens'in bunların yüzünden rahatsız edilesi olmaz! Evet, buna layık değiller..."

Prens! heyecanla bağırdı:

"Pavliçef'in oğlu mu? Yarabbi! Biliyorum... Fakat ben... Ben Gabriel Ardalionoviç'i bu konu ile uğraşması için görevlendirmiştim. Bana söylemiş-ti."

Gabriel Ardalionoviç tarasada belirdi. Ptizin onu takip ediyordu. Yandaki odadan gürültüler geliyor, bunların arasından da, General İvolgin'in diğerlerinden daha fazla bağırarak isteyen sesi duyuluyordu. Bu gürültülü odaya Kolya koştu.

Yüksek sesle Ojen Pavloviç düşüncesini bildirdi:

"Çok ilgi çekici doğrusu!"

Prens düşündü: "Demek ki ne olduğunu biliyor."

General Epanşin, şaşkın sordu:

"Pavliçefin hangi oğlu? Ve... Pavliçefin nasıl bir oğlu olabilir?"

Aglae, Prens'e doğru yaklaşarak:

"Bu işi kendiniz hemen halletseniz daha iyi olur. Sizi kirletmek istiyorlar, bu işi temize çıkarın. Şimdiden bunu yapacağınızı düşündükçe memnun oluyorum," dedi.

Generalin kansı bağırdı:

"Ben de böyle düşünüyorum. Prens onlara iyi bir ders ver, onlarla uyuşma! Kulaklarım bu konuyu duymaktan usandı. Hakkında da çok kötü şeyler duydum. Onları içeri al, biz burada kalırız. Aglae'nin güzel bir düşüncesi var. (Ve Prens Şt... ya dönerek) Bundan hiç söz edildiğini duydunuz mu •Prens?" diye sordu.

"Evet, sizin evde. Fakat bu adamları ben de görmeyi çok istiyorum."

"Bunlar nihilistler (inkâr eden) değil mi?"

Lebedef heyecandan titreyerek ileri doğru bir adım attı:

Budala

241

"Hayır, bunlar gerçek nihilistler değil! Başka bir klandan, başka bir soydan. Yeğenime göre bunlar nihilistlerden de daha ileri giderler. Yanılıyorsunuz, ekselans, sizin buradaki varlığınız onları mahcup eder mi zannettiniz. Onları hiçbir şey mahcup etmez. Nihilistler arasında çok tahsilli adamlar da vardır. Bunlar, daha ileri gidenleri. Çünkü bunlar iş adamı, daha doğrusu Nihilistlerden türemeler.... fakat doğrudan doğruya tanıyamayız. Çünkü gazete makalelerinde kendilerini sergilemezler." Prens, kapıyı açmaya ayağa kalkmıştı: "Lebedef, onlara iftira ediyorsunuz," diyerek gülümsedi. "Hep yeğeninizin etkisi altında kalıyorsunuz. Ona inanmayın Lizaveta Prokofyevna... sizi temin ederim ki Gorski'ler ve Danilof lar bir istisnadırlar ve bunlar... Bu genç adamlara gelince... 91'de bir hata işliyorlar... Fakat onları burada herkesin önünde kabul etmek istemiyorum... kusura bakmayın Lizaveta Prokofyevna, neredeyse girecekler. Onları size göstereceğim... sonra da başka bir odaya götüreceğim... Girin Beyler, rica ederim."

Prens daha çok başka bir şey yüzünden korkuyordu. Bu olay acaba bir başkası tarafından, önceden mi hazırlanmıştı? Acaba bu insanlara, evinde bu kadar misafir varken, özellikle bu saatte kendisini utandırmak için gelmelerini birisi mi söylemişti? Bununla beraber "bu hilekârane, bu canavarca itimatsızlığını" düşünerek kendi kendine kızdı. Eğer herhangi bir insan bu düşüncesini anlayabilseydi, o dakika utancından ölebilirdi. İçeriye beş adam girdi: Dört tanesi yeniydi. Arkalarından da General İvolgin geliyordu. Çok heyecanlı ve nutuk çekmek sevdasında görünüyordu. Kolya bu gruba karışmıştı: Prens onlara oturacak yer gösterdi. Hepsi de gençti.

İvan Feodoroviç hiçbir şey anlamıyordu. Böyle saçma sapan insanları görmekten nefret etti. Fakat Prens'in özel hayatı ile çok ilgilenen karısı yüzünden ses çıkaramadı ve olduğu yerde kaldı.

"Pavliçefin oğlu" kekeledi:

"Antip Burdovskil!"

Lebedef in yeğeni mağrur bir tavır ile heceleledi:

"Vladimir Doktorenko!"

242

F. Dostoyevski

Eski subay da mırıldandı:

"Keller!"

Sonunda sonuncusu, köpek yavrusu gibi bir sesle bağırdı:

"Hipolit Terentief."

Hepsi Prens'in karşısında dizildiler. Sonra kaşlarını çattılar. Hepsi konuşmaya hazırды. Fakat hepsi de susuyordu. Karşı tarafın çatmasını bekliyorlardı. Yüzleri açıkça "Hayır, dostum hayır, bu kez aldatamazsın!" diyordu. Herhangi birinin bir tek kelimesi, diğer hepsini söze başlatacak ve hücumu geçirecek denilebilirdi.

Prens söze başladı:

"Beyler, hiç birinizi beklemiyordum. Bugüne kadar ben de hastaydım." Antip Burdovski'ye hitap ederek "Bir ay oluyor, size bildirdiğim gibi işinizi Gabriel Ardalionoviç'e bırakmıştım. Yalnız, çok iyi bilirsiniz ki bu saatte... başka bir odaya geçmemizi teklif ediyorum. Eğer kalacaksanız. Şu dakika burada dostlarımla beraber bulunuyorum... ve emin olun ki..."

Lebedef in yeğeni, aniden sözünü kesti:

"Dostlar mı? İstediyiniz kadar, fakaz izin veririz bize daha nazik davranabilir ve beni sofrada iki saat bekletmeyebilirdiniz..."

Antip Burdovski heyecanla homurdandı:

"Tabii... ben de... İşte Prens'ler böyle hareket eder! Yoksa siz, siz de bir General misiniz? Ben sizin uşağınız değilim... Fakat ben.... Ben..."

Hipolit çığırtnan bir sesle:

"Evet! İşte Prens'lerin tarzı" diye bağırdı.

Boksör homurdandı:

"Eğer bunu bana yapsalardı, demek istiyorum ki: Bu tarz doğrudan doğruya benim şahsıma yapılsaydı.

Burdovski yerine.... ben...."

Prens açıkladı:

"Beyler, inanın bana. Burada olduğunuzu henüz bir dakika önce öğrendim."

Budala

243

Lebedef in yeğeni devam etti:

"Dostlarınızdan korkmuyoruz Prens! Ne olurlarsa olsunlar, çünkü biz.... bizim hakkımız var..."

Yeniden Hipolit'in düdük gibi öten sesi duyuldu:

"Burdovski konusunu dostlarınıza anlatma hakkını nereden elde ediyorsunuz. Fakat biz belki dostlarınızın düşüncelerini almak istemiyoruz. Onların düşünceleri kolayca anlaşılabilir zaten..."

"Fakat size söyledim. Burdovski, eğer burada anlatmak istemiyorsanız başka bir odaya geçelim! Size tekrar ediyorum. Geldiğinizi daha yeni öğrendim."

"Fakat hakkınız yok, hayır hakkınız yok... Dostlarınız.... İşte!" Burdovski çevresine tehditler savurarak bağırdı: "Hakkınız yok!" Lizaveta Prokofyevna aniden:

"Leon Nikoleviç, al şunu oku, bu seni çok ilgilendiriyor," dedi. Yeni ziyaretçiler içeriye girdiği zaman, Generalin karısının takdirini kazanmak isteyen Lebedef, heyecanla kadına doğru ilerledi; bir kelime söylemeksizin redingotunun cebinden bir gazete çıkardı ve çevreyi kurşun kalemle çizilmiş bir makaleyi Lizaveta Prokofyevna'ya verdi. Generalin karısı bunu okur okumaz, şaşkına döndü.

Kendinden geçen Prens mırıldandı:

"Yüksek sesle okuyacağım yerde, onu sonra, yalnız okusam olmaz mı?" Lizaveta Prokofyevna sabırsız bir hareketle gazeteyi, henüz göz gezdire-memiş olan Prens'in elinden çekerek Kolya'ya bağırdı:

"Haydi sen oku, yüksek sesle, anlıyor musun, yüksek sesle! Oku da herkes duysun!"

Lizaveta Prokofyevna öyle bir kadındı ki düşünmeden geminin demirlerini alır, fırtınaya açılırdı. İvan Feodoroviç kararsızdı. Çevredekiler şaşkın beklerlerken Kolya gazeteyi açtı ve yüksek sesle, Lebedef in işaret ettiği yeri okumaya başladı.

"Proleterler ve onların halefleri, günün ve her günün ihtikâr olayları! Terakki! İslahat! Adalet."

244

F. Dostoyevski

"Kutsal Rusya denilen bu ülkede bazı garip olaylar olmaktadır. Bu asırda büyük kapitalist girişimlerin düzeltilmesi, nasyonalizm cereyanları ve milyonlarca kimsenin yabancı ülkelere göçü; sanayi teşvik ve işçilere yapılan zulüm ve.... vesaire..."

"Bütün bu saydıklarımı bitiremeyeceğim için beyler, doğrudan doğruya olaya geçelim:"

"Bizim aristokrasinin varislerinden birine garip bir olay olmuş. Bu varisin ataları, varını yoğunu ruletde kaybetmişler. Babaları, orduda hizmet etmek zorunda kalmış ve para çaldıkları iddiasıyla mahkemelerde sürünürken ölmüştü. Oğullarına gelince, bazen eserimizin kahramanı gibi, bir budala olarak doğarlar; bazen de, ağır ceza mahkemesinde, jüri tarafından düzelmeleri için affedilir. Veya da bir rezalete neden olurlar. İşte bizim yukarıda anlattığımız bu varis altı ay önce yani geçen kış İsviçre'den Rusya'ya döndü. İsviçre'de budalalığına karşı bir tedavi yapılmıştı. Bizim Baron, babasını kaybettiği zaman memedeydi. Babası orduda gedikliydı. Arkadaşının bütün parasını oyunda kaybettiği, belki de kendinden aşağı rütbedeki birisini kırbaç ile dövdüğü için, divanı harp tarafından sorguya çekileceği zaman ölmüştü. (Eski zamanları hatırlayınız beyler!) İşte bizim Baron, büyük malikâneler sahibi çok zengin bir Rus tarafından büyütüldü. Bu zengin ki adına P.... diyelim, o devirde dört bin köleye sahipti. Bu zengin ve tembel Ruslardan biriydi. Hayatı, boş boş geçiyordu. Yazın deniz kenarında, kışın Paris'te servetini yiyordu. Kölelerinin efendilerine yolladığı paraların üçte biri, Paris'teki Şato de Flor sahibinin cebine indiği iddia edilirdi.

"Ne olursa olsun bu gamsız P.... bizim öksüzü, Prens'ler gibi büyüttü. Onu da beraber Paris'e götürdü. Fakat bu aristokrat çocuk, bir budalaydı. Yirmi yaşına geldiği zaman Rusçayı bile doğru dürüst konuşmasını bilmiyordu. Rus dilini bilmemesi affedilebilir. Sonunda P.... nin aklına bir düşünce geldi. Bu budalayı akıllandırmak için İsviçre'ye yollamalıydı. İsviçreli bir profesöre gönderilen maaşlar, binlerce rubleyi buldu. Bizim budala, söylemeye gerek yok: Akıllanmadı. Fakat yavaş yavaş bir adama benzemeye başladığını iddia ettiler. (Tabii aşağı yukarı.) 'Bunun üzerine P.... aniden öldü. Aksi gibi, vasiyetname de bırakmamıştı ve bütün işleri karışık bir şekilde kalmıştı. Budala

Budala

olmasına karşın, profesörü kandırmayı başardı ve tam iki yıl, profesörün yanında, P... nin ölümünü saklayarak bedava yaşadı. Fakat profesörün kendisi de mükemmel bir şarlatandı. Para alamayacağımdan korkarak ona eski giysilerini giydirdi. Kullanamayacağı eski bir paltosunu hediye etti ve üçüncü mevki vagonla Rusya'ya yolladı. Fakat çok şanslıydı. Petersburg'a geldiği sırada annesinin bir akrabası Moskova'da öldü. (Bu kadın orta halli bir ailedendi.) Çocuğu yoktu. Birkaç milyon nakit parası, budala Barona kalmıştı. He-men dekor değişti. Tanınmış bir kokete kur yaptıktan sonra, bizim Baron, çevresini ansızın birçok tanıdıkların sardığını gördü. Hatta akrabalar keşfetti. Üstelik, birçok asil genç kızlar onunla evlenmek için yanıp tutuştular. Çünkü eski bir aristokrat, milyoner bir budala olan insanı nerede bulabilirlerdi? Mumla arasalar bulamazlardı!..."

İvan Feodoroviç bağırdı: •* '-Bundan.... Hiçbir şey anlamıyorum!" J Prens yalvaran bir sesle bağırdı: "Kesin şu okumayı Kolya!" Her taraftan sesler duyuldu: -J "Okusun! Okusun! Tane tane okusun!"

i Lizaveta Prokofyevna emrediyordu:

"Prens, eğer okutmayı kesersen, seninle kavga ederim." Kolya titrek bir sesle okumasına devam etti.

"Bizim yeni milyoner kendini yedi kat gökte görürken, beklenilmeyen bir olay oldu. Bir sabah, ciddi ve sakın yüzü bir adam çıkageldi. Mütevazı, fakat temiz giyinmişti. Ziyaretinin nedenini anlattı. Bir avukattı. Genç bir

adamin çıkarlarını korumaya geldiğini söyledi. Bu genç adam, başka bir isim taşımasına karşın, P... nin çocuğuydu. Haşan gençliğinde P... fakir ve namuslu bir kızı baştan çıkarmıştı. Bu genç kız bir carie olmasına karşın, Avrupa terbiyesi almıştı. Durumu iyi görmeyen P... genç kızı çoktanberi seven bir adamla hemen evlendirdi. Yeni evlilere yardımda bulundu. Bir süre sonra P... eski dostunu ve ondan olan çocuğunu unuttu, sonra herkesin bildiği gibi vasiyetname bırakmadan öldü gitti."

"Annesinin evlenmesinden sonra doğan P.... nin oğlu, gerçek oğlu olma-

F. Dostoyevski

Budala

dığı halde ismini taşıdığı adamı baba bildi. Fakat bu adam da ölünce, öksüz, yalnız, kaldı. Bir de üstelik, bacakları sakat, hasta bir anneye bakmak ağırlığını yükledi. Şehirde yerleşti. Tüccarların ailelerine ders vererek hayatını kazanmaya başladı. Lise tahsilini böylece tamamladı. Hatta üniversiteye bile girdi. Fakat saatine on kapek veren Rus tüccarlarının ailelerinden ne kazanabilirdi? 'Bizim Baron nasıl etsin de haklı çıksın?' Beni büyütme için on binlerce ruble harcadı. Beni mürebbiyelerle ve İsviçre'de şifa yurtlarında yaşattı.

İşte şimdi benim milyonlarım var. Oysa P.....nin oğlu, babasının unutkanlığı

yüzünden bugün ders vererek hayatını kazanmak için iniyor. Bunun haklı tarafı aranırse bana harcanan paraların bu çocuğa verilmiş olması gerekiyordu. Kör talihin bir yanlışlığı yüzünden bu paralar P... nin oğluna değil, bana harcadı.. P.... babalık görevini sadece bana yaptı. Milyonlarımın yansını vermeyeceğim. Bu benim tarafımdan adı ve alçakça bir hareket olur. Hiç olmazsa babasının, benim budalalığımı tedavi ettirmek için harcadığı birkaç bin rubleyi tamamen vermeliyim. ~ rskü P... benim tahsilimi üzerine alacağına, kendi oğlu ile ilgilemeydi benim halim ne olurdu?"

Okumasını bitirir bitirmez Kolya gazeteyi Prens'e uzattı. Bir kelime söylemeden, koştu, bir köşeye gitti ve elleriyle yüzünü kapadı. Bu felaketin tek nedeninin de, yüksek sesle bu yazıyı okuduğundan ileri geldiğini zannetti. Küçük hanımlar sıkılmış ve utanmışlardı.

Prens'e gelince, başkasının hareketi onu misafirlerine karşı o kadar utandırdı ki onlara bakmaya bile cesaret edemedi. İvan Feodoroviç mırıldandı:

"Allah bilir, bu rezalet sizden geldi!... Böyle bir kepezeliği uydurabilmek için mutlaka elli tane uşak bir araya toplanmış!" Kızgınlıktan titreyen Hipolit sordu:

"Aziz dostum, sizden bir şey sormama izin verin. Ne hakla bu kadar kötü ihtimaller yürütüyorsunuz?" :

"Bunu... bunu... bunu.... bir asil adamın yazması... General buna siz de inanır mısınız?" dedi.

"Önce, bana dostum diye hitap edemezsiniz; sonra da size hiçbir açıklama yapamam."

General bu kelimeleri sert bir sesle söyledi. Sonra, bir kelime eklemeyen, ayağa kalktı. Merdivene doğru yürüdü ve ilk basamakta, sırtı, oturanlara dönük durdu. Çekilip gitmek istemeyen Lizaveta Prokofyevna'ya gücenmişti.

Prens heyecanla bağırdı:

"Beyler, Beyler, açıklama yapmama izin verin. Birbirimizi anlayacak şekilde konuşmak fırsatı verin. Bu makale hakkında size söyleyecek hiçbir şeyim yok. Bir daha o konuya dönmeyelim. Yalnız şunu bilin ki, makale tamamen yanlıştır. Bunu söylüyorum."

Hipolit atıldı:

"Şu ana kadar bu makaleyi bilmiyordum"

Lebedefin yeğeni:

"Ben bu makalenin olduğunu biliyordum. Fakat ortaya çıkmasını onaylamıyorum. Çünkü henüz çok erken."

"Ben... ben de biliyordum. Fakat benim hakkım!... Ben!..", diye "Pavlo-viç'in oğlu" mırıldandı.

Prens:

"Nasıl, bütün bunları siz mi ortaya çıkardınız? Buna imkân yok!"

Lebedefin yeğeni söze karıştı:

"Bu gibi sorular sormak hakkına sahip değilsiniz!"

"Ben, yalnız, Burdovski'nin bunda nasıl başarılı olduğuna şaşırıyorum... fakat... sonunda şunu söylemek istiyorum ki: Bu konuyu halka sergiledikten sonra, niçin az önce dostlarımla önünde konuşmak istediğim zaman bu kadar sinirlendiniz?"

Lizaveta Prokofyevna öfkeyle mırıldandı:

Yeter artık!"

Lebedefin sabrı tükendi. Kriz geçirir gibi bir hali vardı. Homurdanarak:

"Bir şey eklemeyi unuttunuz Prens, o da: Bu insanları kabul edip karşınızda dinlemenizin tek nedeni, temiz kalpliliğiniz. Çünkü bunların hiçbir zaman sizden bunu istemeye hakları yok. Üstelik bu konuyu Gabriel Ardalino-viç'e bırakarak büyük bir incelik gösterdiniz. Yine unutuyorsunuz ki sayın Prens, burada tanınmış dostlarınızı kabul etmişsiniz ve onları bu yeni gelenlere feda edemezsiniz. Onları kapı dışarı etmek bir emrinize bakar. Ev sahibi

248

F. Dostoyevski

sıfatı ile ben bu işe memnuniyetle..." General İvolgin: "Çok doğru!" dedi. Prens:

"Yeter Lebedef, yeter,".

Diye söze başladı. Kelimelerini, şikâyet eden bir tavırla söylemişti. Fakat Lebedef in yeğeni bağırırdı:

"Hayır, afedersiniz Prens, bu yetmez! Şimdi konuyu daha açık bir şekilde ortaya koymalı. Çünkü anlaşılmamış. Burada, saçma haklara dayanarak bizi kapı dışarı etmekle tehdit ediyorlar. Yoksa Prens, bu konunun hiçbir hukuki yola dayanmadığını ve bir hak iddia ederek bir ruble bile sizden istemeye hakkımız olmadığını anlamayacak kadar bizi sersem mi zannediyorsunuz? Eğer buraya kapı dışarı edilmekten korkmayarak geldiysek, (çünkü az önce bizi bununla tehdit ettiniz) hakkımızı istemek için bu geç zamanda rahatsız etmedik. Çünkü bizi kapıda bekleten sizsiniz. Gelişimizin nedeni, sizi doğru yargılayan yani şeref ve vicdan sahibi bir insan gördüğümüz içindir. Şerefli insanlar için alınımız açık olarak içeriye girdik. Yapacak bir ricamız değil, bir uyarımız vardı. Bir uyarı, yoksa bir rica değil. Sizden şunu açıkça ve şerefimizle soruyoruz: Burdovski konusunda bir hakkınız olduğunu zannediyor musunuz? Eğer bunu itiraf ediyorsanız şimdi milyonersiniz. Burdovski ismini taşıdığı halde Pavliçef in oğluna tazminat vermeyi adalete uygun bulmak niyetinde misiniz? Evet veya hayır? Eğer evetse, başka türlü ifade edelim, eğer konuşurken söylediğiniz şeref ve vicdana sahipseniz, ki biz buna daha doğru olarak yetenek adını veriyoruz, o zaman istediğimiz şeyin hakkını verin, bu konuda böylece kapansın. Bizi rica ile yalvartmadan memnun edin, yoksa aksini bizden beklemeyin... çünkü bunu bizim için değil, adalet için yapacaksınız. Fakat bizi memnun etmeyi redderseniz, yani hayır diye cevap vererseniz, hemen çekilir gideriz. Konu yeni de biter. Fakat o zaman yüzünüze karşı, bütün oturanların yanında size söyleriz ki, siz kalın kafalı bir insansınız. Bundan sonra şeref ve vicdandan söz etmek hakkınızı da inkâr ederiz. Çünkü bu hakkı çok ucuza satın almak istiyorsunuz. Sözlerimi bitirdim. Sorumu sordum. Şimdi eğer cesaret ediyorsanız, bizi dışarı atın. Bunu yapabilirsiniz. Eli-Budala

249

nizde kuvvet var, fakat unutmayın ki, bunu sizden ısrarla istiyoruz, yoksa rica ile değil."

Lebedef in yeğeni durdu. Heyecanla konuşmuştu. Burdovski bir İstakoz gibi kızarmıştı. Tekrar etti: "Evet ısrarla istiyoruz, istiyoruz fakat dinletemiyoruz." Lebedef in yeğeninin konuşmasından sonra çevrede bazı hareketler oldu; hatta bazı mırıldanmalar duyuldu. Prens alçak sesle başladı:

"Bence, Doktorenko, bütün bu söylediklerinizin bir kısmında tamamen haklısınız. Fakat söylediklerinizin çoğunun gerçek olabilmesi için bir şeyler eksik. Bunları bırakalım ve konuya gelelim. Lütfen söyleyin, bu makaleyi niçin yayınladınız? Her kelimesi bir iftira ile dolu. Hatta bence büyük bir alçaklık yaptınız." "İzin verin." "Efendim!"

"Bu!... Bu!... Fakat bu!..."

*

Çevreden hareketler ve sesler duyuldu. Hipolit, çirkin sesi ile cevap verdi:

"Makaleye gelince, size dedim ki, ne ben, ne de diğerleri bunu onaylamıyoruz. İşte bunu yazan!" dedi ve yanında oturan boksörü eli ile göstererek ekledi. "Bunu o yazdı. Onun sersem şövalyenin biri olduğunu kabul ediyorum; bunu da yüzüne karşı ona tekrar ediyorum. Fakat yansı da haklı: Yayınlamak herkese tanınan kanuni bir haktır. Az önce içeriye girerken hepimiz bu konu hakkında anlaştık. Şahitlerimiz kim olursa olsun, hatta arkadaşlarınız olsun, bunun zararı yok. Burdovski'nin hakkını inkâr edecekleri için bunların sizin

dostlarınız olması daha iyi olur. Gerçete ortaya çıkacak." Lebedef in yeğeni onaylamayarak: "Doğru; biz bu şekilde kararlaştırmıştık." Prens, şaşkın bir tavırla:

"Öyleyse, madem ki amacınız buydu, az önce görüşürken ne diye bağırıp çağırdınız?" diye sordu.

Boksör kızmıştı. Yavaş sesle başladı:

250

F. Dostoyevski

"Makaleye gelince, Prens, bu makaleyi yazan benim. Bir arkadaşımın gazetesine mektupla göndermişim. Yalnız Burdovski'ye tamamını okudum. Yayınlanması için bana izin verdi. Fakat şunu da bilin ki, onun rızası olmaksızın da bunu yayınlatabilirdim."

"Fakat siz makalenizde iftira ediyorsunuz..."

"Biraz kaba sözler var demek istiyorsunuz? Fakat ortada var olan bir olayı sessizce geçemezdim. Suçlular cezalarını çeksinler. Her şeyden önce toplumun iyiliği lazım. Yazılış şekline gelince de eh, ne yapalım mizah tarzında yazılmış.... herkes de bunu böyle yazar. Bunu da kabul edin! Ha! Ha! Ha! Ha!"

Prens bağırdı:

"Tamamen aldanıyorsunuz. Bu makalenizi benim Burdovski'yi hiç memnun etmeyeceğimi düşünerek yayınlattırdınız. Böylece beni mahcup ederek benden .intikam almak istediniz. Fakat ne biliyorsunuz? Belki ben Burdovski'yi tatmin etmek niyetindeyim. Ve şimdi herkesin önünde açıkça söylüyorum: Gerçekten niyetim onu memnun etmekti."

"Çok şükür! İşte, asil ve zeki bir adamın asil ve zekice bir cümlesi!" diye boksör bağırdı.

Lizaveta Prokofyevna istemeyerek içini çekti:

"Yarabbi!"

Prens yalvarır gibi bir sesle:

"İzin verin efendim, izin verin açıklayayım. Açıkça söylüyorum Bur-dovski, o basitliğinizden yararlanarak onu suistimal etmiş."

Burdovski şaşkın:

"Hakkınız yok.... Ben.... Ben basit bir adam değilim," diye birkaç kelime

söyleyebildi.

Prens, özür diledi:

"Afedersiniz, efendim, afedersiniz. Rica ederim, beni affedin. Her ne olursa olsun tam bir içtenlikle söylemeyi tercih etmişim. Fakat istediğiniz gibi olsun. Çebarof a cevap verdim. Petersburg'tan uzakta olduğu için hemen bir dostu bu konuyu takip etmek üzere görevlendirdim. Çebarof un bu konuya karışması bana, burada bir yankesicilik olduğu izlenimi verdi... Oh! Kelime-

Budala

251

lerime kızmayın sakın. Allah aşkınıza, alingan olmayın!" Prens bunları söylemeye mecbur olmuştu. Çünkü Burdovski'nin yeniden kızdığını ve diğer arkadaşlarını reddetmeye başladıklarını sezmışti.

"Eğer bu konuyu bir yankesicilik kabul ettiğimi söylediysem, burada şahsınıza dokunan hiçbir şey yok!

Hiçbirinizi şahsen tanıımıyordum. İsimlerinizi bile bilmiyordum; sadece Çebarof la karıştıırıyordum.

Çünkü.... Bu mirası aldığım gündenberi beni ne kadar dolandırdıklarını bir bilseniz!" Lebedef in yeğeni alaycı bir tavırla söylendi:

"Prens, siz son derece saf bir adamsınız. Üstelik, Prens ve milyonersin .z! Fakat genel kurallardan vazgeçemezsiniz."

Prens sözünü kabul ettirmeye çalışarak:

"Belki olabilir, yalnız hangi genel kuraldan sözediyorsunuz, anlamıyorum, fakat tekrar ediyorum. Rica ederim, böyle sözümü kesmeyin. Size yemin ederim ki sizi gücendirmek niyetinde değilim. Peki ama ne oluyor canım? Size samimi bir söz söyleyince, hemen öfkeyle karşılık veriyorsunuz. Önce Pavliçef in bir oğlu olduğunu, Çebarof un dediğine göre, sefalet içinde bulunduğunu öğrenince şaşırdım. Pavliçef bir hayır sahibi ve babamın dostuydu. Ah! Keller, niçin makalenizde babam hakkında bu kadar yanlış şeyler yazdınız? Arkadaşlarının on parasını bile çalmadı, kendinden aşağı rütbede-kilere de kötü davranmadı. Böyle bir iftirayı elleriniz yazmaya nasıl vardı? Bu asil ruhlu adamın bir serseri ve hovarda bir karaktere sahip bir insan olduğunu iddia ediyor ve bunu, bir gerçekmiş gibi söylüyorsunuz. Oysa o adam dünyanın en namuslu adamlarından biriydi. Bütün bilim adanılan ile mektup-laşır ve bilim için birçok paralar harcardı. Onun temiz kalbine gelince, bunlardan hiçbir şey anlayamayacak kadar budala olduğumu yazmakta haklısınız. (Rusçayı konuşuyor ve anlıyordum.)

Hipolit bağırdı:

"Fazla duygusal davranmıyor musunuz? Biz çocuk değiliz..."

Prens sözüne devam etti:

"Öyle olsun! Fakat aklımın ermediği bir nokta varsa, o da, nasıl oluyor da annesinin şerefini iki paralık eden bu adam, doğuşunun sınıı böyle açıkça ortaya koyuyor. Çünkü Çebarof benimle konuşı konuyu etrafa ya-

F. Dostoyevski

yacağım söyleyerek beni tehdit etmişti..." Lebedef in yeğeni sözünü kesti: "Ne aptallık!" Burdovski bağırdı: "Hakkınız yok.... hakkınız yok!..." Hipolit, heyecanlı keskin sesi ile bağırdı:

"Bir çocuk babasının ahlâksızlığından sorumlu değildir. Anne de bir suçlu olamaz." Prens:

"Bence, bir tarafa çekilmek için önemli bir neden." 4 Hipolit çok doğal bir tavırla sordu: "Ve siz bunu hangi hakla?..."

"Hiçbir hakla, hiçbir!" diye Prens aceleyle ekledi. "Burada hakkınız var, itiraf ediyorum. Fakat bu baniden oldu. İstemeyerek. Bir kelime ile şuna inandım ki Çebarif bir serseridir. Ve Burdovski'yi bir dolandırıcılık yapmasına teşvik etmiştir." Etraftan:

"Fakat bu imkânsız!" diye bağırıştılar.

"Beyler, zavallı Burdovski'nin akılsız bir adam ve yankesicilerin bir aleti olduğuna inandım. Bunun içindir ki 'Pavliçef in oğluna' kendimi daha fazla yardım etmek zorunda gördüm. Önce onu Çebarof un etkisinden kurtaracak, sonra da ona yardımcı olacaktı: Sonunda ona on bin ruble vermeyi düşündüm. Bu para hesabımca, Pavliçef in bana harcadığı para kadardı." Hipolit bağırdı:

"Nasıl! Yalnız on bin ruble mi?" Lebedef in yeğeni söylendi:

"Haydi, Prens hesaptan yana pek kuvvetli değilsiniz galiba! Ya da aptal tavırlarınıza karşın belki de çok kurnazsınız." Burdovski:

"Bu on bin rubleyi kabul etmiyorum!." diye bağırdı. "Hazret! Kabul et!" Hipolit aniden bağırdı:

Budala

"İzin verin Miskin! şunu bilin ki, biz, misafirlerinizin zannettiği gibi sersem değiliz.

Prens hararetle atıldı:

"Bir dakika efendim, beni yine yanlış anladınız. Önce makalenizde Keller, servetimi yanlış hesap etmişsiniz.- Ben bir milyon almadım, belki tahmininizin sekizde ya onda birini aldım. Saniyen İsviçre'de benim için on binlerce ruble harcanmadı: Şnayder yılda altı yüz ruble alıyordu. Bunu da ilk üç yıl aldı. Güzel mürebbiyelere gelince, Pavliçef onları Paris'ten falan getirtmedi. Bunlar da bir iftiradır. Öyle zann ediyorum ki, bana harcanan para on bin rubleden aşağıdır. Fakat ben bu miktarı kabul ediyorum. Siz de hak verirsiniz ki bir borcu öderken Burdovski'ye daha fazla bir ikram yapamam. Çünkü o zaman ona bir borç değil, fakat bir sadaka vermiş olurum: Bilmem bunu sizler anlar mısınız? Fakat yine niçin kıızıyorsunuz? Efendiler? Sonunda anlaşıma-yacağız! Öyleyse, doğru tahmin etmiştim! Artık yaptığım bu tahminin tamamen doğru olduğuna inandım."

Diye Prens devam etti. Bir taraftan da dinleyicilerini yatıştırmak istiyordu. Fakat kelimelerinin onları daha fazla kızdırdığını anlayamıyordu. Etraftan öfke ile sordular: "Nasıl? Prens, ne düşündünüz?"

"Önce, Burdovski hakkında doğru bir düşünce edindim. Hatta ne olduğunu biliyorum... bu masum bir adamdır, fakat herkes yanılıyor! Onun için merhametli olmam lazım. Saniyen Gabriyel Ardalinoviç'i, bu konu ile ilgilenmesi için seçtim. Çoktandır haber alamadım çünkü seyahatte bulunuyordum, Pe-tersburg'dan dönüşte de birkaç gün hasta yattım. Bir saat oluyor Gabriel Ar-dalinoviç bana araştırmasını bildirdi. Çebarof un, tahmin ettiğim gibi bir adam olduğunu anlattı. Efendiler, çok iyi biliyorum ki, birçok insanlar beni budala zannediyorlar. Çebarof benden kolayca para alınacağını duyduğu için, beni yolacağını düşünmüş. Çebarof un bir serseri olduğuna kesinlikle eminim. Zavallı Burdovski'yi aldatmış, oysa sizler buraya, arkadaşınıza yardım etmek için geldiniz. (Çünkü o yardıma muhtaçtır. Bunu çok iyi anlıyorum). Çebarof hepinizi bu dolandırıcılık konusunun içine soktu. Eğer bu konu başka bir şey değilse...."

I

F. Dostoyevski

Etraftan bağırıştılar:

"Nasıl! Bir dolandırıcılık mı? Nasıl olur? 'Pavliçef in oğlu' değil mi?..."

Bu nasıl olabilir?"

Prens'in söyledikleri oradakileri büyük bir şaşkınlığa düşürmüştü.

"Tabii ki bir dolandırıcılık.... eğer Burdovski'nin 'Pavliçef in oğlu' olmadığı anlaşılırsa, o zaman bir dolandırıcılık olur. Fakat onu aldatmışlar, bunu kanıtlamak için bu noktada ısrar ediyor. Sonra konuyu kapatmak için, Pavliçef in oğlu olmamasına ve bütün bunların önceden hazırlanmış birer olay olmasına karşın verdiğim kararı değiştirmiyorum. Pavliçef in hatırası için onbin ruble vermeye hazırım. Fakat bu onbin rubleyi Burdovski'ye ikram etmekten, o Pavliçef in oğlu olmasa da, onu bir oğlu gibi kabul ettikleri için bu parayı vermekten şeref duyarım. Dinleyin! Gabriel Ardalinoviç bu işi bitirelim... kızmayın... çırpınmayın... oturun... Gabriel Ardalinoviç size her şeyi anlatacak. İtiraf ediyorum. Ben de öğrenmek istiyorum. Hatta Pskof da, annenizi görmeye gitmişti. Burdovski, aslında ölmemiş.... Oturun efendiler, oturun!" Prens oturdu. Burdovski'nin bütün arkadaşlarını oturtmaya mecbur etti. Yirmi dakikadır sözünü kestiklerinden sabırsızlanarak yüksek sesle konuşmuştu.

O zamana kadar uzakta bulunan Gabriel Ardalinoviç ağzını açmamıştı. Prens'in daveti üzerine yanına geldi, sonra, sakın bir sesle konuşmaya başladı. Bütün sesler kesildi. Herkes, büyük bir dikkatle kulak verdi.

Gabriel Ardalinoviç, önce, kendisine bakan ve can kulağı ile dinleyen Burdovski'ye hitap etti:

"Annenizin, kâtip Burdovski ile evlenmesinden iki yıl sonra doğduğunuzu herhalde inkâr etmezsiniz. Doğum tarihinizi tesbit etmek çok kolaydır. Keller size, makalenin bir kısmını okuduğunu söyledi... Mutlaka bu kısımları okumamış!"

Boksör sözü kesti:

"Evet oraları okumadım."

Budala

255

Gabriel Ardalinoviç söze karıştı:

"Afedersiniz, Keller izin verin, ben tamamlayayım. Şimdilik benim söyleyeceklerimi dinlemeniz daha iyi olur. Tamamen bir rastlantı sonucu, kız-kardeşim Barbara Ardalinovna aracılığıyla, Pavliçef in eski samimi dostu dul Vera Aleksievna Zubkof a hitaben yirmi dört yıl önce yazmış olduğu bir mektubu buldum. Müteahhit albay Timofei Feodoroviç Veyazevkin bana Pavliçef in yazdığı iki mektubunu daha verdi. Anneniz, bildiğiniz gibi Rusya'yı hiç terketmedi. Bu mektupları okumak için şimdi zaman çok geç oldu. Fakat, eğer isterseniz Burdovski (yarın sabah bana şahitlerinizle beraber gelebilirsiniz. İstedğimiz kadar getirebilirsiniz) İleri sürdüğüm bu düşüncenin gerçek olduğunu kanıtlayacağım. O zaman konu kendiliğinden çözülür.

Gabriel Ardalinoviç'in söyledikleri çevrede derin bir heyecan uyandırdı. Burdovski aniden ayağa kalktı:

. "Eğer bu böyleyse yanlışmışım, yanlışmışım! Fakat Çebarof tarafından değil.... çok önce.... çok zaman oluyor... Sizin eve de gelmek istemiyorum, size güveniyorum.... İddiamdan vazgeçiyorum. On bin rubleyi istemiyorum. Alla-ha ısmarladık!...

Gabriel Ardalinoviç:

"Eğer imkânı varsa Burdovski, beş dakika daha kalın. Bu konu sizin için çok önemli. Bence bunu mutlaka öğrenmelisiniz. Belki de bu konu aydınlandığı için kendi kendinize memnun olacaksınız..."

Burdovski sessizce yerine oturdu ve başını eğdi. Onunla beraber ayağa kalkmış olan Lebedef in yeğeni de tekrar oturdu. Hiç soğukkanlılığını kaybetmediği halde şaşkına dönmüştü. Hipolit dalgın görünüyordu. Çirkin bir sesle bağırdı:

"Eh 'Hazret' Geçen gün sana söylemiştim.... Pavliçef in oğlu olmayabilirsin!"

Bu itirafı birçok kahkaha karşıladı. Bazıları kendilerini tutamayarak gülmekten kırıldılar.

Gabriel Ardalinoviç devam etti:

"Bize bildirdiğiniz bu olay Keller, bizim için çok değerli. Fakat aldığım emin bilgilere göre, Burdovski, kendi doğum tarihini bildiği halde, hayatının

256

F. Dostoyevski

Budala

büyük bir kısmını ülke dışında geçiren Pavliçef in, Rusya'ya arada sırada geldiğini bilmediğini onaylıyorum.

Hipolit kızarak, aniden onun sözünü kesti:

"İzin verin İvolgin, bu karışık ve saçma sapan sözlere hiç gerek yok. Konu artık aydınlandı. Artık asıl noktayı da biliyoruz. Neden hâlâ bu ayrıntılara girmekte ısrar ediyorsunuz. Yoksa Burdovski'nin yanlışlıkla bu kötü harekete girdiğini görerek hatasını örtbas edip affettirmek niyetinde misiniz? Fakat bu bir küstahlıktır.

Burdovski sizin tarafınızdan temize çıkmak veya affedilmek ihtiyacında değildir. Bu ona bir tecavüzdür."

Gabriel Ardalinoviç onun sözünü kesti:

"Yeter Terentie! Bu kadar yeter! Kızmayın. Galiba hastasınız? Halinize acıyorum. Eğer isterseniz bitiririm."

"Eğer Pavliçef in annesine karşı bir ilgisi varsa, o da Pavliçef in gençliğinde tanıdığı ve sevdiği bir genç kızın kardeşi olduğu içindir. Ve eğer bu kız, erken ölmeseydi onunla evleneceği kesindi. Anneniz on yaşındayken, Pavliçef bakmak için onu yanına almış, okutmuş ve ona ilerisi için önemli bir miktar çeyiz ayırmıştır. Bu yakın ilgi Pavliçef in ailesi arasında birçok dedikodulara neden olmuş ve, hatta Pavliçef in evlatlığı ve evleneceğini zannetmişlerdi. Fakat yirmi yaşına girdiği zaman anneniz, yapı işlerinde çalışan bir memurla evlenmişti. Fakat o annenizle evlendikten sekiz yıl sonra öldü. Annenize gelince, sefalet içinde kaldı. Sonra, yine birçok şahitlere göre Pavliçef, doğduğunuz günden itibaren sizinle ilgilendi. Pavliçef, küçüklüğünüzde kekeme, zayıf, cılız olduğunuz için sizi sevmişti. Pavliçef size karşı büyük sevgi duyuyordu. (Onun sayesinde okudunuz). Pavliçef in akrabaları ve hizmetçileri yavaş yavaş sizin oni'i oğlu olduğunuza ve babanızın aldatılmış bir koca olduğunu düşündüler. Eminim ki bütün bu dedikoduları siz de biliyordunuz. Kendisi ile tanıştığımda anneniz bile bu dedikodulardan haberdardı. Fakat bugüne kadar oğlunun yani sizin bu kadar kulağı delik olduğunuzu bilmiyordu. (Çünkü ondan saklamıştım.) Burdovski anennizi, Pavliçef in ölümünden sonra çok hasta ve sefalet içinde buldu. Bana sadece sizin için yaşadığını ağlayarak bildirdi; sizden çok şeyler bekliyor ve başarılı olacağınıza inanı-ypr..."

Prens kızgınlıkla bağırdı:

"Yeter, Gabriel Aldaniloviç susun!"

Fakat, iş işten geçmişti.

"Söyledim. Üç kez tekrar ediyorum ki para istemiyorum, diye Burdovski öldü. Almayacağım... Ne için mi? Çünkü istemiyorum! Ben gidiyorum!"

Ve teraslanan koşa koşa uzaklaştı. O sırada Lebedef in yeğeni onu kolundan yakalıd ve yavaş sesle bir şeyler söyledi. O zaman aceleyle döndü ve cebinden açık bir zarf çıkararak Prens'in yanında duran küçük bir masanın üzerine attı.

"İşte para!... Onu bana göndermeye utanmalıydınız... Para!..." Doktorenko açıkladı:

"Bu, Çebarof aracılığıyla ona sadaka diye yolladığınız iki yüz elli rubledir."

Kolya bağırdı: < "Makalede yalnız elli rubleden sözediliyor!"

Prens, Burdovski'ye yaklaşarak:

"Size karşı suçlu benim, Burdovski, hem de çok suçluyum. Fakat bu parayı size bir sadaka olarak yollamadım. Buna inanın... Dolandırıcılıktan sö-zettim... Fakat bu kelime size ait değildi. Yanılmışım. Sizin... Benim gibi... Hasta olduğunuzu söylemişim. Fakat siz benim gibi.... Değilsiniz sizin ders verdiğinizden, annenize baktığınızdan ve onun şerefini ayaklar altına aldığınızdan söz etmişim. Fakat siz onu seviyorsunuz; anneniz, kendisi söylemişti... Bilmiyordum... Gabriel Ardalinoviç bana daha önce hepsini söylememişti... Beni affedin. Size on bin rub'e vermek istedim, cesaretimi affedin, başka türlü hareket edebilirdim, fakat yanıldım ve şimdi... imkânı yok, çünkü utandırılıyorsunuz..."

Lizaveta Prokofyevna sonunda bağırdı: Burası bir tımarhane herhalde!" Kendini tutamayan Aglae onayladı: "Gerçekten tımarhane!"

Fakat bu sözler, gürültüler arasında kayboldu; herkes yüksek sesle konuşuyor; her biri kendine göre açıklama yapıyor, bazıları tartışıyor, diğerleriyse

F. Dostoyevski

gölüyordu.

İvan Feodoroviç Epanşin öfkeliydi ve Lizaveta Prokofyevna'nın kalkmasını bekliyordu. Lebedef in yeğeni son kez konuşmak istedi:

"Fakat size adil davranmak lâzım., hastalığınızdan yararlandınız. Paranızı ve dostluğunuzu o kadar beceriksizce ikram ettiniz ki, şerefli bir insanın artık hiçbir şekilde onu kabul etmesine imkân yok. Bu, ya fazla saflıktan veya fazla hilekârlıktan... Hangi tabirin size yakışacağını bilirsiniz."

Gabriel Ardalinoviç zarfın içeriğini inceledikten sonra bağırdı:

"İzin verin, burada iki yüz elli değil, yalnız yüz ruble var. Bunu hatırlatırım Prens. Bir yanlışlık olmasın."

Prens, Gabriel Ardalinoviç'i susturmak ister gibi işaret etti:

"Bırakın, bırakın!" Lebedef in yeğeni cevap verdi:

"Hayır, bırakmayın! Sizin 'bırakın' demeniz bize hakarettir. Prens, biz saklamıyoruz. Evet burada iki yüz elli değil, yüz ruble var; fakat hepsi bir değil mi?"

Gabriel Ardalinoviç hafifçe cevap verdi: "Hayır... Hayır, hepsi bir değil!" Lebedef in yeğeni kızarak bağırdı:

"Sözümü keseyin! Biz zannettiğiniz kadar hayvan değiliz avukat efendi. Çok doğaldır ki 250 ruble 100 rubleyle aynı şey değil, fakat burada önemli olan prensiptir. Dikkat edilecek şey, şu ki, Burdovski sadaka kabul etmiyor ve yüzüne atıyor. 250 veya 100 ruble olması önemli değil. Burdovski yüz bin rubleyi reddetti. Bu 150 bin rubleyi biz dördümüz Prens'e öderiz. Teker teker. Hem de faizi ile, Burdovski fakirdir, onun milyonları yok. Çebarof yaptığı seyahatten sonra masrafını bildirdi. Biz kazanacağımız ümit ediyorduk...

Hangimiz, onun yerine başka türlü hareket edebilirdi? Prens Şt... sordu: "Nasıl, kim?"

Lizaveta Prokofyevna bağırdı: "Burada deli olacağım." Bu sahmeyi uzun uzadıya kımıldamadan seyreden Ojen Pavloviç güle-

Budala

259

rek:

"Bu, son zamanlarda, çalmak için altı insan öldürmüş olan, müvekkil namına konuşan bir avukatın savunmasını hatırlatıyor." "Her neyse, mahkeme oldukça eğlenceli." Lizaveta Prokofyevna kızgınlıktan titreyerek aniden bağırdı: "Yeter artık! Bu saçma ve gereksiz sözlerle bir son vermek zamanı geldi!..."

Korkulu bir heyecandı; başını geriye doğru attı. Tehditkâr gözlerle çevre-dekilere baktı. Şüphesiz, şu dakikada dostu düşmandan ayırmak çok zordu. Uzun süre bu şekilde kaldıktan sonra, kızgınlığını birisinden çıkarmak için kendinde dayanılmaz bir istek hissediyordu. "İvan Feodoroviç ertesi gün Prens Şt... ya söz ederken yine kriz tuttu. Fakat dünkü kadar kuvvetli olmasına imkân yok. Bu ona iki-üç yılda bir defa gelir, diyecekti.."

"Yeter İvan Feodoroviç, bırakın beni, neden beni götürmek için kolunuzu uzatılıyorsunuz? Az önce beni buradan kurtarmasını bilemediniz. Siz bir koca, bir aile babası sıfatıyla beni, gitmeyi reddedecek kadar aptallık etmiş olsaydım bile kulaklarımdan sürüklemeliydiniz. Hiç olmazsa kızlarınızı düşünseydiniz! Fakat şimdi yolumu kendim bulabilirim. Bekleyin, Prens'e teşekkür etmek istiyorum!....bize verdiğiniz bu zevkten dolayı teşekkür ederim Prens! Bu gençleri dinlemek benim için bir eğlence oldu!... Bu bir düşüldük, bir düşüklük! Bir kargaşalık, bir rezalet, buna rüyada bile rastlanmaz! Fakat bunlara benzer acaba çok insan var mı? Sen sus

Aglae! Sus, Aleksandra! Bu size ait değil!... Ojen Pavloviç, çevremde öyle dolaşmayın. Sinirime dokunuyorsunuz!...(Sonra yeniden Prens'e dönerek) Sen de onlardan af dileyecek kadar ileri gittin: (Lebedef in, yeğenine aniden) Küstah ne gülüyorsun sen de bakalım? Şu da verilen parayı reddetti. 'Biz hakkımızı istiyoruz, dilenmiyoruz' dedi. Sanki bu budalanın yarın sabah tekrar gidip onlara parasını ve dostluğunu takdim edeceğini biliyormuş gibi gideceksin değil mi? Gidecek misin, yoksa gitmeyek misin?"

Prens, utangaç ve yavaş bir sesle cevap verdi:

"Gideceğim."

"Duydunuz mu? Sen de buna güveniyordun!"

260

F. Dostoyevski

Lizaveta Prokofyevna, Doktorenko'ya hitap etti:

"Lizaveta cebindeymiş gibi güvenebilirsin. Gözümüzü boyamak için de bu tavırları takındın!... Hayır, dostum, başkalarını kandır, benim gözüm al-danmaz... Oyununuzu anladım!..."

Prens bağırdı:

"Lizaveta Prokofyevna!"

Prens Şt... gülümseyerek:

"Haydi gidelim, Lizaveta Prokofyevna! Vakit çok geç oldu; Prens'i de beraber götürelim...."

Genç kızlar korkmuş biraz ileride duruyorlardı. Babaları oldukça heyecanlıydı. Generalin karısının kullandığı kelimeler çevreyi hayrete düşürmüştü. Biraz geride duranlar gülüyorlar ve yavaş sesle konuşuyorlardı.

Lebedef in yeğeni hiç sıkılmaksınız:

"Kargaşalık ve rezaletler, her yerde bulunur hanımefendi," dedi.

"Hayır dostum, bu kadarı değil."

Lizaveta Prokofyevna cevap verdi. Onu susturmak isteyenlere "Canım beni rahat bırakın" diye ekledi.

"Aynı Ojen Pavloviç'in bize anlattığı gibi, bir avukat mahkemede, bir insanın sefalet yüzünden 6 kişiyi

öldürmesini çok doğal bulduğunu söylemiş. Eh! İşte dünyanın sonu geldi. Ben bundan söz edildiğini

duymadım. Ya şu kekeme (Burdovski'yi gösteriyordu.) acaba öldürmez mi? Bence bahse girerim-ki öldürür!

Senin paranı istemiz.Fakat gece olunca tekrar gelecek ve seni bo- J gazlayarak, paranı kasandan alacak,

bunu da yine vicdanına dayanarak yapacak! Of!.... Dünya tersine döndü. Herkes başaşağı yürüyor. Bir aile

ocağında yetişmiş bir genç kız arabaya atlıyor ve annesine bağılıyor: 'Anne, geçen gün ben Karliç veya

İvaniç ile evlendim; Allah'a ısmarladık!' Siz bunu iyi mi buluyorsunuz? Şerefli bir şey mi kadınlar konusu. İşte

şu yumurcak (Kolya'yı göstererek): Kadınlar konusu işte bundan ibaret. Bu saçma bir rezalet! Bunun üstüne

de şu utanmaz, gidip onlardan af dileyecek! Bunun eşi bulunur mu? Ne sırtıyorsunuz: Sizinle beraber bu

ayıbı işledim değil mi? Evet şerefimden kaybettim. Yapacak başka şey yoktu!.... Fakat sen benimle alay

edemezsin pis menhus! (Bu kez Hipolit'e dönmüştü.) Can çekişiyor.(Tekrar Kol-

Budala

ya'ya döndü.) Bu yumurcağı şaşırttın, ona dinsizlik öğrettin... hoş, sen de dinsizsin ya... Fakat seninle Allah

uğraşsın!... Prens Leon Nikolaviç yarın onlara gidecek misin? (Ve fısıltı halinde devam etti) Gidecek misin?"

"Evet."

i, "Öyleyse, bundan sonra seni tanımıyorum!"

Ani bir hareketle kalkıp gitmek istedi. Sonra aniden döndü. Hipolit'i göstererek:

"Şu dinsizin evine gidecek misin? Niçin benimle alay eder gibi bir halin

3V;ar?"

Hastanın gülüşü onu o kadar kızdırdı ki, kendinden geçti ve Hipolit'in üzerine saldırdı. Çevreden bağııştıılar.

"Lizaveta Prokofyevna! Lizaveta Prokofyevna!" Aglae kalın bir sesle bağırdı: "Anne, ayıptır!"

Lizaveta Prokofyevna, hastaya hızla yaklaşarak, kolundan kuvvetle yakaladı ve alev püsküren gözlerini genç

adamin yüzüne dikti. Hipolit sakın bir tavırla:

"Üzülmeyiniz, Aglae İvanovna: anneniz can çekişen bir insana sataşılmayacağım çok iyi bilir.... Neden

güldüğümü açıklayabilirim. Bana bu fırsatı verirse memnun olurum.m"

Lizaveta Prokofyevna bağırdı:

"Şuna bakın, ölüm halinde bile hatiplik taslıyor, (Hastanın kolunu bıraktı. O sırada hasta dudaklarına kadar gelen kanı siliyordu.) Senin konuşacak halin var mı? Gidip yatmalısın...." Hasta mırıldandı:

"Ben de öyle yapacağım. Eve gider gitmez yatacağım... On beş güne kadar öleceğim. Bunu biliyorum..

Doktor Bektin geçen hafta bana kendisi söyledi. Bunun için, eğer izin verirseniz, size birkaç kelime ile veda edeyim."

"Zannedersen saçılamıyorsun; ne aptallık! Seni tedavi etmek gerekiyor. Nutuk vermenin sırası değil, git yat!

Haydi kalk git..." Lizaveta Prokofyevna cümlesinin sonunda bağırdı: "Yine ayakta duruyorsun? Otursana.... otur!"

F. Dostoyevski

Ve ona bir sandalye uzattı.

Hipolit titrek bir sesle:

"Teşekkür ederim. Karşıma oturunuz, sizinle konuşalım... Sizinle mutlaka konuşmalıyım, Lizaveta Prokofyevna! İsrar ediyorum. (Hipolit tekrar gü- İ lümyerek devam etti.) Bugün aranızda son kez olarak bulunuyoru, on beş gü- | ne kadar dünyanızdan ayrılıyorum."

"Fakat niçin bunlardan sözediyorsun?"

Lizaveta Prokofyevna daha fazla kızarak sordu:

"Ateşin var.... az önce bağırıp duruyordun, şimdiyse zor nefes alıyorsun, göğsün hırıl, hini..."

"Gidip yatacağım. Neden beni son isteğimi yerine getirmek istemiyorsunuz? Bilmiyor musunuz ki, sizinle tanışmak için hep bunu anı bekliyordum. Lizaveta Prokofyevna, Kolya sizden çok sözetti... Daima yanımda kalır... Siz orijinal bir kadınsınız, garip bir kadın, bunu şimdi ben de anlıyorum.... Biliyor musunuz ki sizden biraz hoşlandım?" j "Yarabbi, ben de az kaldı ona vuruyordum."

"Yanılmıyorsam, Aglae İvanovna bu işe engel oldu değil mi? Şuradaki* kızınız Aglae İvanovna değil mi? Ne kadar da güzel.... Az önce içeriye girer-i ken onu önceden görmediğim halde hemen tanıdım."

Hipolit çirkin bir gülümsemeyle yüzünü buruşturarak ekledi: "Hayatımda son kez olarak bir güzelliği zevkli seyretmeme izin verini Siz burada Prens'le berabersiniz. Kocanız yanınızda ve herkes yanınızda neden benim son arzumun yerine getirilmesini reddediyorsunuz?"

Lizaveta Prokofyevna bir sandalye alarak Hipolit'in karşısına oturdu.

Kolya'ya emrederek:

"Sen bunu evine götür; ben de yarın..."

"İzninizle, Prens'ten küçük bir fincan çay rica edeceğim... Kendimi çok yorgun hissediyorum.Yapılacak şeyi biliyor musunuz Lizaveta Prokofyevna! Zannedersen Prens'i evinize götürüp beraber çay içmek istiyordunuz: Buradi kalın, geceyi birlikte geçirelim. Herhalde Prens hepinize çay ikram eder. Bı şekilde hareket ettiğimden affınızı rica ederim. Fakat ben sizi tanıyorum. Si iyi bir insansınız. Prens de öyle.... O kadar iyi insanlans ki, adeta gülünç...."

Budala

263

Prens harekete geçti; Lebedef de Prens'ten aşağı kalmadı. Kızı Vera da onu takip etti.

Generalin kansı devam etti:

"İstersen konuş, fakat yavaş yavaş kendini yormadan. Beni merhamete getiriyörsün... Prens! Senin evinde çay içmeme layık değilsin ama, neyse.... kalacağım; bununla beraber hiç kimseden af dilemiyorum! Hiç kimseden! Bundan başka, sana kötü davrandıysam beni affet; tabii eğer istersen!"

Kocasına ve kızlarına, yanlış bir hareket yapmış gibi bakarak:

"Kimseyi alıkoymak istemiyorum, evin yolunu yalnız başıma bulabilirim," dedi.

Fakat sözlerini bitirmesine zaman bırakmadılar.

Lebedef, Vera'nın ikram ettiği çay fincanına dudaklarını götürdükten son-* ra Hipolit fincanı masanın üstüne bıraktı ve çevresine bir göz gezdirdi. Şaşkın ""; ve sıkılğan bir hali vardı.

"Görüyor musunuz, Lizaveta Prokofyevna, bu fincanlar gerçek porselenden. Lebedef onları saklar, hiç kullanmaz. Bugün onları sizin şerefimize çıkardı. O kadar memnun ki..."

Ojen Pavloviç, Prens'in kulağına eğilerek:

"Yine şaşırdı, bekliyordum bunu zaten.... fakat bazı garip davranışlarda bulunabilir. Hatta Lizaveta Prokofyevna bile buna dayananayacak."

Prens soru sorar gibi baktı:

"Nasıl, yapılacak garipliklerden korkmuyor musunuz?" diye Ojen Pavloviç devam etti: -

"Ben de korkuyorum. Hatta bunların bizim Lizaveta Prokofyevna'ya bı ceza olmasını istiyorum. Bugün böyle bir ders almasını isterdim. Bunu da görmeden gitmeyeceğim. Hasta gibi görünüyorsunuz."

Prens sabırsızlıkla cevap verdi:

"Size biraz sonra cevap vereceğim: Bırakın, evet hastayım."

Prens o aralık kendi isminin söylendiğini duydu. Hipolit ondan sözedi-

264

F. Dostoyevski

yordu.

Hasta yine sinirli bir gülüşle sordu:

"Buna inanmıyor musunuz? Halbuki Prens buna inanmak konusunda hiç tereddüt etmez."

Lizaveta Prokofyevna, Prens'e dönerek:

"Duydunuz mu Prens, duydun mu?"

Etrafta gülüşüyorlardı. Lebedef acele ile Generalin karısının yanına koştu. Korkulu bir hali vardı.

"Şu senin ev sahibinin, şu beyin makalesini görmüş, bu akşam okunan seni ilgilendiren makaleyi."

Prens, Lebedef in yüzüne şaşıarak baktı. Lizaveta Prokofyevna kızarak ayağını yere vurdu.

"Niye bir şey söylemiyorsun?"

Prens mırıldandı.

"Öyleyse, bu makalayı düzelttiğine inanıyorum."

Generalin karısı bu kez Lebedef'e sordu:

"Doğru mu?"

Lebedef elini kalbine götürerek:

"Büyük bir gerçek!"

Bu cevabı duyan Lizaveta Prokofyevna yerinden sıçradı:

"Sanki kendini övüyor!"

Lebedef, yumruğunu vurup başını eğerek homurdandı:

"Ben bayağı bir adamım, bayağı bir adam!"

"Bayağı bir adamsan bana ne? Bayağı bir adamım demekle olaylardan sıyrılacağım zannediyor. Ya sen Prens, utanmıyor musun? Bir daha soruyorum: Böyle adamlarla yaşamaya utanmıyor musun? Seni asla affetmeyeceğim!"

Lebedef kendinden emin bir tavırla:

"Prens beni affeder!"

Keller aniden yerini değiştirerek Lizaveta Prokofyevna'nın yanına geldi:

"Hanımefendi, sizin de duyduğunuz gibi, izi atmak isteyen bir arkadaşımı aldatmış olmamak, gerçeği ortaya çıkarmak ve itiraf etmek için onu yardı-

Budala

265

ma çağırdım. Hatta ona altı ruble verdim. Düzeltmek için değil, sırf bunları bulduğu için altı rubleyi aldı."

Lebedef sabırsızlıkla atıldı:

"Şunu hatırlatmak isterim ki makalenin yalnız birinci kısmını düzelttim." Etraftan gülüştüler.

"Makalenin ortasında yazdığı şeyler hakkında aynı düşüncede değiliz." Lizaveta Prokofyevna bağırdı: "Şimdi de bak nelerle ilgileniyor?" Ojen Pavloviç, Kellere:

"İzin verirsiniz, makaje ne zaman düzeltildi. Onu sormak istiyorum." "Dün sabah, bu konuyu aramızda saklamak için söz vermiştik." "Önünde eğildi. Oh! Ne biçim insanlar! Puşkin, senin olsun kızın da gözüne gözükmesin."

Lizaveta Prokofyevna bunları söyledikten sonra kalkmak istedi. Faka) Hipolit'in güldüğünü görünce kızgınlığını ondan çıkardı.

"Demek öyle, sen beni burada gülünç duruma sokmak istedin?" Hipolit cevap verdi:

Lebedefin bu işini bilerek ortaya attım. Bunun sizin üzerinizde yapacağı etkiyi biliyordum. Prens'e gelince, o mutlaka affeder. Hatta etmiştir bile. Belki de Lebedef için bir mazeret düşünmüştür. Öyle değil mi, Prens?" Hasta soluyordu. Her kelimesinde heyecanı artıyordu. "Öyleyse?"

f Lizaveta Prokofyevna öfkeyle sordu: "Öyleyse?" ı Hipolit devam etti:

*, , "Sizin hakkınızda birçok şeylerden sözedildiğini duydum... Bana çok 1 zevk veriyor. Size karşı hayranlığımı artırıyor..." t Hipolit:

"Yanılabiliyim. Az önce burada benim ve arkadaşlarımla meclisinde kaldığınız yetmiyormuş gibi şu... Küçük hanımların, şimdi romanın hepsini öğrendikleri halde, rezaletle biten bir makalenin sonuna kadar okunmasını dinlemelerine izin verdiniz üstelik ben yanılabiliyim.... Çünkü ne söylediğimi pek bilmem. Fakat herhalde sizden başka hangi insan... Bir yumurcağın, evel

F. Dostoyevski

isteği üzerine bu insanlarla geceyi geçirmeyi kabul edebilir. Fakat burada olup bitenler, kocanıza çok dokundu... yüzünden belli... Hi! Hi!"

Gülmekten kırıldı. Aniden iki dakika kadar süren, devam etmekten onu men eden bir öksürük tufanına yakalandı.

Lizaveta Prokofyevna, hastaya bakarak:

"Nefesi tıkanı! Haydi, çocuğum, yeter artık... burada bitirelim," dedi.

Ojen Pavloviç: "Ender bir şey."

"Tamam, işte aradığım kelime, gerçekten ender bir şey gibi! Fakat ne olursa olsun benim için en hayret verici, hatta şaşırtıcı olan bir şey varsa o da, Lizaveta Prokofyevna'nın sizin hasta olduğunuz için burada kaldığını anlama-dığımızdır. Lizaveta Prokofyevna eğer gitmek istiyorsa, Prens'ten izin isteyelim ve..."

Hipolit, Generalin sözünü aniden kesti: "Verdiğiniz derse teşekkür ederim, General." Aglae bağırarak ayağa kalktı: "Hadi kalkalım anne,bunun biteceği yok." Lizaveta Prokofyevna kocasına cevap verdi:

"İki dakika daha izin ver İvan Eeodoroviç! Zannedersen, çok ateşi var. Sayıklıyor da... Onu bu durumda bırakamıyız. Leon Nikolaeviç, bu gece sizin evde kalsa olmaz mı? Onu Petersburg'a sürüklemesek!" Hipolit rüyasından uyanarak:

"Burdovski'ye bakın, annesini ciddi bir şekilde savunmak ister değil mi? Bununla beraber onun şerefini düşürdü. Prens'e bakın; Burdovski'ye yardım etmek istiyor. Ona ruhunun bütün samimiyetiyle dostluğunu ve büyük bir miktar para vermek niyetinde; belki, içinizden yalnız o bu adamdan uzaklaşmak istemiyor. Oysa karşılıklı iki düşman gibi kabul edildiler.... ha! ha! ha! Hepiniz Burdovski'ye lanet ediyorsunuz. Çünkü

annesine karşı takındığı tavır size dokunuyor değil mi? Öyle değil mi? öyleyse! Şunu bilin ki, hiçbiriniz annesini, Burdovski kadar sevmemiştir. Siz Prens, biliyorum, Ganya aracılığıyla iç kimse duymadan bu kadına para yolladınız." Lizaveta Prokofyevna korkuyla hastayı süzdü.

Budala

267

"Haydi bakalım, bu kadar mı? Bütün istediklerini söyledin mi? Öyleyse şimdi git yat; ateşin var. Ah! Yarabbim işte tekrar başladı!"

Hipolit bu kez de Ojen Pavloviç'e kızarak:

"Zannedersem gülüyorsunuz. Niçin hep bana gülüyorsunuz?"

Oysa o gerçekten gülüyordu .

"Size sormak isterim Hipolit... Afedersiniz, aile isminizi unuttum."

Prens cevap verdi:

"Terentiyef..."

"Ah! Evet! Terentiyef; teşekkür ederim Prens. Az önce söylemişlerdi, ama bu ismi çabucak unuttum. Eğer hakkınızda duyduklarım doğruysa, pencerenizden halka bir çeyrek hitap etmeniz, bütün kalabalığı peşinizden sü-rüklmeye yeterliymiş."

Hipolit, geçmişi hatırlamak ister gibi cevap verdi:

"Böyle bir şey yapmış olabilirim..."

Tekrar Ojen Pavloviç'e gözlerini dikti.

"Bunu nereden duydunuz?"

"Hiçbir yerden, bunu sizden öğrenmek için sordum."

Lizaveta Prokofyevna, Ojen Pavloviç'e:

"Haydi, artık bitirdin mi? Çabuk ol dostum. Gidip yatma zamanı geldi. Belki de artık sözün bitmiştir?"

(Lizaveta Prokofyevna çok kızmıştı.)

Ojen Pavloviç gülümseyerek:

"Bir şey eklemek istiyorum. Her şeyden önce hakkın zaferi, her şeyin üstünde hakkın üstünlüğü. Olabilir ki yanılıyorum."

"Mutlaka yanılıyorsunuz, hatta sizi anlamıyorum bile... Sonra?"

Ojen Pavloviç cevap verdi:

"Fakat bitirmek üzereyim. Zenciler, zenci olduklarından, beyaz ırktan aşağı bir seviyede tutulmalıdır. Çünkü kuvvetlinin hakkı o zaman bunu söyleyenlerin elindeydi."

"Öyleyse?"

"Yani şüphesiz siz, kuvvetin hakkını inkâr etmiyorsunuz?"

"Sonra?"

"Sadece şunu göstermek istiyorum ki, kuvvetlinin hakkı kaplanların ve

268

F. Dostoyevski

Budala

timsahlann haklarından başka bir şey değil... hatta Danilof ile Gorski bile..."

"Bilmem... Sonra?"

"Fakat, sonrası yok... İşte bu kadar."

Hipolit:

"Aslında ben sizden bunu istemiyorum. Ojen Pavloviç'e elini uzattı. O da affedilmek ister gibi, uzatılan ele kararsız bir şekilde dokundu.

Hipolit aniden ayağa kalktı. Çevresine ürkek gözlerle bakarak:

"Sizi epey alıkoydum... size her şeyi söylemek istiyordum... Düşündüm ki hepiniz... Son kez olarak... Bu bir geçici hevesti... Hadi, Allaha ısmarladık. Size veda etmek benim için bu kadar kolay bir şey

zannediyorsunuz? Ha!

Ha!"

Bütün istediklerini ifade edememekten kendi kendine kızarak bağırды:

"Ekselans, sizi cenaze törenine davet etmekle şeref duyarım. Beyler, hepinize söylüyorum. "Biliyor musunuz ki buraya ağaçlan görmeye geldim? İşte... Bunda hiç gülünç bir şey yok. Değil mi?"

Lizaveta Prokofyevna'ya hitap ederek:

"Bunda gülünecek bir şey yok gibi geliyor bana!" diye ekledi.

Ansızın düşünceli bir tavır aldı. Sonra başını kaldırdı. Çevrede birini gözleriyle aradı ve buldu. Bu, az önceki yerinde oturan Ojen Pavloviç'di. Fakat Hipolit onu unutmuştu. Onu görünce:

"Ah! Gitmediniz değil mi? Az önce pencereden, on beş dakika halka bir nutuk söylediğimi düşünerek uzun uzadıya gülmüştünüz... Şunu düşünün ki, henüz on sekiz yaşında değilim; başım yastıkta, bu pencereden bakarak uzun uzun düşündüm... Lizaveta Prokofyevna, az önce sizinle alay etmek istediğimi mi zannettiniz? Hayır, alay etmek aklıma bile gelmez. Fakat durun... Daha söyleyecek şeylerim vardı..."

Elleriyle yüzünü kapadı ve düşündü.

"İşte buldum: Az önce gitmek istediğiniz zaman, aniden düşündüm. Bütün buradaki insanları bir daha göremeyeceğim, asla! Yine, ağaçları son kez görüyorum. Bundan sonra gözlerimin önünde kırmızı tuğlalı bir duvar olacak. İşte karşımda güzel bir kız var.... Onlara her şeyi söyle." Fakat şunu bilin ki, yastıkta akıma daha birçok düşünce geldi... Şuna inandım ki, doğa da çok

269

alayıcıdır.... Az önce, benim dinsiz olduğumu söylediniz; fakat bilirmisiniz ki doğa.... Niçin şimdi gülüyorsunuz."

Dinleyicilerini süzdü. Sonra aklına bir anı gelmiş gibi cümlesini tamamladı.

"Kolya'yı baştan çıkarmadım."

"Hiç kimse, burada seninle alay etmiyor, sakın ol."

Lizaveta Prokofyevna oldukça üzüntülü bir tavırla:

"Yarın seni görmeye yeni bir doktor gelecek. Ayakta durma! Kriz geçiri-yorsun... Ah! Şimdi ona ne yapmalı?"

"Şaşkın bir halde bağırdı ve hastayı bir koltuğa oturttu. Lizaveta Prokofyev-na'nın yanaklarında birkaç damla gözyaşı panldadı.

Hipolit kendinden geçmiş bir halde kaldı; kolunu kaldırdı. Mahcup bir hareketle Lizaveta Prokofyevna'nın yüzüne doğru uzattı. Bu küçük, gözyaşına dokundu ve bir çocuk gibi güldü. Sonra da: Koltuğunda eğilerek, ellerini yüzüne kapadı ve bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Lizaveta Prokofyevna:

"Şimdi ne yapacağız söyleyin bana?"

Ve hastaya doğru yaklaşarak başını elleriyle göğsüne bastırdı. Hasta hiç-kırıyordu.

"Hadi, canım. Hadi! Ağlama, yeter, sen iyi bir çocuksun. Allah seni affeder. Hadi yeter, erkek ol!... Sonra ağladığın için utanırsın..."

Hipolit başını kaldırmak için çaba harcadı.

"Şurada, erkek ve kızkardeşlerim var, zavallı küçkü masumlar... O kadın onların ahlâkını bozacak! Siz iyi bir insansınız.... Kendiniz bir çocuksunuz, onları kurtarın! O kadının elinden... Çekin alın. Bu bir rezalet... Oh! Bu çocuklara yardım edin; Allah size yüz kat yardım eder; Allah aşkına yapın, İsa'nın aşkı için!"

Lizaveta Prokofyevna kızgın bir tavırla bağırdı:

"Hadi, konuşsanıza İvan Feodoroviç.... şimdi ne yapalım? Eğer bir karar vermezseniz, şunu bilin ki geceyi burada geçireceğim."

General:

"Bence bu çocuğa bir hastabakıcı daha faydalı c' "Tastayı rahat bırak-

270

F. Dostoyevski

malıyız. Onunla yarın ilgileniriz." Doktorenko, Prens'e sordu: "Gecenin yarısı oldu; kalkalım. Bizimle beraber mi gelecek, yoksa sizde mi kalacak?"

Miskin cevap verdi:

"Eğer isterseniz, onun yanında kalabilir. Burada yer yok değil." Aniden Keller Generale doğru ilerledi. Herkes şaşırılmıştı: "Ekselans, eğer geceyi geçirmek için bir insana ihtiyaç varsa, dostum için bu fedakârlığı yapmaya hazırım."

General, ümitsiz bir tavırla boksöre yüzünü çevirdi. Prens, Lizaveta Prokofyevna'nın sert sorularına cevap olarak:

"Eğer burada kalırsa, çok memnun olacağım; şüphesiz Petersburg'a dönmek onun için zor olacak," dedi.

Aniden Hipolit ayağa kalktı; Nefes nefese kalmıştı. Ağladığı için utandı! Lebedef, Lizaveta Prokofyevna'ya:

"Bu beklenirdi!" "Ah! Prens ne adammış! Onun ruhunu okudu..." Lizaveta Prokofyevna Prens'e döndü:

"Teşekkür ederim Prens! Evimizin garip dostu, bize geçirttiğiniz bu güzel geceye teşekkür ederiz. Şimdi, eminim ki bizi buraya toplayabildiğiniz için çok memnunsunuzdur; biz de sizin çılgınlıklarınızı görerek memnun olduk.... sizi iyi tanımak fırsatını bize verdiğinizden dolayı teşekkür ederiz!" General, karısından sonra birkaç kelime söylemek istedi: "Evet, Prens, ben de beklemiyordum... Bütün dostane ilişkilerinizden sonra... Ve sonunda Lizaveta Prokofyevna...."

Prens'e aceleyle yaklaşan Adelaid ona elini uzattı ve bağırdı: "Nasıl olur. Ona nasıl bu hareketi yapabiliriz?"

Prens, genç kıza dalgın güldü. Aniden kulağına çarpan bir fısıltı onda derin bir etki yaptı. Mırıldanan

Aglae'ydi:

"Eğer, şu bayağı adamları hemen dışarı atmazsanız bütün hayatımca size lanet edeceğim. Bütün ömrümce yalnız size!"

Budala

271

Aglae kendinden geçmiş gibi görünüyordu. Prens'in ona bakmasından önce yüzünü çevirdi. Çevrede, dışarı atılacak adam yoktu: İyi - kötü hastayı arabaya bindirmişlerdi. Araba da gitmişti.

"Bu daha çok sürececek mi İvan Feodoroviç? Bu pis insanlardan kurtulamayacak mısınız?"

"Fakat, canım, geliyorum... Tabii hazırlandım... Ve Prens..." İvan Feodoroviç Prens'e elini uzattı, ve gülümseyerek mırıldandı: "Düşündüklerim çıktı. Yalnız zavallı dostum yazık ki bu işte siz de zarar gördünüz." Aglae, Prens'e veda etmeden çıktı.

Yola çıkan merdivenlerden indiği zaman, park tarafından, Prens'in evinin önünden iki beyaz at koşulmuş bir araba, dört nala geçti ve on adım ileride durdu. Arabanın içinde iki hanım vardı. Bunlardan biri ansızın bir tamdık görmüş gibi başını çevirdi:

"Ojen Pavloviç, sen misin?" diye Prens'i ve belki de daha başkalarını titreten, tatlı bir ses duyuldu. "Sonunda seni bulduğuma çok sevindim! Petersburg'a iki kez telgraf çektim! Seni bütün gün aradılar."

Ojen Pavloviç, beyninden yıldırımla vurulmuş gibi merdivenin ortasında kaldı. Lizaveta Prokofyevna da durakladı. Bu küstah kadına, beş dakika önce "Adi adamlara" baktığı gibi hakaret dolu bir ifade ile süzdü. Sonra nefret taştan bakışlarını Ojen Pavloviç'e çevirdi: Aynı tatlı ses devam etti:

"Sana söyleyecek bir haberim var.Kupferof için yazılan poliçelere üzülme! Rogojin onları otuz bin rubleye satın aldı.Bunu ben yaptım. Daha üç ay rahat edebilirsin. Böylece her şey yoluna girdi, görüyorsun ya. Sevin artık! Yarın görüşürüz."

Araba hareket etti.Kayboldu.

Ojen Pavloviç kızarmış, çevresine şaşkın gözlerle bakıyordu: "Bu.... Bu bir çılgınlık! Ne demek istediğini anlamıyorum, hangi poliçe? Kim bu kadın!"

Lizaveta Prokofyevna iki saniye daha Ojen Pavloviç'in yüzüne bak-tı.Sonra aniden villasının yolunu tuttu. Diğerleri de onu takip ettiler.

F. Dostoyevski

Bir dakika sonra Prens, Ojen Pavloviç'in büyük bir telaşla kendisine doğru geldiğini gördü:

"Prens açıkça söyleyin.Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?"

Prens de tamamen bitkin bir halde cevap verdi:

"Hiçbir şey bilmiyorum."

"Hiçbir şey mi?"

"Hayır hiçbir şey!"

Ojen Pavloviç:

"Ben de fazla bir şey bilmiyorum. Bu poliçe konusu bana ait değil, size şerefim üzerine söylüyorum!..."

"Fakat neyiniz var? Baygınlık mı geçiriyorsunuz?" "Oh! Hayır, hayır, sizi temin ederim ki hayır."

Prens her zaman olduğu gibi suçu kendinde buldu ve çekeceği işkenceyi bekledi. Bununla beraber, artık Lizaveta Prokofyevna'nın, onu istemeyerek, belki de kendi kendine kızacağına düşündü. Arabanın içinden Ojen Pavloviç ile konuşan garip kadın olayı Prens'in kafasında korkunç ve gizli şüpheler yarattı. O gecenin ertesi günü, sabahleyin bir gezmeden dönen Adelaid ile Prens Şt...'yi evinde kabul etmek şerefine nail oldu: "Geçerken özellikle sağlığını sormaya geldiklerini" söylediler. Ziyaretleri sırasında nişanlılar ne Generalden, ne karısından, ne de Aglae'den sözettiler.

Tekrar gözmeye çıkmak için ayrılırlarken, Prens'i davet etmediler. Hatta gelip görmesi konu bile olmadı. Adelaid bu konu hakkında düşüncesini çok belli bir şekilde belirtti.

Prens Şt.... ansızın bir şey hatırlamış gibi sordu:

"Ah! Evet, dostum Prens Leon Nikolaeviç, dün arabasının içinden Ojen Pavloviç'le konuşan kimdi biliyor musunuz?"

Prens Miskin cevap verdi:

"Nastasiya Filipovna idi. Tanımadınız mı? Fakat yanındaki kadının kim olduğunu bilmiyorum."

Budala

273

Prens Şt... sormakta devam etti.

"Biliyorum.Konuştüğünü duydum. Fakat ne demek istedi? İtiraf edeyim ki bu benim için bir bilmece.....Şahsım ve diğerleri için...."

Prens Miskin cevap verdi:

"Ojen Pavloviç'in bilmem hangi poliçesinden sözett; bu poliçeleri o, kadının isteği ile Rogojin bir tefeciden satın almış; Oysa Pavloviç'e de daha bir süre tanıyor."

"Bunları duydum Prens, ama doğru olamaz! Bu kadar serveti olan Ojen Pavloviç poliçeleri imzalayamaz.... Böyle bir serveti olan bir insanın, poliçeleri bir tefeciye ciro etmesi olacak şey değil, imkânsız! Sonra, Nastasiya Filipovna ile senli benli olmasını ve aralarında bu kadar samimi bir ilişki bulunması imkânsız. İşte asıl bilmece burada. Ojen Pavloviç bundan bir şey anlamadığına yemin ediyor. Ben de ona tamamiyle inanıyorum. İşte bunun için. dostum Prens, bu konu hakkında bir şey bilip bilmediğinizi sormak istiyordum. Demek istiyorum ki: Acaba kulağınıza böyle bir şey çalındı mı?" "Hayır, hiçbir şey bilmiyorum... Bu konuyla

hiçbir ilgim yok." "Ah! Prens Leon Nikolaeviç bugün hangi tarafınızdan kalktınız? Sizi böyle tanımıyordum. Haydi, siz bugün kendinizde değilsiniz."

"Böyle bir olay mı dediniz?" diye Miskin sordu. "Fakat burada bir olay göremiyorum."

Prens Şt... kaba bir tavırla cevap verdi:

"Şüphesiz, bu kadın herkesin önünde, Ojen Pavloviç'e, kendisinde olmayan ve olması imkânsız şeylerden sözetti.

Prens Leon Nikolaeviç şaşkın görünüyordu. Karşısındakinin yüzüne hayretle bakmaya devam etti.

Miskin bir sabırsızlık hareketi göstererek:

"Demek, sadece bir poliçe konusu değil! Dün yalnız poliçelerden söz edilmedi mi?"

"Fakat size tekrar ediyorum, düşününüz bir kere, Ojen Pavloviç'in o kadınla ne gibi.... Bir ilgisi olabilir...."

Prens Şt... ansızın durdu. Miskin, bir an düşündükten sonra aniden sordu:

F. Dostoyevski

"Bu onu tanıdığını kanıtlamaz mı?"

"Eskiden tanışmış olabilir; Ojen Pavloviç uçarı bir adamdır! Fakat tanışıyorsa, en az iki üç yıl önceki bir ilişki; o zamanlar Ojen Pavloviç, Toçki ile görüşürdü. Şimdikinden bir farkı yoktu. Birbirlerine sen diye hitap edecek kadar da hiçbir zaman samimi olmamışlardı. Siz de biliyorsunuz ki, son zamanlara kadar bu kadın burada değildi ve bilinmeyen bir yerde oturuyordu. Hatta birçok insanlar bu kadının tekrar ortaya çıktığını henüz öğrenmediler. Dostlarım görelî üç gün oluyor."

Adelaid atıldı:

"Ne mükemmel dostlar."

"Evet, mükemmel."

Bunun üzerine ziyaretçiler, çok samimi hatta bir kardeş gibi Prens'e veda ederek ayrıldılar.

Prens şimdi açıkça anlıyordu. Ortada kesin olan bir şey varsa, buraya (özellikle Prens Şt...) bazı şeyler öğrenmek ümidiyle gelmişler. Eğer bütün bunlar gerçekten bu kadar önemliyse demek ki o kadın müthiş bir amaç güdüyordu. Hangi amaç? Bu soru Prens'i çileden çıkarıyordu. Ona nasıl engel olmalı? Prens sabırsızlık içinde Ganyanın gelmesini bekliyordu. Sonunda akşam yemekten sonra geldi.

Ganya:

"Geçen gün garip olay, herhalde önceden hazırlanmıştı. Ahlâkı hakkındafı bir şey söylemek için ona iftira atmak lâzım. Bunu da geciktirmemelir

Ganya, Ojen Pavloviç hakkında, Prens hiç sormadığı halde, bilgi verdi. Ganya'nın anlattığına göre, Ojen Pavloviç, gezmeye çıktığı bir gün, bundan dört gün önce bir arkadaşı Nastasiya Filipovna'yı kendisine tanıştırmış, o da onu böylece tanımıştı. Kadının diğer misafirleriyle beraber de bir tek kez evine gitmişti.

Poliçeye gelince, imkânı olmayan bir şey değildi: Şüphesiz Ojen Pavloviç büyük bir servete sahipti.

Sonunda Barbara Ardalinovna kardeşini almaya geldi. Prens'in evinde bir dakika kaldı. Ganya bir kelime bile söylemedi. Prens, bu konu hakkında katlanmış olduğu zahmetlerden dolayı bir kez daha Ganya'ya teşekkür etti.

Sonunda yalnız kaldığına sevinen Prens terastan indi, yolu geçti ve parka

Budala

275

girdi: Düşünmek istiyordu, verilecek de bir karar vardı. Bu karar kafasında henüz bir proje halindeydi. Bu düşünceye kendisini alıştırmaları lâzımdı. Çünkü bunu düşünmeye bile dayanamıyordu: Prens aniden bütün bunları terkede-; rek, geldiği yere dönmeyi istedi. Kimseye veda etmeden ani olarak ortadan • kaybolmayı düşündü. Fakat bu kaçıışının imkânsız olduğunu anlaması için on dakika düşünmek yetti. Bu, adeta bir alçaklık olacaktı.

Keller, akşama doğru Prens'in dairesine girmeye başaramıyordu. Onu kapı •dışarı etmenin imkânı yoktu.

Allah'a inanmadığı için hırsızlık edecek kadar ahlâksız olduğunu itiraf etti ve sordu:

"Böyle bir şeyi düşünebiliyor musunuz?" , Prens cevap verdi:

"Dinleyin Keller, ben sizin yerinizde olsam, bunu gereksiz yere söylemezdim. Üstelik, olabilir ki siz kendi kendinize iftira ediyorsunuz."

"Bunu size söylüyorum. Yalnız size Prens. Bundan hiç kimseye söz etme-yeceğim. Bu sırrımı mezarıma kadar saklayacağım. Fakat Prens, bu zamanda para kazanmanın ne kadar zor olduğunu bir bilerseniz! Nereden bulmalı? İzin verin de size bu soruyu sorayım? bir tek cevap verirler: 'Bize altın ve pırlanta getirirsen sana ödünç para verebiliriz.' Altın ve pırlanta... yani bende olmayan şeyler, anladınız mı? Kızmaya başladım ve dedim ki: 'Peki zümrüt üzerine bana ödünç verebilir misiniz?' 'Evet zümrüt üzerine ödünç verebiliriz.' 'Çok iyi' dedim. Şapkamı aldım ve dışarı çıktım. 'Allah canınızı alsın. Alçak herifler!'"

"Demek zümrütleriniz vardı?"

"Zümrütler mi? Ah! Prens, hayatı ne kadar saf ve temiz görüyorsunuz!"

Prens, Keller'i dinlerken kafasında birdüşünce dolaştı: "Bu adama acaba doğru yolu gösterilerek bir şeyler yapılamaz mı?" Yavaş yavaş misafire karşı bir acıma duymaya başlamıştı. Keller, hiç kimsenin itiraf etmeye cesaret edemeyeceği hareketlerini büyük bir heyecanla, olduğu gibi anlatıyordu.

Prens dayanamadı:

"En esaslı nokta, sizde temiz bir güven ve, az bulunan bir doğruluk bulunmasıdır. Biliyor musunuz? Birçok şeylerinizi affettirmek için yeterlidir."

Keller:

Budala

277

"Evet, bende soylu bir ruh var, asil bir şövalye ruhu! Fakat Prens, bilir misiniz, bütün bu asalet ruhumda saklı, daha doğrusu, kendini ortaya koyamıyor!

"Ümitsizliğe düşmeyin. Şimdi yanılmadan denilebilir ki, ruhunuzun derinliklerini bana anlattınız; bana öyle geliyor ki anlattıklarınıza bir kelime bile eklemek imkânsız. Öyle değil mi?"

Keller acınacak bir tavırla bağırdı:

"İmkânsız mı? Oh! Prens insanlar hakkında hâlâ bir İsviçreli gibi hüküm veriyorsunuz."

Prens sordu:

"Anlattıklarınıza başka bir şey eklemeye imkân var mı? Fakat Keller, bana bu itirafları yaparken, benden ne beklediğinizi ve buraya neden geldiğinizi söyler misiniz?"

"Sizden beklediğim mi? Önce, seyredilmesi hoş giden saf ruhunuz; sizinle konuşmak bir zevk... biliyorum ki, karşımda en faziletli bir insan vardır, ve sonra... Sonra..."

Şaşırılmış bir hali vardı. Devam etmekte kararsızdı. Prens ona yardım etti:

"Belki benden ödünç para almak istiyorsunuz?"

Bu kelimeleri çok ciddi ve hatta biraz sıkılgan bir tavırla söylemişti.

Keller titredi. Prens'in gözlerine aniden şaşkın bir tavırla baktı ve masaya bir yumruk vurdu:

"İşte Prens. Beni altüst ettiniz! Öyle saf, öyle masum v» temizsiniz ki insanlığın en temiz devirleri bile böyle bir ruh tanımadı. En tanınmış psikologlar gibi, insan ruhunu bir anda okuyabiliyorsunuz. Fakat izin verin Prens, bu biraz açıklama gerektiriyor, çünkü ben.... kendimi kaybettim! Eninde sonunda asıl amacım, sizden ödünç para istemektir. Fakat bunda ayıplanacak hiçbir taraf yokmuş gibi, çok doğal olarak sordunuz."

"Evet... Sizin için bu amaç tabii...."

"Bu sizi isyan ettirmiyor mu?"

"Peki.... Neden?"

"Dinleyin Prens! Dün akşamdan beri burada, Pavlovsk'da bulunuyorum. Çünkü Fransız Arşeveki Bourdalaue'ye karşı büyük bir saygım vardı. Sabahın

dördüne doğru, gözlerimde yaşlar, bu düşünce ile uyuya kalmışım. Asil bir ruhu olan bir insana şimdi inanmak ister misiniz? Müthiş bir düşünce beni titretti: 'Ona itirafta bulunduktan sonra, ödünç para istesem nasıl olur acaba?... diye düşündüm. Bu itiraf, sizi yumuşatmak için bir araçtan başka bir şey değildi. Bunda bir alçaklık görmüyor musunuz?"

"Bu söylediğiniz doğru değil. Düşüncenin bir tanesi diğerine karışmış. İşte bütün olay bu. Her zaman olduğu gibi iki düşünce birbirinin içine girmiş. Tecrübeme dayanarak söylüyorum. Bu düşüncelerin nereden doğduğunu, nasıl meydana geldiğini Allah bilir. Oysa siz buna, açıkça bir alçaklık diyorsunuz! Şimdi, tekrar bu düşüncelerden korkmaya başladım. Sizden durumunuz hakkında bir karar veremem ama bence, buna bir alçaklık demek için biraz ileri gidiyorsunuz; ne dersiniz? Benden ödünç para istemek için hileye başvurdunuz. Fakat yeni ettiğinize göre, mali nedenden başka itiraflarınızın asıl bir amacı var. Pj^ıya gelince, size bir eğlence için lâzım, değil mi? Bu konudaki itiraflarınız mutlaka alçaklık olur. İnsan, içmek isteğinden aniden nasıl vazgeçebilir? Bu imkânsız. Demek ne yapmalı? En iyisi, bunu sizin vicdanınızın takdirine bırakmalı; ne dersiniz?"

Prens, Kelleri süzdü.

Keller bağırdı:

"Bütün bu düşüncelerinizle size nasıl oluyor da bir budala diyorlar, anlayamıyorum!"

Prens hafifçe kızardı:

"Papaz Bourdaloue, insana merhamet etmiyor. Halbuki siz bana acıdınız ve insani bir karar verdiniz! Bana yalnız yirmi beş ruble verin. Hiç olmazsa iki hafta bana yeter. On beş günden önce sizden para istemeye gelmeyeceğim. Agata'ya bir hediye vermek istiyorum. Fakat bu ona layık değil. Ah aziz Prens, Allah sizden razı olsun!"

Bu sohbet üzerine, Petersburg'dan dönmüş olan Lebedef içeriye girdi. Keller'in elinde yirmi beş rublelik kâğıdı görünce kaşlarını çatı. Keller çıkar çıkmaz onun aleyhinde bulundu.

Prens açıkladı:

"Haksızsınız, gerçekten pişman oldu."

"Bu tıpkı, dün benim yaptığım şeye benziyor: 'Ben aşağı bir adamım, aşağıyım' bunlar sadece kelime."

"Demek sizin için bunlar sadece birkaç kelime? Oysa ben aksini düşünüyordum..."

"İşte bakın! Size, yalnız gerçeği söyleyeceğim. Çünkü siz insanın ruhuna nüfuz etmesini biliyorsunuz."

"Peki ama söyledikleriniz onun söylediklerinin tıpa tıp aynı.... İkinizde de kendinizi öven bir tavır var! Hatta beri hayrete düşürüyorsunuz."

Lebedef yüzünü buruşturdu.

"Bütün gün size bir soru sormak için bekledim; hayatınızda hiç olmazsa bir tek kez doğru cevap verin. Dünkü araba olayında bir parmağınız var mı?"

Lebedef tekrar yüzünü buruşturdu; gülmeye başladı. Ellerini ovuşturdu ve aksırdı. Fakat cevap olarak bir tek kelime söylemedi.

"Bana öyle geliyor ki, bunda parmağınız var."

Prens bağırdı:

"Küçük oğlunuzu oraya gönderdiğinizizi biliyorum. Çocuk kendisi söyledi bana. Fakat bu entrika ne oluyor?"

Lebedef bir şeyi üstünden atmak ister gibi kollarını kaldırarak: "Bunda benim bir suçum yok; bu entrika başkalarının eseri....daha doğrusu, bu bir entrikadan çok bir eğlence, geçici bir heves," dedi.

"Peki ama ne oluyor? Bilmiyorsunuz ki bu konu beni çok ilgilendiriyor. Ojen Pavloviç'i lekelemek istediklerini anlamıyor musunuz?" Lebedef, eğrilip büğrölerek cevap verdi: "Prens, saygıdeğer Prens! Bütün gerçeği size söylememe izin vermiyorsunuz; birkaç kez anlatmak istedim, fakat devam etmeme izin vermediniz." Prens sustu ve düşündü. Öfkesi belli olan bir tavırla güçlkle: "Öyle olsun, bana gerçeği söyleyin, Aglae İvanovna..." dedi. Prens öfkeyle bağırdı: "Susun! Susun!"

Nefretinden ve belki de utancından kızarmıştı.

"İmkânı yok, bütün bunlar sizin tarafınızdan uydurulmuş veya sizin gibi deliler tarafından çıkarılan saçmalar.

Bir daha yanımda bunlardan sözetmeni-

Budala

279

zi istemiyorum!"

Kol-ya, Petersburg'dan ve Pavlovsk'dan bir yığın haberle geldiği zaman, saat gecenin onunu geçiyordu.

Prens'e gelmeden önce, Epanşin'lerin evine uğramıştı. "Orada olup bitenler korkunçtu. Prens, sizin hakkınızda, bir kelime konuşulmadı! General eve geç gelmişti. Yorgun bir hali vardı; Generalle birlikte Ojen Pavloviç çok iyi karşılandı; en önemlisi de Lizaveta Prokofyevna küçük hanımlarla beraber oturan Barbara Ardalinovna'yı yanına çağırması ve bir daha bu eve ayak basmamasını emretmiş. 'Bunu kendi kızkardeşimden duydum' diyerek Kolya ekledi.

Prens şaşkın bir halde:

"Fakat Barbara Ardalinovna saat yedide bana geldi."

"Saat sekize doğru da oradan ayrılmış. Barbara ve Ganya için üzıldüm... Onsuz yaşayamazlar. Ne çevirdiklerini bir türlü anlayamadım, anlamak da istemem. Fakat emin olun ki Prens, Ganya temiz bir çocuktur."

Prens açıkladı:

"Kardeşinizden bu kadar şikâyet etmekte haksızsınız; eğer durum buraya geldiyse, Gabriel Ardalinoviç, Lizaveta Prokofyevna'ya tehlikeli görünmüştür."

Kolya hayretle bağırdı:

"Nasıl? Hangi hayalleri? Yoksa Aglae... Bunun imkânı yok!"

Prens sessiz kaldı.

İki dakika sonra Kolya tekrar söze başladı:

"Siz her şeyden şüphelenen bir insansınız. Hiçbir şeye inanmamaya ve her şeyde şüphe yürütmeye başladınız..."

"Zannedersen evet, kendim bundan emin olmadığım halde."

Kolya aniden bağırdı:

"Hayır, şüphe kelimesini geri alıyorum. Siz şüpheci değil, fakat bir kıskançsınız! Ganyanın küçük hanıma karşı duyduğu hisler sizde kıskançlık yaratıyor."

Ertesi gün, Prens, acele bir iş için Petersburg'a gitti. Orada, İvan Feodoro-viç'e rastladı. General, Prens'i kolundan yakaladı. Onunla önemli bir konu konuşmak istiyordu.

F. Dostoyevski

"Sevgili dostum Prens, bana darılma ve eğer seni gücendirecek bir şey yaptımsa, onu unut. Dün seni gelip görecekdim. Fakat... bizim ev, gerçek bir cehennem. Senin hakkında düşünülen şeye gelince, bence sen, içimizde en az suçlu olansın. Mutlaka ben iyiliği severim. Karımı da takdir ederim ama..."

General, uzun süre konuştu. Sonunda Prens'e:

"Bence, bütün bunlara yabancı kaldığın kesin. Fakat sana dostça rica ediyorum. Bir süre, bizi evde hava dönünceye kadar, bizi gelip görme. Ojen Pavloviç'e gelince, onun hakkında anlatılan şeyler bir iftira! Hem de iftiraların en büyüğü. Bu düpe düz bir hakaret, bir entrika, her şeyi altüst ederek bizi birbirimize düşürmek için tertip edilen bir plan. Bak Prens, kulağına söylüyorum. Ojen Pavloviç ile bizim aramızda verilmiş bir söz yok. Bu poliçe konusu da tamamıyla uydurma! Ojen Pavloviç'e karşı olan takdirimiz de bir kat arttı. Lizaveta Prokofyevna'ya bunu tavsiye ettim."

İvan Feodoroviç kendinde değildi. Bir saat kadar süren yolculuk sırasında o kendisi konuştu.

*

Akşamın saat yedisidi. Prens, parka gezmeye çıkmak için hazırlanıyordu. O sırada Lizaveta Prokofyevna, terasta yalnız başına gözüktü. Ona doğru yürüdü ve söze başladı:

"Senden af dileyeceğimi zannetme. Asla. Bütün suç sende!"

Prens suskundu. "Suçlu değil misin?"

"Sizin kadar. Geçen gün kendimi suçlu zannediyordum. Fakat şimdi yanıldığımı anlıyorum."

"Ah! İşte sen böylesin! Pekâlâ, otur şuraya da beni dinle; çünkü ayakta durmak amacında değilim."

İkisi de oturdular.

"Seninle geçirmek için on dakikam var. Eğer o yumurcıklardan bir tek kelime sözedersen, kalkar giderim. Bir daha da aramızda her şey biter."

"Peki," diye Prens cevap verdi.

"Sana bir soru sormama izin ver: Paskalya yortusu sıralarında, bundan,

Budala

281

iki buçuk ay önce Aglae'ye bir mektup gönderdin mi?"

"Eee... Evet."

"Ne hakkında? Ne vardı bu mektupta? Göster onu!"

Lizaveta Prokofyevna'nın gözleri parlıyordu. Sabırsızlıktan titriyordu.

Prens, şaşkın ve mahcup cevap verdi:

"Bende yok! Eğer mektup hâlâ duruyorsa, Aglae İvanovna'dadır..."

"Hilekârlık etme! Ona ne yazdın?"

"Hilekârlık etmiyorum. Korkacak bir şeyim de yok."

"Sus! Sonra konuşursun. Mektubun içinde ne vardı? Neden kızanyor-sun?"

Prens biraz düşündü.

"Lizaveta Prokofyevna sizi anlamıyorum. Fakat herhalde bu mektup sizin hoşunuza gitmiyor."

Bunun üzerine Prens, Aglae'ye yazdığı mektubu, kelime kelime okudu, Lizaveta Prokofyevna:

"Ne saçma sapan şeyler! Sence, bu saçmalar ne ifade ediyor?"

"Ben de pek iyi bilmiyorum: Bütün söyleyebileceğim şudur ki, samîmi bir duygunun etkisi altında kalmıştım. Bazen böyle ümitler beslerim."

"Ne ümitleri?"

"Bunları açıklamak zor, yalnız belki şu dakikada tahmin ettiğiniz şeyler değildi... Ümit besliyordum... Bir kelimeyle, zevkli hayaller kuruyordum. Belki orada bir yabancı olmadığımı düşünüyordum. Aniden kendi memleketimde olduğum için sevindim. Güneşli bir sabah, kalemi elime aldım ve ona bir mektup yazdım."

Prens bunları söyledikten sonra sustu.

"Ona aşık mısın?"

"Ha.. Hayır, ben... Ben ona bir kardeş gibi yazdım; hatta altına 'kardeşiniz' diye imza attım."

"Hım! Mahsus yazmışsın; anladım!"

"Lizaveta Prokofyevna, böyle sorulara cevap vermek benim için çok üzücü bir şey."

"Biliyorum, fakat beni ilgilendirmez. Dinle, Allah'ın önündeymişsin gibi

282

F. Dostoyevski

bana doğru söyle: Yalan söylüyor musun, söylemiyor musun?" "Yalan söylemiyorum." "Ona aşık olmadığın doğru mu?" "Öyle zannediyorum ki doğru." "Zannediyormuş!"

Heyecanını gidermek için nefes almak için bir dakika sustu. "Peki, 'Zavallı Şövalye' de nedir?" "Bilmiyorum; hiçbir ilgim yok; bu bir alay."

"Bunları hepsini birden öğrenmek çok hoş! Fakat sana karşı bir eğimi olmasının imkânı var mı?"

Prens, yavaş fakat kızdığı belli olan bir sesle: "Bunu bana siz tekrar etmemeliydiniz," dedi.

"Kızma!Yalnız rica ederim. Dostum onu kazandım zannetme, o senin için yaratılmamış. Buna inanmak istemiyorum; bu da asla olmayacak! Öteki ile evlenmediğine yemin et."

Prens hayretten sıçrayarak bağırdı: "Ne diyorsunuz, Lizaveta Prokofyevna?" "Fakat onunla evlenmek üzere değil miydin?" Prens başını eğerek cevap verdi: "Evlenmek üzereydim."

"Öyleyse, ona aşıksın? Sen buraya onun için geldin, o kadın için?" Prens cevap verdi:

"Buraya onunla evlenmek için gelmedim." "Dünyada senin için kutsal bir şey var mı?" "Evet!"

"O kadınla evlenmek için gelmediğine yemin et!" "İstedığınız şey üzerine yemin ederim."

"Sana inanıyorum: öp bakayım beni! Sonunda rahat bir nefes alabildim. Prens o kadar kızarmıştı ki Lizaveta Prokofyevna'nın yüzüne bile bakmıyordu.

Şimdi bana sadece evet veya hayır diye cevap ver: O kadının geçen gün arabasının içinden ne için bağırdığını biliyor musun?"

Budala

283

"Şerefim üzerine yemin ederim ki bunda hiç ilgim yok. Hiçbir şey de bilmiyorum."

"Yeter! İnanıyorum. Sana karşı olan güvenimi görüyor musun?" "Evet, takdir ediyorum."

Lizaveta Prokofyevna, Prens'in yüzüne dik dik baktı. "Gabriel İvolgin hakkında bir şey biliyor musun?"

"Yani...Birçok şey biliyorum."

"Onun Aglae ile ilişkisi olduğunu bilip bilmediğini söyle!" Prens, şaşkın bir hareketle cevap verdi:

"Hiç bilgim yok. Nasıl, Gabriel Ardalinoviç'in Aglae ile ilişkisi olduğunu mu söylediniz? İmkânı yok!"

"Oh! Bu çok yeni. Bu yolu kızkardeşi açtı. Bütün kış bir köstebek gibi çalıştı."

Bir an düşünceli kalan Prens kuvvetle ısrar etti: "Zannetmiyorum. Eğer böyle olsaydı, mutlaka öğrenirdim."

"Herhalde Gabriel Ardalinoviç'in, göğsüne kapanacağını ve ağlayarak itirafta bulunacağını zannettin? Ne ahmaksın! Generalin karısı:

"Niçin bizi gelip görmedin? Ne diye üç gündür bize uğramadın?" diyerek bir kez daha bağırdı.

Prens, düşüncelerini sıralamaya başlayacaktı. Fakat Lizaveta Prokofyevna onun sözünü kesti:

"Herkes seni bir sersem zannediyor... ve seni aldatıyor! Dün Peters-burg'daydın; bahse girerim ki o alçağın evine gidip, önünde diz çöktün ve on bin rubleni kabul etmesi için yalvardın!"

"Düşünmedim bile. Onu görmedim. Sonra, zannettiğiniz gibi o bir alçak-değildir. Ondan bir mektup aldım."

"Göster!"

Prens, portföyünden bir kâğıt çıkardı. Lizaveta Prokofyevna'ya uzattı. İşte bu mektubun içeriği:

Lizaveta Prokofyevna mektubu atarak:

"Okumak zahmetine bile değmedi. Ne gülüyorsunuz?"

F. Dostoyevski

"İtiraf edin ki bu okunan şey size sevinç verdi."

"Nasıl! Bu kendini öven saçma mektup mu? Fakat bütün bu insanların, kibir ve gurur yüzünden çılgına döndüklerini görmüyor usun?"

"Evet amma... Sucunu anladı sonunda. Oh! Ne kadar çocuksunuz!" "Canın tokat yemek mi istiyor?"

"Hayır, hiç niyetim yok. Fakat bunu söylüyorum. Çünkü bu mektubun size verdiği memnuniyeti saklıyorsunuz. Neden duygularınızdan utanıyor musunuz? Siz hep böylesiniz." Generalin karısı, bağırdı:

"Bir daha evime ayağım atma! Suratını görmeyeyim." "Üç güne kalmaz, evinize götürmek için yalvarmaya yine siz gelirsiniz." "Seni bir daha görürsem ölüm döşeğine düşeyim! Senin ismini unutacağım! Unuttum bile!"

Birden Prens'in yanından uzaklaştı.

Prens ona doğru bağırdı:

"Sizden önce, buraya gelmemi bana yasaklamışlardı."

"Ne? Kim yasakladı?"

Lizaveta Prokofyevna sanki bir yerine iğne batırılmış gibi birden döndü.

Lizaveta Prokofyevna öfkeli bir tavırla ısrar etti:

"Bize gelmeni kim yasakladı?"

"Aglae İvanovna yasakladı."

"Ne zaman? Söyle, hadi söyle!"

"Bu sabah, bir daha evinize ayak basmamamı, bildirdi."

Lizaveta Prokofyevna şaşkınlıktan olduğu yerde kalmıştı. Fakat kendi kaybetmemeye çalıştı.

"Nasıl! Neyle bunu sana bildirdi? Yumurcakla mı? Açıktan açığa mı söyledi?"

Kelimelerinin sonunda bağıırıyordu.

Prens cevap verdi:

"Ondan bir mektup aldım."

"Nerede? Mektubu bana ver! Hadi, çabuk!"

Prens biraz düşündükten sonra yeleğinin cebinden bir mektup değil, fa-
Budala

285

kat üzerinde şu satırlar yazılı olan bir kâğıt parçası çıkardı:

"Prens Leon Nikolaeviç, eğer, bütün bu olan olaylardan sonra bizim villaya gelerek seni şaşırtmak
amacındaysanız, şuna emin olun ki ziyaretinizden memnun olacak insanlardan d ğilim."

"Aglae Epanşin."

Lizaveta Prokofyevna bir süre düşünceye daldı. Sonra Prens'in üzerine atılarak, onu elinden yakaladı ve
beraber sürükledi.

"Hemen gel! Hatta şimdi!"

Heyecanla, büyük bir sabırsızlıkla bağıırıyordu.

"Fakat beni zor durumda bırakacaksınız..."

"Neye? Ahmak! Sanki bir erkek değil! Hadi, şimdi hepsini kendi gözlerimle göreceğim..."

"Bırakın, hiç olmazsa şapkamı alayım."

"Al işte, pis sapkını; hadi! Gidelim. Daha zarif bir şeklini beğenmeyi bile bilmiyor!... Aglae sana bunu yazdı.

Önceki olayların üstüne sana bunu yazdı..."

Lizaveta Prokofyevna, Prens'i bırakmadan sürüklüyor ve homurdanıyor-du.

"Biraz önce seni savundum ve bize gelmediğin için bir sersem olduğunu söyledim... Yoksa bu garip mektubu
sana yazmazdı! Asil, iyi yetişmiş, zeki bir genç kızın böyle bir mektup yazabilmesini aklım almıyor. Evet zeki
bir genç kızın! Belki de gelmediğin için çileden çıkmıştır: Yalnız, kelimeleri olduğu gibi anlayacak olan bir
budalaya böyle yazılamayacağını düşünememiş. Ne diye kulak kabartıyorsun?"

Lizaveta Prokofyevna bu kez bağıırıyordu:

"Ona senin gibi bir soytarı lazım; çoktanberi bulamadı; işte seni bunun için istiyor! Memnun oldum."